

02713

II

V

ROCZNIK

POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

1911.

NAKLAD POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO
WARSZAWA, Aleje Jerozolimskie 29.

Czy warto być członkiem Towarzystwa Krajoznawczego?

Członkowie Towarzystwa Krajoznawczego mają moralny obowiązek:

1. Brać udział w zebraniach i pracach Towarzystwa.
2. Zdawać sprawę z odbytych wycieczek i zdobyczy naukowych.
3. Czuwać nad całością zabytków i osobliwości krajowych.
4. Popierać zadania naukowe Towarzystwa i przyczyniać się do jego rozwoju (§ 20 Ust. a, b, c, d, e).
5. Opłacać należne (trzyrublowe) składki (§ 7 Ust.).
6. Zawiadamiać Zarząd o zmianie swego adresu.
7. Zjednywać Towarzystwu nowych członków — czynnych i popierających.
8. Prenumerować „Ziemię” i czuwać nad jej rozwojem, oraz zjednywać jej prenumeratorów.

Członkowie Towarzystwa Krajoznawczego mają przywileje:

1. Bezpłatnego uczestniczenia w zebraniach i konferencjach Towarzystwa.
2. Korzystania bezpłatnego z biblioteki Towarzystwa.
3. Zwiedzania i korzystania naukowego ze wszelkich zbiorów Towarzystwa.
4. Korzystania z 10% ustępstwa od prenumeraty „Ziemi”.
5. Korzystania z 10%—40% od wydawnictw własnych Towarzystwa.
6. Korzystania z 10% ustępstwa od wydawnictw Krajoznawczych, otrzymanych przez Towarzystwo w komis.
7. Korzystania z wycieczek organizowanych przez Towarzystwo z ustępstwem 10%—20% od kosztów uczestnictwa.
8. Prawa wstępu na wystawy, organizowane przez Towarzystwo z ustępstwem 20%—40%.
9. Zadowolonia, że przyczyniają się do rozwoju nauki i że służą użyteczności publicznej.

V

ROCZNIK

POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

Biblioteka Jagiellońska

1003046445

Tv 28/11/82

NAKŁAD POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO
WARSZAWA, Aleje Jerozolimskie 29.

62715

h

5 (4911)

I.

Rozwój Towarzystwa.

Różnorodna działalność Towarzystwa Krajoznawczego za rok sprawozdawczy, tak w Centrali Warszawskiej jak i w Oddziałach Prowincjonalnych, znajduje swój wyraz i odbicie w poszczególnych rozdziałach niniejszego Rocznika. Wyniki dokonanych prac, oraz skala dalszych zamierzeń widoczne są z nich bez wszelkich ogólnikowych wyjaśnień i komentarzy. Podkreślić tu zaledwie należałoby skonsolidowanie się w roku ubiegłym prac naukowych Towarzystwa, ześrodkowanych w nowootworzonej *Komisji Fizjograficznej*, oraz w Komitecie do wydania dzieł W. Nałkowskiego, jako otwierających nowy okres prac naukowych Towarzystwa, prac, które w ciągu lat ubiegłych, zachowując charakter dorywczych poczynąń, ustępowały pierwszego miejsca pracom popularyzacyjnym i organizacyjnym.

Wydaje nam się natomiast wskazanem zilustrować w tem miejscu postępowy rozwój Towarzystwa za ubiegły okres pięcioletniego istnienia w tych przedewszystkiem liczbach, które posiadają największą wymowę, najlepszym są wskaźnikiem ewolucji naszej organizacji.

OTO LICZBY TEJ W ZESTAWIENIU:

	R. 1907	R. 1908	R. 1909	R. 1910	R. 1911
Ilość Oddziałów czynnych	—	13	14	19	22
Ogólna ilość Członków (rzeczyw., korespondentów, honorow. i popier.)	271	1305	1854	2814	3785
Wydatki Oddziałów	—	1692	4249	6622	12239
Wydatki Centrali rb.	1374	6531	11208	14119	17522
Wydatki Centrali razem z „Ziemią” rb.	—	—	—	30173	32456
Ogólne wydatki całego Towarzystwa rb.	1374	8223	15450	36795	44695

Ogólna ilość Oddziałów czynnych w roku sprawozdawczym pozostała bez zmiany — zawiazano bowiem trzy nowe (Grójec, Olkusz i Kutno) i tyleż z powodu bezczynności zwinięto (Sandomierz, Tomaszów i Wieluń).

Z końcem roku sprawozdawczego Towarzystwo posiadało następujące Oddziały:

	Ilość Członków
Częstochowski	72
Chełmski	118
Jędrzejowski	33
Grójecki	65
Kaliski	65
Kielecki	107
Kujawski	263
Kutnowski	?
Lubelski	94
Łąpski	15
Łódzki	299
Łomżyński	56
Łowicki	75
Miechowski	?
Olkuski	?
Piotrkowski	162
Pińczowski	32
Radomski	60
Siedlecki	78
Suwalski	47
Zawiercki	86
Zagłębia	392
Razem	2120
Warszawa	1503
Ogółem	3623

Nowych Członków na liście Centrali przybyło 524.

Przyrost ten, stosunkowo dość znaczny, świadczyłby o pomyślnym rozwoju Towarzystwa i w tym

kierunku, gdyby nie ta okoliczność, że, jak to wykazują dane liczbowe, wskazane przy liście Członków, nowi Członkowie wprowadzeni zostali przez stosunkowo nieznaczłą ilość Członków dawnych, a Uchwały Zebrania Ogólnego z dnia 26 lutego 1911 roku (ob. protokół str. 10), obowiązującej wszystkich Członków do wprowadzenia przynajmniej jednego nowego Członka, większość nie wykonała.

Protokół Ogólnego Zebrania Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

d. 26 lutego 1911 r.

Zebranie, prawomocne w drugim terminie, odbyło się w wielkiej sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa przy udziale 130 Członków. Zagaił je w imieniu ustępującego Zarządu p. Kaz. Kulwieć, proponując od siebie obranie na przewodniczącego Zebrania prof. Króla, co przez akklamację dokonane zostało. Ze swej strony przewodniczący zaprosił do stołu prezydjalnego: na sekretarza — p. Stanisława Thugutta, na asesorów zaś: dr. Łuczковского z Chełma, prof. T. Włoszka z Kielc, p. Hirszberga z Łodzi, p. M. R. Witanowskiego z Piotrkowa, dyr. A. Sujkowskiego z Zagłębia i p. Olszakowskiego z Włocławka. Zatwierdzono projektowany porządek dzienny, przenosząc jedynie dokonanie wyborów bezpośrednio po odczytaniu protokołu poprzedniego Zebrania Ogólnego. Protokół ten odczytany został przez p. Rodysównę i zatwierdzony przez obecnych, poczem p. Kaz. Kulwieć w dłuższem przemówieniu zdał sprawę z rozwoju Towarzystwa w ubiegłym okresie, charakteryzując jego wzrost, a zarazem i czyn-

niki, które go hamowały. Jeśli bowiem z jednej strony niewątpliwie stwierdzić można żywy i stały rozwój Towarzystwa: przyrost Członków (obecnie 2652), wzmożenie się sprzedaży wydawnictw, otwarcie nowych Oddziałów (ob. 23), pozyskanie nowych Członków-korespondentów (ob. 167), utworzenie wydziału meteorologicznego z siecią stacji pomocniczych, samorzutne ukonstytuowanie się, bez inicjatywy Zarządu, sekcji Miłośników Gór, powstanie sekcji etnograficznej i dochodów niestałych; to z drugiej strony zaznaczyć z żalem należy, że wzmożonej działalności Towarzystwa nie zawsze i w stopniu niedość wystarczającym odpowiada zachowanie się szerszych warstw, które niedość licznie zapisują się na Członków; co gorsza, nawet z posiadanej już ilości Członków trzeba było wykreślić część pewną za uporczywe w ciągu lat paru niewnoszenie składek, wogóle zaś daje się zauważyć pod tym względem karygodna opieszałość, nietylko wprowadzająca Zarząd przy wykonywaniu zamierzonego budżetu w ambaras, ale wręcz tamująca rozwój Towarzystwa. Ze smutkiem też podniósł mówca, że organ Towarzystwa „Ziemia“ nie wzbudził po roku istnienia dość żywego zainteresowania wśród Członków, dużym zaś ciężarem dla Towarzystwa jest utrzymywanie odziedziczonego po Macierzy muzeum, na co brak odpowiednich środków. Tak, jak dziś rzeczy stoją, pozostaje do wyboru: albo obniżyć lot, zwęzić działalność Towarzystwa, albo poczynić najwyższe wysiłki, aby się na pierwotnej wysokości utrzymać.

Mówca komunikuje o projekcie Zarządu, utworzenia ściślejszego nadzoru nad działalnością Oddziałów prowincjonalnych, celem dopomożenia ich rozwojowi.

Szczegółowe sprawozdanie z działalności Zarządu za rok ubiegły przeczytała p. Rodysówna. Działalność komisji oświecił p. Wisznicki, stwierdzając brak ludzi, chcących w nich owocnie pracować; prócz tego spotykają się niekiedy komisje z dzi-

wną obojętnością ogółu, jak np. komisja ochrony osobliwości przyrody, która na rozesłany kwestjonariusz otrzymała trzy odpowiedzi; niektóre komisje wobec tego zmuszone były ograniczyć się do porządkowania zbiorów.

O działalności Oddziałów mówił p. Janowski — było ich 23, ale 5 nie funkcjonowało stale, 2 zaś były w stanie organizacji.

Oddziały stwierdzają również obojętność ogółu Członków, wobec czego niektóre Oddziały przewidują zamknięcie. Ludzie nie chodzą na odczyty, nie jeżdżą na wycieczki, nie czytają i nie pisują — słowem, nie robią nic dla idei pozornie tak umiłowanej. Co prawda, jak okazuje się z nadesłanych sprawozdań, nie lepiej funkcjonują i niektóre z Zarządów, w których sami nawet prezesi i sekretarze nie uczęszczają na zebrania.

Co może jednak zrobić energiczne kierownictwo, pokazuje przykład Zagłębia, którego Oddział rozwinął się świetnie.

Naogół stwierdzić też można zbyt oszczędną gospodarkę Oddziałów; zdawałoby się, że Oddziały zapomniały zupełnie o słusznej zasadzie Staszycy, podług której „pieniądze publiczne nigdy w kasie leżeć nie powinny“. Tymczasem przelane do kas pozostałości kasowe Oddziałów wynoszą z górą 30% obrotów, na biblioteki zato wydano 5%.

Działalność Oddziałów możnaby pomimo to wszystko uznać za dodatnią, gdyby nie pewna zaściankowość, pewna nieruchliwość w podejmowaniu badań, interesujących szerszą naukę krajoznawczą polską. Za połowę zaoszczędzonej sumy możnaby przysporzyć nauce tej wiele pożytku, a może i chwały.

P. Heilpern przedstawił w streszczeniu działalność organu Towarzystwa „Ziemi“, co wywołało wśród obecnych żywe oznaki uznania w postaci oklasków.

P. Kosmowska zdaje sprawę z utworzenia Wystawy zdobnictwa ludowego, zainicjowanej po nieodrośnięciu do skutku Wystawy etnograficznej we Lwowie.

P. Janowski omawia ruch wycieczkowy, stwierdzając największą w tej dziedzinie żywotność i ruchliwość Towarzystwa. Zarząd ze swej strony przygotował dla przyjezdnych 30 sienników, otworzył schronisko pod Łysicą i ma na składzie dla wycieczkowiczów worki podróżne.

P. Zaborski zapytuje, czy do Członków wykreślonych za niepłacenie składek, przysłano uprzednio inkasenta; w odpowiedzi na co Zarząd zaznacza, że posyłano go sześciokrotnie; po za tem p. Zaborski proponuje, aby Ogólne Zebranie doroczne urządzano w porze odpowiedniejszej, nie, jak dziś, w ostatki; okazuje się jednak, że termin Zebrania określony jest ściśle ustawą. Co do „Ziemi“, proponuje p. Zaborski rozesłanie odezwy, wystaranie się o większą ilość ogłoszeń i uzyskanie poparcia Tow. Miłośn. Przyrody; co do Oddziałów, winą leży, zdaniem p. Z., po stronie Zarządu, który winien w najbardziej ośpalych okolicach budzić ludzi odczytami; proponuje zresztą p. Z. wysłanie urządzonej Wystawy zdobnictwa na prowincję w podróż okólną. Wyjaśnień na kwestję powyższe udziela p. Kulwieć.

P. Bąkowski mniema, że niedomaganiom pieniężnym „Ziemi“ zaradzić można przez wciągnięcie większej ilości ludzi do grona przyjaciół wydawnictwa.

P. Lencewicz zapytuje, jakimi zasadami kieruje się Zarząd przy mianowaniu Członków-korespondentów, którzy nie zawsze spełniają swoje zadania; prace naukowe, zdaniem p. L., nie zawsze kierowane są fortunnie. Wycieczki Towarzystwa, jak sądzi p. L., są właściwie majówkami bez uwzględnienia strony przyrodniczej; muzea prowincjonalne wymagają nadzoru z Warszawy. Mówca proponuje nabyć Karczówki pod Kielcami w cenie rubli 300, co, jak twierdzi, jest tranzakcją możliwą do wykonania. W „Ziemi“ widzi p. L. wiele artykułów zawierających błędy naukowe, błędów tych jednakże mówca wskazać nie może; wogóle bliższych szczegółów

mówca nie cytuje. Wyjaśnień udzielają pp. Janowski i Kulwieć.

P. Grabowski odczytuje sprawozdanie kasowe i sprawozdanie komisji rewizyjnej.

P. Janowski odczytuje wniosek, złożony przez p. Łapińską, urządzania wycieczek letnich, uznając wniosek ten za słuszny i proponując zalecenie go do wykonania komisji wycieczkowej.

P. Denter wypowiada życzenie, aby bardziej oględnie przyjmowano zgłoszenia na wycieczki; zdarza się bowiem, że biorą w nich udział osoby nie należące do Tow. i nie wprowadzone przez nikogo.

P. Kulwieć podkreśla, że do tej pory troska o wyszukanie funduszków leżała wyłącznie Zarządowi na sercu; nadal, o ile Towarzystwo ma nie tylko istnieć, ale i rozwijać się, Zarządowi ulżyć w tem musi cały ogół Członków, wobec czego mówca proponuje uchwalenie wniosku:

„Wobec rozwijającej się pomyślnie działalności Towarzystwa Krajoznawczego, wobec rosnących niepomrotnie z tego względu potrzeb finansowych i konieczności przysporzenia środków materialnych na przewidziane w budżecie 1911 r. prace krajoznawcze, którym sprostać nie mogą dotychczasowe skromne wpływy, ciążące wyłącznie na zabiegach Zarządu Głównego w Warszawie, Zebranie Ogólne w d. 26 lutego 1911 r. uchwała:

1. Wezwać wszystkich Członków Towarzystwa do wzmożonego dobrowolnie poparcia działalności Towarzystwa według sił i możliwości.
2. Uznać za obowiązujące dla wszystkich czynnych i popierających Członków Towarzystwa wprowadzenie w ciągu 1911 r. przynajmniej jednego nowego Członka.
3. Zobowiązać Zarząd do rozesłania w ciągu miesiąca wszystkim dotychczasowym Członkom Towarzystwa deklaracji dla Członków nowowstępujących, z odpowiednią odezwą objaśniającą.“

Zebranie uchwala wniosek z poprawką, aby w przyszłym roczniku umieszczano nazwiska Członków z zaznaczeniem, ilu nowych Członków każdy Towarzystwu przysporzył.

Następny wniosek w imieniu Zarządu zgłasza p. Rakowiecki, a mianowicie:

Zarząd wnosi, ażeby ewentualna spodziewana przewyżka wpływów z wystaw i innych dochodów nadzwyczajnych, ponad przewidywaną w budżecie na 1911 rok sumę ogólną 700 rb., była przeznaczona na pokrycie ewentualnych niedoborów tygodnika „Ziemia“, uznanego za organ Towarzystwa Krajoznawczego, a wydawanego przez prof. Kulwiecia.

I ten wniosek zostaje przyjęty.

P. Grabowski odczytuje projekt budżetu na rok przyszły.

P. Kączkowski proponuje wyrażenie wdzięczności ustępującemu Zarządowi.

Po obliczeniu oddanych kartek wyborczych, do Zarządu na rok 1911 wybrani zostali:

Aleksander Janowski (129 gł.), Kazimierz Kulwiec (129 gł.), Mikołaj Wisznicki (121 gł.), Kazimierz Rakowiecki (114 gł.), Antoni Ojczyński (113 gł.), Janina Rodysówna (109 gł.), Kazimierz Stołyhwo (103 gł.), Maksymilian Heilpern (97 gł.), Kazimierz Grabowski (94 gł.), Leon Ostaszewski (92 gł.) i Irena Kosmowska (85 gł.).

Po za tem największą ilość głosów otrzymali: dr. Teofil Żera, Konstanty Paprocki, Kazimierz Sławiński, dr. Wł. Staniszewski, K. Pawłowicz i W. Szmi-decki.

Do Komisji Rewizyjnej wybrano: Pawła Sosnowskiego (123 gł.), Konrada Olchowicza (121 gł.) i Ignacego Bendetsona (113 gł.).

Posiedzenie przewodniczący zamknął o godz. 12 w nocy.

Przewodniczący Zebrania Ogólnego **K. Król.**

Sekretarz **Stan. Thugutt.**

Działalność Zarządu.

W roku sprawozdawczym Zarząd odbył 26 posiedzeń, z których najkrótsze ciągnęło się 2 godziny, a najdłuższe 4½ godzin. Najliczniejsze zebrania składały się z 12, a najmniej liczne z 6 uczestników.

Oprócz załatwiania spraw bieżących, jak balotowanie Członków, których przyjęto 524, mianowanie Członków-korespondentów, akceptowanie wypłat i t. p., Zarząd w roku sprawozdawczym zorganizował nową Komisję, a mianowicie Fizjograficzną, a zamierzał wskrzesić Biblijograficzną. Utworzono też: Wydział handlowy wydawnictw, Komitet wystawy „Krajobraz polski” i Komitet do wydawania dzieł Wacława Nałkowskiego.

Zorganizowano: Wystawę zdobnictwa ludowego, Koncert muzyki ludowej, dwa odczyty w Filharmonji, badania naukowe na jeziorach kujawskich, w Zamoyszczyźnie, nad Pilicą, pod Olkuszem, wyprawę fotograficzną na grzbiet Krakowsko-Wieluński, udział w wystawie pocztówek w Warszawie i w wystawie fotograficznej w Ciechocinku.

Wyznaczono zapomogi na badania magnetyczne, dla Muzeum Łowickiego, oraz paru wycieczkom po kraju. Ułatwiono nabycie heliografu dla Oddziału w Jędrzejowie.

Delegaci Zarządu brali udział w posiedzeniach: Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Stowarzyszenia Techników, Towarzystwa równouprawnienia Kobiet, w Zjeździe przyrodników w Krakowie, oraz wizytowali Oddziały prowincjonalne, z których 3 przybyło nowych, a mianowicie w Grójcu, Kutnie i Olkusz.

Nadto Zarząd bądź zainicjował, bądź obradował nad sprawami, z których za ważniejsze uważać należy: zabiegi koło stworzenia własnej siedziby, projekt wydawania tanich ludowych wydawnictw kra-

joznowczych, zabiegi nad ożywieniem działalności Członków-korespondentów i Oddziałów prowincjonalnych, gromadzenie materiału do albumu sztuki zdobniczej z naszej wystawy zdobnictwa, oraz do angielskiego pisma „Studio“, utworzenie sądu konkursowego na prace krajoznawcze i wiele drobniejszych.

Wielostronne te prace, prowadzone przez Zarząd, oraz przygotowywane w Komisjach, wymagały wiele czasu od Członków Zarządu i Komisji, a same posiedzenia Zarządu zajęły w ciągu roku sprawozdawczego 89 godzin, przy obecności w ciągu roku 206 osób, co czyni 18334 osobo-godzin, a zaznacza się to jedynie ku wiadomości tych Oddziałów prowincjonalnych, których Zarządy w ciągłych narzekaniach na brak czasu i moc zajęcia, albo nie odbywają wcale posiedzeń, albo nadzwyczaj rzadko i obojętnie, co się bezpośrednio odbija na „wynikach pracy“ Oddziału.

Zarząd Towarzystwa.

Prezes: *Kazimierz Kulwieć.*

Vice-Prezesi: { *Aleksander Janowski.*
 { *Mikołaj Wisznicki.*

Sekretarz: *Janina Rodysówna.*

Skarbnik: *Kazimierz Grabowski.*

Bibliotekarz: *Kazimierz Rakowiecki.*

Gospodarz lokalu: *Irena Kosmowska* i kooptowany *Władysław Dąbrowski.*

Członkowie Zarządu: *Stefan Dziewulski, Maksymilian Heilpern, Leon Ostaszewski. Kazimierz Stolyhwo i Kazimierz Sławiński.*

Komisja Rewizyjna.

Paweł Sosnowski, Konrad Olchowicz, Ignacy Bendetson.

Radca Prawny, Mecenasa *Oskar Scheller.*

ZEBRANIA MIESIĘCZNE.

Zebrania tych odbyło się 11, wszystkie w wielkiej sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa i wszystkie pod przewodnictwem Prezesa Towarzystwa p. Kulwiecia. Na zebraniach miesięcznych zgromadzeni zawsze mają komunikowane wiadomości o działalności Zarządu, oraz sprawy bieżące.

Zebrania miesięczne odbyły się w terminach następujących:

18 stycznia p. Wisznicki mówił o „pięknie naszego kraju“, a p. Janowski „Jasienka w Wiśle“.

8 lutego p. Król wygłosił wspomnienie o zmarłym Mieczysławie Brzezińskim, a p. Jezierski—o Wacławie Nałkowskim, których pamięć uczczono przez powstanie; p. Teofil Wiśniowski mówił następnie o „Malborgu“.

8 marca p. W. Jacuński mówił o „dziedziectwie epoki lodowcowej w Polsce“.

27 marca prof. Eugenjusz Romer ze Lwowa mówił o „względnej wysokości i o sieci wodnej w Polsce“.

3 kwietnia p. Stanisław Kalinowski mówił o „badaniu magnetyzmu ziemskiego“, a p. Leon Ostaszewski o „półwyspie Birsztąńskim“.

10 maja p. Franciszek Bąkowski mówił o „Pomorzu Polskiem“.

7 czerwca pp. Kazimierz Kulwiec i Mikołaj Wisznicki zdawali sprawę ze swej wycieczki na Polesie Wołyńskie.

13 września p. Kazimierz Rakowiecki zdał sprawę ze zjazdu konserwatorów w Krakowie, a p. Al. Janowski mówił o „pamiątkach polskich w Padwie“.

4 października p. Mikołaj Wisznicki wygłosił referat o swojej wycieczce pieszej z Warszawy do Zakopanego.

8 listopada p. Zygmunt Wolski mówił o „najstarszych rękopisach i drukach polskich“, a p. Al. Janowski o „taniości dawnych czasów“,

6 grudnia p. Edmund Krzyżanowski mówił o „komunikacjach wodnych na Ziemiach Polskich“, a p. Stanisław Lencewicz o swojej „wyprawie antropologicznej nad Pilicę“. Nadto oglądano „Mapę pogładową przemysłu polskiego“, wykonaną przez uczniów Szkoły Handlowej Łódzkiej, oraz b. cenne i ciekawe zbiory przyrodnicze i etnograficzne z Parany, ofiarowane Towarzystwu przez p. Chrostowskiego.

Co do frekwencji uczestników Zebrań miesięcznych, tę można określić z dwu źródeł: z list zapisów i z zapełnienia sali. Dane te jednakże będą bardzo różne, gdyż wiele osób omija listę zapisów i chociaż jest na sali, nie figuruje jednak w liście obecności.

Listy zapisów wskazują osób:

W styczniu	Członków	138	gości	179	Razem	317
„ lutym	„	95	„	118	„	213
„ marcu (8-go)	„	129	„	189	„	318
„ „ (27-go)	„	90	„	71	„	161
„ kwietniu	„	135	„	127	„	262
„ maju	„	148	„	121	„	269
„ czerwcu	„	123	„	82	„	205
„ wrześniu	„	148	„	155	„	303
„ październiku	„	149	„	170	„	319
„ listopadzie	„	146	„	147	„	293
„ grudniu	„	151	„	126	„	277

Razem Członków 1452 gości 1485 Ogółem 2937

Zapełnienie sali jednakże co innego wskazuje, sala bowiem zawsze prawie całkowicie jest zapełniona, a że krzeseł posiada ona 520, przeto przy 10 posiedzeniach miesięcznych należy liczyć, że liczba uczestników Zebrań wyniosła około 5200 osób.

Stwierdzić należy, że i zapisy z roku na rok są coraz sumienniejsze, gdyż zapisało się do list uczestników:

w roku 1909 — 1765
 „ 1910 — 2230
 „ 1911 — 2937

Co do opłat wejściowych, te wyniosły:

w roku 1910 — rb. 83 kop. 64

„ 1911 — „ 177 „ 50

Gdybyśmy jednak mogli dożyć tej pociechy, by każdy uczestnik sumiennie wrzucał do puszki swoje 5 kop., to dochód roczny z Zebrań miesięcznych przyniósłby $5200 \times 5 = 260.00$, co choć w części pokryłoby koszt urządzania Zebrań, który wyniósł w roku sprawozdawczym rb. 307.

KALENDARZYK

Zebrania miesięczne Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego
w 1912 roku.

17 stycznia	17 kwietnia
7 lutego	1 maja
25 lutego (Zebranie Ogólne roczne sprawozdawczo-wyborcze o godz. 7 wieczorem)	12 czerwca
	11 września
	2 października
13 marca	6 listopada
	4 grudnia

Zebrania miesięczne zaczynają się o 8-ej wieczorem w Wielkiej Sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa Krakowskie-Przedmieście № 66.

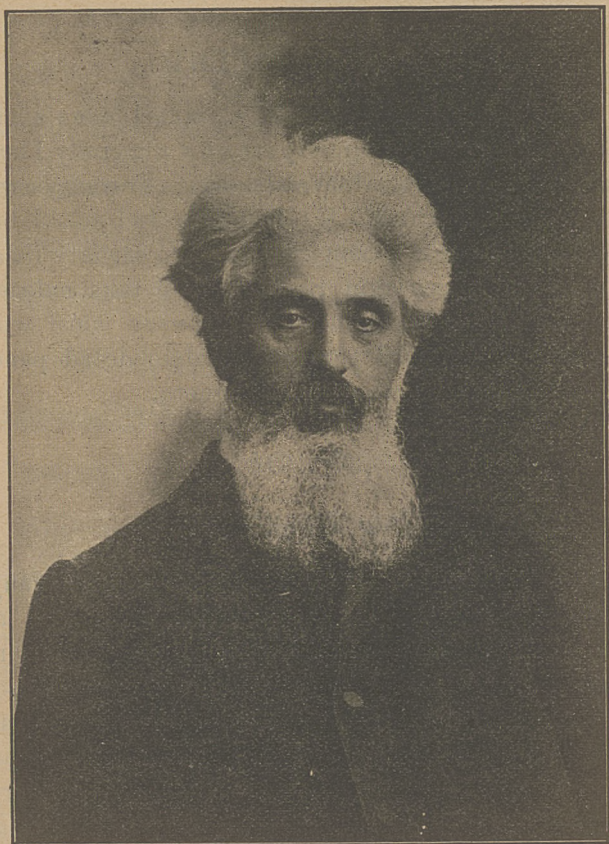
KRONIKA ŻAŁOBNA.

MIECZYŚŁAW BRZEZIŃSKI.

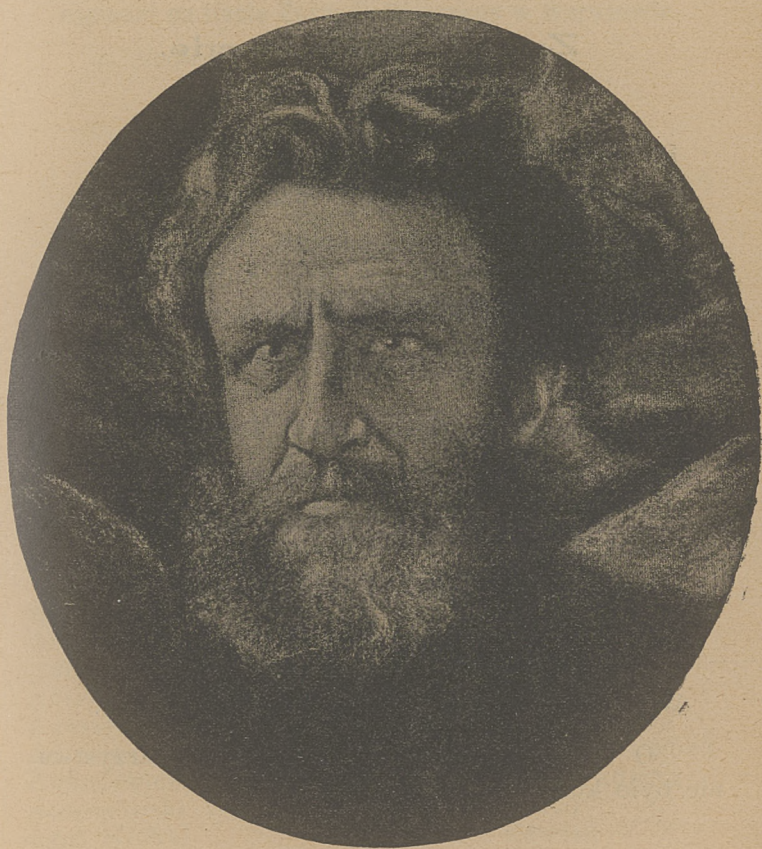
W dniu 25 stycznia 1911 r., zmarł jeden z najbardziej zasłużonych popularyzatorów przyrody i krajoznawstwa, Członek-założyciel naszego Towarzystwa, Mieczysław Brzeziński. Jeżeli kiedyś lud polski będzie upamiętniał zasłużonych dla jego oświaty działaczy, to w pierwszym rzędzie cześć taka należeć się będzie Brzezińskiemu. On pierwszy niósł wiedzę przyrodniczą pod strzechy, gdzie dotąd panowały bezwzględnie zabobon i ciemnota.

WACŁAW NAŁKOWSKI.

Krajoznawstwo polskie spotkał niepowetowany cios skutkiem zgonu tak wybitnego uczonego, jakim był Wacław Nałkowski. „Rys geografji ziem dawnej Polski“, rozwijający na tle „Geografji Rozumowej“ nowe i szerokie poglądy naukowe na ziemię naszą, stworzył podstawę do nowych badań i pogłębił wiedzę krajoznawczą. Europejskiej miary uczony — Wacław Nałkowski — gdyby pisał po francusku, angielsku lub niemiecku, byłby chlubą każdego piśmiennictwa naukowego, u nas był mało rozumiany i niedoceniany.

MIECZYSLAW BRZEZIŃSKI.

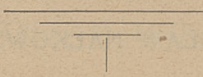

WACŁAW NAŁKOWSKI.

Zmarli Członkowie.

Baliński Stanisław	z Warszawy.
Czamański Herman	z Oddz. Kujawskiego.
Hirsbergowa Gustawa	z Oddz. Łódzkiego.
Jabłoński Tymoteusz	z Oddz. Kujawskiego.
Konopczyński Emiljan	z Warszawy.
Kukawski Emil	z Oddz. Częstochowskiego.
Lange Marja	z Warszawy.
Mierzanowski Gustaw	z Oddz. Radomskiego.
Hr. Plater-Zyberk	z Konstantynowa.
Rembowski Zygmunt	z Oddz. Kaliskiego.
Unruh Konrad	z Warszawy.
Ufnalewski Wacław	z Oddz. Zagłębia.
Ungier Józef	z Oddz. Kieleckiego.
Umiński Edmund	z Oddz. Chełmskiego.
Wilke Adolf	z Oddz. Kujawskiego.

O innych zmarłych Członkach Towarzystwu
nie było komunikowane.

Członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego*)

zapisani na liście Zarządu Głównego w Warszawie.

a) *Honorowi:* Bronisław Chlebowski
Aleksander Jabłonowski

b) *Popierający:* Stefan Dziewulski
Bertold Lewy
Księżna M. Ogińska (Płungiany)
Gabryela Roesnerowa
Bronisław Szlubowski
Feliks hr. Tyszkiewicz (Połaga)
Hr. Ordynat Maurycy Zamoyski

c) *Rzeczywiści: **)*

Adamiecki Wiktor	Arlitewicz Tomasz	1
Adamowicz Marjan	Arlitewicz Ziemowit	
Adamowiczówna Julia	Augustowicz Kazimierz	1
Alchimowiczowa Jadwiga	Augustowicz Ludwik	
Alchimowicz Wacław		
Alkiewicz Marcei	Babicka Marja	
Anuczynowa-Nynkowska	Babiński Wacław	
Jadwiga	Babiński Leon	
Anders Ludwik	Bachrach Feliks	
Andersówna Janina	Balisiński Jan	1
Antecki Kazimierz	Bagieński Karol	1
Antecki Stanisław	Bagiński Ignacy	
Antoniewicz Aleksander	Bagniewska Antonina	1
Antosiewicz Stefan	Bałaban Tadeusz (Lwów)	
Antosiewiczówna Zofja	Banachiewicz Tadeusz	
Antoszewski Witold	(Pulkowo)	
Arct Michał	Barbier Edward	
Arct Stanisław	Bardzki Artur	
Arct Zygmunt	Barszczewska Marja	

*) Liczby obok nazwisk wykazują ilość wprowadzonych nowych Członków.

**) Członkowie, przy których nazwisku nie oznaczono miejsca zamieszkania, mieszkają w Warszawie.

Bartnikowski Bolesław		Bogdański Julian	
Baruch Maksymiljan		Bogucka Helena (Szcze-	
Barylski Henryk		brzeszyn)	
Barylski Kazimierz		Bogucka Cecylja	
Bąkowski Alfred		Bojanowska Jadwiga	
Bąkowski Franciszek		(Klice)	
Bedełek Wacław		Bojanowski Henryk (Hu-	
Bednawska Marja		mięcin)	
Bekker Zofja		Bojanowski Ignacy (Gru-	
Bełżyński Stefan		dusk)	
Bendetson Ignacy		Bongard Edward	
Bereza Aleksander	1	Bońkowski Szczepan	
Berger Eugenjusz		Borkowski Zenobjusz	
Bergson Ludwik		(Zmierzynka)	
Bernard Jadwiga		Borkowski Bogumił	
Betley Stanisław (Płock)		Borowski Władysław (Ur-	
Białkowski Franciszek		synów)	
Białecka Marja		Boryssowiczowa Helena	
Białowiejski Maksymiljan		Borzymówna Janina	
Bielówna Lucyna		Brenneisen Leopold	2
Biernacki Aleksander		Brenejzen Waldemar	
Biernacki Stefan		Bromirski Wacław	
Biernat Albert		Bretschneider Julian	1
Biedrzycki Stefan		Bruner Edward	1
Biliński Ludwik		Brzechowska Teodora	
Biliński Antoni (Rypin)		Brzeska Janina	
Biling Wacław		Brzezińska Jadwiga	1
Binzer Alfred		Brzeziński Marjan	
Binzer Szarlota		Brzozowska Stefanja	
Biskupski Wincenty		Buchowiecki Stefan (Ol-	
Biskupska Halina		kusz)	
Blumental Juljusz		Buchner Władysław	
Bobińska Emilja		Buczkieviczowa Jadwiga	
Bobińska Marja		Dr. Buczyński Konstanty	
Bobotkówna Marja		Buczyński Tomasz (Cięż-	
Bochenek Włodzimierz		kowice)	
Boczkowska Zofja		Budagowski Włodzimierz	
Boczkowski Aleksander		Budagowska Julja	
Bogacki Czesław		Budziszewski Józef	

Budzyński Stefan		Chrupczałowski Stefan 1	
Budzyński Jan		(Kutno)	
Bujalska Ludomira		Chruszczyński Jan	
Bukowiński Władysław		Chrzanowski Ignacy	
Buszkowski Leon	1	Chrzanowski Aleksy (Bło-	
Bykowski Ludwik (Lwów)		nie)	
Bykowski Stanisław		Chwat Wiktor	
		Chwalibóg Włodzimierz	
		Ks. Cielecki Antoni (Dę-	
		bno)	
Celejewski Władysław		Cieśla Adam	
Centnerszwerowa Róża		Cieszkowski Michał (Bę-	
Cesarczyk Adam	1	dzin)	
Cetnarowicz Stefan		Cybulski Józef	
Chanecki Jan		Czajkowski Julian	
Chądyńska Czesława		Czapczyński Antoni	
Chęłchowski Kazimierz		(Trzebieszawice, przez	
Chęlmicki Henryk Jan	3	Koprzywnicę)	
Chęlmicki Stefan		Czaplicka Zofja	
Chęłmińska Helena		Czapliński Stefan	4
Chęłmiński Jarosław	1	Czarnocki Romuald	
Chęłmiński Witold		Czarnowski Kazimierz	
Chęłmońska Marja	1	(Prusinowice, przez	
Chęłmońska Stefanja		Szadek)	
Chęłmońska Wanda		Czartkowski Adam	
Chętnik Adam		Czempiński Bronisław	
Chmielewski Konrad		Czermiński Stefan (Łę-	
Chmielewska Jadwiga		czna)	
Cholewiński Aleksander		Czerński Tadeusz	
Cholewiński Andrzej		Czerwiński Jan	
Cholewiński Rajmund	1	Czerwiński Kazimierz	
Chołonievska Franciszka		Czerwiński Konstanty	
Chomicz Bolesław		Czerwiowski Faustyn	
Choromańska Aniela (Żo-		Czubalska Zofja	
chy, przez Gąsocin)			
Choromańska Wanda			
Chrempińska Jadwiga (Łę-		Dajkowski Czesław	10
czyca)		Danielewicz Zofja	
Chróścielewski Franciszek		Danielewiczówna Marja	
Chróścielewski Stanisław		Danyszówna Regina	3

Daszewski Stefan		Drege Wanda	
Dawert Włodzimierz		Drejszer Zygmunt	1
Dąbrowski Ignacy		Droste Karol	
Dąbrowska Julja		Drozdowiczowa Francisz.	
Dąbrowski Stefan		Drzewiecka Helena	
Dąbrowski Roman (cukr.		Drzewiecki Adam	
„Józefów“, przez Pru-		Drzewiecki Kazimierz	
szków)		Drzewiecki Ludwik	
Dąbrowski Karol		Drzewiecki Wacław	
Dąbrowski Mieczysław		Dubowski Marjan	
Dąbrowski Witalis	1	Dunin Antonina	
Dąbrowski Władysław	3	Dunin-Sulgustowska M.	1
Dąbski Leon		Dutkiewicz T.	
Dehnel Paweł (kopalnia		Dydyński Konrad	
„Saturn“ p. Sosnowiec)		Dymarska Eugenia	1
Delinikajtyś Jan		Dymarski Stefan	1
Denter Zygmunt	1	Dytkowski Bolesław	1
Dickstein Samuel		Dziamarski Stanisław	
Diehl Gustaw		Dziekoński Józef (Berdy-	
Diehlowa Fanny		czów)	
Dietr Hubert		Dziekoński Marjan (Cza-	
Dłutek Ignacy		drec, p. Prużany)	
Dłużniewska Leokadja		Dzierżyński Ignacy	
Dmitrowicz Józef (Bere-		Dziewulski Wacław	
żanka, p. Lanckoroń)		Dzięgielewski Leon	
Dobrowolski Zygmunt		Dzikiewicz Feliks (Ber-	
Dobrowolski Stefan		dyczów)	
Dobrowolski Stanisław		Dziubałtowski Seweryn	
Dobrzański Włodzimierz			
(Budziszowice, przez		Eberhardt Julian	
Skalbmierz)		Elwertowski Kazimierz	
Domański Stanisław		Erdman Alfons	
Dorent Włodzimierz		Esmanówna Walentyna	
Dorot Adam			
Downarowiczówna Marja		Fabiani Marja	
Dramiński Piotr		Fabiani Wiktoryn	
Drege Helena	1	Fabijanowski Juljusz	
Drege Jan		Fafius Adolf	
Drege Irena		Fajge Stefan	

Faleńska Marja		Gąsiorowski Stanisław	
Felix Bronisław		Gdesz Antoni	1
Felsenhardt Józef		Gebethnerowa Marja	
Feltner Aleksander	1	Gebethnerówna Jadwiga	
Ferens Bolesław		Gebethnerówna Józefa	
Fertner Antoni		Geisler Edward	
Fischer Stanisław		Gembarzowski Bronisław	
Flatau Henryk		Gepner Bolesław	6
Florjańska Mieczysława		Giedroyć S. (Olkusz)	
Franaszek Aniela		Ginejko Irena	
Francikowski Florjan		Gizaczyński Kazimierz	
Francman Adolf		Glass Alina	
Francman Stanisława		Glierówna Julja	
Frank Adam		Glińska Irena	
Freyer Zdzisław		Gloch Aleksandra	
Frackiewiczowa Halina		Glotzówna Marja	
(Wieprzowe jezioro)		Glotzówna Janina	
Friesendorff Henryk		Glogerowa Kazimiera	1
Fryben Janina	1	Goebel Marja	3
Fryben Mieczysław		Goebel Wacław	2
Fuchs Adela	1	Goebel Emilja	
Fukier Henryk		Golczewski Bronisław	
Fynfsztykowa Lucyna		Golfarthówna Julja	
Fynfsztykówna Władysław		Goliszewski Eugenjusz	
		(st. Włochy)	
Gabszewiczówna Stefanja		Gołombiowski Józef	3
Gaczeński Stanisław		Gołębiowski Franciszek	
Gajewska Janina		Gołębiowski Stanisław	
Gałęcki Tadeusz	1	(Roś)	
Gałęzowska Jadwiga		Gorazdowska Wanda	
Gardowska Marja		Goriaczkowski Włodzim.	
Gardowski Wacław	1	Gorczyński Władysław	1
Gartkiewiczówna Eugenja		Gosiewski Jerzy	
Gaszyńska Wanda		Gościcki Kazimierz	
Gawecki Stefan		Goździcki Wacław	
Gawęcki Mieczysław		Górecki Józef	
Gawroński Wincenty		Górecki Rudolf	
Gay Julian (Odessa)		Górnicki Aleksy	
		Górnicki Józef	

Ks. Górnicki Józef (Goły- min, p. Ciechanów)	Gurney Arthur
Górski Zygmunt (Charków)	Gutman Marja
Grabiński Z.	Guzowska Jadwiga
Grabowski Edward	Halicki Mieczysław
Grabowski Ignacy	Hanneman Edmund
Grabowski Kazimierz 5	Hanowska Irena
Graff Rudolf	Harasimowicz Julian 1
Ks. Gralewski Jan	Hauszyld Amelja
Gralewski Stanisław	Halpern Ignacy
Granowska Helena	Hawelka Romuald
Gregorowicz Ludwik	Heilpern Maksymiljan
Grabczewski Feliks	Hempel Antoni (Wałowi- ce, p. Józefów)
Grodzińska Helena	Hennenbergowa Halina
Gromadzki Jan	Herlaine Tadeusz
Gross Feliks	Herlaine Jerzy 1
Grossówna Helena	Herse Bogusław
Grotkowski Jan 1	Herse Emilja
Gruszczyńska Zofja	Herse Wanda 1
Gryżewski Jan	Hertzówna Helena
Grzankowska Zofja (Sta- niślawów, p. Grodno)	Heurichówna Helena
Grządzielska Marja 1	Hewelkówna Paulina
Grzelińska Marja 1	Hildebrand Aleksander
Grzeliński Edward 18	Hildt Ludwik Fryderyk
Grzeżułko Jan	Hiszpańska Zofja
Grzeżułkowa Stefanja (Sta- niślawów, p. Grodno)	Hiszpański Stanisław
Grzędzica Ignacy	Hiż Tadeusz
Grzędziński Feliks	Hłasko Bronisław
Grzybowski Aleksander	Hoch Zofja
(Zasław, majątek Sta- re Sioło)	Hoffman Karol
Grzymska Anna	Hołownia Władysław (Ka- mieniec Pod.)
Gubbis Martin	Hołub Marjan
Gudowicz Wincenty (Tam- bów)	Homolicki Jan
Guirard Kazimiera	Horbaczewska Aniela
Gurbiel Józef (Olkusz)	Horodyska Janina (Pu- ławy)
	Hoser Piotr

Hoser Wincenty		Januszkiewiczówna Julja	
Hummel Bogumił		Januszkiewiczówna M.	1
Huskowska Marja		Jarmułowicz Henryk	
Huskowski Stanisław		Jaroszyński Jan	2
Huskowski Tadeusz		Jaroszyński Józef	
Huszczowa Ludwika		Jaroszyński Władysław	
Huwalt Wincenty		Jarzębińska Kazimiera	
Idźkowski Antoni		Jasińska Zofja	
Idźkowski Henryk	2	Jaskulski Józef (Lwów)	
Idzikowski Jan		Jastrzębska Marja	
Iwanowski Eugenjusz (Mo-		Dr. Jastrzębski Henryk	
skwa)		Jastrzębski Marjan	
Iwaszkiewicz S. (Olkusz)		Jawdyński Stefan (Wilno)	
Iwaszkiewicz T.		Jaworowski Tomasz	1
Iwiński Walenty		Jaworski Leon	
Izdebski Stanisław		Jaworski Michał	
Jabłczyński Apolinary		„Jedność“ (Towarzystwo	
Jabłońska Helena		Dr. Ż. W.-W.)	
Jackowski Aleksander		„Jedność“ Tow. Koło IV	
Jacobson Tadeusz (Ząbko-		Jeleński Władysław	
wice)		Jenike Juljan	1
Jacuński Wacław	1	Jentys Zygmunt	
Jaczynowski Adam	1	Jeromin Mieczysław	
Jagielski Jan		Jezierski Wacław	1
Jagodziński Rygobert		Jezierski Wojciech	
Jakowicki Wincenty		Jeżewski H.	
Jakubowska Kazimiera		Jeżyński Stanisław	
Jakubowski Bronisław		Jung Seweryn	1
Jakubowski Jan (Kijów)		Juraszyński Jan	
Jakuszowa Marja		Jurowska Aurelja	
Ks. Jamiolkowski Józef		Juskowski Franciszek	
Janikowski Leopold		Kacicka Irena	
Jankowska Janina		Kaczkowska Zofja	
Jankowski Edmund		Kaczmarkiewicz Euge-	
Jankowski Mieczysław	1	njusz (Opole)	
Janowska Zofja (Milanó-		Kaczorowski Władysław	
wek)		Kaczorowski Andrzej	
Janowski Aleksander	16	(Warta)	

Kadziłłowski Mieczysław (Józefów)	Kisielnicka Matylda (Gzy Pułtusk)
Kaliciński Ludwik	Klawer Włodzimierz
Kalinowski Stanisław	Kleczeński Czesław 1
Kaliński Stanisław 1	Kleczyński Kazimierz
Kaliński Władysław	Ks. Kleczyński Konstanty
Kalisz Franciszek	Kleczyński Mieczysław (Szepietówka)
Kałużyński Franc. Wacł. 1	Kleczyńska Idalja 2 (Kijów)
Kamieniecka Kamilla	Kłobukowska Halina 1
Kamieński Feliks	Kłyszewski A.
Kamińska Helena 1	Knappe Zofja 1
Kamiński Aleksander	Knechowiec Jan
Kaniewski Teodor 2	Knichowiecka Jadwiga 1
Kanigowski Mieczysław	Knothe Wacław (Świato- szyn)
Kanigowska Lucyna (Ru- dniki)	Kobyłańska Aniela 1
Kapp Jan (Tomaszów Raw- ski)	Kobyliński Władysław
Karczewski Stanisław	Kochanowski Julian 2 (Milanówek)
Kasperowicz Eligjusz (Włodawa)	Kochanowski Zdzisław
Kasprzycki Wincenty	Kochanowski Wiktor
Ks. Karwicki Dunin Jan (Połonne)	Koelichen Zygmunt
Karwosiecki Zdzisław	Koepke Julja
Karwowski Czesław	Kolendo Władysław
Kawecki Zygmunt	Kołąkowski Franciszek
Kączkowski Józef	Kołąkowski Feliks
Kempner Jan	Kołąkowski Konstanty
Kernbaumówna Jadwiga 1	Kołodziejczyk January (Kraków)
Kessel Irena (Poschła p. Pilawa)	Kołodziejczyk Tadeusz
Kęcka Józefa	Kołodziejska Marja 2
Ks. Kięduszy Jerzy 3 (Niegów, p. Tłuszcz)	Kołodziejska Karolina (Jó- zefów)
Kietliński Karol	Konarzewska Alina
Kijewska Stanisława	Kondratowicz Hieronim
Kinartowski Józef (Olkusz)	Kondratowiczowa Broni- sława
Kisielevska Zofja	

Konic Józef Stanisław (Ratowo, p. Szreńsk)		Kotwicki Feliks	
Konopczyńska Łucja (Monachjum)		Kowalewska Jadwiga	
Konopczyński Adam (Monachjum)		Kowalska Marja	
Konopski Wincenty		Kowalska Stefanja	
Köhnówna Zofja		Kowalski Franciszek	
Konówna Wanda		Kowalski Tadeusz (Józefów, p. Pruszków)	
Kontkiewicz Stanisław		Kowalski Władysław 2 (Józefów p. Pruszków)	
Kontkiewiczowa		Koźbiał Marja	
Konwerski Stanisław		Kozerski Adolf	
Konwicki Mikołaj		Kozerski Konstanty	
Kopczyński Wacław		Kozietulski Władysław (Kąty, p. Sochaczew)	
Ks. Koperski Franciszek (Bidziny, przez Ożarów)		Koziński Konstanty	
Korbuszówna Wanda 2		Kozłowski Władysław	
Korniłowicz Rafał		Kozłowska Helena	
Korniłowicz Witold		Kozłowska Zofja	
Dr. Kozubowski Jan		Kozłowski Wiktor 4	
Korzon Tadeusz 1		Koźmińska Anna 1	
Korzonowa J.		Krajewicz Adam	
Kosicka Marja		Krajnik Czesław	
Kosińska Wanda (Żbików, p. Pruszków)		Krakowiński Cezary	
Kosiński Władysław		Kraków Ludwik	
Kosmowska Irena 5		Krammówna Janina	
Kossakowski Jan		Kramszyk Zygmunt	
Kossecka Stanisława		Kramszyk Marja	
Kossowski Zygmunt		Kramszyk Kazimierz	
Kostecki Antoni		Krasnosielski Józef 2	
Kostro Apolinary		Krassowski Stanisław	
Kostro Ludwika		Kraszewski Krzysztof (Romanów, przez Światycze)	
Koszutski Tadeusz 10		Krauze Zofja	
Kościńska Eugenia		Krąkowski Edward	
Kościukiewicz Zofja		Krąkowski Mieczysław (Łazy, p. Ojców)	
Koterwas Stanisław		Krąkowski Michał 2	
Kotwicka Joanna		Kręcki Jan	

Kręcki Wacław	2	Kulwieciowa Julja	2
Kreczmer Arkadiusz		Kuhnke Irena	1
Krosnowski Marjan	3	Kuhnke Tadeusz	
Król Kazimierz	2	Kupczyk Władysław	
Kucałło Kamilla		Kuratow Marek	1
Krukowski-Zdanowicz Juljan		Kurcewski Kazimierz	
Krukowska-Zdanowiczowa Ewa		Kurmanowa Zofja	
Krupecka Wacława	1	Kurnatowski Jerzy (Wo- la Krokocka, p. Sza- dek)	
Kruszewska Helena		Kurtz Stanisław	
Kruszyński Jan		Kurtz Jan	
Krynicka Zofja (Pilawa)		Kuszelewska Stanisława (Emilczyn)	
Kryńska Marja		Kuszelewska Emilja	
Krypski Wiktor		Kutzner Maryla	
Krysiński Antoni		Kurzyjamski Józef	
Krzeczkowski Jan		Kwiatkowski Jan (Sando- mierz)	
Krzemiński Stanisław		Kwiatkowski Wacław	
Krzewski Jan		Kwietniewski Jan	
Krzywdziński Wiktor (Frampol)		Kwietniewski Stefan	
Krzywicki Ludwik		Lampe Jadwiga	
Krzyżanowski Edmund		Lampe Tadeusz	
Krzyżanowski Walery		Lamprecht Helena	
Krzyżanowski Jerzy Wło- dzimierz		Lande Jerzy	1
Kuczewski Andrzej		Lange Marja	
Kuczyńska Bronisława		Laskauer Piotr	
Kudasiewicz Antoni		Lasocki Jerzy	
Kudelski Adam		Lasocki Wacław (Nałę- czów)	
Kujawska Anna	8	Lauvernay Bronisław	
Kujawski Kazimierz		Lauterbach Bernard	1
Kukier Władysław		Lebiedziński Witold	
Kulczycki Marjan		Lebiedzińska Marja	1
Kuleszyna Antonina		Lechowski Antoni	
Kulińska Marja		Lembke Teofil	
Kuliński Mieczysław		Lencewicz Stanisław	3
Kulwieć Józef			
Kulwieć Kazimierz	45		

Lenkiewicz Ignacy		Łojkówna Marta	
Leppert Stanisław		Łokcikowski Włodzimierz	
Leppertówna Marja		(Liège)	
Leśniewiczowa Iza (Wiel-		Łokcikowska Janina	
ka Muksza, p. Kamie-		Łokcikowska Antonina 1	
niec Pod.)		Łokuciejewski Zygmunt	
Leśniewska Cecylja		(Odessa)	
Leśniowska Wanda		Łomżyński Kazimierz	
Leszczyński Władysław		Łopuski Czesław	
(Wilno)		Łotuszyńska Iza	
Lewandowska Stefanja		Łotuszyńska Leokadja	
Lewandowska Marja		Łoziński Czesław (Kijów)	
Lewiński Jan		Łubieński Józef	
Liczbiński Ignacy		Łuczycki Tadeusz (Zwie-	
Liedtkówna Jadwiga 4		rzyniec, p. Józefów)	
Liedtke Aleksandra		Łukaszek Franciszek	
Lietz Jerzy		Łukaszewiczowa Alina 2	
Lingenau Jan 2		Łukawski Zygmunt	
Lipka Stefan		Łypacewicz Wacław	
Lipska Jadwiga			
Lisowska Zofja		Machlejd Julian	
Lisowski Stefan (Tambów)		Maciejewski Paweł	
Listopad Wacław		Mackiewicz Antoni (Pi-	
Littman Ludwik		lawa)	
Liszewski Lambert		Madaliński Antoni (Tam-	
Lothowa Anna		bów)	
Lutostański W. (Niebo-		Magielski Stanisław (Ja-	
rzyn, p. Kleczew)		błonka, p. Kleczew)	
Lutostańska Aleksandra		Majewski Ludwik	
Lübek Jan Alojzy (Odessa)		Majewski Stanisław	
		Majewski Franciszek	
Łabuński Józef		Majewski Tadeusz	
Łaganowski Stefan		Majewski Erazm	
Łagunianka Wacława		Majewski Ignacy	
Łaparewiczowa Józefa		Majlert Zdzisław	
Łapińska Aurelja		Makarczyk Stefan	
Ławreńczukówna M.		Makowski Feliks	
Łazarowicz Klemens		Makólski Józef 1	
Łącki Stanisław		Malinowski Ignacy	

Malinowski Wiesław (Gro- dzisk)	Mazurek Ignacy
Malinowski Henryk	Mączyński Zdzisław 1
Malinowski Kazimierz	Mączewski Wacław
Maliński Antoni	Mączyński Antoni
Malińska Anna	Mąkowska Janina (Osiek, p. Rypin)
Maliszewska Jadwiga	Mech Kazimierz
Maliszewski Edward	Medyńska Julia
Małachowski Leon (Wie- ledniki)	Meller Eugenjusz (Brzo- zowa, p. Iwangród)
Małdowski Adam	Mellerowiczówna Kazim.
Małkowska Zofja	Meijer Franciszek
Mamczar Kazimierz (Ży- rardów)	Meijerowa Wanda
Mann Aleksander	Mędrecki Antoni
Mańkowska Janina	Mędrzecki Władysław (Łódź)
Marczak Aleksander (Wą- chock, p. Wierzbnik)	Mętlewicz Antoni
Marendowska Bronisława	Michaeli Władysław
Marendowska Irena	Michalska Pelagja
Marendowska Helena	Michalski Karol
Marendowski Kazimierz 10	Michalski Stanisław 1
Markiewicz Bolesław	Michalski Stanisław (Pere- piatycha p. Hrebionki)
Markowicz Stanisław	Michalski Ludwik
Markowska Marja	Michalski Jan (Kamińsk piotrsk.)
Markowski Julian	Michałowski Tadeusz
Markowski Tadeusz	Michałowska Marja
Markowski Konstanty	Michałowski Stanisław 10
Marszewski Mieczysław	Miechowska Zofja
Masiewicz Jan (Trzebiesła- wice, p. Koprzywnicę)	Mieczyński Stanisław
Masiewicz Aniela	Mierczyńska Kazimiera
Maszkiewicz Kazimierz 2	Mierczyńska Marja
Maślakiewicz Antoni	Mierosławski Stanisław
Matlakowska Helena	Mierzejewska Halina
Mazaraki Karol (Brzozo- wa, p. Opole)	Mierzejewski Marcin (Bo- rowina, p. Iwangród)
Mazaraki Stanisława (So- bieszyn)	Miklaszewski Bolesław
	Dr. Miklaszewski Walenty

Miklaszewski Sławomir	Multanowski Stanisław
Mikoszewska Anna	Muszyński Stanisław 3
Mikułowska Zofja (Woronna, p. Kowel)	Muszyński Tadeusz
Milarski Jan (Szumsko, p. Łagów)	Muszyńska Antonina 1
Milewska Teodozja	Muszyńska Zofja 1
Miller Teodor	Muszyński Janusz
Milicer Józef (Kielce)	Muttermilch Leonard
Miłobędzka Helena	Muttermilch Stanisław
Miłobędzki Józef (Regny przez Koluszki)	Muttermilch Wacław 1
Miłobędzki Tadeusz	Mück Czesław
Mineyko Ludwik (Dubniki, p. Worniany)	Myszkowska Marja 2
Minkiewicz Antoni (Olkusz)	Myszkowski Adam
Miracki Mieczysław	Nadratowski Stefan 1
Mirosławska Leokadja	Narkiewicz-Jodko Roman
Misiak Leon	Narożna Marja 1
Mittelstaedt Henryk (Łuszczew, p. Skulsk)	Natanson Antoni
Młodecki Ludomir	Natanson Stanisław
Modro Amalja	Nałęcz Włodzimierz 2
Mogilnicki Ludwik	Neubelt Kazimierz
Mojkowska Marja	Neuman Leonard
Molska Felicja	Neumanówna Stefanja
Morawski Zygmunt	Nichnirowska Jadwiga
Morawski Kazimierz	Nieciengiewicz Heljodor
Morawski Tadeusz	Niedziałkowska Jadwiga
Moskalewski Stanisław	Niekrasz Jan
(Zwierzyniec, p. Za- mość)	Niemira Maksymiljan
Motz Helena	Niemira Feliks
Moszkowski Zygmunt	Nieniewski Paweł (Sko- tniki, p. Ozorków)
Moździński Stanisław	Niewiadomska Zofja
(Zwierzyniec)	Niewiadomski Eligjusz
Moźdżeński Sylwester	Niewiarowski Jan
Müller Henryk	Norkowska Marta
	Noskiewicz Karol
	Nowacka Ludwika 2
	Nowak Józef
	Nowakowska Janina
	Nowakowski Roman

Nowakowski Henryk (Beł- życe Lub. gub., w Je- żowie)		Osiecki Stanisław	
Nowakowski Zygmunt		Ossowicz Leon	
Nowca Julian (Ostrów, Łomż.)		Ossowski Tadeusz (Pu- stocha, p. Rożyn)	
Nowicki Franciszek		Ossowska Zofja	
Nowosielska Stanisława		Ossowski Roch	
Nusbaum Jan		Ossowska Lucyna	10
Nynkowska Jadwiga		Ostaszewska Bronisława	
Obreński Daniel		Ostaszewska Marja	4
Obuszyński Ludwik		Ostaszewski Leon	10
Ochrymowiczówna Justyna		Osten-Sacken Stefanja	
Ojrzeński Antoni	11	Dr. Ostrowski Tadeusz (Lwów)	
Okrajni Antoni (Olkusz)	1	Ostrowska Helena	
Olchowicz Konrad		Ostrowska Malwina	
Olendzka Marja		Ostrowska Józefa	
Olendzka Zofja	2	Ostrowska Stanisława	
Olesiński Kazimierz	1	Osuchowski Franciszek	
Oleszyński Leonard		Oswald Henryk	
Olewińska Karola		Oxiński Tomasz (Lwów)	
Olewski Władysław		Oyrzanowski Kazimierz	
Olszewicz Bolesław		Oziębłowski Julian	
Olszewicz Wacław		Ożarowski Franciszek	
Olsztyński Wojciech		Pajewska Janina	
Dr. Opalski Józef (Olkusz)		Palmirska Julja	
Oppman Artur		Palmirski Władysław	
Ordęga Zygmunt (Żele- chów)		Paprocki Konstanty	
Ordężyna Zofja		Paprocka Matylda	
Orenstein-Oreński Jerzy		Paradowska Anna	2
Orłowski Antoni	1	Paschalis Konstanty	
Orłowski Jerzy	2	Paschalis Zofja	
Orłowski Leon	2	Paszkiewicz Lucjan (Skierniewice)	
Ortheim Helena		Paszkowski Walenty	
Oryng Alfred		Patzer Kazimierz	
Orzechowska Izabella		Patzer Stefan	
Orzechowski Bolesław		Patzer Jan	
		Patzerówna Iręna	2

Pawińska Jadwiga		Hr. Plater-Zyberkowa Elżbieta (Swojatyce, p. Pohorelce)	
Pawłowski Roman		Hr. Plater-Zyberk Henryk (Swojatyce, p. Pohorelce)	
Pawlikowski Jan		Pląskowska Józefa	
Pawłowicz Bronisław		Pleszczyńska Teresa	
Pawłowicz Kazimierz	1	Plewakówna Franciszka	
Pawłowiczowa		Plewiński Stanisław	
Pawłowska Julja		Pochmarski Bolesław (Dębica)	
Peel Henryk		Podczaski Władysław (Czeladź, p. Sosnowiec)	
Pełczyński Teodor		Podkomorski Tadeusz	
Pełka Antoni		Podworski Aleksander	
Pełka Jarosław (Łódź)		Podwiński Wacław	
Perkowska Wanda		Pogorzelski Czesław (Kielce)	
Perycz Mieczysław (Włodawa)		Pohoska Eleonora	
Peszke Ignacy		Pohoska Józefa	
Petsch Wacław		Poleski Franciszek (Petersburg)	
Petrykowska Jadwiga		Pol Józef (Grodno)	
Piaskowski Adam		Polkowski	
Piaskowski Stanisław		Poll Marja	
Piaszczyński Karol (Łubnica, p. Piątek)		Polątkiewicz Daniel (Lwów)	
Piątkowski Antoni		Poniatowska Halina	
Piechowska Wieńczysława		Ponikiewski Gustaw	
Piechowski Zygmunt		Ponikowski Kazimierz	
Piechowski Michał	1	Ponikowski Zdzisław	
Piechowski Władysław	1	Ponikowski Antoni	
Pietraszewski Józef		Poraziński Zygmunt	
Piotrowski Ignacy		Porazińska Janina	
Piotrowska Marja	3	Poraziński Wacław	2
Pietruszczyński Zygmunt (Puławy)		Popielawski Władysław	
Pilinowski Zbigniew		Popielawska Janina	
Piętkowa Zofja			
Piłsudski Stefan			
Piwnicka Marja			
Hr. Plater-Zyberk Elżbieta (Konstantynów, p. Janów)			

Popławska Stanisława	Ks. Pyzowski Adam
Popławski Bartłomiej	Rabek Feliks (Kalisz)
Popławski Cezary (Kijów)	Raczkowska Teodora
Powierza Paweł	Raczyńska Eugenia
Powiatowska Antonina	Raczyńska Zuzanna 4
Poznański Zygmunt	Raczyński Teodozjusz
Pozowski Wacław	Radlińska Janina (Żytomierz)
Pracown. Handl. i Przem. T-wo.	Radomyski Jan (Sierpe)
Pronaszko Władysław	Radoński Feliks (Kobierzyczo, przez Sieradz)
Pronaszko Bronisław	Radwan Kazimierz
Pronaszko Stanisław 4	Radziszewski Henryk
Prószyński Wacław (Zwiozdzin, p. Lucyn)	Rakowiecki Kazimierz 9
Prószyńska Wanda Stefanja	Rakowiecka Marja
Pruszyńska Ewelina	Dr. Rakowiecki Tadeusz
Prüffer Józef	Rakowski Tomasz
Przanowski Władysław	Ramisz Alfred (Łódź)
Przedpełski Bronisław	Raniecka Marja (Ciechanów)
Przedrzymirska Wanda	Rapacki Piotr
Przesmycka Antonina	Raźniewska Janina
Przestrzelski Romuald	Reczko Mieczysław
Przyborowski Stefan	Reklewski Wacław
Przybylska Zofja (Humań)	Rekoszowa Aniela (Kowno)
Przybylski Zygmunt	Rembertowicz Marjan
Przybylski Apolinary	Rettinger Leonard 1
Pszczółkowski Jan	Reychman Kazimierz
Puchalski Stanisław	Remier Jan (Płock)
Puciata Kazimierz	Richling Janina 1
Pulikowski Władysław	Rodysowa Zofja
Puławski Feliks	Rodys Witold
Hr. Puśłowski Wojciech (Zawieszczyn, p. Juchnowicze)	Rodysówna Janina 7
Pytelski Marcelli	Rodziewiczówna Marja 1
Pytlewski Stanisław (Działoszyce)	(Hruszowa, p. Antopol)

Rogaliński Konstanty		Russocki Karol (Ruszcza przez Klimontów)	
Rogowa Jadwiga		Ruszkowska Marja	
Ks. Rogowski Kazimierz (Niemenczyn)		Rutkowski Stanisław	
Rogowski Michał (Piotr- ków)		Rutkowski Zenobjusz	
Rogowska Romana		Rybaczuk Bolesław	
Rogowska Jadwiga		Dr. Rybka W. (Wyszków)	
Rokicki Józef		Rychłowski Marjan	
Rolińska Antonina		Rychter Tadeusz	
Roliński Feliks		Ryczywolski Edmund	
Rosnowski Kazimierz		Rydzewska Marta	
Rost Aleksander		Rydzewski Kazimierz	
Dr. Rostański Jan (Mo- szna, p. Pruszków)		Rykowski Janusz (cukr. Józefów, p. Pruszków)	
Rostański Józef		Rymkiewicz Juljan (Prza- snysz)	
Rostworowski Antoni (Mi- lejew, p. Jaszczów)		Ryntflejsz Zygmunt	2
Roszkowski Zygmunt		Rzeszotarska Jadwiga	
Roszkowska Jadwiga		Rzeszotarska Amelja	4
Roszkowski Bartosz		Rzeszotarski Zygmunt (Skalmierz, p. Zbojno)	
Rottermund Julja		Rzewnicki Jan	
Rouppert Kazimierz (Łwów)		Rzewnicka Jadwiga	
Römer Kazimierz (Jano- pol, przez Rzerzycę)		Rzewuska Marta (Żbi- ków, p. Pruszków)	
Różański Jerzy	1	S adkowska Jadwiga	
(Kamińsk, gub. Piotr- kowska)		Sadkowska Marja	1
Różnicki Ignacy		Sadkowski Aleksander	1
Rubach Helena		Salatyński Lucjan	
Rubach Marja		Samborska Ala	
Rudnicka Antonina		Samborska Zofja	
Rudnicki Jan		Sandałowicz Jan	
Rudowska Helena		Sapiecha Leon	
Rudziński Jan	1	Sapiejewski Józef	
Rudzka Leonja		Sawicka Stanisława	
Rudzki Zdzisław	1	Sawicki Aleksander (Wie- deń)	
Rudzki Stefan		Sawicki Ludwik	1

Sawicki Kazimierz		Siwek Stanisław	
Ks. Sądowski Franciszek		Skibiński Maksymiljan	12
(Cygów, p. Tłuszcz)		Skierski Henryk	
Scheller Oskar		Skorupka Stanisław	1
Scheller Ryszard	3	Skorupka Marjan	
Scheller Wanda		Skorupska Helena	
Scheller Adolf		Skorupska Klementyna	
Scheunert Kazimiera		Skorupska Marja	
Schmidt Ludwik		Skrobońska Stefanja	
Schneider Fryderyk		Skrobański Zygmunt	
Schoenbornówna Antonina		Skrodzki Jan	
Schott Karol		Skulski Ignacy	
Schönfeld Emil		Skrzetuski Zygmunt	
Schupp Zygmunt		Skrzyńska Kazimiera	
Schupp Józef		Skrzyńska Stefanja	
Schuppówna Walerja		Sławiński Kazimierz	
Schweitzer Jadwiga	1	Słoński Stanisław	
Serafinowicz Władysław		Słonimski Piotr	
Serini Karol (Zgierz)		Smoliński Józef	1
Seweryński Bolesław (Włoszczowa)		Smotrycki Jan	
Sędziuk Michał	1	Smużyński Feliks	
Sieciński Henryk		Sobolewska Stefanja	
Sieczkowski Władysław		Sochacki August (Iwan- gród)	
Siedlicka Wanda		Socharski Stefan	
Siemiątkowski Antoni		Sokołowska Iza	
(Wojślawice, p. Szadek)		Sokołowski Włodzimierz	
Siemiątkowski Stefan		Sokołowska Zuzanna	
(Mińsk)		Sołtys-Jaworski Antoni	
Siemiątkowski Zygmunt		(Opatów)	
(Męcka Wola, p. Siemradz)		Sopoćko Eugenjusz	
Sienkowski Józef		Sosnowski Paweł	1
Siennicki Przemysław		Sosnowski Jan	
Siewierski Kwiryn		Spirowa Regina	
Sikorska Jadwiga		Sporzyński Ksawery	1
Sikorska Julja		Spotowska Natalja	
Silnicka Jadwiga		Srzednicki Józef	
		Srzednicki Bolesław	
		Srzednicka Helena	

Stajewski Wacław		Strzelecki Rudolf	
Stamirowska Gabrijela		Strzelecki Cezarjusz	2
Stankiewiczowa Marja		Strzelecki Władysław	5
Stankiewicz Antoni		Stupnicki Jan	
Dr. Stankiewicz Czesław		Sturgólewski Stanisław	
Stankiewiczówna Zofja	5	Sulikowski Karol (Popień, przez Rogów)	
Staniszewski Władysław	1	Suszczyńska Amelja	2
Starczewski Feliks		Swiontek Franciszek	
Statkiewicz Czesław	1	Syrokomla-Syrokomski	
Starzeński hr. Adam (Klu- kowo, przez Ciechano- wiec, g. grodzieńska)		Jan	
Starzyński Klemens		Szalay Stanisław	
Stecki Lucjan (Łódź)		Szamota Zofja	
Stafański Kazimierz		Szczawiński Zygmunt	
Steinhagen Aleksander (Myszków)		Szczekowski Czesław	
Steinhagen Henryk (My- szków)		Szczepankowski Zygmunt (Brzeziny, g. Piotrk.)	
Sterczyński Stanisław	1	Szczepańska Helena	
Dr. Sterczyński Adam		Szczepkowski Jan	1
Sterling Stefan		(Pruszków)	
Stępowska Józefa		Szczepkowski Stanisław	
Stodółkiewicz Zygmunt (Brzeziny)		Szczepkowski Stefan	
Stokowski Tadeusz (Pru- szków)		Szczuka Witold	
Stokowska Wanda	3	Szczutowski Jan	1
Stokowska Wanda Anna	1	Szczutowska Janina	
Stokowska Zofja		Szczypiorski Wiesław (Swojatycze, p. Poho- relce)	
Stolarski Edward		Szczyt Kazimierz (Kożan- Dworzec, p. Łuniniec)	
Stołyhwo Kazimierz	3	Szelągowski Kazimierz	
Stożkowski Tomasz (Łódź)		Szelażek Marja	
Strauch Henryk		Szelażek Wacław	2
Strasburger Julian (Niem- ce, przez Granicę)		Szelemetko Julian	
Stroińska Helena		Dr. Szelest Mieczysław	
Stronczyński Kazimierz		Szeliga Mieczysław	
Strzałecki Antoni Jan		Szeliga Zofja	
		Szeligowska Magdalena	1
		Szeligowska Emilja	

Szkaradzińska Aleksandra		Święcicka Eugenia	
Szkaradzińska Jadwiga	3	Świętochowska Kazimiera	
Ks. Szkopowski Marcin		Świętochowski Andrzej	
Szmidecki Wincenty		Świętochowski Ignacy	
Dr. Sznabl Jan		Świętosławski Władysław	
Szober Stanisław	1	Świrski Władysław (Ka-	
Szober Stafanja		mieniec)	
Szołowski Brunon (Stara-			
chowice, p. Wierzbnik)		Tacikowski Kazimierz	
Szperl Ludwik		(Olkusz)	
Szpyrkówna Marja		Taczanowska Jadwiga	
Szreder Edward		Tańska Marja	
Sztachelski Jarosław (Pu-		Ks. Targowski Karol	
ławy)		Tarnowska Anna	
Szteimbokowa Jadwiga		Tarnowska Michalina	
Szteimbok Karol	1	Tarnowska Stefanja	
Szteimbokówna Emilja		Tatarkiewicz Stanisław	
Szteimbokówna Janina	1	Telatycki Edward	
Sztokówna Marja		Thugutt Stanisław	4
Szule Józef		Toczyski Konrad	
Szumowski Teodor	1	Tomczycki Jan	
Szwemin Jan		Tomerski Gerard	
Szyszko Halina	1	Tomerski Ludwik	
Ścibor Wacław		Torżewski Stefan	
Ślaski Julian		Tosio Dorota	
Śliwowska Zofja	1	Tosio Kacper	
Ślósarski Michał		Trenerowski Bolesław	
Śmigielska Jadwiga		Troczeńska Wanda	
Śmitkowska Stefanja		Trojanowski Wacław	
Śniegocka Cecylja	1	Trojanowski Edward (Ale-	
Ks. Światopełk-Mirski		ksandrów pogr.)	
Czesław		Truskołaska Janina (Bo-	
Świątkowski Józef		bownia, p. Nieśwież)	
Świdorski Bogdan		Truszkowski Teofil	
Świdorska Łucja		Trynkińska Zynaida	
Święcicki Julian Adolf		Trzebiński Józef (Śmiła,	
Świda Florjan (Glewin,		gub. Kijowska)	
p. Nowoborysów)		Trzebiński Marjan	
		Tuhulko Marja	

Turoboyska Ludwika		Wasiutyński Aleksander	
Tuwan Helena		Waśniewski Karol	
Twardowski Stefan		Wawrzynowicz Józef	
Twarowska Marja		Wąsowicz Stanisława	2
Tworowski Adolf		Wąsowiczowa Janina	
Tylicki Stanisław		Wehr Stanisław (Golice	
Tyszka Jadwiga	2	przez Poddebice)	
Tyszka Zygmunt		Weigelt Stanisław	
Tyszka Józef		Weisheit Karol	
Tyszkowa Ludwika		Wellisch Leopold	
Umiński Władysław		Werecka Aniela	
Unieszowski Agustyn		Werner Leonard	1
Dr. Urbanik Ryszard		Werner Romuald	
Urbańska Marja		Wernik Konrad	
Uzdowski Józef		Werpachowski Włady- sław (Paryż)	
Vogel Teodozja		Ks. Wesołowski Stanisław	
Vorbrodtówna Halina		Wejmarn Teresa	
Vrla Franciszek		Wejss Adam	
Wadowski Ignacy		Weychert Jan	
Wagnerowa Cecylja		Weychert Helena	
Wagner Joanna		Weychert Marja	
Walc Zdzisław		Węgierski Emiljan	
Walewski Kazimierz (Tu- będzin, p. Błaszki)		Węgierski Stanisław	
Walewski Kazimierz (Zglinna, p. Skiernie- wice)		Węgliński Adam	
Walewski Stanisław		Węgliński Witold	
Walicka Antonina	1	Węgrzecki Kazimierz	
Wanke Janina		Widychowska Janina	
Wańkowiczówna Regina (Kowno)		Wierzbicki Michał	
Warnka Jadwiga		Wierzbicki Bolesław	
Warcholik Stanisław		Wigurska Bronisława	
Warszawskie Towarzy- stwo Wioślarskie		Wieladkówna Marja (Wo- la Pękoszowska)	
		Wierciochowski Edmund	
		Wierzejski Robert	
		Will Henryk	
		Wilczyński Stanisław	
		Wilczyński Stanisław (Kamińsk Piotrk.)	

Wilewski Bronisław		Wolff Natalja	
Wilke Zofja		Wolicki Bolesław	
Winawer Stefan		Wolski Tadeusz	
Winkler Edward		Wolski Jan	
Dr. Wiskontt Władysław		Wolski Zygmunt	3
(Kostroma)		Wolska Marja	
Wisłocki Kazimierz		Wolszczan Julja (Fundu-	
Wisznicka Dora	6	klejówki Kijow. gub.	
Wisznicka Janina		Osota)	
Wisznicki Mikołaj	8	Wołkowicz Ignacy	
Wisznicki Ryszard (Kijów)		Wołodkiewicz Włady-	
Wiślicki Wacław		śław	
Wiśniewski Eugenjusz		Wołodkiewicz Wincenty 2	
(Rokotów, p. Socha-		(Iwańsk, p. Czaszniki)	
czew)		Wołodkiewicz Józef (Smo-	
Wiśniewski Juljusz		lance, p. Czaszniki)	
Wiśniowski Teofil		Wołodkiewiczowa Zofja	
Wiśniewski Filip (Radom)		Wołyncewiczowa Anto-	
Wiśniewski Leon		nina	
Witkowski Józef		Woyde Stefanja	
Witkowski Władysław		Wojniłowicz Kazimierz	
Ks. Witort Antoni		Wróbel Józef	
Włoczewski Władysław		Wróblewski Teofil	1
(Ślepków, p. Staro-		(Kamińsk)	
źreby)		Wróblewski Witold	
Włodarski Józef (Ursynów)		Wróblewski Stanisław	
Włodarska Ludwika		Wróblewska Emilja	
Włodarski Włodzimierz		Wroński Józef	
Włodkowski Stanisław		Wrześniowski Władysław	
Włoskiewicz Józef		(Częstochowa)	
Wojciechowski Jarosław		Wrzosek Kazimierz	
Wojciechowski Karol		Wyczalkowska Zofja	
Wojdalski Stanisław		(Wierzbno)	
Wojno Tadeusz (Heidel-		Wykowski Gustaw (Po-	
berg)		lanów)	
Wojtkiewiczówna Wła-		Wysocki Józef	
dysława		Wyszomirski Edward	
Wolff Andrzejowa		Wyszyński Michał	
Wolff Gustaw	1	Wyszyńska Zofja	

Wytrzcówna Gertruda		Zbrowski Jan	
Xiężopolski Władysław		Zbyszewski Mieczysław	
Zaboklicki Julian		Zdanowicz Stanisław	
Zaborowski Stefan (Rawa Mazowiecka)		Zdrodowska Janina	
Zaborski Dyonizy Stefan		Zgorzalewicz Julian	
Zaborski Józef	1	(Iskorość, Woł. gub.)	
Zachertówna Emilja		Ziatkowski Antoni (Rudka, p. Szepietowo)	
Zadrowski Jerzy		Ziatkowska Helena	
Zahrt Tadeusz		(Otwock)	
Zajkowska Adelina (Wólka, p. Łuck)		Zieleniewska Marja	1
Zakrzewski Roman		Zieleniewski Emil	4
Zakrzewski Adam		Zieliński Zdzisław	
Zalas Władysław		Zieliński Edward	
Zaleski Sarjusz Seweryn (Pustownia, przez Skwirę)		Zieliński Wiktoryn Jan	3
Zaleska Stefanja		Zielińska Janina	
Ks. Zalewski Teodor (Pabjanice)		Zienkowska Halina	1
Zaliwska Joanna		Zientarski Stefan	
Zamojski Zygmunt		Złocka Helena (Wólka, p. Łuck)	
Zaręba Józef		Znamierowski Mieczysław	1
Zaręba Feliks	1	Znatowiczówna Zofja	
Zarębska Stefanja	1	Znatowiczówna Marta	
Zawadzka Marja		Zubelewicz Zofja	
Zawadzki Czesław	1	Zubowicz J. (Ostrołęka)	
Zawadzki Grzegorz		Zubowicz Piotr	
Zawadzki Józef	2	Zweigbaum Maksymiljan	
Zawadzki Józef (Brazylja)		Zwierzchowski Józef	3
Zawistowski Eugenjusz			
Zboiński Mieczysław		Ks. Żaboklicki Władysław	
Zbróński Kazimierz (Kopytów, p. Hrubieszów)		Żaryówna Anna	
Zbrowska Zofja	1	Żbikowski Albin (Żyrardów)	
		Żbikowski Tomasz	
		Żebrowska Wiktorja	
		Żebrowska Natalja	
		Żera Janina	2

Żera Teofil
Żórawski Wacław (Żyrardów)
Żórawski Władysław (Ciechanów)

Żukiewicz Henryk (Kijów)
Żukiewicz Zofja (Kijów)
Żychlińska Zofja (Buszkowo, p. Skulsk)
Życki Kazimierz.

CZŁONKOWIE-KOESPONDENCI

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Aleksandrów Pograniczny — Konstanty Krynicki.

Araucaria (Parana) Jadwiga Jaholowska.

Berlin — Dr. Karol Rose.

Będzin — Antoni Sujkowski.

Białowieża — Dr. Jan Łowczyński.

Biskupice — (przez Sieradz) — Stanisław bar. Graeve.

Bodzentyn — S. Pawłowski.

Borysław — (Galicja) — Wit Sulimirski.

Brok (gub. łomż.) — Inż. Rolbiecki.

Brussów (przez Ryki) — Piotr Danysz.

Brzesko Nowe — Józef Ostrowski.

Buenos Ayres — Dr. Jasiński Gustaw.

Bychawa (gub. lubelska) — Ks. Antoni Kwiatkowski.

Bytom — Adam Napieralski.

Chełm — Dr. Edward Łuczkowski.

Chicago - Illinois — Siermiradzki Tomasz.

Chodecz — Dr. Helena Boryssowiczowa.

Chorzele — Henryk Leszek, rejent.

Ciechanów — Jadwiga Milewska (w Rembówku).

Ciechocinek — Dr. Teodora Ruppertowa.

Cieszyn — Hilary Filasiewicz. — Ks. Józef Londzin.

Czeladź — Józef Glejzer.

Czerepowszczyzna (p. Kublicze) — Malinowski.

Częstochowa — Dr. Pietrasiewicz.

Danków (p. Kleczew)—Franciszek Chrzanowski.

Dąbrowa Górnicza—Kazimierz Srokowski.

Dobrzyń nad Wisłą — Apt. Wiktor Raniecki.

Dothe — (st. Prużany) Bogusław Kraszewski.

Garbów (gub. lubelska) — Józef Nakonieczny.

Gniezno — Józef Chociński.

Grodno (w Stanisławowie) — Grzeżulko Jan. — Zygmunt Busz.

Hrubieszów — Dr. Wacław Gólakowski.

Iwańsk (p. Czaszniki).—Wincenty Wołodkiewicz.

Izabelin (p. Połonne) — Hr. St. Karwicki.

Janów (gub. siedlecka) — Ks. Karol Dębiński.

Jeleniów (p. Ostrowiec) — Józef Świeżyński. — Jan Konarski.

Jędrzejów—Feliks Przyłkowski.

Kalisz—Józef Radwan.

Kamieniec Podolski — Aleksander Prusiewicz.

Kielce — Stefan Sienicki. — Bolesław Markowski. — Józef Stankiewicz.

Kijów—Józefat Andrzejowski. — Edward Paszkowski (Dziennik Kijowski)—Wiktor Woldt (Proriecznaja 7).

Klukow (przez Ciechanowiec, gub. grodzieńska) — Hr. Adam Starzyński.

Konin — Antoni Puławski.

Końskie — Inż. Karol Hube. — Hr. Juliusz Tarnowski.

Kowno—Starewicz Władysław. — Dowgird Tadeusz.

Kórnik (Ks. Poznańskie) — Dr. Zygmunt Celichowski.

Kraków — Prof. Franciszek Bujak. — Bohdan Dyakowski. — Stefan Komornicki. — Feliks Kopera, Dyrektor Muzeum Narodowego. — Sawicki Ludomir. — Stanisław Tomkiewicz.

Krzemieniec—Ks. Michał Bielecki.

Krzyżkowice (przez Sompolno) — Karol Rozdajcz.

Książ Wielki — Florjan Dotkiewicz.

Kurytyba (Brazylja) — Kazimierz Warchałowski.

Lipno — Ludomir Dmochowski, rejent.

Lublin—Ludwik Kowalczewski. — Łuczycki Tadeusz. — Władysław Stodolnicki.

Lwów Prof. Eugenjusz Romer.

Łęczycza — Konstanty Cuevas.

Łomża — Dr. Konstanty Alchimowicz.—E. Cabert —Franciszek Hryniewicz.

Łowicz — Władysław Tarczyński.

Łódź — Wiktor Czajewski.

Maciejowice (p. Sobolew, gub. siedlecka)—Ks. Adolf Pleszczyński.

Miechów — Stanisław Czarnowski.

Międzyrzec — Witold Pracki.

Mińsk gub. — Witold Godlewski. — St. Sylwestrowiczowa.

Mława — Bronisław Grzeliński.

Muchlin (przez Turek)—Wincenty Orłowski.

Muchówka przez Nowogródek, w g. mińskiej — Karol Karpowicz.

Myszyniec (gub. łomżyńska)—Władysław Teplicki.

Nałęczów — Henryk Wiercieński.

Nieszawa—Juljan Brzeziński.

Nowa Słupia (przez Bodzentyn) — Wacław Hubert.

Ojców — Baltazar Wolniewicz.—(W Łazach) Jadwiga Żukowska.

Oknica (bessarabskiej g.) —Różański Zygmunt.

Olkusz — Inż. Antoni Minkiewicz. — Jan Osmołowski.

Opatów — Seweryn Horodyński.

Ostrołęka (w Kaczynkach) — Dr. Psarski.

Ostrów — Dr. J. Harusiewicz.

Peresieka (p. Mińsk)—Jan Bułhak.

Pieńki (p. Starokonstantynów) —Franciszek Kraszewski.

Pieskowa Skała—Dr. St. Kozłowski.

Pińczów—Antoni Świerczewski.

Piotrków — Michał Rawita-Witanowski.

Płock—Adam Grabowski.—Dr. Aleksander Maciesza.

Poznań—Dr. Franciszek Chłapowski. — Dr. Boleśław Erzepki. — Wojc. Trąmpeczyński.

Proszowice — Antoni Gałęzowski.

Puławy — Br. Albrychtówna.

Radom — Szczęsny Jastrzębowski.

Rio de Janeiro — Jahołkowska Jadwiga

Rumbowicze (przez Oliwę). — Leon Wiszniewski.

Ryga—Gustaw bar. Mantouffell (Ritterstrasse 8).

Rypin—Aleksander Gośiewski.

Ryżawka (p. Ternówkę)—August Iwański.

Sandomierz — St. Włodarski.

Sejny — Ks. Jałbrzykowski.

Siedlce—Dr. Szawelski. — Adw. Toczyski.

Sieradowice (p. Bodzentyn)—Roman Pniewski.

Sierpc — Wacław Gurb-ski, rejent.

Skorczyce (przez Urzędów) — Hempel Leon.

Słomniki — Władysław Maszadro.

Sochaczew—Franciszek Turkowski.

Solec nad Wisłą — Ks. Władysław Fudalewski.

Sosnowiec—Władysław Goebel.

Stara Słupia (p. Bodzentyn) — Majewski.

Staw (p. Chełm) — Kozerski Tadeusz.

Sterdyń — Włodzimierz Dorant.

St. Matheus (Brazylja)—Dr. Szymon Kossobudzki.

Suliszów (przez Klimontów) — Maksymiljan Russocki.

Sułgudyszki (g. wileńska) —Mieczysław Jałowiecki.

Suwałki — Tadeusz Wisznicki.

Symferopol — Zygmunt Mokrzecki (dyrektor muzeum).

Świda (przez Czerniachów, gub. wołyńska) — Ewelina Kwaśnicka.

Św. Krzyż (p. Kielce)—Dr. Władysław Woje-wódzki.

Tomaszów Rawski— Dr. Władysław Sękowski.

Toruń—Ks. Kujat.

Trempiny (przez Kalwarię)—Kazimierz Aufszlag.

Tuhanowicze (przez Horodyszczce, g. mińska) — Józefa Tuhanowska.

Uładówka (gub. podolska)—dr. Karol Wisznicki.

Wałowice (p. Józefów)—Hempel Antoni.

Wielka Muksza (g. Kamieniec Pod.) — Zygmunt Leśniewicz.

Wilczyn (p. Kleczew) — Maria Taczanowska.

Wilno — Wincenty Kulwieć. — Stanisław Jarocki.—Brensztejn Michał.—Zahorski Władysław. — Ignacy Turski.

Wiślica — Stanisław Pfadt.

Witebsk — Wacław Federowicz.

Wodzisław — Ksawery Kłopotowski.

Wolbrom — Wacław Kwiecień.

Woronecz (witebsk. g.) — Julia Lisowska.

Zamość (lubelski) — Romuald Jaśkiewicz. — Zdzisław Kłossowski.

Zamość (g. mińsk. p. Uzla-ny) — Aleksander Jelski.

Złoty Potok — Bolesław Dzierzbicki.

Zwierzyniec (przez Zamość) — Karol Czarnowski. — Stanisław Moska-
lewski.

Żytomierz — Bohdan Bieliński (ulica Trypol-
ska). — Dr. Chobrzyński
Piotr.

Żywiec — Bronisław Gu-
stawicz.

Wydział Meteorologiczny.

W końcu okresu sprawozdawczego Wydział Meteorologiczny wcielony został do nowoutworzonej Komisji Fizjograficznej przy Towarzystwie Krajoznawczem. Liczba stacji meteorologicznych, zorganizowanych przez Wydział i nadsyłających wyniki swych spostrzeżeń w 1911 roku, wynosiła 9, a mianowicie:

1) W **Bielinach** (pow. kielecki) funkcjonowała stacja pluwiometryczna, z której od sierpnia 1909 r. są bez przerwy dostarczane wykazy przez p. Ignacego Sabbata pod kierunkiem ks. E. Jeziorowskiego.

2) Z **Św. Krzyża** (pow. kielecki) od lipca 1909 r. nadsyła regularnie wykazy pluwiometryczne Dr. Wojewódzki.

3) Z **Suchedniowa** (pow. kielecki) od lutego 1910 r. nadsyła bez przerwy spostrzeżenia pluwiometryczne p. T. Michnowski.

4) W **Wysokiem** (pow. krasnostawski) istnieje stacja pluwiometryczna od połowy 1910 r., pod kierunkiem ks. A. Jędrzejewskiego (od lipca ks. Kwiatkowskiego).

5) W **Nowej Słupi** (pow. kielecki) obserwacje prowadzone były w dalszym ciągu przez p. W. Huberta i dotyczyły, oprócz opadów, także i temperatury, oraz wilgotności. Ten staranny i cenny materiał nadsyłany jest regularnie od lipca 1909 r.

6) W **Jędrzejowie** (pow. jędrzejowski) zainstalowany został heliograf, przyczem odnośne dane co do usłonecznienia nadsyłane były od czerwca 1911 r. wraz z wykazami opadowymi. Z inicjatywy Dr. F. Przypkowskiego, zamierzone jest rozszerzenie spostrzeżeń meteorologicznych od 1 stycznia 1912 r.; w tym celu stacja jędrzejowska zaopatrzona została przez Biuro Meteorologiczne w Warszawie w komplet termometrów oraz w klatkę angielską do ich umieszczenia.

Nadmienić także wypada, że Dr. F. Przypkowski opracował dawne obserwacje pluwiometryczne z Jędrzejowa za lat 20 (od 1886 do 1905 r.; wyciąg z tej interesującej serji spostrzeżeń ukaże się w osobnej książce „O opadach w Królestwie Polskiem“.

7 i 8) Nowe stacje pluwiometryczne powstały w 1911 r. w Częstochowie i Dąbrowie Górniczej, (pow. będziński) staraniem miejscowych oddziałów Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Obserwacje z Częstochowy nadeszły tylko za miesiące: styczeń, luty i kwiecień i były nadesłane przez p. W. Szudejko; z Dąbrowy Górniczej otrzymano wykazy za styczeń, luty, marzec i kwiecień, podpisane przez obserwatorów pp.: E. Gemborka i K. Wieczorkiewicza.

9) Do **Chodcza** (pow. włocławski) wysłane były w połowie roku sprawozdawczego: komplet termometrów wraz z klatką angielską i pluwiometr. Wykazy miesięczne z tych spostrzeżeń nie zostały dotąd nadesłane do Warszawy.

W tygodniku „Ziemia“ ogłaszane były co miesiąc przeglądy pogody w Królestwie Polskiem, opracowywane przez p. Wł. Smosarskiego.

Komisja Fizjograficzna.

Prezydjum: *L. Krzywicki*

K. Kulwieć (skarbnik)

St. Lencewicz (sekretarz)

J. Lewiński (przewodniczący)

K. Stolyhwo (zastępca przewodniczącego)

Członkowie: *R. Błędowski, M. Brennstein, J. Czarnocki, S. J. Czarnowski, J. Czekanowski, K. Czerwiński, R. Danyszówna, T. Dowgird, I. Dzierżyński, S. Dziubaltowski, M. Federowski, W. Gorczyński, W. Goriaczkowski, L. Hildt, B. Hryniewiecki, St. Karczewski, St. Kontkiewicz, W. Konówna, P. Koroniewicz, Kosieradzki, A. Kreczmer, J. Krukowski, M. Lempicki, Cz. Łopuski, A. Maciesza, E. Majewski, E. Malinowski, B. Miklaszewski, Sl. Miklaszewski, B. Możejko, W. Olechnowicz, J. Paczowski, A. Piwowar, P. Przesmycki, Z. Rudzki, L. Rutkowski, M. Rzewuska, J. Samsonowicz, J. Sioma, P. Sosnowski, K. Steinbok, A. Sujkowski, J. Sznaibl, J. Sztolcman, W. Szukiewicz, J. Trzebiński, St. Tylicki, M. Wawrzeński, F. Wermiński, H. Wiercieński, M. Wisznicki, T. Wolski, Z. Wolski, Z. Woycicki, A. Zakrzewski, W. Zieliński, B. Znatowicz.*

Komisja Fizjograficzna została zorganizowana w dniu 27 września 1911 roku, na skutek wniosku złożonego Zarządowi P. T. K., przez Stán. Lencewicza. W ciągu 3-ch miesięcy swego istnienia, Komisja odbyła 3 posiedzenia plenarne, niezależnie od 4-ch posiedzeń Zarządu K. F. Dotychczas zajmowano się głównie ukonstytuowaniem i zorganizowaniem Komisji, stworzeniem własnego organu, jak również podjęto szereg prac naukowych.

Istniejące dawniej w P. T. K. Komisje Ochrony osobliwości przyrody i Etnograficzna, oraz Wydział meteorologiczny wcielono do K. F.

Korzystając z zaofiarowania „Pamiętnika Fizjograficznego“ przez jego wydawców na organ Komisji, Zarząd tejże zakrzętał się około pozyskania odpowiednich prac do druku; jakoż dotychczas mamy zapewniony dział meteorologiczny, geologiczny, etnograficzny i archeologiczny, które to działy wypełnia prace członków Komisji pp. W. Gorczyńskiego, L. Krzywickiego, J. Lewińskiego i M. Wawrzeńskiego. Niezależnie od tego K. F. zajęła się przejrzeniem i przygotowaniem do druku nagromadzonych w P. T. K. dawniej jeszcze materiałów florystycznych i faunistycznych. Wyniki obserwacji meteorologicznych, dokonywanych na stacjach P. T. K., Komisja zamieszczała w „Ziemi“.

Oprócz tego K. F. podjęła następujące prace:

- 1) wykonanie mapy archeologicznej kraju;
- 2) badania antropologiczne nad ludnością naszą: a) ściślejsze, przez specjalistów; b) statystyczne nad barwą oka, skóry i włosów, przy pomocy członków P. T. K. mieszkających na prowincji;
- 3) badania jezior.

Na plenarnych posiedzeniach Komisji wygłoszono następujące referaty:

- 1) L. Krzywicki: Pilkalnie litewskie w świetle materiału kopalnego.
- 2) St. Lencewicz: W sprawie ujednostajnienia terminologii geograficznej jednostek administracyjnych kraju.

Regulamin Komisji Fizjograficznej.

§ 1. Komisja Fizjograficzna powstaje przy Tow. Kraj. na zasadzie § 1 p. 2 ustawy tegoż Towarzystwa.

§ 2. Komisja ma na celu:

- a) Gromadzenie i opracowywanie materiałów naukowych z zakresu fizjografji krajowej, a mianowicie: z florystyki, faunistyki, geologii, antropologii,

etnografji, archeologii, meteorologii i nauk pokrewnych.

b) Podejmowanie wydawnictw naukowych z zakresu fizjografji.

§ 3. Dla osiągnięcia tych zadań Komisja:

a) opracowuje plany i programy badań fizjograficznych:

b) deleguje specjalistów na studia naukowe do oznaczonych przez nią miejscowości;

c) udziela rad i wskazówek osobom prowadzącym badania fizjograficzne;

d) udziela zapomóg i subsydjów na podjęte lub prowadzone studia;

e) urządza posiedzenia, poświęcone rozważaniu spraw naukowych z fizjografią związanych.

§ 4. Stosunek Komisji do Zarządu Głównego Towarzystwa normują następujące przepisy:

a) Komisja rozważa sprawy przekazane jej przez Zarząd Główny i udziela mu swych opinii i wskazówek;

b) Komisja przedstawia do aprobaty Zarządu kosztorysy wydawnictw naukowych, przeznaczonych do wydania z ogólnych środków Towarzystwa;

c) wystąpienia Komisji na zewnątrz (udział w zjazdach, delegacjach, wystawach i t. p.), odbywają się za aprobatą Zarządu;

d) środkami, przeznaczanymi corocznie w budżecie P. T. Kr. na cele fizjograficzne, rozporządza Komisja F. i komunikuje kosztorysy swoje Zarządowi P. T. K;

e) Zarząd Główny otwiera w swych księgach specjalny rachunek K. F., na który wnoszone będą wszelkie dochody i wydatki teje.

§ 5. Stosunek do innych Komisji Towarzystwa:

a) Komisja Fizjograficzna korzystać może z wszelkich zbiorów, pod zarządem lub dozorem innych Komisji pozostających (muzealna, fotograficzna, wydawnicza, biblioteka) w porozumieniu z przewodniczącymi tych wydziałów;

b) wszelkie zbiory swoje, mające wartość muzealną lub archiwalną, Komisja przekazuje odpowiednim wydziałom Towarzystwa.

U w a g a. Na oddanie zbiorów swych innej instytucji, po za Tow. Krajoznawczem stojącej, Komisja Fiz. uzyskać winna aprobatę Zarządu Głównego.

c) Strona handlowa wydawnictw Komisji należy do administracji wydawnictw Towarzystwa.

§ 6. W stosunku do Oddziałów prowincjonalnych:

a) Komisja korzysta ze zbiorów naukowych Oddziałów w porozumieniu z Zarządem danego Oddziału;

b) Komisja Fizjogr. ma prawo i obowiązek udzielać kierownikom zbiorów prowincjonalnych odpowiednich wskazówek w sprawach gromadzenia, przechowywania i opracowywania naukowego zbiorów.

c) Zarząd Główny wyjednywa ze strony Oddziałów prowincjonalnych i Członków korespondentów wszelką niezbędną pomoc i współdziałanie w podejmowanych przez K. Fiz. pracach.

§ 7. Corocznie przed upływem 15 stycznia Komisja składa Zarządowi wyczerpujące sprawozdanie ze swej czynności, sporządzając wykaz rozważonych spraw, podjętych i opracowanych tematów naukowych oraz zgromadzonych zbiorów, nabytych narzędzi i przyrządów i t. p.

§ 8. Komisja rozporządza następującymi środkami:

a) sumą, przeznaczaną corocznie na badania fizjograficzne przez Zebranie ogólne Towarzystwa;

b) wpływami nadzwyczajnymi staraniem własnym K. F. pozyskanymi;

c) wszelkimi ofiarami i subsydjami specjalnie na rzecz Komisji przelanymi;

d) wpływami za wydawnictwa K. F.

§ 9. Członkami K. F. są osoby pierwotnie uproszone przez Zarząd zarówno jak i kooptowane przez Komisję na propozycję prezydium tejże.

U w a g a. Osoby, nie będące członkami T-wa mogą być powołane czasowo przez K. F., jako rzeczoznawcy.

§ 10. posiedzenia Komisji bywają administracyjne i naukowe:

a) posiedzenia administracyjne odbywają się obowiązkowo w kwietniu i grudniu, a mogą być zwoływane i częściej w miarę potrzeby;

b) posiedzenia naukowe zwołuje Prezydjum Komisji przynajmniej 4 razy do roku.

§ 11. Na posiedzeniach administracyjnych Prezydjum Komisji:

a) zdaje sprawę ze swej działalności,

b) przedstawia do zatwierdzenia K. F. plany i kosztorysy badań i wydawnictw, i

c) przedstawia do zatwierdzenia K. F. listę nowych Członków.

§ 12. Decyzje Zebrań K. F. zapadają prostą większością głosów Członków obecnych na posiedzeniu.

§ 13. Na posiedzeniach naukowych są rozpatrywane referaty z badań fizjograficznych i dyskutowane programy badań zamierzonych.

§ 14. Na posiedzeniu grudniowym K. F. wybiera z pośród swoich Członków na rok Przewodniczącego. Zastępcę przewodniczącego i 3 Członków Zarządu.

§ 15. Prezydjum K. F. wybiera ze swego łona Skarbnika i Sekretarza.

§ 16. Prezydjum K. F. ma następujące obowiązki:

a) rozsyłanie w porozumieniu z kancelarją P. T. Kr. zaproszeń na posiedzenia:

b) przygotowywanie materiałów i porządku dziennego na posiedzenia K. F.

c) wykonywanie uchwał i zleceń K. F.

d) reprezentowanie K. F. przed władzami głównymi Towarzystwa.

§ 17. Posiedzenia Prezydium K. F. odbywać się winny przynajmniej raz na miesiąc za wyłączeniem miesięcy wakacyjnych.

§ 18. Kom. Fizjogr. może być rozwiązana przez Zarz. P. T. K. lub z mocy uchwały, powziętej większością $\frac{2}{3}$ głosów przy obecności co najmniej połowy Członków Komisji w pierwszym terminie i bezwzględną ilością obecnych w drugim.

Badania naukowe.

Badania naukowe w roku ubiegłym prowadzone były z ramienia Towarzystwa na czterech terenach: 1) na jeziorach Kujawskich, 2) w Zamoyszczyźnie, 3) w Olkuskim i 4) nad Pilicą pod Tomaszowem Rawskim.

Studja limnologiczne na jeziorach Kujawskich prowadzone były pod kierunkiem d-ra Ludomira Sawickiego i przy czynnym udziale Oddziału Kujawskiego. Badanie topograficzne i fizyczne prowadził sam p. P. Sawicki; szczegółową mapę wykonał delegat Oddziału Kujawskiego; studja faunistyczne i nad planktonem prowadzili: pp. T. Wolski i P. Słonimski, florystyczne zaś — J. Niekrasz.

Zebrane materiały podlegają opracowywaniu naukowemu i w zestawieniu z wynikami obserwacji meteorologicznych na założonej przez Towarzystwo w Chodczu stacji, oraz dopełnione dalszemi studjami w roku przyszłym, wejść mają do opracowywanej przez p. L. Sawickiego monografji jezior Kujawskich. Głównym terenem badań były jeziora Chodeckie i Kromszewickie. Pomoc i ułatwienia prowadzącym studja okazało miejscowe obywatelstwo, przede wszystkim zaś pp. dr. Boryssowiczowie, p. Werner, p. Czempiński, p. Ostaszewski i p. By-szewski.

Do Zamoyszczyzny delegowani byli na miesiące letnie pp. L. Hildt i Sz. Tenenbaum na studia entomologiczne, p. Niedziałkowski—na florystyczne, p. J. Domaniewski zaś—na ornitologiczne.

Zebrane materiały pod względem ilościowym i naukowym wypadły bardzo pokaźnie: przez samego p. Tenenbauma zebrane okazy liczą 3218 egzemplarzy w 620 gatunkach. Są między nimi gatunki nowe dla ziem polskich wogóle, a dość dużo pierwszy raz zaobserwowanych w Królestwie Polskiem.

W dziale florystycznym zanotowano i zebrano paręset gatunków.

Okazów ornitologicznych p. Domaniewski zanotował lub zebrał 130 gatunków, w tem kilka bardzo rzadkich.

Zbiory prowadzono głównie w okolicach Podlesia, Książpola, Florjanki, Margoli, Biłgoraja, Smorznia i Panasówki.

Na studia te w roku sprawozdawczym, dzięki poparciu p. plenipotentą generalnego Karola Czarneckiego, Ordynacja wyznaczyła zapomogę w kwocie rb. 200.

Pozatem pomoc i ułatwienia delegatom Towarzystwa dali: pp. Stankiewiczowie z Panasówki, pp. Sobolewscy z Podlesia, p. Feifer z Florjanki i p. B. Danowski z Obroczy.

Wyniki przeprowadzonych w ciągu dwóch lat ubiegłych badań przyrodniczych, będą przygotowane do druku w najbliższym tomie Pamiętnika Fizjograficznego.

Subsydjonowani przez Towarzystwo pp. K. Stolyhwo i St. Lencewicz, rozpoczęli badania antropologiczne w Olkuskim, Paraszkańskim i Tomaszowskim. Wyniki badań ogłoszone będą w wydawnictwie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Pozatem p. Jan Niekrasz delegowany został na pasmo gór Krakowsko-Wieluńskich, w celu dokonania zdjęć fotograficznych skał wapiennych, zasługujących z jakichbądź względów na szczególną uwagę.

W tym celu p. Niekrasz dokonał z Zawiercia szeregu wycieczek, korzystając z ułatwień okazanych mu ze strony pp. Kulezyckich, Członków Zarządu miejscowego Oddziału Tow. Kraj. i wzbogacił fotograficzne zbiory Towarzystwa o 54 pięknych zdjęć, posiadających dużą wartość naukową.

Romisja Muzealna.

Zbiory Towarzystwa w roku sprawozdawczym zwiększyły się we wszystkich działach, a mianowicie:

Zoologja zawiera 595 okazów; w ciągu roku 1911 przybyło 60 okazów.

Botanika zawiera 281 okazów (przyczem jako pojedyncze okazy przyjmowano całe zielniki); w roku bieżącym przybyło 8 okazów.

Mineralogja — 469 egzemplarzy; w ciągu roku przybyło 40 okazów.

Geologja — 118 okazów.

Etnografja — 644 okazy; w ciągu roku przybyło 92 okazy.

Archeologja — 171 okazów; w ciągu roku przybyło ich 30.

Numizmatyka — 616 okazów; w roku bieżącym przybyło 36 szt.

W ostatnich dniach roku sprawozdawczego do Muzeum złożył bogate swe zbiory, pochodzące z kolonji polskich w Paranie, p. Tadeusz Chrostowski. Zbiory te zawierają bardzo cenne w dużej ilości egzemplarze ptaków, okazy monet dzisiejszych, stroje ludowe, narzędzia, produkta spożywcze i t. p. Zbiory te wymagają dłuższego czasu do opracowania i skatalogowania.

Muzeum było otwarte dla publiczności w ciągu roku sprawozdawczego przez 331 dni (w dni powszednie od 11-ej do 3-ej, w niedziele i święta od 12-ej do 3-ej). Zwiedziło je około 2000 osób.

Wypożyczalnia przezroczy zawiera 6521 sztuk.

W ciągu roku sprawozdawczego wypożyczono 21795 szt. przezroczy.

Za wypożyczanie przezroczy i latarni wpłynęło 714 rb. 73 kop.

Zbiory Towarzystwa wzbogacone zostały w ciągu roku sprawozdawczego darami następujących osób:

Pp. Abczyński, Biedrzycki Z., Bieliński B., Chrostowski T., Danyszówna R., Dąbrowski Wł., Dudrewicz W., Dunin-Karwicki St., Gampf H., Goebel W., Głowacki F., Grabowski K., Jackowska M., Kaznowski St., Kisielnicka K., Komorowska Z., Koszutski T., Kozłowski T., Krzywicki L., Kulwieć K., Kulwieć Z., Kuszelewska E., Kuszelewski, Lisowski O., Makowski Cz., Mikulski J., Miler L., Morasiński H., Niekrasz J., Olewiński P., Orlicka M., Piwnicka L., ks. Pleszczyński, Przyszychowski, Rapacka H., Roupertowa K., Rudzki Z., Rusiecka L., Rybka Z., Sawicka S., Sławiński K., Sterczyński A., Szczepkowski J., Szczuka M., Teplicki Wł., Trzebiński J., Tyszkówna J., Winklerowa, Wisznicki M., Wisznicka J., Wodzińska J., Wojnowski E., Zakrzewski H., Zamecki J., Żera T.

Bibljo teka.

W ciągu 1911 r. bibljoteka Towarzystwa rozwijała się w dalszym ciągu.

W roku tym przybyło ogółem 630 tomów, książeczek, map, rycin, które częściowo zostały włączone.

do dawniej istniejących pozycji katalogowych, a zatem uformowały 316 nowych pozycji katalogowych, tak, iż katalog porządkowy biblioteki wzrósł w ciągu 1911 r. od № 1319 do № 1634.

Z ogólnej liczby 630 przybyłych tomów, książeczek, map i rycin — 76 jednostek bibliotecznych zostały nabyte z funduszków Tow., pozostałe zaś 554 jednostek bibliotecznych zostały ofiarowane przez kilkadziesiąt osób.

Znaczniejsze ofiary, powyżej 10 tomów, złożyli: pp. Al. Janowski—23, K. Kulwieć—11, p. Łokcikowska—20, p. Maleszewska—15, p. Machczyńska—13, p. A. Nałkowska—50, p. K. Porazińska—21, p. K. Rakowiecki—24, Redakcja „Ziemi”—25, prof. J. Rostański—25, p. E. Schönfeld—19, Towarzystwo Naukowe w Toruniu—30 i p. Z. Wolski—57.

Przez styczeń i luty 1911 r. bibliotekę prowadził p. Antoni Ojrzyński, po rezygnacji zaś p. Ojrzyńskiego, który podczas sprawowania kilkoletnich obowiązków bibliotekarza Tow. duże na tem polu położył zasługi, bibliotekarzem od marca został p. K. Rakowiecki.

Oprócz gromadzenia nowych książek, czemu zresztą staje na przeszkodzie, między innemi, brak wielki miejsca w teraźniejszym lokalu, biblioteka zajęta była w roku sprawozdawczym stworzeniem katalogu kartkowego, w 2-ch egzemplarzach, z których jeden układa się alfabetycznie podług autorów, drugi zaś podług działów, w poszczególnych zaś działach bądź, o ile to jest możliwe, alfabetycznie podług opisywanych miejscowości, bądź też alfabetycznie podług autorów. Katalog powyższy w ciągu 1911 r. został opracowany niemal w całości, mianowicie doprowadzony do № 1600, tylko praca nad ułożeniem kartek katalogowych nie jest jeszcze ukończona i będzie wymagała pewnego czasu.

W pracy nad sporządzeniem katalogu kartkowego lub też nad przepisywaniem 2-go egzemplarza tego katalogu, oprócz bibliotekarza Towarzystwa,

niosły w ofierze dla Tow. swą pracę i swój czas pp. E. Dąbrowska, H. Drège, J. Liedtkówna, J. Łokcikowska, M. Paprocka, M. Płaskowska i W. Schellerówna, oraz pp. Dąbrowski i Maszki. Układaniem kartek katalogowych zajmowali się p. W. Schellerówna i p. K. Rakowiecki. Należy zaznaczyć, że potrzeba katalogu kartkowego w biblijotece, wobec wzrostu tejże, była wielka i dawała się silnie odczuwać.

Jeszcze przed ukończeniem katalogu Zarząd, na wniosek biblijotekarza, uprzyścipli korzystanie z biblijoteki wszystkim Członkom Tow., przez wydawanie bezpłatne książek na czas pewien do domu. Opracowany został regulamin biblijoteczny tymczasowy, główne warunki którego, wydrukowane na odwrotnej stronie pokwitowania, które dają Członkowie przy otrzymywaniu przez nich książek do domu, są następujące:

„Książki wypożyczają się Członkom Towarzystwa bezpłatnie na czas do 2-ch tygodni. Jeśli w ciągu 2-ch tygodni książka nie będzie zwrócona do biblijoteki, pobierana będzie opłata za wypożyczenie książki na czas dłuższy od 2-ch tygodni, w stosunku po 2 złote miesięcznie od każdego tomu, licząc niecałkowite miesiące za całkowite, a prócz tego, wypożyczający winien zwrócić kosztu marek pocztowych, zużytych na kartach, wysłanych po 2-tygodniowym terminie, o zwrot książek.“

„W razie zgubienia lub znacznego uszkodzenia książki wypożyczonej, wypożyczający winien nabyć taką samą książkę, zawierającą te same prace i tego samego wydania, dobrze zachowaną i porządnie opRAWIONĄ; książkę nabytą wypożyczający winien oddać Towarzystwu wzamian za zgubioną lub uszkodzoną.“

„Gdyby wypożyczający nie mógł lub nie chciał nabyć książki zgubionej lub uszkodzonej, obowiązany będzie zwrócić Towarzystwu: a) koszt nabycia takiejże książki, podług rzeczywistych cen księgarskich; b) koszt oprawy. Prócz tego w każdym wy-

padku zgubienia lub uszkodzenia książki, wypożyczający winien zwrócić Towarzystwu, stosownie do powyższego, koszt marek pocztowych i opłatę za wypożyczenie książki. Towarzystwo może uważać książkę za zgubioną i żądać oddania innej takiejże książki lub też zapłacenia kosztów nabycia i oprawy, o ile książka nie zostanie zwrócona w ciągu 2-ch miesięcy od daty wypożyczenia.“

Należy zaznaczyć, że następnie czas bezpłatnego trzymania książki w domu został przedłużony z 2-ch tygodni do 1 miesiąca. Na zasadach powyższych biblioteka rozpoczęła wydawać książki Członkom od 1 października 1911 r. Dyżury dwugodzinne w bibliotece objęły pp. Dąbrowska, Łokcikowska, Paprocka i Schellerówna.

W ciągu października, listopada i grudnia, t. j. 3-ch miesięcy, z biblioteki Tow. korzystało 35 osób (z nich wiele osób brało książki kilkakrotnie), które wypożyczyły 99 tomów; z tej liczby 76 tomów zostało do 1 stycznia 1912 r. zwróconych, zaś 23 tomy były na d. 1 stycznia 1912 r. w czytaniu.

Wogóle przy przyjętym systemie kartek z pokwitowaniami własnoręcznymi, Członkowie, korzystający z biblioteki, zwracają w czasie właściwym pożyczone książki.

Oprawionych zostało w ciągu 1911 r. około 300 tomów. Wydatkowano na kupno książek, na oprawę książek i na książki do kontroli ogółem rb. 249 k. 76.

Romisja Wydawnicza.

Skład Komisji:

Przewodniczący *Władysław Umiński*

Sekretarz *Bąkowski Franciszek*

Członkowie: *Kazimierz Kulwiec, Wacław Szelażek, Stanisław Thugutt, Mikołaj Wisznicki, Władysław Wołodkiewicz, Witold Wróblewski.*

Komisja Wydawnicza, zdając sobie sprawę, że głównem zadaniem Towarzystwa winno być wydawanie nadal i doprowadzanie do pożądanego stopnia doskonałości „Ziemi“, organu Towarzystwa, która pochłania znaczne środki, ograniczyć się musiała w swej działalności, i przeważnie przedsiębrała w ciągu roku sprawozdawczego takie wydawnictwa, które, obok niewątpliwego pożytku, mogły przynieść pewną materialną korzyść Towarzystwu.

Takim artykułem wydawniczym, który zdobył sobie popularność nietylko w pośród Członków Tow., ale i wśród szerokich kół społeczeństwa naszego, są niewątpliwie pocztówki.

Pocztówki są wydawane przez Tow. z pewnym planem. Dajemy zawsze pierwszeństwo tematom aktualnym, czyniąc zadość mniej lub bardziej realnej potrzebie. Przedewszystkiem wydano powtórnie serje: niemeńską i białowieską. W czerwcu wypuszczono serję z 10 kart na temat Starej Warszawy.

W chwili, kiedy kreślimy te słowa są w opracowaniu i ukażą się niebawem następujące serje:

1) Dalsza serja tak dobrze przyjętych Zamków Polskich; 2) Serja kaszubska, która będzie się składała z kilkunastu numerów. Niezależnie od tego są w opracowaniu serje: 3) lubelska i 4) sandomierska.

Zorganizowano przytem osobny oddział handlowy, który zajmie się rozpowszechnieniem wydawnictw Towarzystwa. Podniesiono także i ustalono rabat Członków na wydawane przez Tow. pocztówki, mianowicie: na pojedynczych egzemplarzach 10%, a na serjach 20%.

Nie znaczy to bynajmniej, żeby Komisja Wydawnicza miała się zasklepiac w wydawnictwie pocztówek z uszczerbkiem poważniejszych nakładów.

W roku sprawozdawczym podjęto doniosłe wydawnictwo Albumu Pamiątkowego z Wystawy Zdobnictwa Ludowego, która miała miejsce w r. z. Sfotografowano 150 najgodniejszych uwagi okazów i po-

wołana Komisja opracowuje album, który ma być reprodukowany barwnie.

Dalej Towarzystwo uchwaliło wziąć udział w wydawnictwie dzieł niezapomnianego W. Nałkowskiego i zamiar ten wprowadza w wykonanie.

Pod egidą Towarzystwa wyszła dobra książka Ks. Pleszczyńskiego p. t. „Opis Parafji Międzyrzeckiej“. Dziełko to wzbogaca tak szczupły w naszej literaturze krajoznawczej dział monografji.

Wreszcie projektowane jest duże wydawnictwo albumowe z zakresu krajoznawczego.

Komisja ma nadzieję, że wraz ze wzrostem liczby Członków, a więc i środków materialnych Towarzystwa, działalność jej w roku 1912 będzie mogła wejść na szersze tory.

Komisja do Spraw Oddziałów Prowincjonalnych.

Skład Komisji:

Przewodniczący *Jarosław Chelmiński*
Sekretarz *Helena Chelmińska*

Członkowie: *Biernacki Stefan, Chojnacki Antoni, Gryżewski Jan, Grzebińska Marja, Grzebiński Edward, Jacuński Wacław, Kulwiec Kazimierz, Mazurek Ignacy, Ryczywolski Edmund, Stankiewicz Antoni, Szczepkowski Stefan, Wilke Wacław i Weigelt Stan.*

W roku sprawozdawczym Komisja odbyła 7 posiedzeń. W I-em półroczu Komisja była nieliczna, gdyż składała się tylko z 6 osób i wskutek tego nie mogła rozwinąć szerszej działalności. W II-em półroczu Komisja wzrosła do liczby 15 osób i wtedy działalność znacznie się ożywiła. Komisja uporządkowała materiał, dotyczący rozwoju i działalności Oddziałów za ubiegłe lata, obrazując go w pogląd-

wej tablicy, która o tyle jest ścisła i dokładna, o ile takimi są sprawozdania w rocznikach.

Komisja uważa za pożądane, ażeby Oddziały podawały w sprawozdaniach rocznych więcej szczegółowe dane, dotyczące działalności Oddziałów.

Komisja uznała za najlepszą formę podziału pracy, rozebranie poszczególnych Oddziałów przez Członków Komisji w ten sposób, ażeby każdy Oddział posiadał Członka Komisji, który zająłby się już tylko sprawami danego Oddziału.

Oprócz tego Członkowie Komisji rozebrali poszczególnie czasopisma prowincjonalne, w celu zbierania wszelkiego materiału, dotyczącego krajoznawstwa.

Obecnie Komisja zajęta jest zorganizowaniem grona prelegentów, którzy mogliby na życzenie Oddziałów wygłaszać odczyty na warunkach ściśle określonych, o czym Oddziały będą zawiadomione.

Komisja Dochodów Niestających.

Skład Komisji:

Przewodniczący *Kazimierz Marendowski*

Skarbnik *Julja Kulwieciowa*

Sekretarz *Władysław Dąbrowski*

Członkowie: *Ela Dąbrowska, Helena Drège, Anna Kujawska, Jadwiga Liedtkówna, Kazimiera Mierczyńska, Bronisława i Helena Marendowskie, Lucyna Ossowska, Wanda Stokowska, Jadwiga Tyszkówna, Dora Wisznicka, Kazimierz Kulwiec, Kazimierz Maszki, Kazimierz Rakowiecki, Zygmunt i Władysław Strzeleccy.*

Komisja po ukonstytuowaniu się skierowała swą działalność w dwu kierunkach: towarzyskim i dochodowym.

W pierwszym, mając na względzie rozwój życia towarzyskiego wśród Członków, staraniem Komisji urządzono w lokalu Towarzystwa trzy zebrania, zwane „czarne kawy“, z programem muzykalno-wokalnym, w wykonaniu osób z grona Członków lub przez nich zaproszonych artystów-amatorów.

Zebraniom tym sprzyjało stałe powodzenie, lecz szczupły lokal nie pozwala na liczniejsze zebrania w sali lokalu, to też Komisja urządziła w dniu 30 maja liczniejsze zebranie: „pływającą czarną kawę“ na statku „l'an Tadeusz“ dla 200 przeszło osób, zadowolonych z wieczornej przejażdżki po Wiśle, przy dźwiękach orkiestry rzemieślniczej z fabryki Tow. Lilpop, Rau i Loewenstein. Szkoda tylko, że skutkiem zachmurzonego nieba nie mogła dojść do skutku zapowiadzana pogadanka profesora M. Heilperna „O niebie“.

Wystawa Zdobnictwa Ludowego, która cieszyła się wielkiem powodzeniem, zbudziła wśród organizatorów myśl uzupełnienia jej koncertem, poświęconym specjalnie muzyce i pieśni ludowej. Wykonanie tego zamiaru podjęła Komisja dochodów niestałych i w d. 5 kwietnia odbył się w Wielkiej Sali Filharmoniji koncert: „Grajże grajku“. Zaproszono na kierownika artystycznego Dyrektora H. Opieńskiego, który skupił około siebie szereg wybitnych sił artystycznych z warszawską orkiestrą symfoniczną i chórem ochro-niarek z Włoch, a wysoce interesujący program koncertu zapewnił mu powodzenie.

Wystawa Zdobnictwa Ludowego.

W marcu 1910 r. utworzona została przy Pol. Tow. Krajoznawczem **Komisja Etnograficzna**. Postawiła ona sobie za zadanie zbierać materiały do zobra-zowania Królestwa pod względem etnograficznym.

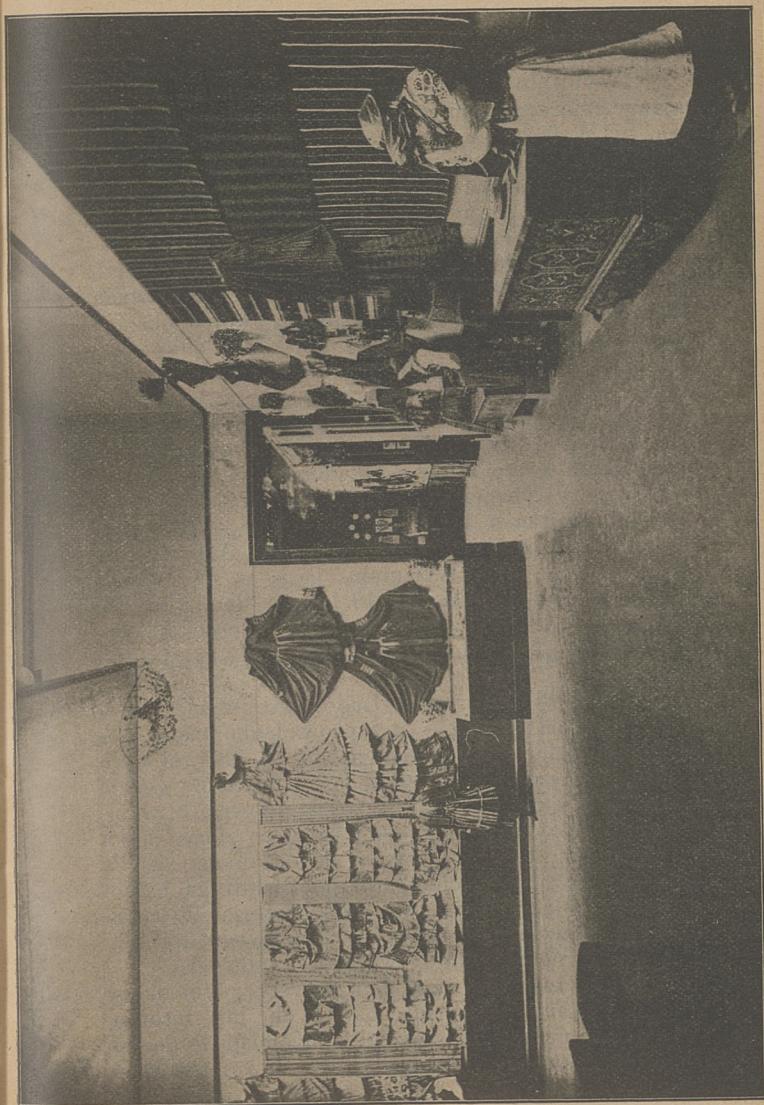
W październiku tegoż roku w Komisji wyłonił się projekt zorganizowania Wystawy. Stworzenie pełnego obrazu ziem polskich pod względem etnograficznym wymaga długiego czasu, wobec olbrzymiego a rozproszonego materiału, na razie zakresło sobie plan ciaśniejszy. Postanowiono przedstawić jedną dziedzinę życia ludowego—jego twórczość artystyczną, czyli zgrupować na Wystawie w okazach to wszystko, co może dać pojęcie o zmyśle estetycznym ludu, o jego upodobaniach, stopniu biegłości w sztuce plastycznej i o jej charakterze.

Z licznego grona Członków Komisji etnograficznej, oraz osób zaproszonych, które chętną pomocą przyczyniały się do pomyślnego przeprowadzenia przedsięwzięcia, wybrany został **Komitet wykonawczy**, w którego skład weszli: pp. Edward Trojanowski, Ap. Kędzierski, Gerson-Dąbrowska, Zofja Stankiewiczówna, Stan. Tylicki, Helena Kamińska, Irena Kosmowska, K. Kulwiec, R. Danyszówna, A. Smiszkowa, Aniela Chmieleńska, K. Paprocki.

Przeprowadzone porozumienie z Tow. Zachęty Sztuk Pięknych pozwoliło pomieścić Wystawę w tym gmachu, w którym też, w dniu oznaczonym, t. j. 18 lutego, otwartą została.

Rozpoczynając swą pracę, Komitet postarał się o zapewnienie przedsięwzięciu funduszu gwarancyjnego, który drogą podpisów zebrany został w wysokości 1300 rb. Suma ta zrealizowaną nie została, gdyż Wystawa nietylko nie przyniosła deficytu, ale dość znaczną przewyżką dochodową. Na rozesłane odezwy i ogłoszenia Komitet otrzymał około 60-ciu odpowiedzi deklarujących udział w Wystawie, poczem zaczęły napływać okazy.

Z Oddziałów prowincjonalnych P. T. K. przyłączyły się czynnie do usiłowań Komitetu: 1) **Łowicki** z przedstawicielką swoją dr-ową Chmieleńską na czele, przy wydatnej pomocy ks. kanonika Niemiry, 2) **Piotrkowski**, 3) **Kujawski**, 4) **Zagłębia**, 5) **Jędrzejowski**.

Wybitnie przyczynili się do wypełnienia Wystawy zbieracze i miłośnicy: dr. Lasocki z Nałęczowa, p. Aufszlag z Kutna, p. Brandt ze Smorynia, p. Bisier z Warszawy, pp. W. i Z. Plewińscy z Warszawy, p. Glassowa z Warszawy, p. Teplicki z Kądzidła i wielu innych, którzy z ochotą podążyli na wezwanie Komitetu.

Nie zbrakło też okazów (szczególniej w dziale Łowickim) nadsyłanych bezpośrednio przez włościan. Łaskawie udzieliły też niektórych swoich okazów, potrzebnych dla dopełnienia całokształtu, zbiory Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie i Muzeum w Lublinie.

Na komplet okazów wystawowych złożyło się 650 numerów katalogowych, pojedynczych przedmiotów lub kompleksów,—świadomych dzieł lub odruchów artystycznej myśli ludowej. Katalog wydany jako odbitka z organu krajoznawczego „Ziemia“, ukazał się w chwili otwarcia Wystawy. Artystyczny afisz wykonał p. M. Wisznicki.

Wystawa trwała od 18 lutego do 18 marca; w ciągu tego czasu zwiedziło ją 25000 osób. Ta cyfra frekwencji świadczy o powodzeniu i zainteresowaniu ogółu.

Wystawę Zdobnictwa Ludowego uważać możemy za przedsięwzięcie przeprowadzone nader pomyślnie. Cel został osiągnięty, a celem tym było zbliżenie szerokiej ludności miejskiej z ożywczem technieniem samorodnej twórczości ludowej, błysnięcie przed oczyma bogactwem barw ze słońca i pól czerpanych, zwrócenie myśli do rodzimego źródła kultury. Po za tym celem, osiągniętym drogą jednorazowego pokazu, Wystawa dała materiał do trwałego przechowania w skarbnicy narodowego dorobku wybitniejszych wysiłków twórczości ludowej.

Ciekawsze pod względem artystycznym okazy zostały zebrane w kopjach barwnych lub fotograficznych i przekazane specjalnej Komisji wydawniczej, która zamierza przystąpić do wydawnictwa albu-

mu sztuki ludowej. Znaczenia takiego wydawnictwa uzasadniać nie trzeba. Ukaże się ono w najbliższym czasie w handlu księgarskim. Ważność i pilność sprawy zbierania i utrwalania okazów sztuki ludowej podnosi ta okoliczność, że zmiany życiowych warunków i sięgający do najdalszych zakątków zalew produkcji fabrycznej grozi zupełną ich zagładą.

Materiały do „Studio“.

Konsekwentnie z Wystawy Zdobnictwa wypłynęła sprawa, którą zajmowało się Towarzystwo w drugim półroczu roku sprawozdawczego, a mianowicie: angielskie czasopismo „Studio“ zwróciło się do Towarzystwa z prośbą, o skompletowanie działu zdobnictwa ludowego polskiego w opracowywanym numerze zdobnictwa w Państwie Rosyjskiem. W odpowiedzi na to zawiadomiono redakcję „Studio“, że mamy tak bogaty materiał zdobniczy, iż moglibyśmy wypełnić całkowity jeden zeszyt, jako zdobnictwo specjalnie polskie. Redakcja jednak odrzekła, że wydaje numery tylko państwowe, że wyszła już Szwecja, następnie Austro-Węgry, gdzie już zamieszczono Galicję, i może tylko dać dział polski w tomie poświęconym Państwu Rosyjskiemu, gdzie będą poddziały: Wielkorosja. Małorosja, Polska i Litwa.

Założano artykułu, złożonego z 3000 wyrazów i 250 ilustracji. Zgromadzenie tego powierzył Zarząd pp. Janowskiemu i Wisznickiemu. Najbogatszym źródłem były materiały z Wystawy Zdobniczej, oraz cenne zbiory Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, którego Zarząd z całą gotowością pozwolił czynić zdjęcia z potrzebnych okazów. Zdjęcia te robił Członek Towarzystwa, p. Wacław Goebel, a roboty rysunkowe i malarskie Szkoła malarska p. Antoniny Duninówny, oraz pp. Piotr i Stanisław Olewińscy.

Zgromadzony materiał przejrzeni i rozsegregowali pp. Edward Trojanowski i Marjan Wawrzeniec-ki, który też napisał artykuł dla „Studio“, przetłumaczony następnie przez mieszkającego w Warszawie anglika, p. A. B. Boswell'a.

Artykuł ten, jako posiadający dużą wartość naukową, zamieszczony będzie w dziale naukowym niniejszego Rocznika.

Wystawa Krajobraz Polski.

Ponieważ Wystawa „Zdobnictwa Ludowego“ urządzona staraniem Tow. Krajozn. w roku 1910 w Salonach Tow. Zachęty Sztuk Pięknych cieszyła się dużym powodzeniem i zgromadziła sporo nieznanego dotychczas materiału, mającego wartość i dla artystów i dla etnografów, w roku bieżącym na wniosek Komisji Fotograficznej postanowiono urządzić w Warszawie Wystawę, poświęconą „Krajobrazowi polskiemu“. W Czerwcu r. b. Komisja Fotograficzna opracowała i ogłosiła następujący program zakresłony dla wystawy:

Zależność człowieka od przyrody kraju, przezeń zamieszkiwanego, wykazana szczegółowo przez socjologów i biologów, przez historyków i geografów, stanowi najwładźniejszy bodaj temat wszelkich dociekań krajoznawczych. Przyroda stanowi to tło, tę glebę, na których człowiek wyrósł i ukształtował się, tak w swej istocie fizycznej, jak i w strukturze duchowej. Z niej on czerpał, czerpie i po wsze czasy czerpać będzie umiejętną ręką środki swego bogactwa materialnego, z niej chłonie natchnienie, bodźce do swych produkcji duchowych.

To też badania przyrody ojczystej, jej jak najgłębsza analiza, stanowić musi podwalinę krajoznawstwa dzisiejszego. Do zadań tych musi być powołana florystyka i faunistyka, mineralogja i geologja, tak w swym czystym, naukowym zakresie, jako też i w granicach zastosowania praktycznego.

Przy poznawaniu nieznanego człowieka przede wszystkim zwrócić musimy i zwracamy uwagę na jego oblicze, by z niego wyczytać tajniki jego duszy, upodobań, uzdolnień, jego składniki życia fizycznego i duchowego. Powierzchnowy rzut oka na oblicze człowieka ułatwia nam niekiedy dokładniejsze jego poznanie.

Krajobraz dla człowieka, umiającego nań patrzeć, czytać z niego i rozumieć go — jest takim właśnie *obliczem* ziemi.

Od krajobrazu zaczynać się muszą najbardziej nawet zrudne studia fizjograficzne.

Lecz krajobraz ma i inne niemniej doniosłe znaczenie — on decyduje o *pięknieniu* przyrody ojczystej, on jest źródłem najczystszych wzruszeń estetycznych, z niego rodzą się wszelkie produkcje artystyczne.

Polskie T-wo Krajoznawcze, podejmując różnstronne prace krajoznawcze, oczywiście, nie mogło pominąć materiału, jaki zilustrować może *krajobraz polski*.

Bogate zbiory fotograficzne Centralnego Muzeum Krajoznawczego, oraz gromadzone materiały krajoznawcze licznych oddziałów prowincjonalnych Towarzystwa, wreszcie kolekcje prywatne członków Tow. krajoznawczego, ośmieliły komisję fotograficzną do podjęcia myśli urządzenia w Warszawie wielkiej wystawy p. t. *Krajobraz polski*.

Zwracając się niniejszem z gorącą prośbą o współdziałanie do wszystkich, by posiadaniem fotografiami, obrazami, sztychami lub rysunkami przyczynić się chcieli do jak najbogatszego zobrazowania kraju naszego pod względem krajobrazowym,

Komisja fotograficzna Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego zakresła projektowanej Wystawie program następujący:

I. *Krajobrazy ogólne*, dające pojęcie o typowych widokach, właściwych poszczególnym okolicom kraju, obserwowanych wśród: 1) pól, 2) lasów, 3) wsi, 4) miast, 5) gór, 6) stepów, 7) jezior, 8) bagien i łąk.

II. *Krajobrazy szczegółowe*, ilustrujące poszczególne składniki krajobrazu, a więc ilustracje, charakteryzujące:

A. *Roślinność*: 1. typowe grupy roślin krajowych lub ich poszczególne okazy.

2. obrazy charakteryzujące zależność szaty roślinnej od charakteru zarośniętego terenu: a) przy wodzie, b) w wodzie, c) na bagnach, d) w gęstwinach leśnych, e) na brzegach leśnych, f) na pustkowiach i wśród pól, g) wśród mokradeł, i) przy drogach, j) na miedzach.

3. okazy roślin lub ich zbiorowiska, pokierowane ręką człowieka: a) aleje i poręby, b) parki, d) ogrody, e) klomby, f) ogródki wiejskie, g) drzewa ochronne.

4. okazy roślin, ukształtowane pod wpływem świata zwierzęcego: roślinność pastwisk i drzewa rozrośnięte potwornie.

B) *Przyrodę martwą*: 1) pustkowia, 2) piaski, 3) skały, 4) głazy narzutowe, 5) diuny, 6) ilustracje, wykazujące na przyrodę martwą wpływ: a) wody: jary, grotty, odkrywki naturalne, rzeźba denudacyjna; b) roślinności — zarastanie; c) zwierząt — kretowiska, nory, gniazda; d) człowieka — przekopy, tunele, odkrywki sztuczne, groble, kurhany, grodziska, różne roboty ziemne.

7) wodę: a) jeziora, b) rzeki, c) stawy, d) łąchy, e) strumienie, f) wpływ na krajobraz wodny: aa) przyrody skalnej: namuliska, wyspy, mielizny, wodospady; bb) roślinności — zarastanie jezior i rzek,

zwały leśne; cc) człowieka — kanały, regulacje, groble.

III. *Siedziby człowieka i jego pracę, ich wpływ na charakter krajobrazu:*

a) czem u nas człowiek krajobraz *zdobi*: 1) w mieście, 2) na wsi, 3) na polach, 4) w lasach, 5) na łąkach, 6) na drogach.

b) czem u nas człowiek krajobraz *szepeci*: 1) w mieście, 2) na wsi, 3) na polach, 4) w lasach, 5) na łąkach, 6) na drogach.

IV. *Krajobraz w czterech porach roku.*

V. *Retrospektywne zbiory krajobrazów polskich:*

a) ilustrujące dawniejsze środki techniczne, rysunkowe i malarskie;

b) obrazujące dawniejszy stan krajobrazów.

Oprócz krajobrazów, przedstawionych na Wystawie w płaszczyźnie, Komitet projektuje urządzić wystawę panoramiczną zdjęć stereooskopowych.

Na wystawę nadsyłane być mogą:

1. Zdjęcia fotograficzne dowolnego formatu i wielkości, wykonane na papierze, nienaklejonym na karton, a co najwyżej osadzone w passe-partout.

2. Rysunki ręczne. 3. Obrazy. 4. Klisze fotograficzne. 5. Odbitki lub klisze stereoskopowe.

Od wszystkich nadesłanych ilustracji Komitet, kwalifikujący eksponaty do umieszczenia na Wystawie, wymagać będzie:

1. aby posiadały na odwrotnej stronie lub na dołączonych kartkach szczegółowe wyjaśnienia treści każdej ilustracji, jej miejsce pochodzenia, datę zdjęcia (przynajmniej rok) i nazwisko oraz szczegółowy adres wystawcy.

2. aby oznaczone były numerem porządkowym.

Ostateczny termin nadsyłania wypełnionych deklaracji — dn. 1 Stycznia 1912 r., nadesłania zaś eksponatów 15 Stycznia.

Za nadesłane zbiory fotograficzne, ilustrujące krajobraz polski w ilości nie mniejszej od 10 egzemplarzy, oraz wyróżniające się umiejętnem ujęciem treści krajoznawczej i artystycznym wykonaniem — Komitet wyznaczy nagrody w postaci dyplomów honorowych, dyplomów uznania i listów pochwalnych.

Komitet zastrzega sobie prawo reprodukcji eksponatów wyróżnionych lub nagrodzonych.

Adres Komitetu Wystawy *Krajobraz Polski*:
Warszawa, Aleje Jerozolimskie 29 m. 1.

Cena miejsc bezpłatna.

Od sprzedanych okazów Komitet zastrzega sobie 10% na rzecz Wystawy.

We Wrześniu ukonstytuował się Komitet Wystawy w następującym składzie: Austen A., Bukowski Stef., viceprezes, Cholewiński R., Duninówna A., Ejsmond F., Gerson-Dąbrowska M., Grotkowski J. T., Dr. Grudziński Z., sekretarz, Jacuński W., Janowski Al., Jaroszyński J., Kulwieć K., prezes, Liszewski F., Olszewski J., Ostaszewski L., Nałęcz Wł., Rakowiecki K., Rychter T., viceprezes, Smoliński J., Stankiewiczówna Zof. skarbnik, Stankiewiczówna Skorobohata Z., Sztejnboková J., Szanior Fr., Trzebiński M., Thugutt St., Trojanowski W., Wisznicki M., Włoskiewicz J. Przystąpiono niezwłocznie do czynności, uzyskując przedewszystkiem specjalne zezwolenie miejscowych władz krajowych i od Magistratu Warszawy Salę Aleksandryjską w Ratuszu.

Nadesłane b. liczne deklaracje i współudział niektórych Oddziałów Towarzystwa dostarczyły Komitetowi obfitego materiału, który ułożony zostanie według zasad naukowych zgodnie z ogłoszonym programem. Otwarcie Wystawy nastąpić ma 1 Marca r. b.

Wystawy obce.

W roku sprawozdawczym Towarzystwo brało udział:

a) w **Wystawie Pocztówek w Warszawie**, wystawiając swoje pocztówki własne, wydane od początku istnienia Towarzystwa. Wydawnictwom tym przyznana była najwyższa nagroda, a mianowicie: Dyplom uznania;

b) w **Wystawie Fotograficznej w Ciechocinku**, wystawiając zbiory fotograficzne Towarzystwa. I tutaj prace Towarzystwa były przyjęte z uznaniem, bowiem „za celowe gromadzenie materiału fotograficznego“ przyznano Towarzystwu podziękowanie.

Sekcja Miłośników Gór.

W pierwszym roku istnienia S. M. G. liczyła 67 Członków. Zarząd Sekcji stanowili: Przewodniczący p. *B. Herse*, Sekretarz p. *M. Mierczyńska*, Członkowie Zarządu: pp. *J. Jaroszyński*, *A. Ojrzynski*, *S. Osiecki* i *K. Wernik*.

Zebrań odbyło się 8, z których jedno było ogólne roczne, a 7 zwyczajnych miesięcznych.

Treść zebrań miesięcznych stanowiły:

31 stycznia. Przezroczka z wycieczek tatrzańskich p. *M. Mierczyńskiej*.

14 marca. Przezroczka tatrzańska p. *W. Herse*. „Wycieczki w Tyrolu“ z przezroczkami p. *J. Jaroszyńskiego*.

25 kwietnia. Pogadanka „O sporcie zimowym w Tatrach“ p. *S. Osieckiego* z przezroczkami.

31 maja. Przezrocza tatrzańskie p. J. Lande. Przezrocza z wycieczki Członków S. M. G. do Mirowa, Bobolic, Złotego Potoku i Olsztyna.

17 października. „Wycieczka 5-dniowa w Tatrach“, opowiedziana przez p. S. Osieckiego z przezrociami.

21 listopada. Przezrocza z opowiadaniem p. M. Mierczyńskiej o ostatnich wycieczkach tatrzańskich. „Wycieczka w Alpy Berneńskie“ z przezrociami p. J. Jaroszyńskiego.

19 grudnia. Pogadanki p. J. Lande „O wypadkach w Tatrach“ i „Streszczenie zasad narciarstwa“ p. S. Osieckiego, ilustrowane przezrociami.

Oprócz tego na zebraniach miesięcznych były komunikowane wiadomości bieżące z turystyki górskiej. Zebrania częściowo odbywały się w siedzibie Tow. Krajoznawczego, przeważnie jednak, z powodu braku odpowiedniej latarni, w lokalu Towarzystwa Fotograficznego, które bezinteresownie udzielało Sekcji swej sali i latarni.

Nie urządzając wycieczek na swoją rękę, S. M. G. dawała inicjatywę i współdziałała przyjmowaniu udziału przez Członków w wycieczkach Tow. Krajoznawczego, a mianowicie: do Gór Świętokrzyskich i do Mirowa, Bobolic, Złotego Potoku i Olsztyna. W sierpniu, w czasie pobytu w Zakopanem, kilkunastu Członków S. M. G. urządziło kilka mniejszych i większych wycieczek tatrzańskich. Wreszcie w grudniu S. M. G. doprowadziła do skutku zbiorowy wyjazd do Zakopanego dla nauki narciarstwa i wycieczek górskich zimowych.

Ze skromnych składek swoich Członków (50 kop. rocznie) Sekcja nabyła kolorową mapę plastyczną Tatr i 40 pięknych przezroczy zimowych zakładu „Tatry“ w Zakopanem. Oprócz tego skompletowany został zbiór ze stu kilkudziesięciu przezroczy ze zdjęć Członków Sekcji i pozyskane dla biblioteki

kilkanaście książek i broszur traktujących o Tatrach.

Pozatem S. M. G. dała inicjatywę do wydania w roku 1912 specjalnego numeru „Ziemi“, poświęconego Tatrom, dopomogła do należytego reprezentowania Tatr w wystawie „Krajobraz Polski“, nawiązała bliższe stosunki z oddziałami Tow. Tatrzańskiego i innemi towarzystwami sportowo-górskimi.

Bibl. Jag.

„ZIEMIA”.

W roku sprawozdawczym „Ziemia“ weszła w bliższy kontakt z Oddziałami prowincjonalnemi Towarzystwa, które z mocy uchwały powziętej dnia 25 lutego i 1 listopada 1911 r. w Warszawie, zobowiązane zostały do utworzenia u siebie miejscowych administracji organu (filji) i do obowiązkowego przyjęcia pewnej minimalnej ilości numerów dla Członków Oddziału i pozyskanych na miejscu prenumeratorów.

Według ustalonej repartycji na poszczególne Oddziały wyznaczono następujące ilości numerów:

Oddział Chełmski . . . 15	Oddział Lubelski . . . 50
„ Częstochowski 60	„ Łąpski . . . 5
„ Grójecki . . . 15	„ Łódzki . . . 90
„ Łomżyński . . . 40	„ Łowicki . . . 25
„ Miechowski . . . 10	„ Olkusi . . . 25
„ Pińczowski . . . 10	„ Piotrkowski 60
„ Jędrzejowski . . . 10	„ Radomski . . . 40
„ Kaliski . . . 50	„ Siedlecki . . . 30
„ Kielecki . . . 30	„ Suwalski . . . 30
„ Kujawski . . . 60	„ Zagłębia . . . 70
„ Kutnowski . . . 25	„ Zawiercki . . . 50

Liczby te, ustalone w stosunku do liczebności Członków poszczególnych Oddziałów, oraz do ogół-

nej ludności danego miasta, obowiązywać mają na rok 1912.

Na rok zaś 1911 dla niektórych Oddziałów (Chełmski, Częstochowski, Kujawski, Lubelski, Łowicki, Łódzki, Piotrkowski, Zagłębia i Zawiercki) były one nieco (do 10) mniejsze.

W celu materialnego zainteresowania poszczególnych filji prowincjonalnych do zabiegów o sprawy „Ziemi“, administracja przeznaczyła na rzecz tych Oddziałów, które z zobowiązań powyższych całkowicie się wywiążą, 20% rabatu.

Stwierdzić należy, że niektóre Oddziały już w pierwszym roku tego układu (1911) zajęły się należycie organem Towarzystwa, tak i z własnym pożytkiem jak i z korzyścią dla wydawnictwa pozyskały około 400 nowych prenumeratorów, co dało poważną pozycję wpływu dla pisma walczącego z niedoborami.

Niestety, nie wszystkie Oddziały zrozumiały swe względem wspólnego organu obowiązki i bądź uchyliły się od solidarnego współdziałania, bądź wykazały brak niezbędnej energii i organizacji.

Pozatem podstawę materialną do prowadzenia pisma w roku sprawozdawczym dały: zapomoga Towarzystwa z dochodów nadzwyczajnych (w myśl uchwały Zebrania Ogólnego z d. 26 lutego 1911 r.) — wysokości 2000 rb., zapomoga uzyskana przez wydawcę wysokości 1000 rb., oraz wkłady Członków Komitetu opiekuńczego „Ziemi“ — w kwocie 769 rb. 1 kop. (w roku 1910 z tej pozycji wpłynęło 1020 rb.).

Nadmienić tu wreszcie należy, że Zarząd Towarzystwa zwrócił się z odpowiednią odezwą do swych Członków korespondentów jako ludzi ustosunkowanych przesyłając im po jednym egzemplarzu rocznika Ziemi za r. 1910 z propozycją sprzedaży komisowej.

Niestety, w tej grupie ustosunkowanych Członków — z obowiązku wywiązało się należycie tylko 46 osób, reszta przesłane im roczniki bądź zwróciła,

baż zatrzymując roczniki, należności dotychczas nie nadesłała. Podkreślić tu natomiast winniśmy obywatelski czyn Członka popierającego p. Stefana Dziewulskiego, który na pokrycie niedoborów „Ziemi“ już drugi raz udzielił subwencji w kwocie 500 rb.

W takich warunkach borykając się z trudnościami finansowymi, „Ziemia“ przetrwała drugi rok swego istnienia, rozpoczynając rok trzeci z długiem, wynoszącym 2,917 rb. 69 kop. i z należnościami 1,597 rb. 80 kop. (dług z r. 1910 wynosił 2,441 rb.).

Administracja czyni ze swej strony wszelkie wysiłki, aby przez pozyskiwanie płatnych ogłoszeń, i przyrost nowych czytelników doczekać się chwili, kiedy wydawnictwo zdoła na własnych stanąć nogach. Na razie jednak dalsze istnienie i rozwój „Ziemi“ zależy musi od odpowiedniego poparcia ze strony Członków Towarzystwa i wogóle osób, doniosłość szerzenia krajoznawstwa ojczyzstego należycie oceniających.

Na tle złowrogich trudności finansowych administracyjnych jaśniejszym światłem zarysowują się warunki redakcyjne.

Dążąc wytrwale do doskonalenia pisma pod względem treści i pod względem ilustracyjnym Redakcja zdołała pozyskać znaczną ilość poważnych współpracowników, tak, iż teka redakcyjna stale przychodzi do coraz lepszego stanu, a liczne listy, nadesłane do Redakcji z powinszowaniami noworocznymi a i przy innych okolicznościach, pełne gorących słów uznania dla Redakcji, świadczą o silnych węzłach sympatji i zrozumienia wspólnej idei, zadzierzgniętych pomiędzy czytelnikami a naszym pismem.

Wysoko sobie również cenimy opinię prasy, która bez wyjątku wypadła dla wydawnictwa pochwlebnie. Niech o tem świadczy następujących kilka wyjątków:

„Ziemia“ jest tem czasopismem, z którem każdy, interesujący się fizjografią lub etnografią ziem polskich, liczyć się musi“. (Kosmos — 1911, 7—9).

„Autorowie artykułów, drukowanych w „Ziemie“, należą w znacznej większości do polskiego świata naukowego, a nazwiska ich dają całkowitą rękojmię odpowiedniego traktowania dotkniętych spraw“ (Książka 1911 — 2).

„Ziemia“ była i jest nam potrzebna, o wiele potrzebniejsza od efemeryd artystyczno-literackich, które zjawiają się i gasną, nie pozostawiając nawet przejściowego blasku po sobie“. (Kurjer Warszawski 1911-6).

„Na bardzo licznych ilustracjach „Ziemi“, papierze i druku znać rękę staranną i umiejętną“. (Kurjer Wileński 1910-40).

„Ziemia“ przy bajecznie niskiej cenie prenumeracyjnej należy do wydawnictw na jaknajszersze rozpowszechnienie zasługujących“. (Dziennik Kijowski 1910—270).

Zgodnie z zapowiedzią r. 1910 Redakcja dała dotychczas (w r. 1911) swym czytelnikom jeden numer monograficzny, potrójnej niemal objętości, obficie ilustrowany, poświęcony wyłącznie krajoznawstwu „Pomorza Kaszubskiego“; w numerze tym pomieszczone zostały prace najlepszych znawców tej naszej prastarej ziemi.

O wartości numeru tego świadczy między innymi fakt, że niespełna w pół roku rozeszło się przeszło 600 egzemplarzy oddzielnych jego odbitek. W roku 1912 „Ziemia“ da dwa numery monograficzne, ułożonego według poprzedniego mniej więcej wzoru:

1) Numer poświęcony specjalnie „Krajobrazowi Polskiemu“ (wyjdzie w końcu lutego; 2) Numer poświęcony Tatrom (wyjdzie w Czerwcu).

Na rok 1912 Redakcja ogłosiła następującą zapowiedź:

„Ziemia“ w roku 1912 wychodzić będzie w tym samym formacie, ten sam też obejmując zakres. Nie zmieniając programu ani rodzaju wydawnictwa, za zbędne uważamy wyjaśnianie zasad, któremi przy prowadzeniu pisma kierujemy się, poprzestając na podaniu do wiadomości łaskawych czytelników, co w tece swej posiadamy i co w najbliższej przyszłości drukować zamierzamy.

W dziale przyrodniczo-geograficznym zapewniomą mamy stałą pomoc i współpracownictwo prof. *Eugenjusza Romera*, którego świetne studjum „Japonja i Japończycy“ drukowała „Ziemia“ w 1911 roku. Oprócz tego dać będziemy mogli przedewszystkiem wyjątki większej pracy nieodżałowanego *Wacława Nalkowskiego*—„Polesie“ i cenny jego szkic ogólniejszy „Trzęsienia ziemi“. Większą również, gruntowną pracę dał nam p. *Hirsberg*—„Rys geologiczny wyżyny łódzkiej“. Dr. *Lud. Sawicki* pisać będzie o „Krajobrazie pustynnym w Polsce“, oraz z metodyki krajoznawstwa: „O unifikacji międzynarodowej na polu geografji“. P. *Stan. Lencewicz* daje „Zarys geologiczny okolic Warszawy“; p. *Feliks Rutkowski*—„Historję Bałtyku“; p. *Paweł Sosnowski*—„Jurę krakowsko-wiełuńską“; drobnym ale cennym przyczynkiem są „Rzadkie ptaki w Lubelskiem“ p. *Janusza Domaniewskiego*. Pod ogólnym nagłówkiem „Ze skarbów naszej przyrody“ umieszczane będą także przyczynki pióra red. *K. Kulwiecia*.

Z działu archeologii mamy p. *S. J. Czarnowskiego*—„Wąwóz Jamki“, oraz dwa niezwykle interesujące szkice *Mar. Wawrzeńskiego*—„Wawel-grodzisko“ i „Czem być mogła mogiła Wandy?“

Na polu geografji historycznej ziem polskich rozpoczniemy w „Ziemi“ pracę bardziej planową. W tym celu zwróciliśmy się do szeregu wybitnych znawców przeszłości naszej z prośbą o skreślenie krótkich ale wyczerpujących monografji terytorjalnych, mogących utworzyć potem pewną zaokrągloną całość. Monografie te, w jeden mniej więcej schemat

ujęte, traktować będą o granicach danego terytorjum w ich kolejnych zmianach, o dziejach osadnictwa i — specjalnie przy ziemiach etnograficznie niepolskich — o roli, wpływie i doniosłości kultury polskiej na danym obszarze. Dotychczas uzyskaliśmy zapowiedź prac: dr. *Ignacego Baranowskiego* — „Podlasie“, p. *Franciszka Pułaskiego* — „Podole“, p. *Witolda Kamienieckiego* — „Czarna Ruś“ i p. *Henryka Wiercieńskiego* — „Lubelskie“. Mamy wszelką podstawę do przypuszczeń, że w najbliższej przyszłości pozyskamy dalszy szereg współpracowników, pozwalający nam objąć w ten sposób wszystkie ziemie dawnej Rzeczypospolitej.

Duży nacisk położyliśmy na rozwinięcie rozpoczętego w roku ubiegłym cyklu „Zbiorów polskich“. Z rzeczy gotowych do druku lub zapewnionych w najbliższej przyszłości wymienimy: p. *Marjana Wawrzeńskiego* — „Dział przedhistoryczny w Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie“; p. *Henr. Wiercieńskiego* — „Biblioteka im. Łopacińskiego w Lublinie“; d-ra *Mar. Gumowskiego* — „Muzeum Czapskich w Krakowie“; d-ra *Baruna* — „Muzeum Czartoryskich w Krakowie“; *L. Uziębły* — „Muzeum sztuki i nauki w Wilnie“; p. *Henr. Mościckiego* — „Zbiory Towarzystwa Przyjaciół nauk w Wilnie“; d-ra *Ign. Baranowskiego* — „Biblioteki duchowne w Warszawie“; d-ra *Ad. Chmiela* — „Archiwum m. Krakowa“; d-ra *Kazim. Kaczmarczyka* — „Muzeum historyczne Krakowa“; *ek* — „Biblioteka Jagiellońska w Krakowie“; d-ra *Erzepkiego* — „Zbiory Tow. Przyjaciół Nauk w Poznaniu“; d-ra *Strzembosza* — „Biblioteka Polska w Paryżu“; d-ra *Steinborna* — „Zbiory Tow. Naukowego w Toruniu“; p. *Wł. Korotyńskiego* — „Archiwum Główne w Warszawie“; p. *T. Włoszka* — „Muzeum Krajoznawcze w Kielcach“, oraz p. *M. R. Witanowskiego* — „Muzeum Krajoznawcze w Piotrkowie“. „O muzeach lokalnych w Galicji“ dał nam pracę p. *Bohd. Janusz*. Oprócz tego dać zamierzamy z mniejszych ale niemniej nieraz ciekawych zbiorów prywatnych opisy kolekcji pp. Ja-

na Olszewskiego w Warszawie, Jeżewskiego w Głębokiem, Przybysławskiego w Uniszu na Pokuciu, Stan. Rusieckiego w Trojance na Ukrainie, hr. Tyżkiewiczów w Czerwonym Dworze i in.

Nie zaniedbamy i drugiego, już w roku 1910 rozpoczętego działu p. n. „Dwory, Zamki i Pałace“. Oprócz dalszego ciągu prześlicznych opisów *Dygańskiego* mamy w tece p. *S. Pruszyńskiego*—„Paniowce“; p. *Mich. Federowskiego*—„Dowspudę“; p. *J. Bulhaka*—„Ostaszyn“; p. *St. Warcholika*—„Oświęcim“, „Zamek w Cieszyńie“, „Tenczynek“ i w. in.

W dziale ludoznawstwa mamy barwne szkice p. *S. Matusiaka*: „Nasza drużyna weselna“, „Wiano i posag“, oraz tegoż autora szkic językoznawczo-krajoznawczy „Tur i Żubr“. „O budownictwie ludowem w okolicach Zamościa“ pisać będzie p. *Kaz. Ruski*; „O Karaimach w Łucku“ p. *Józef Smoliński*; dr. *Stanisław Pawłowski*—„O ludowem słownictwie meteorologicznem i klimatycznym“.

O zabytkach sztuki traktują: p. *Jaroslawa Wojciechowskiego*—„Gieblo“ i „Sławków“; p. *Lud. Stasiała*—„Podhradź i Lewocza“, oraz „Pomniki kultury polskiej w Tyrolu“; p. *Henr. Wiercieńskiego*—„Kościół Wniebowz. N. M. P. w Lublinie“; d-ra *St. Golińskiego*—„O roślinności wobec estetyki i konserwacji ruin“.

Z szerszych opisów i podróży mamy: p. *Włodz. Antoniewicza*—„Z wycieczki po Galicji“; p. *Boł. Łazarzskiego*—„Jeden dzień w Pieninach“; p. *Wacława Budzyńskiego*—„Z Argentyny“; d-ra *Lud. Sawickiego*—„Z wycieczki do Angli i Siedmiogrodu“.

O „Starem Wilnie“ przyrzekł nam szereg zawsze ciekawych i cennych artykułów doskonały jego znawca dr. *Wład. Zahorski*; oprócz tego damy w opracowaniu p. *Wacława Giszberta Studnickiego*—„Wilno XVIII w. pg. relacji podróźnej R. von Wenera“, „Pożółkle kartki“ da wreszcie p. *Al. Janowski*.

Szereg barwnych i ciekawych wspomnień i szkiców pod ogólnym tytułem „Z galerji typów i oryginałów litewskich“ zapowiedział nam p. *Michał Fede-*

rowski, który prócz tego przygotowuje dla nas większą pracę ze źródeł archiwalnych: „Zamoyszczyzna“.

Oprócz tego, wzorem roku ubiegłego, dać zamierzamy czytelnikom naszym **numer monograficzny**, tym razem **poświęcony Tatom**, wielkości potrójnej, obficie ilustrowany. Numer ten, podobnie jak zeszłoroczny numer kaszubsko-pomorski, obejmie to wszystko, co się o Tatrach dziś wiedzieć powinno, mamy zaś nadzieję wobec będących w toku rokowań, że artykuły w nim zamieszczone, pióra wytrawnych znawców przedmiotu, będą miały głębszą, nieprzemijającą wartość.

Rozszerzyć i pogłębić też zamierzamy dział **przeglądu piśmiennictwa** krajoznawczego, cały zaś szereg pozyskanych współpracowników i korespondentów pozwala nam mniemać, że i **Kronika krajoznawcza** będzie stała na wysokości zadania.

Skład osobisty redakcji „Ziemi“ stanowią:

Kazimierz Kulwieć, redaktor naczelny,
Stanisław Thugutt, kierownik literacki,
Mikołaj Wisznicki, kierownik artystyczny.

Wydanie dzieł Wacława Nałkowskiego.

Przedwcześnie zmarły uczony polski, Wacław Nałkowski, pozostawił w rękopisie dużą pracę p. t. „Geografia Ziem Polskich“. Byłoby to niepowetowaną stratą dla nauki, gdyby z powodu zgonu Autora praca ta nie została wydana, i dlatego, z inicjatywy p. Andrzeja Świętochowskiego, zaczęto zbierać fundusze na wydanie wspomnianej Geografii. Zorganizowany z okazji tego projektu Komitet ukonstytuował się przy Towarzystwie Krajoznawczem, a w skład jego wchodzi: pp. W. Jezierski, S. Karczewski, K. Kulwieć, S. Michalski, Z. Rudzki, P. So-

snowski, A. Sujkowski, A. Świętochowski i Al. Janowski.

Funduszu na wydanie Geografji w ciągu roku 1911 wpłynęło rb. 2805 kop. 23, z czego na honorarjum Spadkobiercom i drobne wydatki kancelaryjne wydano rb. 780 kop. 35.

Sam rękopis, wymagający pewnych uzupełnień i układu, powierzony został do ostatecznego wykonczenia pani Annie Nałkowskiej. Praca około przygotowania rękopisu do druku potrwać musi około pół roku, tymczasem zaś oddaną już została pod tłocznie broszura W. Nałkowskiego p. t. „Terytorjum Polski historycznej jako indywidualność geograficzna“. Praca ta zmarłego uczonego stanowi niejako wstęp do „Geografji“ i dlatego najpierwej ukaże się w druku. Francuski przekład tej pracy skierowany jest do czasopism geograficznych francuskich.

Komisja Wycieczkowa.

Skład Komisji:

Przewodniczący *Al. Janowski.*

Zastępca przewodniczącego *Stanisław Weigelt.*

Skarbnik *Amelja Rzeszotarska.*

Sekretarz *Kazimierz Maszki.*

Zastępca Sekretarza *Wanda Stokowska.*

Członkowie: *R. Danyszanka, J. Gebethnerówna, A. Kujawska, J. Kulwieciowa, J. Chelmiński, A. Hildebrand, T. Koszutski, K. Kulwieć, S. Lencewicz, K. Rakowiecki, M. Wisznicki.*

Komisja Wycieczkowa odbyła 5 posiedzeń, na których omawiano ważniejsze sprawy następujące: wydanie taniego 5-kopiejkowego przewodnika po dzielnicy staromiejskiej, co ma opracować p. St.

Thugutt, przygotowanie kilku osób do oprowadzania wycieczek po Warszawie, opracowanie Regulaminu dla wycieczek przybywających do Warszawy, oraz dla schroniska pod Łysicą, organizowanie wycieczek naukowych pod wodzą p. St. Lencewicza, wyrobienie żniżek dla Członków Towarzystwa na wycieczkach statku „Pan Tadeusz“ i in.

Troski Komisji o goszczenie wycieczek przybywających, gdzie trudy gospodyń w lokalu podjęły panie: Kulwieciowa i Kujawska, ułatwione zostały dzięki ofiarności Fabryki Akcyjnej w Zawierciu, która złożyła Towarzystwu w darze 30 kołder, przez co inwentarz noclegowy został skompletowany. Za hojną ofiarę Fabryki Akcyjnej Zawiercie raz jeszcze Komisja składa tu podziękowanie.

Sprawozdanie z wycieczek.

1. 12 lutego do Milanówka osób 39. Oglądano lasy i chaty w śniegu. Przewodnik p. Al. Janowski.

2. 6, 7, 8 maja w okolicy Kielc osób 6. Wycieczka geologiczna pod kierunkiem p. St. Lencewicza zwiedziła Kadzielnię, Zelejewą, Chęciny i Miedziankę.

3. 6, 7, 8 maja do Zagłębia osób 44. Zwiedzano kopalnie Paryż i Saturn, Hutę Bankową, oraz ruiny zamku w Siewierzu i Będzinie. Prowadził p. Al. Janowski.

4. 7, 8 maja do Złotego Potoku osób 64. Wycieczka Sekcji Miłośników Gór. Prowadził p. Ojczyński. Zwiedzano Złoty Potok, Mirów i Bobolice.

5. 14 maja do Czarnolasu osób 37. Zwiedzano siedzibę Jana Kochanowskiego. Prowadził p. Al. Janowski.

6. 21 maja do Czerska osób 376. Prowadził p. Hildebrand. Zwiedzano ruiny zamku.

7. 25 maja do Włocławka osób 20. Prowadził p. Kazimierz Maszki. Wycieczka zwiedziła wystawę i miasto.

8. 28 maja do Czerska osób 112. Przewodnikiem był p. Hildebrand. Zwiedzano ruiny zamku.

9. 3, 4, 5 czerwca do Puław, Kazimierza i Janowca osób 50. Pod przewodnictwem p. Wandy Stokowskiej zwiedzano zabytki tych trzech miejscowości.

10. 3, 4, 5 czerwca w Góry Świętokrzyskie osób 41. Poprowadził p. Tadeusz Koszutski. Zwiedzano Bodzentyn, pasmo Łysogór, klasztor Świętokrzyski i Słupię Nową.

11. 10 czerwca do Sobieszyna i Podlodowa osób 23. Poprowadziła p. Regina Danyszówna. Zwiedzano Stację doświadczalną i szkołę rolniczą w Sobieszynie.

12. 24/6—3/7 do Połagi i na Litwę osób 46 poprowadził p. Kulwieć. Zwiedzano Troki, Libawę, Połagę, Kretynę, Płungiany i Wilno.

13. 17 września do Pułtusa osób 59 prowadził Al. Janowski. Zwiedzano gmachy i osoblności Pułtusa.

14. 24 września na Księstwo Łowickie osób 115. Zwiedzano kościół w Zdunach i wieś Jackowice, prow. p. Al. Janowski.

15. 8 października do Karolina i Pszczelina osób 186. Prowadził p. Kazimierz Maszki. Zwiedzano zakład leczniczy w Karolinie i Szkołę rolniczą w Pszczelinie.

16. 22 października do Rokitna i Józefowa, osób 146 prowadził p. Kazimierz Maszki. Zwiedzano kościół w Rokitnie i cukrownię Józefów.

17. 29 października do Konstancina i Obór osób 91 poprowadziła p. Janina Rodysówna. Obejrzano wille w Konstancinie, park w Oborach i kościół w Skolimowie.

Razem w wycieczkach zamiejskich wzięło udział 1,355.

Na wielu wycieczkach udzielano naukowych objaśnień, a mianowicie: pp. Piwowar o epoce węglowej, Hoffman o przemyśle górniczo-hutniczym, Nawroczyński o Janie Kochanowskim, Wisznicki o Czersku, Kulwiec o jesieni polskiej, Lencewicz o pokładach geologicznych w okolicach Kiele. Sujkowski o Będzinie, nadto udzielali objaśnień pp. Wejtko, Szymanowski i Koralewski w kopalni Paryż, p. Strzeszewski w Muzeum Zagłębia, pp. Piwowar, Strzeszewski i Ligenza w Hucie Bankowej, pp. Mirecki i Szczotkowski na kopalni Saturn, pp. Rakowiecki i Janowski w zamku Siewierskim, ks. Gruchalski, oraz pp. Olszakowski i Moczarski we Włocławku, p. Regina Danyszanka w Czersku, p. Wanda Stokowska w Kazimierzu i Janowcu, p. Koszutski w Bodzentynie i Łysogórach, p. Domosławski w Szkole Sobieszyńskiej, p. Jacuński w zamku trockim, p. Kulwiec w Telszach, Dr. Jarcecki w Karolinie, p. St. Rutkowski w Pszczelinie, ks. Sędziakowski w Rokitnie, p. Rodysówna w Konstancinie i Oborach.

Wycieczki doznawały wszędzie nadzwyczajnej gościnności ze strony instytucji i osób prywatnych, za co Towarzystwo składa tutaj podziękę: Oddziałowi Zagłębia, p. Biedrzyckiemu dyr. Huty Bankowej, p. Surzyckiemu, dyr. kop. Saturn, Zarządowi kopalń hr. Renarda, Oddziałowi Zawierckiemu, p. Stanisławowi Zawadzkiemu w Czarnolesie, Oddziałowi kujawskiemu, p. Albrychtównie (czł. koresp.) w Puławach, pp. Ćwirko-Godyckim w Oblasach, Zarządowi stacji doświadczalnej w Sobieszynie, p. Meisnerom w Podlodowie, Dyrektorowi Szkoły w Brzozowej, Józefowi hr. Tyszkiewiczowi z Zatrocza, pp. Witoldowi Grabowskiemu, ks.ks. Wizborowi i Kulwieciowi w Libawie, Feliksowi hr. Tyszkiewiczowi w Połędzie, D-rom Skowrońskiemu, Krysińskiemu i Dyr. Grabowskiemu w Połędzie, hr. Ale-

ksandrowej Tyszkiewiczowej w Połędzie, ks. Michałowej Ogińskiej w Płungianach, p. Perkowskiej w Dżungianach, p. Kisielnickiej i Oddziałowi Tow. Kultury w Pułtusk, p. Wacławowi Makowskiemu w Jackowicach, Zarządowi Zakładu w Karolinie, Szkole Pszczelińskiej, Zarządowi cukrowni Józefów, hr. Potulickiej z Obór.

W tegorocznych wycieczkach była też uwzględniana i strona artystyczna, bowiem w klubie pracowników kopalni Renard śpiewał chór Sielecki pod wodzą p. Jakubowicza i chór Szkoły Będzińskiej pod wodzą p. Wąsika, w Jackowicach deklamował p. Strzelecki, Janowski, w Pszczelinie p. Januszkiewiczówna, śpiewali Pszczeliniaacy.

Przewodnikami wycieczek byli pp. Danyszanka, Hildebrand, Janowski, Koszutski, Kulwiec, Lencewicz, Maszki, Ojrzyński, Rodysówna i Stokowska.

Piesza wycieczka do Zakopanego.

Dnia 22 czerwca 1911 r. wyruszyła z Warszawy wycieczka piesza pod przewodnictwem M. Wisnickiego, wice-prezesa Tow. krajoznawczego, złożona z 6-ciu uczniów szkół warszawskich (M. Danielewicza, P. i St. Olewińskich — uczniów szkoły im. Staszica i S. Krupińskiego i K. Krzyżanowskiego — uczniów szkoły W. Wróblewskiego). Zgodnie z ułożoną i przygotowaną z góry marszrutą, kierowała się wycieczka przez Radom, Iłżę, Wąchock, Nową Słupię, S-tą Katarzynę, Kielce, Chęciny, Jędrzejów, Miechów, Ojców, Kraków, Wieliczkę, Niepołomice, Wiśnicz, Nowy Sącz, Krościenko, Pieniny, Nowy Targ do Zakopanego. Cała droga podzielona została w ten sposób, aby przemarsz dzienny nie przewyższał 28—30 wiorst; tylko w 3 wypadkach mu-

siano przejść więcej — najwięcej zaś 37 w. jednego dnia. Na całej przestrzeni w ciągu 30 dni tylko 5 noclegów było płatnych — po za tem wycieczka miała z góry zapewnioną gościnę we dworach, na plebanjach, lub w szkołach. Wogóle wszędzie bez wyjątku, w Królestwie czy w Galicji, podejmowano wycieczkę z prawdziwie rozrzewniającą gościnnością tak z pałacu, jak z chaty włościańskiej, z plebanji, czy dworu, szkoły, czy resursy miejskiej, od osób pojedynczych czy instytucji zewsząd wynieśli wędrowcy nasi najserdeczniejsze wspomnienia i żywą wdzięczność za wielką serdeczność z jaką ich przyjmowano. Noclegi wypadały kolejno w następujących miejscowościach: 1-szy w Szczakach — u pp. Orsettich, 2-gi w Grójcu — w klubie miejskim — staraniem członka-korespondenta P. Tow. Kr. p. Piotrowskiego, 3-ci w Promnie — u pp. Jackowskich, 4-ty w Radomiu — u ks. Wiśniewskiego, sekretarza Oddziału Radomskiego P. T. Kr., 5-ty w Iłży na plebanji — gdzie w zastępstwie proboszcza przyjmował ks. Ciesielski, 6-ty w Wąchocku — w szkole p. Skąpskiego, 7-my w Nowej Słupi — w hotelu, 8 i 9-ty w St. Katarzynie w stodołę na sianie przy schronisku P. K. Kr., 10-ty w Kielcach — w szkole handlowej męskiej, 11-ty w Jędrzejowie — u pp. d-rstwa Przypkowskich, prezesa Oddziału P. T. Kr., 12-ty w Książu Wielkim — w Zarządzie dóbr mrgr. Wielopolskiego, 13-ty w Przybysławicach — u pp. Kozłowskich, 14-ty w Pieskowej Skale — w szopie na sianie, 15-ty w Ojcowie w hotelu, 16-ty w Krakowie — u pp. Warcholika, Kołodziejczyka, i Wolskiego, 17-ty w Niepołomicach — w wydziale Sokoła, 18-ty — w Starym Wiśniczu na plebanji u ks. Ratowskiego, 19-ty — w Tropiu na plebanji u ks. Kobieli, 20-ty — w Tęgoborzy na plebanji u ks. Figła, 21-szy — w Starym Sączu u pp. Janowskich, 22-gi — w Krościenku u górala na słomie, 23-ci w Czorsztynie — w oberży w szopie na sianie, 24-ty w Nowym Targu — w domach

prywatnych dzięki uprzejmości prof. S. Udzieli i p. inspektora Lipeckiego, 25-ty i 26-ty — w Zakopanem w szkole ludowej, 27-my — w Schronisku przy Morskiem Oku, 28-my — w Zakopanem u pp. Mierczyńskich, 29-ty w Krakowie w szkole wydzielowej — staraniem koła Akademickiego T. S. L. Po za tem wycieczka korzystała z gościny pp. Leszczyńskich w Kopanej, pp. Piotrowskich w Grójcu, pp. Zielińskich w Turowicach, pp. Trzczańskich w Jedlance, p. Grobickiego w Modrzejowicach, pp. Kraśzewskich w Ratajach, pp. Goebłów w Mąchocicach, p. Chmielewskiej w Pieskowej Skale, pp. Warcholików w Bochni, d-ra Schmidta w Lipnicy Murowanej, pp. Mierczyńskich w Przetakówce pod Nowym Sączem, pp. prof. Udzielów w Nowym Targu i pp. Mierczyńskich w Zakopanem.

Pogoda dopisywała znakomicie — przez cały czas wycieczki tylko dwa razy padał deszcz i to krótko. Mimo paru wypadków zasłabnięcia (rozstrój kiszkowy, angina i róża w nodze) — wszyscy doszli na miejsce w komplecie w ściśle oznaczonym z góry czasie 16 lipca o g. 4 i pół, przebywszy pieszo około 650 klm.; jak zaś odbiło się to na zdrowiu fizycznem świadczy wymownie fakt, iż wszystkim przybyło na wadze — jednemu zaś aż 13 f.! Cóż dopiero mówić o korzyściach moralnych!

Koszta wycieczki — jak to utrzymanie, w ciągu dni 30-tu bilety wstępne przy zwiedzaniu muzeów etc. przewodnicy, łodzie na Dunajcu, w Piecinach, noclegi, nieprzewidziane wydatki i powrót koleją z Zakopanego do Warszawy — wyniosły po 34 r. na uczestnika; kosztą zaś wyekwipowania się, jako to nabycie obuwia, koszulek sportowych, worków i niektórych drobiazgów — około 15 r. na osobę. Część tych kosztów została pokryta z **50 rb. zapomogi**, jakiej udzielił wycieczce Zarząd P. Tow. Krajoznawczego.

Wycieczki miejskie.

19 marca do Gazowni osób 46 pr. p. Janowski.

26 marca " " " 52 " "

9 kwietnia do cieplarni " Ogrodu Botanicznego
osób 65 prowadził p. Kulwieć.

14 maja na Powązki prowadziła p. Wanda Stokowska osób 30.

5 listopada do Frascati osób 106 prowadził
p. Kulwieć.

12 listopada do Centralnej st. Telefonów osób
40 pr. p. Koszutski.

19 listopada Staromiejską osób 39 pr. p. Kaz.
Maszki.

22 listopada do Centr. st. Telefon. osób 39 pr.
p. Janowski.

26 listopada na budowę 3 mostu osób 83 pr.
p. Janowski.

27 listopada do browaru Haberbusch i Schiele
osób 49 prowadziły p. B. i H. Marendowskie.

3 grudnia Staromiejską osób 29 prow. p. Janowski.

8 grudnia do Awiaty osób 227 prow. p. Janowski.

10 grudnia Staromiejską osób 23 pr. p. Wisznicki.

17 grudnia Staromiejską osób 26 pr. p. Wisznicki.

Razem w wycieczkach miejskich wzięło udział
856 osób.

Tegoroczne wycieczki miejskie, zwłaszcza jesienne, były bardzo pouczające i interesujące, pozwoliły bowiem uczestnikom zaznajomić się z nader ciekawymi urządzeniami i zbiorami, jak Centralna Stacja Telefonów, Browar, warsztaty Awiaty, Muzeum hr. Branickich i Gazownia Miejska.

Wycieczki miejskie również, jak i zamiejskie doznawały nadzwyczajnej uprzejmości, a cennych

objaśnień udzielali: p. Kulwiec w cieplarniach Ogrodu Botanicznego i w Muzeum hr. Branickich we Frascati, pp. inżynierowie Januszewski i Lange w Gazowni, p. Klewin na st. Telefonów, inżyn. Paszkowski na budowie 3 mostu, pp. Boczkowski i Lampe w Browarze Habermusch i Schiele, inżyn. Król w warsztatach Awiaty, za co Towarzystwo składa im podziękę.

Nadto podziękowanie należy się p. Henrykowi Fukierowi za łaskawą uprzejmość i osobiste informacje przy zwiedzaniu piwnic Fukierowskich przez wycieczki staromiejskie.

Przewodnikami wycieczek miejskich byli pp. Janowski, Koszutski, Kulwiec, B. i H. Marendowskie, Maszki, Stokowska i Wisznicki.

Karty legitymacyjne.

W roku 1911 wydano kart 21 dla 201 osób. Karty są wydawane tylko Członkom Towarzystwa i na ich odpowiedzialność. Zdarzały się wypadki, że grupki jakichś, nieznanych Towarzystwu młodzieńców, podszywały się pod firmę wycieczek krajoznawczych, nadużywając serdecznej gościnności obywateli, zwłaszcza na Litwie i Rusi, wobec tego Towarzystwo zaznacza, że nie może brać odpowiedzialności za tego rodzaju samozwańcze wystąpienia i może jedynie odpowiadać za grupy, posiadające karty legitymacyjne Towarzystwa.

Wycieczki przybywające.

Ilość wycieczek przybywających do Warszawy w roku sprawozdawczym wzrosła, co należy przypisać Wystawie Zdobnictwa Ludowego, w czasie bowiem jej trwania przybyło z prowincji 434 osoby,

które zwiedzały i miasto i Wystawę. Ruch wycieczek, przybywających na jesień, zmniejszył się trochę w porównaniu do lat poprzednich.

Ogółem w ciągu roku sprawozdawczego przybyło do Towarzystwa 38 wycieczek z ogólną liczbą 1075 uczestników.

Zgłosiło się o ułatwienie wycieczki:

z Belska (pod Grójcem) . . . osób	23
„ Cesarstwa „	24
„ Gołotczyzny „	35
„ Grędzic „	31
„ Janowa Lubelskiego . . . „	1
„ Krakowa „	40
„ Lwowa „	56
„ Łodzi „	115
„ Łowicza „	138
„ Mińska Mazowieckiego . . „	12
„ Piotrkowa „	30
„ Radomia „	96
„ Sokołówka „	92
„ Siedleckiego „	20
„ Wilna „	6
„ Warszawy „	90
„ Włoch (pod Warszawą) . . „	30
„ Włocławka „	70
„ Zagłębia „	146
„ różnych stron kraju . . . „	20

Razem osób 1075

REGULAMIN

dla wycieczek przybywających do Warszawy.

Licznie przybywające do Warszawy wycieczki wymagają starannego i wyczerpującego załatwienia ich spraw, czego Komisja Wycieczkowa może się podjąć jedynie tylko przy stosowaniu się przybywających do następujących zasad i przepisów.

§ 1. O przybyciu do Warszawy wycieczki Komisja musi być zawiadomiona jaknajwcześniej, w żadnym razie nie później, niż na 4 dni przed przybyciem, tyle bowiem potrzeba czasu na wyrobienie ulgowych biletów, pozwoleń, zaproszenie przewodników i t. p.

§ 2. Zawiadomienie powinno zawierać określone wiadomości co do daty przyjazdu, terminu zamierzonego pobytu i liczby przybywających osób, oraz zprojektowany plan pobytu w Warszawie.

§ 3. Jeżeli wycieczka potrzebuje noclegów i obiadów, Komisja powinna być zawiadomiona, dla ilu kobiet, a ilu mężczyzn, ilu starszych, a ilu młodzieży, oraz ile ma być zamawianych obiadów. Uregulowanie należności za zamówione obiady i noclegi w każdym razie obowiązuje organizatorów wycieczki.

§ 4. O zamierzonym przybyciu wycieczki organizatorowie powinni piśmiennie zawiadomić Kancelarję Warszawskiego Oberpolicmajstra.

§ 5. Wszyscy Uczestnicy Wycieczki dla uniknięcia możliwych utrudnień, winni posiadać legitymacje osobiste.

§ 6. Tylko przy zachowaniu powyższych przepisów Komisja może zapewnić wycieczce następujące ułatwienia:

a) **noclegi** z usługą dla 30 osób w lokalu Towarzystwa po 20 kop. od osoby za noc, przy liczniejszych wycieczkach mogą być zamawiane noclegi w hotelach, a dla pań—w Związku Ochrony Kobiet.

b) **Obiady** mogą być zamawiane w Kuchni współdzielczej po 43 kop., lub w Tanich kuchniach po 27 kop.

c) **Zniżki:** na kolejkę Wilanowską po 12 kop. od osoby starszej i po 6 kop. dla młodzieży do Wilanowa i z powrotem (przy wycieczkach nie mniejszych niż z 20 osób).

Do zbiorów Muzeum Przemysłu i Rolnictwa do 5 kop.

Do zbiorów i wystaw Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych od 5—10 kop.

d) **Bezpłatne bilety** na zwiedzenie Stacji Filtrów, także na zwiedzenie pałacu Łazienkowskiego i Zamku Królewskiego.

e) **Przewodników** do Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, do Zachęty, do dzielnicy Staromiejskiej i Katedry, na cmentarz Powązkowski.

§ 7. Pośrednictwa w zwiedzaniu Gabinetu zoologicznego, Obserwatorium astronomicznego, otrzymaniu zniżek na bilety w teatrach, koncertach, cyrku i t. p., wyrabianiu ulg na kolejach i pozwoleń u Władz Państwowych Komisja nie podejmuje się.

§ 8. Pożądane jest organizowanie do Warszawy wycieczek jednodniowych, nie na dni powszednie lecz świąteczne.

Zestawienie ruchu wycieczkowego.

Ogółem ruch wycieczkowy przedstawił się jak następuje:

Wycieczki Towarzystwa	liczyły	1355	uczestników
„ miejskie	„	855	„
„ przybywające	„	1075	„
Z kart legitymacyjnych	„	201	„

Razem 3486 uczestników

Oddziały prowincjonalne urządziły wycieczek:

Częstochowski	wycieczek	4	osób	66
Chełmski	„	6	„	74
Grójecki	„	—	„	—
Jędrzejowski	„	2	„	21
Kaliski	„	7	„	194
Kielecki	„	17	„	140
Kujawski	„	3	„	190
Kutnowski	„	—	„	—

Lubelski	wycieczek	5	osób	331
Łapski	"	1	"	?
Łódzki	"	12	"	471
Łomżyński	"	8	"	229
Łowicki	"	7	"	221
Miechowski	"	—	"	—
Olkuski	"	—	"	—
Piotrkowski	"	7	"	160
Pińczowski	"	2	"	29
Radomski	"	3	"	78
Siedlecki	"	—	"	—
Suwalski	"	2	"	36
Zawiercki	"	9	"	204
Zagłębia	"	28	"	1033

Razem wycieczek 117 osób 3477

Ogółem więc ruch wycieczkowy objął w roku 1911 osób:

w Warszawie	3486
na prowincji	3477

Razem 6963

Od założenia Towarzystwa ruch wycieczkowy przedstawia się jak następuje:

w roku 1907 wzięło udział 659 osób

"	1908	"	"	1230	"
"	1909	"	"	4136	"
"	1910	"	"	4876	"
"	1911	"	"	6963	"

Zamierzenia wycieczkowe na rok 1912.

5 i 6 maja: a) Ziemia Dobrzyńska, b) Czerwińsk—Sochaczew.

12 maja: Opinogóra.

16 maja: Sulejów—Piotrków.

19 maja: Podzamcze.

26 i 27 maja: a) Lublin, b) Olkusz.

2 czerwca: Bielany.

6 i 7 czerwca: a) Łomża, b) Złoty Potok.

9 czerwca: Inowłódz.

16 czerwca: Młochów.

23 czerwca: Puszcza Kampinoska.

29 i 30 czerwca: a) Ojców, b) Łysogóry.

W końcu czerwca i początku lipca: a) Jezioro Wigierskie, b) Szlak Napoleoński (Kowno — Be-rezyna).

15 września: Arkadja—Nieborów.

22 września: Grójec.

29 września: Chodecz.

6 października: Rudka.

13 października: Jabłonna.

18 października: Żyrardów.

20 października: Kobylka.

Nadto projektowane są popołudniowe wycieczki w majowe i czerwcowe soboty do wybitniejszych ogrodów w pobliżu Warszawy.

Schronisko pod Łysicą.

W księdze zapisów w Schronisku wpisało się 41 wycieczek z różnych bliższych lub dalszych stron. Zachodzili tu letnicy z pobliskich Mącho-cic, lub Ameljówki, uczniowie z Kielc, Kalisza, Włocławka, Łomży, Tomaszowa Rawskiego, Zwierzynca, Siedlec, Lublina i Warszawy, członkowie Towarzystwa Krajoznawczego z Warszawy, Kielc, Zagłębia, Członkowie Towarzystwa Cyklistów, studenci ze Lwowa i Krakowa, wycieczka z Dźwińska i w. in. 20 lipca 1911 zaszczycił Schronisko swą wizytacją J. E. ks. Biskup Kielecki Augustyn Ło-siński ze Swoim Dworem.

Regulamin dla Schroniska we wsi Św. Katarzyna.

A. Przepisy dla turystów.

§ 1. Do wypoczynku w schronisku mają pierwszeństwo Członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego przed innymi turystami.

§ 2. Za noclegi w schronisku Członkowie Towarzystwa płacą po 30 kopiejek, zaś inni turyści po 40 kop., oraz po 15 kop. za usługę od osoby i noclegu.

§ 3. W schronisku można nocować więcej niż dwie noce, jeżeli nie przybywają nowi turyści.

§ 4. Nocujący winni szanować inwentarz schroniska, nie niszczyć go, a w razie uszkodzenia zapłacić odszkodowanie według cennika, wywieszonego w schronisku.

§ 5. W schronisku znajduje się książka, w której nocujący winien wpisać: datę noclegu, swoje imię i nazwisko, odnotować czy jest Członkiem Towarzystwa czy też nie, skąd przybywa i dokąd się udaje, oraz ile zapłacił za noclegi gospodyni.

§ 6. O wszelkich niedokładnościach w schronisku nocujący raczą odnotowywać w tej samej książce, a niezależnie od tego zawiadamiać Towarzystwo kartą pocztową.

B. Przepisy dla Gospodyni.

§ 1. Schronisko powinno być trzymane w zupełnej czystości, przewietrzane, pościel trzepana, a bielizna czysto wyprana.

§ 2. Gospodyni jest odpowiedzialną za całość inwentarza według spisu inwentarjalnego.

§ 3. Za obsługę nocujących gości gospodyni pobiera od nich opłatę po 15 kop. od osoby i noclegu. Do obsługi należy: posłanie łóżek, oczyszczenie ubrania i obuwia, nanoszenie wody, wylanie brudnej i t. p.

§ 4. Dochód z dostarczonego nocującym pożywienia przypada całkowicie Gospodyni, według ustanowionego cennika.

§ 5. Należność pobrana za noclegi przypada całkowicie Towarzystwu Krajoznawczemu, które co rok według zapisów w książce otrzymuje dochód z noclegów.

§ 6. Ze schroniska nie może korzystać rodzina Gospodyni.

KONKURS.

Na konkurs, ogłoszony w 1910 r. na pracę krajoznawczą w opisie, nadesłano w terminie 1 listopada r. pięć prac, z których Sąd konkursowy na pierwszym posiedzeniu usunął jedną, jako nieodpowiadającą warunkom, ogłoszonym w 1910 r. (ob. Rocznik tom IV, str. 77 i 78).

Do Sądu konkursowego zaproszone zostały następujące osoby: Stanisław Krzemiński (przewodniczący), Adam Zakrzewski, Maksymiljan Heilpern, Konrad Chmielewski (sekretarz), Franciszek Pułaski, Ludomir Sawicki i Stanisław Thugutt.

Wyrok konkursu ma być ogłoszony w lutym.

Komisja Popularyzacji Krajoznawstwa.

a) Referaty.

Do bezpośredniego prowadzenia konferencji, powołani zostali: Mieczysław Babiński, Janusz Domaniowski, Jerzy Dutlinger, Ludwika Kawczyńska, Stefanja Kudelska, Marja Kownacka, Wacław Lasowski, Irena Milewska, Wacław Niedziałkowski. Pankiewicz, Wanda Rotwandówna, Marja Rybczyń-

ska, Piotr Słonimski, Staniszewski, Jan Szeronos, Szymon Tenenbaum i Zofja Zawidzka.

Konferencje odbywały się w godzinach popołudniowych w niedziele i w dni świąteczne. W ciągu roku sprawozdawczego odbyły się 22 konferencje, na których wygłoszono 39 następujących referatów:

1) „O Matejce“ — A. Słonimski. 2) „O Koperniku“ — Sz. Tenenbaum. 3) „Samoobrona u zwierząt“ — W. Rotwandówna. 4) „Wacław Nałkowski“ — St. Lencewicz. 5) „Metodyka wycieczek geologicznych“ — St. Lencewicz. 6) „Bolesław Śmiały a biskup Szczepanowski“ — M. Babiński. 7) „Kobieta w poezji ludowej“ — Z. Zawidzka. 8) „O fotografowaniu jezior“ — prof. Kulwiec i prof. Ostaszewski. 9) „Jezioro Chodeckie“ — prof. Ostaszewski. 10) „Michał Anioł“ — J. Dutlinger. 11) „Bajronizm u Słowackiego“ — Węgierko. 12) „Farys“ — Jakób Appenschlack. 13) „Reformatorowie szkolnictwa polskiego“ — M. Babiński. 14) „Zwyczaj wielkanocny w Polsce“ — A. Kowalska. 15) „Nasze pierwotniaki“ — Piotr Słonimski. 16) „Steinkeller“ — Babiński. 17) „Wierzenia dawnej Litwy“ — Ir. Milewska. 18) „Pasorzyty wśród zwierząt“ — St. Kudelska. 19) „O termitach“ — P. Słonimski. 20) „Wędrowniki ptaków“ — J. Domaniewski. 21) „Szkice florystyczne z g. Lubelskiej“ — W. Niedziałkowski. 22) „Wpływ czynników zewnętrznych na organizm zwierzęcy“ — M. Babicka. 23) „Pieśń ludowa w Mińszczyźnie“ — S. Sawicka. 24) „Medycyna a przesady ludowe“ — L. Kawczyńska. 25) „O Wojtkiewiczu“ — A. Słonimski. 26) „O Siemiradzkim“ — Jakób Appenschlack. 27) „O Licińskim“ — M. Cukierwarówna. 28) „Obrzęd „Dziadów“ — J. Lewówna. 29) „Świat organiczny w zimie“ — I. Milewska. 30) „Ruch u roślin“ — Gogolewski. 31) „Zdobnictwo w Miechowskim“ — T. Kozłowski. 32) „Dlaczego zajmujemy się ludoznawstwem?“ — W. Rotwandówna. 33) „O Lublinie i jego okolicach“ — A. Kowalska. 34) „O Mińszczy-

źnie“ — Czepieliński. 35) „Nasze ptaki śpiewające“ — M. Sadowska. 36) „Opactwa cysterskie na ziemiach polskich“ — Z. Zawidzka. 37) O „Improwizacji“ — T. Rajkowski. 38) „O Włocławku“ — W. Laskowski. 39) „Krakowsko-wieluńskie pasmo Jury“ — Staniszewski. Przedstawione referaty i prace ilustrowane były przezroczami i zebranemi okazami. Frekwencja wahała się między 20—60 uczestnikami, średnio uczęszczało na konferencję 38 osób.

b) „Obrazki Krajoznawcze“.

Do prac Komisji przybywa pod koniec roku sprawozdawczego nowy dział, zwany „Obrazki Krajoznawcze“ czyli pokazy przezroczy z objaśnieniami z dziedziny: krajoznawstwa, przyrody, i beletrystyki dla dzieci członków, lub przez nich wprowadzonych, w wieku od 7 do 12 lat, odbywające się w lokalu T-wa.

Do kierownictwa, powołano Komisję złożoną z 3-ch osób: dział krajoznawczy objął p. Aleksander Janowski, przyrodniczy — p. Stefanja Lewandowska i beletrystyczny — p. Ela Dąbrowska.

W roku sprawozdawczym odbyły się 2 obrazki w m-cu grudniu: 1-y obejmujący 25 przezroczy widoków Tatr., typów ludowych, zwierząt, i roślinności, z objaśnieniami p. Janowskiego, p. Lewandowskiej i bajeczkę „Oluś u Króla zimy“ odczytaną przez p. E. Dąbrowską (17 przezroczy) i

2-gi Ujście Wisły, Gdańsk, morze, typy ludowe, ryby, rośliny i zwierzęta morskie ujęte w 40-u przezroczach w opracowaniu p. K. Kulwiecia i bajeczkę „Na jagody“ odczytaną przez p. E. Dąbrowską (15 przezroczy).

Dwa te obrazki zgromadziły 127 dzieci.

Na 1912 rok projektowano urządzić 16 razy „obrazki dla dzieci“. Projekt podany został przez p. A. Kujawską, wykonaniem zajęło się grono wyżej wymienionych osób pod przewodnictwem p. Wł. Dąbrowskiego.

Komisja Fotograficzna.

Przewodniczący: *Leon Ostaszewski.*

Zastępca przewodniczącego: *Kazimierz Kulwieć.*

Sekretarz: *Feliks Liszewski.*

Członkowie: *Tadeusz Grotkowski, Wincenty Kasprzycki, Jan Niekrasz, Kazimierz Rakowiecki, Bolesław Rybaczuk, Józef Smoliński, Stanisław Thugutt i Mikołaj Wisznicki.*

Komisja odbyła posiedzeń 7, na których omawiane były: udział Komisji w Wystawie Fotograficznej w Ciechocinku, organizacja wyprawy na Grzbiet Krakowsko-Wieluński i projekt zainicjowanej przez Komisję wystawy p. n. „Krajobraz Polski“.

W ciągu roku sprawozdawczego członkowie Komisji odbyli szereg wypraw fotograficznych do okolic następujących: pp. K. Kulwieć i M. Wisznicki w kwietniu na Polesie Wołyńskie, p. J. Niekrasz w sierpniu na Grzbiet Krakowsko-Wieluński. Prócz tego pp. S. Thugutt, M. Wisznicki, F. Liszewski i J. Niekrasz dokonali licznych zdjęć w Warszawie.

Do zbiorów Komisji przybyło klisz 252, odbitek fotograficznych, pocztówek i rysunków z górą 1,200. Klisze zostały umieszczone w pudełkach ponumerowanych, a odbitki bądź w tekach, bądź w kopertach, przyczem zarówno klisze jak i odbitki skatalogowane podług miejscowości.

W roku sprawozdawczym złożyły dary w kliszach i odbitkach osoby następujące: pp. Badzian, Barabasz, Borzęcki, dr. Chobrzyński z Żytomierza, T. Grotkowski, A. Janowski, Z. Kossowski, T. Koszutski, F. Kraszewski, K. Kulwieć, F. Liszewski, K. Mączyński, J. Niekrasz, L. Ostaszewski, W. hr. Pusłowski z Zawieszczyzna, Z. Przybylski, K. Rydzewski, ks. S. Samorek z Lublina, dr. J. Szawel-

ski z Siedlec, J. Tenenbaumówna, S. Thugutt, M. Wyszniński i Z. Wolski.

Wzorem lat ubiegłych do zbiorów Komisji włączone zostały również fotografie i rysunki nadesłane dla „Ziemi“ bez zastrzeżenia zwrotu.

Oprócz tego Komisja jest w posiadaniu pewnej ilości odbitek fotograficznych, na których, pomimo wielokrotnych próśb i wzmianek zarówno w roczniku zeszłorocznym jak i w „Ziemi“, niema danych bądź co do treści fotografii, bądź daty, bądź autora, co oczywiście zmniejsza wartość odbitki fotograficznej a często czyni ją zupełnie bezwartościową. Przeto Komisja zwraca się jeszcze raz do Sz. ofiarodawców o zaopatrywanie odbitek i klisz w dane powyższe.

Komisja Handlowa.

Powołana do życia przez Zarząd Główny w maju roku sprawozdawczego, Komisja złożona — tymczasowo — z dwóch fachowych członków, nie zdołała ogarnąć jeszcze szerokiego pola czynności, wyznaczonych w specjalnym regulaminie, a to skutkiem zbyt krótkiego okresu jej istnienia i nierozporządzania dużą ilością czasu.

Pomimo tych dwóch bardzo ważnych przeszkód komisja urządziła skład specjalny wydawnictw i komisów Towarzystwa, mieszczący się przy ulicy Nowogrodzkiej 28, administrowała wydawnictwa własne, przyjmowała komisa, prowadziła w tych sprawach wszystką korespondencję i wreszcie zaprowadziła niezbędne księgi handlowe.

Dużą korzyścią dla Towarzystwa była działalność administracyjna komisji wydawnictw dzieł ś. p. Zygmunta Glogera, otrzymanych na skład główny

od spadkobierców: p. St. Glogera i p. dr. J. Kozubowskiego, którzy nietylko książki pozostawili na składzie Głównym, lecz jednocześnie oddali wszystkie rachunki pozostałe po zmarłym autorze z tym, ażeby Towarzystwo inkasowało od dłużników należności, ofiarując 30% od odebranych sum na rzecz Towarzystwa.

Wogóle ruch sprzedaży wydawnictw komisowych bardzo się wzmógł, co najlepiej cyfry poświadczyć mogą:

W r. 1910 wydawnictw komisowych sprzedano za rb. 202 kóp, 72, w r. 1911 za rb. 3,098 k. 14.

Prace w r. spraw. zakończyła komisja sporządzeniem inwentarza, którego cyfry przedstawiają się bardzo poważnie i dają nadzieję otrzymania w latach następnych dużych zysków, co jest konieczne i niezbędne dla całego rozwoju Towarzystwa.

Skład Komisji:

E. W. Szelażek, Wł. Wołodkiewicz.

Sprawozdanie Krasowe

za rok 1911.

PRZYCHÓD.

Pozostałość z r. 1910	Rb.	193 k. 12	
Wpisowe członków	Rb.	508 k. —	
Składki za r. 1911	„	3764 „ 25	
Składki zaległe	„	286 „ 75	
Składki na r. 1912	„	157 „ 25	„ 4716 „ 25
Dziesięcina Oddz. prow.	Rb.	400 k. 08	
Sprzedaż wydaw. własn.	„	2046 „ 20	
Sprzedaż wydaw. komis.	„	3298 „ 14	
Sprzedaż żetonów Tow.	„	159 „ 25	
Wycieczki	„	1024 „ 53	
Wypożycz. przezroczy	„	714 „ 73	
Konferencje	„	29 „ 86	
Wystawa Zdobn. ludow.	„	2263 „ 40	
Komisja Dochod. niest.	„	1224 „ 82	
Ofiary i drobne wpływy	„	208 „ 80	
Zebrania miesięczne	„	177 „ 50	
Komisja fotograficzna	„	34 „ 15	
Badania nauk. (wpłynęło na ten cel)	„	659 „ —	
Przezrocza (zwrot kosztów za zbite)	„	49 „ 65	
Kancelarja	„	65 „ 69	
Inwentarz Muzeum	„	18 „ —	
Ruchomości	„	4 „ —	„ 12377 „ 80
Fundusz wycieczkowy	Rb.	94 k. 36	
Wydawnictwa Dzieł Nałkowskiego	„	2805 „ 23	
Album Zdobnictwa	„	288 „ —	
Fundusz Budowy	„	131 „ 08	„ 3318 „ 67
Bank Handlowy — podniesiono	„	3656 „ 75	
			Rb. 24262 k. 59

ROZCHÓD.

Wynajem i utrzymanie lokalu	Rb.	2117 k.	92	
Pensja pracowników	"	1005	"	—
Wydatki kancelaryjne	"	621	"	54
Inkaso	"	61	"	98
Oddz. prowincjonalne	"	86	"	43
Wydawnictwa własne	"	3309	"	08
Wydawnictwa komis.	"	2596	"	73
Żetony Tow.	"	80	"	—
Wycieczki	"	265	"	74
Wypożyczalnia przezr.	"	67	"	03
Wyst. Zdobnictwa lud.	"	1017	"	83
Wyst. Krajobr. Polski	"	89	"	35
Komisja Doch. niest.	"	423	"	20
Zebrania miesięczne	"	308	"	—
Inwentarz Tow.	"	147	"	38
Inwentarz Biblioteki	Rb.	253 k.	01	
Muzeum — inwentarz	"	110	"	47
Muzeum — pensja ku- stoszki i dr. wyd.	"	664	"	15
Przezrocza	"	435	"	25
Komisja fotograficzna	"	375	"	04
Komisja meteorolog.	"	136	"	25
Komisja fizjograficzna	"	10	"	20
Badania naukowe	"	917	"	20
Stypendja	"	200	"	—
Fundusz wycieczek	Rb.	52 k.	80	
Wydawnictwa Dzieł Nałkowskiego	"	780	"	35
Album Zdobnictwa	"	36	"	38
„Ziemia“	"	869	"	53
„Ziemia“	"	2000	"	—
Różne wydatki	"	260	"	68
Bank Handlowy wniesiono	"	5169	"	21
		Rb.	23598 k.	20
Przychód	Rb.	24262 k.	59	
Rozchód	"	23598	"	20
Saldo kasy	Rb.	664 k.	39	

BILANS

	Rb.	k.	Rb.	k.
STAN CZYNNY.				
do R-ku Ruchomości				
wartość w d. 31/XII 911 r. . . .			701	60
do R-ku Zbiorów T-wa				
wartość w d. 31/XII 911 r. . . .			952	51
do R-ku Biblioteki				
wartość w d. 31/XII 911 r. . . .			1399	66
do R-ku Banku Handl.				
saldo z fund. Nałkowskiego . . .	1668	34		
saldo z R-ku Przekaz. T-wa . . .	105	47	1773	81
do R-ku Wydawn.				
wartość w d. 31/XII 911 r. . . .			8529	73
do R-ku Inwent. Muz.				
wartość zbiorów i przezroczy w d. 31/XII 911 r.			9295	96
do R-ku Schroniska na Łysog.				
wartość ruchomości Schroniska w d. 31/XII 911 r.			176	23
do R-ku Zaległ. Składek Członk.				
zaległe składki za 911 r.			515	75
do R-ku Wydawn. komis.				
wartość w d. 31/XII 911 r. . . .			18796	50
do R-ku Wyst. Krajobr. Polski				
wydatkowano			89	35
do R-ku „Ziemi“				
pożyczka			2705	49
do R-ku List. Zastawn.				
3 Listy Zastawne			292	02
do R-ku Kasy				
remanent gotówki w kasie T-wa d. 31/XII 911 r.			664	39
			45893	—

PROTOKÓŁ Komisji Rewizyjnej.

Niżej podpisani członkowie Komisji Rewizyjnej, sprawdziwszy w lokalu Polskiego T-wa Krajoznawczego w dniu dzisiejszym przedstawione im bilans za 1911 r., rachunki, kwity i inne dowody, stwierdzili zgodność tychże z księgami buchalteryjnymi, prowadzonymi zupełnie prawidłowo.

Ciż członkowie Komisji po rozpatrzeniu poszczególnych pozycji proponowanego przez Zarząd budżetu na 1912 r., przewidującego w dochodach 13,800 rb. i w wydatkach tę samą sumę stwierdzili, że został ułożony zgodnie z zadaniami i potrzebami Tow.

Wobec powyższego, Komisja rewizyjna wnosi, ażeby Ogólne Zebranie członków Tow. Krajoznawczego bilans za 1911 r. zatwierdziło, jako też projekt budżetu na 1912 r. i pokwitowało Zarząd z poczynionych wydatków.

Warszawa d. 2 lutego 1912 r.

Konrad Olchowicz

Ignacy Bendetson.

BUDŻET

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

na rok 1912.

WPŁYWY.

Wpisowe	Rb.	500
Składki członkowskie	"	4800
„ zaległe	"	200
Dziesięcina Oddziałów	"	400
Z wypożyczalni przezroczy	"	800
Z wycieczek	"	600
Z wydawnictw własnych	"	2000
„ komisowych	"	300
Z zebrań miesięcznych	"	150
Z wystaw	"	1000
Z konferencji	"	50
Z wpływów nadzwyczajnych *)	"	3000
Razem Rb.		13800

WYDATKI.

Badania naukowe	Rb.	2000
Wydawnictwa własne	"	2000
Rocznik T-wa	"	800
Wydawnictwo „Ziemi“	"	1900
Biblioteka	"	300
Muzeum	"	800
Nowe przezrocza	"	440
Konkurs	"	100
do przeniesienia Rb.		8340

*) Pozycja ta wynosi sumę, jaką osiągnąć ma Komisja dochodów niestałych.

	z przeniesienia	Rb.	8340
Stypendjum	„	200	
Zbiory fotograficzne	„	300	
Zebrania miesięczne	„	400	
Nowe latarnie	„	260	
Zapomogi na wycieczki dla niezamożnej młodzieży	„	100	
Delegacje	„	100	
Utrzymanie lokalu	„	2100	
Pensja pracowników	„	1100	
Wydatki kancelaryjne	„	600	
Inwentarz	„	100	
Inkaso	„	100	
Na kapitał rezerwowy	„	100	
Razem Rb.			13800

Uzupełnienia.

W liście *Członków popierających* opuszczone zostało nazwisko: **Franciszek Radoszewski** (do str. 21), a w liście *Członków-Korespondentów*: **Warszawa—Wawrze-
niecki Marjan** (do str. 47).

Sprostowania.

Badania nankowe p. Stołyhwy prowadzone były w pow. Taraszczańskim (str. 56 wiersz 7 od dołu).

II.

Oddziały Prowincjonalne.

Oddział Częstochowski.

Członków 72.

W roku 1911 (trzecim działalności oddziału) odbyło się 8 zebrań Zarządu, jedno ogólne roczne i 5 zebrań zwyczajnych miesięcznych. Roczne sprawozdawcze zebranie odbyło się 10 stycznia.

Na miesięcznych zebraniach wygłoszono następujące odczyty: 1) 30 stycznia p. Wróblewski wypowiada odczyt „O Szlasku Austrijackim“; 2) 23 marca p. Mońkowski mówił „O zabytkach budownictwa drzewnego w Polsce“; 3) 29 kwietnia p. Jurakowski mówił „O Wilnie“; 4) 23 maja p. Mońkowski „O stylu odrodzenia w Polsce“; 5) 30 października p. Janowski z Warszawy wygłosił odczyt „O Łysogórach“. Wszystkie odczyty były ilustrowane obrazami niknącymi i gromadziły od 30–80 słuchaczy.

Wycieczek w 1911 r. odbyło się 4: 1) 15 maja do Sulejowa, uczestników 13; 2) 27 i 28 maja do Łysogór, uczestników 30; 3) 28 maja do Kiele, uczestników 15; 4) 4 i 5 czerwca do Ojcowa, uczestników 8. Wycieczki prowadził p. Wróblewski. Ogłoszone na koniec czerwca ekskursje botaniczne, pod kierunkiem nauczyciela p. Szudejki, nie doszły do skutku z powodu braku uczestników.

Biblioteka oddziału liczy 81 dzieł w 93 tomach i 55 roczników pism krajoznawczych i przyrodniczych, nadto 5 map i kilkadziesiąt rysunków i fotografii.

Muzeum posiada 15 gablotek z 200 okazami mineralogicznymi, oraz 4 gablotki z 300 okazami krajowych motyli. Zbiory tymczasowo mieszczą się w sali wynajętej przy szkole p. Kościńskiego. W końcu 1911 r. Zarząd oddziału przystąpił do reorganizacji Muzeum. W tym celu wspólnie z Towarzystwem

opieki szkolnej i oddziałem częstochowskim Stowarzyszenia nauczycielstwa Polskiego, wybrano komitet, do którego z łona naszego oddziału weszli: pp. Świętochowski i Kościński. Komitet postanowił powiększyć zbiory przyrodnicze, utworzyć osobny dział obrazujący przemysł miejscowy i zebrać fundusze na pomieszczenie zbiorów w innym, obszerniejszym lokalu.

Sprawozdanie kasowe.

WPLĄWY.

Pozostałość z roku 1910	Rb.	140	kop.	35
Procent od sum lokowanych w Banku St. ks. Lubomirskiego	„	6	„	45
Wpisowe nowych członków	„	17	„	—
Składki roczne 72 członków	„	216	„	—
Ze sprzedaży 53 egzemplarzy Rocznika Towarzystwa za r. 1910	„	10	„	60
Dochód z biblioteki	„	1	„	15
Razem	Rb.	391	kop.	55

WYDATKI.

Lokal muzeum i biblioteki	Rb.	60	kop.	—
Lokal na zebrania	„	25	„	—
Umeblowanie lokalu muzeum	„	22	„	—
Książki i mapy	„	58	„	88
Na wydawnictwo dzieł ś. p. Nałkowskiego	„	25	„	—
Kolekcja owadów	„	50	„	—
Koszta odczytów	„	27	„	36
Koszta podróży delegatów	„	18	„	17
Dziesięcina Zarządowi Głównemu	„	21	„	60
Materiały piśmienne, wydatki kancelaryjne i inne drobne	„	17	„	40
Opał i usługa	„	4	„	30
Inkasowanie składek członkowskich	„	6	„	50
Razem	Rb.	336	kop.	21

PORÓWNANIE.

Dochód	Rb. 391 kop. 55
Rozchód	„ 336 „ 21

Pozostałość kasowa na r. 1912 Rb. 55 kop. 34

Pozostałość rb. 55 kop. 34 wynikła z tego, że z przeznaczonej przez oddział sumy, na podtrzymanie ruin zamku Olsztyńskiego, rb. 60, w roku sprawozdawczym nie wydano.

Zarząd.

Prezes *Biegański Władysław*
Wice-prezes *Świętochowski Adam*
Sekretarz *Gay Władysław*
Skarbnik *Plodowski Bolesław*

Członkowie: *Wróblewski Jan, Plodowski Wacław, Dreszer Jan, Mońkowski Leon.*

Komisja rewizyjna:

Rozenfeld Karol, Nowak Edmund.

Lista Członków.

A ndrzejewska Władysława	Byliński Edward (z Chonia)
A ndrzejewski Seweryn	C elmerówna Halina
A usten Aleksander	Chrostowski Aleksander
B agieński Czesław	D ługosz Antoni
B atawia Ludwik	Dreszer Jan
B ellon Franciszek	F abjanowski Józef (z Rakowa)
B eze Aleksander	Ks. Fulman Marjan
B iegańska Halina	G ay Władysław
B iegański Władysław	Gelbardt Adolf
B ielska Stefanja (z Rudnik)	Grabiński Ignacy
B ielski Stanisław (z Rudnik)	Grossman Jan
B raun Karol (z Herbów)	Grossman Kazimierz
B raun Wacław	J akubowski Władysław
B iernacki Stanisław	Jakubowska Helena
B uchacz Florjan	Janowski Antoni

Jurakowski Marjan	Nowak Edmund
Jakimowicz Konstanty	Nowiński Józef
Koczalski Henryk	Olewiński Jan
Kohn Edward	Pietrasiewicz Józef
Kohn Leopold	Paciorkowski Maksy-
Kohn Samuel	miljan
Kohn Wacław	Płodowski Bolesław
Koźmiński Gustaw	Płodowski Wacław
Krempicki Stanisław	Przygodzki Władysław
Kruszyński Henryk (z Ru-	Rajska Marja
dnik)	Reklewski Kazimierz
L echowski Kazimierz	Rozenfeld Karol
Legis Marja	Sadowicz Bolesław
Ks. Magott Józef	Soczyński Tadeusz
Makowiecka Eufemja	Staniszewski Stanisław
Marczewski Józef	Świętochowski Adam
Markusfeld Henryk	Tomczykowa Marja
Markowski Stanisław	Troczyński Stefan
Milewska Stanisława	Wasilewski Leon
Mońkowski Leon	Wolski Gustaw
Naziębło Wacław	Wróblewski Jan
Nowak Stanisław	Zaremba Władysław

Oddział Chełmski.

Członków 118.

Rok 1911 był kulminacyjnym w rozwoju Chełmskiego Oddziału. Osiągnięta liczba 118 członków daje maksimum tego, co w naszych warunkach, pod względem liczby członków można było zrobić. Zarząd, dostrzegając różne braki, stara się, w miarę możliwości pogłębić swą pracę, to też między innymi, w roku sprawozdawczym, utworzone zostały dwie nowe sekcje: muzealna i wycieczkowa.

Sekcja biblioteczna w osobie przewodniczącego p. Antoniego Kusza i bibliotekarza p. Macieja Jen-

sza, rozpoczęła swoją działalność z początku roku, po zrzeczeniu się tego mandatu, przez p. Bronisławę Łuczkowską, i dokonała pewnych zmian i inowacji: np. urządziła czytelnię w lokalu Towarzystwa, z wypożyczalnią książek do domów. Do czytelni sekcja zaprenumerowała, oprócz „Ziemi“, „Wszechświat“, „Kwartalnik historyczny“, „Kulturę“, „Gryfa“ i „Kosmos“.

Należy zaznaczyć, iż inowacja ta nie doznała uznania ze strony członków i gdyby niestanowczość kierowników sekcji, dawno by już upadła dla braku poparcia i zainteresowania się ogółu poważniejszym czytelnictwem.

Stan biblioteki: 95 tomów różnych utworów treści Krajoznawczej własnych, 37 tomów tejże treści złożonych w depozycie; duży atlas, 6 szt. map. i globus.

Nowa sekcja muzealna — dzięki inicjatywie i ofiarności jej przewodniczącego, p. Jana Kicińskiego, osiągnęła duże rezultaty. Pan Kiciński zapoczątkował i zapoznał nas ze sposobami poszukiwań, zbierania i kolekcjonowania, biorąc udział w wycieczkach i na nich gromadząc zbiory do naszego muzeum.

Dzisiejszy stan naszych zbiorów tak się przedstawia: mamy 2 piękne kolekcje minerałów (depozyt p. J. Kicińskiego), 2 kości mamuta, kręgowce, wspaniałe zakonserwowane, kolekcję miejscowych motyli, przeszło sto okazów archeologicznych i paleontologicznych, z różnych stron kraju (z uwzględnieniem chełmskiego), wreszcie kilkanaście okazów z dziedziny przemysłu ludowego.

Działalność Sekcji wycieczkowej, mimo niezmiernie wyteżonej pracy i inicjatywy jej przewodniczącego, p. Władysława Grzymały, z powodu oziębłego odnoszenia się do niej Członków, nie dawała pożądanych rezultatów.

Wycieczki były urządzane co miesiąc. Udałnych było tylko cztery z sześciu. Pierwsza odby-

ła się w d. 29 kwietnia na górę Kościuszki pod Chełmem i do kopalni kredy „Antonin“. Nad samym szybem miał prelekcję o „kredzie“ p. Józef Papużyński. (Udział: 26 osób).

Drugą była wycieczka 2-dniowa, podczas Zielonych Świąt, z udziałem 16 osób do Puław, Kazimierza i przez Nałęczów do Chełma z powrotem.

Nader sympatyczną była wycieczka do jeziora „Świtezi“ wołyńskiej, przez Włodawę, Szack do Lubomla. Tu pod kierownictwem p. J. Kicińskiego robiliśmy poszukiwania na t. zw. Chołmach Tatarskich i wyspie Jagielly na jeziorze „Świtezi“. Udział w niej brało tylko 6 osób.

Wreszcie ostatnia wycieczka była do jeziora Bazyłjańskiego pod Chełmem, z udziałem 26 osób. Objasnienia co do historii i powstania tego jeziora udzielił, prezes naszego Oddziału, p. Dr. Edward Łuczkowski.

Dla ścisłości należy dodać, iż Zarząd osobiście dwukrotnie urządzał ekskursje w podziemia chełmskie, jest to cały labirynt różnej wielkości korytarzy wykutych w kredzie, lub miejscowym wapieniu, a wijących się pod samym Chełmem.

Właściwa działalność Zarządu objawiała się w szarmonizowaniu funkcji poszczególnych sekcji, pomocy i udziału w pracy.

W roku sprawozdawczym odbyto 7 zebrań miesięcznych z referatami: a d. 5 lutego, odczyt p. Aleksandra Michalskiego „Klasyfikacja ludzkości“ (osób 32). W d. 12 marca, luźna pogawędka p. Antoniego Kusza (osób 36). W dniu 9 kwietnia, odczyt p. F. Lechnickiego, „Ustalenie się Rzeczypospolitej szlacheckiej w Polsce“ (osób 46). W d. 14 maja odczyt p. Tadeusza Kozerskiego, „Z przeszłości ziemi chełmskiej“ (osób 42). W d. 29 października, odczyt p. Eugenjusza Sokołowskiego, „Krajoznawstwo jako praca“ (osób 58). W d. 26 listopada miał odczyt p. Dr. Edward Łuczkowski, „Lecznictwo lu-

dowe“ (osób 31). Wreszcie w dniu 10 grudnia, odczyt p. Feliksa Rutkowskiego, „Półwysep Helski“ (osób 54).

Jedną ze słabych stron naszej działalności, jest niemożność popularyzowania wiedzy Krajoznawczej. Powodem tego jest brak odpowiednich sił. Miasto nasze nie ma średniej szkoły polskiej — nie ma więc odpowiednich specjalistów z różnych gałęzi wiedzy, którzy mogli by i chcieli popularyzować tę naukę.

Zamierzamy dalej kontynuować na rok przyszły dawniej rozpoczętą pracę i zebrania miesięczne, wycieczki, powiększać i kolekcjonować swoje zbiory, a w razie możliwości urządzić serję prelekcji luźnych, które mogłyby zobrazować popularnie zadanie i zakres wiedzy Krajoznawczej.

Kończąc niniejsze sprawozdanie czujemy się w obowiązku złożyć podziękowanie tym Członkom oddziału, którzy nam pomagali w pracy, radą i czynem, czując, że nie tylko spełniają tu swój obowiązek jako członków Towarzystwa, lecz dają dowód zrozumienia, że tylko przy dobrej woli ogółu członków Towarzystwa, może się ono rozwijać i dać rzeczywiste korzyści.

Skład zarządu.

Prezes Dr. *Edward Luczkowski.*

Skarbnik *Marjan Wolff.*

Sekretarz *Aleksander Michalski.*

Członkowie Zarządu: *Anna Fudakowska, Józef Papużyński, Romuald Wyczółkowski.*

Przewodniczący sekcji bibl. *Antoni Kusz.*

Bibliotekarz *Maciej Jensch.*

Przewodn. sekcji muzealnej *Jan Kiciński.*

Przewodn. sekcji wycieczk. *Wład. Grzymala.*

Komisja rewizyjna.

Juljan Kusz, Bolesław Piotrowski, Kazimierz Mi-szewski.

Bilans za rok 1911.

PRZYCHÓD.

Saldo	rb. 144 k. 90
Za wpisowe	rb. 56 k. —
Za składki	„ 271 „ 50
Za wynajęcie sali	„ 11 „ —
Dochód z odczytów	„ 18 „ 60
Dochód z wycieczek	„ 30 „ 36
Ofiara na Muzeum	„ 10 „ —
Za wpływ prenumeraty „Ziemi“	„ 40 „ —
Wpływ za sprzedaż roczników	„ 5 „ 55
Dochód ze sprzedaży kart pocztowych	„ 10 „ 79 „ 453 „ 60
	Rb. 598 k. 70

ROZCHÓD.

Za lokal	rb. 195 k. —
Za umeblowanie	„ 67 „ 13
Za światło, opał, usługę	„ 45 „ 24
Za materiały piśmienne, porto, druki	„ 30 „ 22
Za prenumeratę pism, kupno książek	„ 42 „ 01
Koszta organiz. odczytów	„ 18 „ 25
Koszta organiz. wycieczek	„ 9 „ 46
Wydatki sekcji muzealnej	„ 5 „ 72
Na wydawnictwo: dzieł Nałkowskiego	rb. 20
badania magnetycz. „	„ 5 „ 25 „ —
Za prenumeratę „Ziemi“ i roczniki	„ 76 „ 10
Zarządowi Głównemu: 10% za r. 1910	„ 6 „ 20
10% za r. 1911	„ 32 „ 75 „ 553 „ 08
Gotówka w kasie	„ 45 „ 62
	Rb. 598 k. 70

Gotówka w kasie Rb. 45 kop. 62.

Lista Członków.

Ks. Adamski Wacław	Kusz Antoni
Boguszewski Bronisław	Kusz Julian
Bielski Stanisław	Kobusiewicz Kazimierz
Białkowski Stanisław	Kotowicz Edmund
(Wygoda)	Kozłowski Stanisław
Ks. Bernard Jan (Świerże)	Kamiński Henryk (Woj-
Brandmiller Ludwik	sławice)
Bruszewski Henryk	Kawczyński Czesław
Cichecki Władysław	(Święcica)
Ciemniewski Adam (Ho-	Kiciński Jerzy (Biało-
rodyszcze)	pole)
Czachowski Tadeusz	Kwiatkowski Piotr
(Hańsk)	Kościelski Wiktor
Cott Wacław (Rejowiec)	Komorowski Konstanty
Chrzanowska Marja (Do-	(Kazimierówka)
rohusk)	Kozerska Janina (Staw)
Chrzanowski Wincenty	Kossowska Czesława
(Dorohusk)	Dr. Kozicki (Siedliszcze)
Diehl Stanisław	Kochański Aleksander
Fudakowska Anna (Uher)	Kicińska Gabryela
Fudakowski Bronisław	(Kania)
(Uher)	Kiciński Jan (Kania)
Grzymała Władysław	Karpiński Stanisław
Grzymalina Aniela	(Wytyczno)
Gładyszewski Antoni (Po-	Koczorowski Gerwazy
krówka)	Kondras Franciszek
Gronowski Władysław	Lipiński Andrzej
Głogowski Wiktor	Lechnicki Felicjan jr.
Gassner Franciszek	(Serebryszcze)
Gassnerowa Marja	Lechnicki Zdzisław
Górnecki Adam	(Bezek)
Ks. Hartman Wincenty	Łuczowska Bronisława
Hilger Aleksander	Dr. Łuczowski Edward
Jensz Maciej	Michalski Aleksander
Jenszowa Izydora	Miszewski Kazimierz
Józefowski Jan (Husynne)	Marcinkowski Zdzisław
Kuszowa Bronisława	(Starostwo)

de Michelis Alfredowa
Mostowski Antoni (Żół-
tańce)

Mojle Marjan

Merkwiczka Antoni

Macher Ryszard

Macheżyński Apolinary
(Rejowiec)

Matuszewski Walentyn

Milek Jan

Niklewicz Jarosław (Wól-
ka Uhruska)

Niewiadomski Feliks

Niwiński Roman

Olędzki Ludwik (Chy-
lin)

Otocki Antoni (Anto-
nin)

Orsetti Jan (Siennica)

Piotrowski Bolesław

Papużyński Józef

Piotrowska Marja

Poletyło Władysław (Le-
szczany)

Pomianowska Wanda

Rzewuski Wacław (Kasi-
lan)

Ratajewicz Edward

Rzewuski Dominik jr.
(Sielec)

Rokicki Stanisław

Świdorski Antoni

Dr. Sosnowski Mieczysław
(Rejowiec)

Sieniewicz Marja

Szreniawski Stefan

Świdorska Kazimiera

Sosińska Mieczysława

Śliwowski Marjan

Szenajch Idalja

Sydor Michał

Ks. Sonne Stanisław

Sokołowski Eugenjusz
(Sieprawki)

Trzińska Elżbieta

Tschinkiel Stefanja

Tor Paweł

Tor Bolesław

Tittenbrun Stanisław
(Dryszców)

Tarasiewicz Antoni

Ulanicki Roman

Ulanicka Kazimiera

Ulatowski Józef

Wyczółkowski Romuald

Wolff Marjan

Wysocki Jerzy

Wysocka Wanda

Winnicki Karol

Zajdler Władysław

Zasławska Stanisława

Ks. Zakrzewski Broni-
sław (Rejowiec)

Ziółkowski Henryk

Zipser Edward

Zipser Anna

Zawadzki Piotr

Żerdzicki Henryk

Żaboklicki Ludwik (An-
tonin)

Zaluska Janina

Zaluska Kazimierz

Oddział Grójecki.

Członków 65.

Na zebraniu organizacyjnem odbytem w dniu 31 lipca 1911 r. postanowiono otworzyć w Grójcu Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Wobec ferji letnich, urzędowe zawiadomienie o otwarciu Oddziału otrzymaliśmy 8 września, za faktyczne zaś rozpoczęcie działalności Oddziału uważać należy datę 29 września 1911 r. t. j. dzień pierwszego posiedzenia Zarządu.

W przeciągu tych kilku miesięcy Zarząd Oddziału odbył trzy posiedzenia i jedno zebranie dla Członków, na którem prezes p. Czekanowski przedstawił słuchaczom cele T-wa Krajoznawczego, dotychczasową jego działalność i zamierzenia jakie powziął Zarząd Oddziału.

Uzupełnił program zebrania p. Henryk Hołownia pogadanką „O Polskich Ziemiach“ demonstrując widoki kraju obrazami niktącemi.

Jako jedną z prac bardziej pilnych i nadającą się do warunków miejscowych, Zarząd uznał potrzebę opracowania monografji powiatu.

Ponieważ Centrala odpowiedziała, iż tak schematów, jako też i kierunku w wyżej wspomnianych pracach wskazać nie może, Zarząd Oddziału postanowił na własną rękę gromadzić potrzebne dane.

Zarząd nabył dla Oddziału latarnię projekcyjną, postanawiając dla swych Członków oraz zapraszanych gości urządzać co 2 miesiące zebrania, na których wygłaszane będą odczyty, lub pogadanki treści Krajoznawczej.

Na rok 1912 zaprojektowaną jest wycieczka z Grójca do Warki i Czerska — terminu jeszcze nie ustalono. Wobec nadzwyczaj krótkiego przeciągu czasu, Oddział nie był w stanie wykazać swej działalności w postaci czegoś skończonego, w sprawo-

zdaniu więc może przedstawić tylko swoje zamierzenia i prace przygotowawcze.

Oddział swojej siedziby nie posiada, zebrania więc tak Zarządu jak i dla Członków odbywać będą w łaskawie mu udzielonej Sali Tow. Pożyczkowo-Oszczędnościowego.

Stan kasy.

WPŁYWY.

Wpisowe Członków	Rb. 43 kop. —
Składki Członków	„ 22 „ 75
Za sprzedane pocztówki	„ 6 „ 78
Z puszki	„ — „ 45
Wogóle	Rb. 72 kop. 98

ROZCHÓD.

Książki i pieczęć	Rb. 3 kop. 10
Za pocztówki	„ 3 „ 53
Prenumerata tygodnika „Ziemia“	„ 4 „ 88
Na rachunek kupna latarni	„ 20 „ —
1000 kart kwestjonariusza	„ 3 „ —
Wypożyczenie przezroczy	„ — „ 85
Woźnemu za usługę	„ — „ 50
Stół pod latarnię	„ 5 „ —
Wogóle	Rb. 40 kop. 86

ZESTAWIENIE.

Wpływy	Rb. 72 kop. 98
Rozchód	„ 40 „ 86

Pozostaje w kasie na 1912 r. Rb. 32 kop. 12

Protokół Komisji Rewizyjnej z d. 7 stycznia 1912 r.

Komisja Rewizyjna na posiedzeniu swem, odbytem zgodnie z art. 27 ustawy Tow., sprawdziwszy księgę kasową oraz rachunki — znalazła takowe zgodne z dowodami i w należytych porządku.

Józef Cierpisz, Antoni Wojdak.

Skład Zarządu.

Prezes *Czekanowski Stanisław*

Zastępca *Ambrożewicz Stefan*

Sekretarz *Hołownia Henryk*

Skarbnik *Orzeszkowski Stanisław*

Członkowie: *Kotarbiński Wiktor, Pietkowski Bronisław.*

Członkowie komisji rewizyjnej: *Cierpisz Józef, Wojdak Antoni.*

Lista Członków.

Ajewski Stanisław
Ambrożewicz Stefan
Busz Zygmunt (Grodno)
Bruszewski Kazimierz
Buhardt Halina
Borzuchowski Wacław
(Moczydłów)
Dr. Czekanowski Jan (Petersburg)
Czekanowski Stanisław
(Kośmin)
Czekanowska Marja
Cierpisz Józef
Cierpiszówna Zofja
Czarkowska Marja (Głódna)
Drewien Stanisław
Górczyński Walenty
Gniewiewski Bronisław
Garczyński Wacław (Żyrów)
Hołownia Henryk
Horodyńska Bolesława
Janasz Aleksander
Janowska Barbara
Jełowicki Stanisław
Klein Jerzy

Kosińska Aleksandra
(Lesznawola)
Kosiński Aleksander
(Lesznawola)
Koźniewski Stefan
Kotarbiński Wiktor
Kowalczyk Jan
Kozłowski Stefan
Klimowicz-Dowiakowski
Stefan
Kuropatwiński Aleksander
Kredoszyński Stanisław
Krysicki Jan
Kudzia Jan
Lęzańska Janina
Michniewski Tadeusz
Niekrasz Bolesław
Nowakowski Józef
Olszewska Jadwiga
Orzeszkowski Stanisław
Olbrycht Stefanja
Orlewicz Antoni
Poinc Alfons
Pękalski Aleksander
Pietkowski Bronisław
Piasecka Marja

Paprzycki Jan
Rembowska Marja (Wola
Pogroszewska)
Racięcka Halina (Koci-
szew)
Ks. Roguski Stefan
Staniszewski Marcelli
Srzednicki Antoni
Szule Emil
Sasyn Kazimierz
Sędzielska Zofja
Sokolnik Leon
Sułkoński Stefan
Szmidt Jadwiga (Brześć
Litewski)

Szczuka Józef (Winiary)
Sobota Wincenty
Sokołowski Wojciech
(Wola-Biejkowska)
Szyszko Stanisław
Stankiewicz Kazimierz
Sydzy Władysław
Ułański Eugenjusz
Wojdak Antoni
Wanke Salomea (Miro-
wice)
Wanke Witold (Mirowice)
Ks. Wieczorek Tomasz
Wasiewicz Mieczysław
Winkler Stanisław

Oddział Jędrzejowski.

Członków 33.

Oddział nasz składa się prawie z tych samych Członków co lat ubiegłych. Obojętność ludności miejscowej na sprawy krajoznawcze nie zmniejsza się, a raczej powiększa, czego dowodem służy małe, bo prawie zupełne nie zwiedzanie zbiorów oddziału i brak pomiędzy członkami rdzennej ludności miasta. Praca w takich warunkach jest powolną, powoli też zwiększają się zbiory nasze: w dziale książkowym przybyło w roku sprawozdawczym parę dzieł godnych uwagi. Kompletując dalej dzieła znakomitych ludzi, urodzonych lub wychowanych na ziemi Jędrzejowskiej, nabyliśmy „Kupiec to jest kształt a podobieństwo sądu Bożego ostatecznego w Królewcu roku 1549 przez Mikołaja Reja z Nagłowic“, „O religji pocziwych ludzi“ przez Stanisława Konarskiego z Żarczyc. Do zbiorów przybył nam list własnoręczny ś. p. Adolfa Dygasińskiego, urodzone-

go w Niegosławicach naszego powiatu. Do zbiorów z działu fotograficznego przybyły widoki Małogoszcza i pól bitew pamiętnych. Dział archeologii został powiększony przez jedną urnę, wykopaną w okolicach wsi Motkowice, podarowaną została przez właściciela tej wsi pana Stanisława Górskiego. Do działu numizmatycznego przybyło kilka cennych monet i medali. Dział meteorologiczny został znacznie rozszerzonym. Wychodząc z założenia, że w południowej części kraju niema wcale większej stacji meteorologicznej, że równina Jędrzejowska posiada odmienne warunki klimatyczne w porównaniu z Kielcami i Miechowem, że Jędrzejów posiada dwudziestoletnią średnią pluwiometryczną, oddział postanowił powoli dążyć do utworzenia stacji meteorologicznej 1-go rzędu. W myśl tego postanowienia nabyto przy pomocy Zarządu Głównego heljograf Campbell-Stokes'a (czynny od czerwca), a z funduszków oddziału budkę angielską z czterema termometrami (suchy, zwilgocony, maximum i minimum), mając już przedtem deszczomierz i wiatromierz, pozostaje jeszcze nabycie barometru, hygrometru włosowego, oraz przyrządów samozapisujących. W celu dopatrzenia się bezpośredniego związku zjawisk meteorologicznych na rozwój odpowiednich zarazków wywołujących choroby u ludzi, zwierząt i roślin czynione są stosowne spostrzeżenia.

W roku sprawozdawczym oddział urządził 2 wycieczki: na Św. Krzyż, osób 9 i do Małogoszcza, osób 12, wogóle zaznaczyć trzeba, że organizowanie wycieczek nie cieszy się powodzeniem: próba organizacji wycieczki do Ojcowa speliła na niczem.

Lokal oddziału jak lat ubiegłych mieścił się w pokoju udzielonym bezinteresownie przez W-ną Panią Emilję Kwiatkowską właścicielkę miejscowej apteki.

Sprawozdanie kasowe.

PRZYCHÓD.

Pozostało z roku zeszłego	Rb.	19	kop.	47
Wpisowe	"	3	"	—
Składki Członków	"	81	"	—
Z wycieczki	"	1	"	30
Za roczniki	"	2	"	50
Składki 2 Czł. zeszł. roku	"	6	"	—
Ofiary	"	13	"	—
Zaciągnięty dług	"	23	"	24
Razem Rb.		149	kop.	51

ROZCHÓD.

Do Heljografu	Rb.	40	kop.	—
Prenumerata „Ziemi“	"	6	"	—
Prenum. „Przewod. Antykwarsk.“	"	3	"	65
Budka z termometrami	"	72	"	25
Opakow. i porto budki	"	9	"	10
Drobne wydatki	"	4	"	41
Za roczniki	"	6	"	—
Zarządowi Głównemu 10%	"	8	"	10
Razem Rb.		149	kop.	51

Na rok przyszły oddział zadłużył się na 23 ruble 24 kop.

Zarząd Oddziału.

Prezes *Dr. Feliks Przyppkowski*
Wiceprezesi: *Franciszek Adamowicz,*
Dr. Stanisław Pitass
Sekretarz *Feliks Wodzyński.*
Skarbnik *Antoni Sucharkiewicz.*
Kustosz *Stanisław Brusznicki.*

Komisja Rewizyjna.

Ks. Józef Kociszewski, Karol Gądzik.

Lista Członków.

Adamowicz Franciszek	Mackiewicz Jan
Borkowski Piotr (Rzeszó- wek)	Majewski Edmund
Brusznicki Stanisław	Montwiłło Konstanty
Chałoński Jan (Mało- goszcz)	Nawarro Łukasz
Fihel Piotr	Paszkowski Alfons (Tur)
Frank Zygmunt	Dr. Pitass Stanisław
Gądzik Karol	Piotrowski Władysław (Ludynia)
Górski Stanisław (Motko- wice)	Ks. Pluciński Józef
Jeżewski Jan (Dalechowy)	Dr. Przykowski Feliks
Kabzińska Emilja	Różycki Henryk (Opat- kowice)
Kabziński Feliks	Rumprecht Wincenty
Kasperkiewicz Karol	Sucharkiewicz Antoni
Ks. Kociszewski Józef	Świdorski Jan
Kosicki Julian (Nagło- wice)	Turno Gustaw
Łaskowski Henryk (Sień- sko)	Wodzyński Feliks
Linowska Janina (Piotr- kowice)	Zembrzusi Bogdan (Chorzewa)
	Zubrzycki Julian (Gru- dzyny)

Oddział Kaliski.

Członków 65.

W roku sprawozdawczym działalność oddziału Kaliskiego weszła na normalne tory.

Zarząd oddziału odbył 11 posiedzeń, poświęconych przedewszystkiem sprawom, związanym z organizacją muzeum Krajoznawczego w Kaliszu. O intensywności pracy Zarządu w omawianych kierunkach świadczy korespondencja oddziału: w ciągu roku wysłano 104 listy w różnych sprawach, do za-

rządu głównego, do „Ziemi“, do obydwu pism miejscowych, w sprawie wycieczek, odczytów i t. p.

Zebrań ogólnych członków oddziału — sprawozdawczych i t. zw. miesięcznych — odbyło się trzy. Wygłaszano na nich referaty i omawiano sprawy aktualne całego towarzystwa, naprz. sprawę prenumeraty „Ziemi“ sprawę wystawy „Krajobraz polski“ i inne. Członków, uczęszczających na zebrania ogólne, było niewielu; liczba ich bowiem nigdy nie była większą od 20.

Na początku roku oddział liczył członków 60; w ciągu roku przybyło nowych członków — 17, ubyło zaś 12, w końcu więc roku 1911 oddział posiada 65 członków. Ubyli wyłącznie członkowie mieszkający po za Kaliszem, którzy w latach poprzednich jednorazowo wpłacili składkę roczną i na tem zakończyła się ich łączność z oddziałem Kaliskim.

Główną troską oddziału na przyszłość jest sprawa zapewnienia bytu i dalszego rozwoju zbiorów muzealnych. Strona finansowa oddziału przedstawia się nieświeźnie: w roku sprawozdawczym zaledwie zdołano związać koniec z końcem pomimo, że lokal wynajęto dopiero w drugiej połowie roku. O trudnościach finansowych, przewidywanych w roku 1912, może dać pojęcie fakt, że normalne dochody oddziału, t. j. roczne składki członkowskie, nie wystarczą na opłacenie komornego, nie mówiąc już o innych zwykłych wydatkach.

Wycieczki. Doszły do skutku następujące wycieczki:

1) Dnia 13 maja wycieczka popołudniowa piesza do wsi Dobrzec.

2) Dnia 25 maja 56 osób odbyło końmi wycieczkę jednodniową do wsi Liskowa. Zwiedzano dom ludowy, sklepy spółkowe, mleczarnię współdzielczą, warsztaty tkackie, kąpiele ludowe i inne instytucje, które zjednały Liskowowi nazwę wzorowej wsi polskiej i rozniosły sławę jego po całym kraju. Wycieczka doznała serdecznej gościnnej opie-

ki za strony księdza Blizińskiego, inicjatora wszystkich wymienionych instytucji.

3) Dnia 28 maja urządzono w gronie 60 osób wycieczkę jednodniową kołmi do Gołuchowa w Poznńskim. Gołuchów, własność dawniej rodziny Działyńskich, a obecnie ks. Czartoryskich, posiada wspaniały pałac, mieszczący wielkie zbiory, składające się z zabytków historycznych i dzieł sztuki.

W wymienionych powyżej wycieczkach do Liskowa i Gołuchowa prócz dorosłych osób uczestniczyła i młodzież szkolna, dla której dostarczyli bezinteresownie wozów czterokonnych pp. Karśnicki z Majkowa, Karwaciński ze Skarszewa i Weigt z Noskowa.

4) W dniach od 3 do 6 czerwca 5 osób odbyło wycieczkę do Włocławka w celu zwiedzenia wystawy artystyczno-etnograficznej.

5) Dnia 8 i 9 października urządzono wycieczkę do Kórnika w pobliżu Środy w Poznńskim. Uczestniczyło w tej wycieczce 18 osób. Kórnik, niegdyś własność Tytusa Działyńskiego, a obecnie Władysława hr. Zamoyskiego, posiada pałac, niegdyś zamek obronny, z zachowaną do dziś dnia szeroką fosą, wypełnioną wodą. W pałacu znajdują się liczne pamiątkowe historyczne zbiory. W obszernym parku Kórnickim zasługują na uwagę liczne zaaklimatyzowane rośliny drzewne egzotyczne, naprz. magnolie, tulipanowce. Wycieczce udzielał objaśnień na miejscu dr. Celichowski, członek korespondent Tow. Krajoznawczego.

6) Dnia 22 października wycieczka, złożona z 18 osób, zwiedziła Sieradz, gdzie oglądano grodzisko nad Wartą i liczne pamiątki, w kościołach sieradzkich. Wyczerpujących objaśnień historycznych udzielał na miejscu p. Józef Kobierzycki.

7) Od 20 czerwca do 1 lipca włącznie trwała wycieczka do Tomaszowa Rawskiego, w Góry Świętokrzyskie, do Kielc, Chęcin, Miedzianki, Ojcowa, Pieskowej Skały i Zagłębia. W wycieczce tej zro-

biono pieszo 160 wiorst (ogólna ilość drogi przebyta kolejami, końmi i pieszo przenosi 900 wiorst). Wycieczka doznała wielu ułatwień ze strony zarządów szkół w Tomaszowie i Kielcach, a w Zagłębiu wiele gościnnej opieki ze strony sekcji wycieczkowej miejscowego oddziału w osobach dyr. Sujkowskiego, a zwłaszcza pp. Drzewieckich. Jedyne dzięki energii p. Drzewieckiego wycieczce udało się zwiedzić kopalnię. W wycieczce tej brała udział wyłącznie młodzież szkolna pod kierunkiem dwóch nauczycieli, a zarazem członków zarządu Kaliskiego oddziału, pp. Konstantego Bzowskiego i Hieronima Miączyńskiego, razem osób 24.

Odczyty. Odczyty publiczne, urządzone przez oddział, gromadziły za każdym razem pokaźną liczbę słuchaczy, wynoszącą od 60—100 osób, nie opłacały się jednak pod względem finansowym. Pomimo to, oddział zamierza je i nadal urządzać, uważając je za jeden z ważniejszych środków szerzenia wiedzy o kraju. Osoby prelegentów i tematy odczytów były następujące: 1) Dnia 5 lutego p. Konstata Bzowski p. t. „Ziemie polskie pod względem geologicznym“. 2) Dnia 4 marca p. Mikołaj Wisznicki p. t. „Piękno naszego kraju“. 3) Dnia 25 marca p. Leon Ostaszewski p. t. „Półwysep Birsztąński“. 4) Dnia 3 grudnia p. Wacław Jacuński p. t. „Dziedzictwo epoki lodowcowej na ziemiach polskich“. 5) Dnia 17 grudnia p. Michał Rawicz Witkowski p. t. „Starożytny Piotrków Trybunalski“. Prócz powyższych odbyły się dwa odczyty na zebraniach miesięcznych członków oddziału: 6) Dnia 22 października p. Hieronim Miączyński: „O puszczy Białowieskiej i 7) p. Konstanty Bzowski: „O działalności oddziałów prowincjonalnych Polskiego Tow. Krajoznawczego“ referat, opracowany na podstawie rocznika za rok 1910.

Biblioteka. Na początku roku sprawozdawczego biblioteka liczyła numerów 13 w 26 tomach. W ciągu roku spłacono resztę należności za „Sło-

wnik Geograficzny“ i kupiono również na rozpląty komplet „Pamiętnika Fizjograficznego“. Następujące osoby ofiarowały książki: poseł Parczewski, p. Żarski, p. Nieniewska, p. Pieczyńska i p. Lineburg, prezes oddziału Suwalskiego. W ten sposób w końcu roku 1911 biblioteka liczy numerów 23 w 57 tomach i jeden rękopis.

Zbiory muzealne. Zapoczątkowania oddziału, wszczęte jeszcze w roku 1910, w celu utworzenia muzeum w Kaliszu, uwieńczone zostały pomyślnym rezultatem: w dniu 17 grudnia 1911 nastąpiło uroczyste otwarcie muzeum. Śmiało rzec można, że żaden z oddziałów prowincjonalnych Tow. Krajoznawczego nie rozpoczynał pracy w kierunku muzealnym z tak wartościowymi zbiorami, jak Kaliski.

Oddział zawdzięcza to wyłącznie swemu prezesowi, Stanisławowi bar. Graeve, który zbiory swe, od lat wielu gromadzone, złożył w charakterze depozytu do rozporządzenia oddziału.

Najważniejsza część zbiorów tyczy się etnografji pow. Sieradzkiego. Są to manekiny ze strojami ludowymi, albumy wycinanek, wzory tkanin, a na pierwszym miejscu należy postawić 36 obrazów, malowanych przez artystów malarzy Florjana Piekarskiego i Łubieńskiego; obrazy przedstawiają typy ludowe, zwyczaje, chaty, dworki i t. d.

Bar. Graeve sprawił również własnym kosztem szafy, ekrany i wogóle umeblowanie muzeum, gdyż fundusze oddziału nie wystarczały nawet na to. Prócz tego bar. Graeve zadeklarował płacić po 50 rubli rocznie do funduszków oddziału wyłącznie na cele muzealne. Prócz przedmiotów, deponowanych przez p. Graeve'go, oddział własnych zbiorów posiada jeszcze nie dużo; na wymienienie zasługują: obraz, przedstawiający mieszczkę Kaliską w typowym stroju, malowany i ofiarowany przez prof. Wacława Ruszkowskiego; żarna przedhistoryczne ze zbiorów ś. p. Glogera, ofiarowane przez zarząd główny; pieczęć miasta Kalisza z r. 1715, ofiarowa-

na przez p. Witanowskiego, prezesa oddziału Piotrkowskiego.

Razem ze zbiorami naszego oddziału umieszczone zostały zbiory t. zw. Sekcji pokazów i pomocy przy Kaliskim Oddziale Tow. Popierania Przemysłu i Handlu; znajdują się tutaj liczne przedmioty z zakresu wszystkich dziedzin nauk przyrodniczych i wyroby przemysłu krajowego.

Muzeum Kaliskie zostało więc założone wspólnie przez dwie instytucje. Lokal muzealny składa się ze sporej salki o trzech oknach i sąsiedniego niedużego pokoju; lokal ten odrazu okazał się za-szczupłym. O własnym gmachu muzealnym oddział marzyć nawet nie może. W ciągu okresu dwutygodniowego — t. j. od dnia otwarcia 17 grudnia do końca roku, — muzeum zwiedziło — 84 osób, oprócz 300 osób, obecnych na otwarciu.

W najbliższym czasie rozpocznie się praca nad ułożeniem i wydaniem katalogu muzealnego.

Zarząd oddziału stanowiły osoby następujące:

Prezes *Stanisław baron Graeve.*

Zastępca prezesa *Stanisław Bzowski.*

Skarbnik *Marja Nieniewska.*

Sekretarz *Konstanty Bzowski.*

Członkowie zarządu: *Józef Dąbrowski, Władysław Lesser, Hieronim Miączyński, Hieronim Niedziałkowski, Melanja Parczewska, Janina Skapska.*

Prócz tego czynny udział w pracach oddziału przyjmował skooptowany do zarządu p. Wacław Ruszkowski.

Sprawozdanie kasowe za 1911 rok.

PRZYCHÓD.

Pozostałość z 1910 roku	Rb. 151 kop. 03
Wpisowe i składki członk. za 1911 r. „	163 „ 75
„ „ „ na 1912 r. „	15 „ —
do przeniesienia	Rb. 329 kop. 78

	z przeniesienia Rb.	329	kop.	78
Dochód brutto z odczytów	"	90	"	20
" " z pocztówek	"	35	"	44
" " z zapis. na wycieczki	"	16	"	59
Zebrane na wydania dzieł Nałkow- skiego	"	25	"	60
Z wejść i ofiar na Muzeum	"	99	"	—
0/0 od sum na książeczkach	"	5	"	41
Razem Rb.		602	kop.	02

ROZCHÓD.

Mieszkanie, opał i usługa	Rb.	129	kop.	07
Meble i urządzenie Muzeum	"	54	"	05
Książki, prenumerata pism	"	75	"	06
Honorarja i koszty odczytów	"	146	"	30
Koszty urządzenia wycieczek	"	4	"	73
Zakupione pocztówki	"	43	"	54
Przekazane do Warszawy na wyda- wnictwo Nałkowskiego	"	25	"	60
Sprowadzenie żarn Glogera	"	4	"	69
Zaległa dziesięcina przesł. Zarząd.	"	1	"	10
Dziesięcina za rok 1911	"	17	"	87
Na 70 roczników à 20 kop.	"	14	"	—
Porto, książki i materiały pism.	"	21	"	71
Rb.		537	kop.	72
Pozostałość na rok 1912	"	64	"	30
Razem Rb.		602	kop.	02

Komisja rewizyjna, po przejrzeniu w d. 13 stycznia ksiąg, rachunków i kwitów, znalazła wszystko w należytem porządku. Stawia przeto wniosek Ogólnemu Zebraniu przyjęcia sprawozdania za r. 1911.

Członkowie Kom. Rewiz. *E. Bohowiczowa*
Wanda Piotrowska

Lista Członków.

Becki Kazimierz	Ks. Bliziński (Lisków,
Billewicz Franciszek	poczta Ceków)

Bohowiczowa Emilja
Boretti Wincenty
Bruśnicki Feliks
Bulewski Stanisław
Bzowski Konstanty
Bzowska Łucja
Bzowski Stanisław
Bzowski Władysław
Bzowska Zofja
Busz Henryk
Dąbrowski Józef
Dr. Drecki Feliks
Bar. Graeve Stanisław
Bar. Graeve Stanisława
Holtz Markus
Hyżycki Aleksander
Ks. Jasiński Włodzimierz
Kindler Ludwik
Kobierzycki Michał (Bo-
gumiłów, poczta Sie-
radz)
Kozarska Anna
Karska Marja
Kożuchowski Telesfor
Kobierzycki Józef (Sie-
radz)
Krassowski Józef
Kryński Leon
Dr. Krzymuski Feliks
Kubik Wiktor
Kolska Kazimiera
Kokowska Ewa
Kotowska Walentyna
Lech Tadeusz
Leopold Józef

Lesser Władysław
Międzyński Hieronim
Młynarski Wincenty
Mystkowski Kazimierz
Mystkowska Julja
Mrozowski Roman
Niedziałkowski Hieronim
Nieniewska Marja
Orzeł Stanisław
Parczewski Alfons
Parczewska Melanja
Piotrowska Janina
Piotrowska Wanda
Podziemska Halina
Radwan Józef
Rędziejowska Zofja
Ruszkowski Wacław
Ruszkowska Karolina
Rymarkiewiczowa Fe-
licja
Rymarkiewicz Kazi-
mierz
Sander G.
Sikorski Edmund
Skapska Janina
Szarras M.
Sobolewski Czesław
Szumski Teodor
Tarnowski Antoni
(Kliczków, poczta
Błaszki)
Tymieniecki Seweryn
Zaleska Janina
Żurowski Walenty

Oddział Kielecki.

Członków 107.

W roku ubiegłym oddział liczył Członków 107, głównie z pośród mieszkańców m. Kielc.

Zarząd odbył posiedzeń 9. Zebrań miesięcznych odbyło się 5. Na tych ostatnich, oprócz krótkich sprawozdań z działalności oddziału, wygłoszono następujące odczyty:

1) „Tajemnice morza“ z licznemi przezroczeniami, p. Jarosław Chełmiński.

2) „Litwa — ludzie i bogi“, ilustrowany pokazami i mapą geograficzną, p. Włodzimierz Sienkiewicz.

3) „Baśń ludowa słowiańska“, p. Włodzimierz Sienkiewicz.

Wycieczek pozamiejskich odbyło się 5 (Mochoćce, Tarnoskała, Olsztyn i Złoty Potok, Jaworznia), w których przyjęło udział osób 90. Oprócz tego 2 wycieczki wewnątrz miasta (dla zwiedzenia katedry i skarbcza w Kielcach), w których przyjęło udział 50 osób.

Oprócz tego w porze letniej oddział nasz udzielał wskazówek i pomocy licznej rzeszy młodzieży turystycznej, zwiedzającej Kielce i okolice.

Zbiory muzealne zwiększają się stale ilościowo i jakościowo.

Muzeum nasze liczy obecnie 2271 okazów, należycie i systematycznie opisanych i skatalogowanych przez kustosa, prof. Włoszka.

Okazy te, różnej wartości, składają się z wykopalisk, dokumentów historycznych, map, bogatej kolekcji medali i numizmatów, zbiorów przyrodniczych (bogactwa mineralne ziemi kieleckiej), historycznych zabytków sztuki, książek i t. p.

Następujące przedmioty wpłynęły do zbiorów muzealnych w ciągu 1911 roku:

W dziale	Darów	Depozyt.	Razem
Przedmiotów muzealnych	28	18	46
Monet	103	16	119
Orderów	1	2	3
Wykopalisk	8	—	8
Minerałów	20	—	20
Dokumentów	10	1	11
Map	1	—	1
Fragmentów pism	2	3	5
Rycin, portretów	6	12	18
Książek tomów	22	8	30
Broszur	6	2	8
Okazów ptaków	10	—	10
Razem . .	221	64	285

Oprócz tego przybyły dwie gabloty, mieszczące kilkadziesiąt przedmiotów, stanowiące własność p. Miecz. Halika.

W księdze pamiątkowej zapisało się 818 osób zwiedzających, z których 593 przypada na młodzież szkolną.

Należyty rozwój Towarzystwa tamowany jest na każdym kroku, wskutek ogólnego obojętnienia społeczeństwa na polu pracy społecznej. Dobre chęci i dobra wola jednostek rozbijają się całkowicie o zupełną obojętność ogółu. Jest to objaw nader groźnej choroby społecznej, przeciw któremu walczyć należy z całą energją.

W celu większego ożywienia działalności naszej, Zarząd Oddziału Kieleckiego postanowił obchodzić w roku przyszłym 4 jubileusze: Hugona Kołłątaja, Zygmunta Krasińskiego, ks. Piotra Skargi i Józefa Ignacego Kraszewskiego. Mamy już przyobiecane odpowiednie odczyty.

Oprócz tego na marzec i kwiecień 1912 roku mamy przyrzucone dwa odczyty, pozostające w ścisłym związku z dziejami krajoznawstwa, a mianowicie: „O stylach w budownictwie na ziemiach polskich“ i „Dzieje Arjanizmu w Polsce“ ze szczególnem uwzględnieniem Arjanizmu w gub. kieleckiej.

Stan kasy.

PRZYCHÓD.

Pozostałość z roku 1910	Rb. 310	kop. 02
Wpłynęło na rachunek zaległości	8	—
Wpisowe od nowych Członków	27	—
Składki Członków za 1911 r.	292	50
% od depozytu we Wzajemn. Kred.	17	63
Sumy zwrotne	12	33
Z wycieczek	4	25
Za sprzedaną broszurę i karty pocztowe	10	63
Z puszki w Muzeum wyjęto	44	86
Razem	Rb. 727	kop. 22

ROZCHÓD.

Dziesięcina Zarządowi Głównemu	Rb. 27	kop. 80
Mieszkanie	250	—
Usługa i inkaso	34	—
Materiały piśmienne i marki	18	43
Wydatki na Muzeum	47	12
Pokrycie niedoboru z odczytu	14	50
Na wydawnictwo „Geografji“ ś. p. Nałkowskiego	10	15
Razem	Rb. 402	kop. —

Przychód	Rb. 727	kop. 22
Rozchód	402	—

Pozostaje na rok 1912 Rb. 325 kop. 22

Remanent kasowy dość pokaźny powstał w pierwszych latach istnienia oddziału, obecnie zaś stano-

wić będzie fundusz na zakup niezbędne go aparatu fotograficznego, szaf i gablotek do muzeum i t. p. Od roku przeszłego robienie oszczędności lub wydatków nadprogramowych jest wprost niemożliwe;— gdyby bowiem nawet wszyscy bez wyjątku członkowie wnosili swoje składki, to ogółem dochód stanowić będzie rb. 300, to jest tyle właśnie, ile wynosi wynajem lokalu dla muzeum z usługą i opałem.

Skład Zarządu w 1911 r.

Prezes *Dr. Zawadzki Mieczysław*

Wiceprezisi: *ks. kan. Bronisław Obuchowicz*
Mieczysław Koczanowicz

Kustosz *Tadeusz Włoszek*

Skarbnik *Kirchner Wincenty*

Sekretarz *Sienkiewicz Włodzimierz*

Lista Członków.

Andrzejowski Stanisław

Amster Konstanty

Beeger Józef

Bojemski Aleksander

Cichowski Roman

Ciechoński Wacław

Czarnocki Jan

Ks. kan. Czerkiewicz Bo-
gumił

Dunin Józef

Ks. kan. **G**awroński Lu-
dwik

Grabkowski Roman

Grzegorzewski Marjan

Ks. Grzeliński Witalis

Guzicki Stanisław

Halik Mieczysław

Halikowa Marja

Halik Wacław

Hempel Joachim

Henneberg Adolf

Hennebergowa Anna

Ks. Hübner Władysław

Hûet Władysław

Janczewski Kazimierz

Janiczak Józef

Dr. Jankowski Piotr

Dr. Jedlicki Łukasz

Jaskłowski Wacław

Kandaki Włodzimierz

Kawczyński Mieczy-
sław

Kinastowski Roman

Kirchner Wincenty

Ks. prałat Kluczyński Ale-
ksander

Klima Ludwik

Kłodawski Teodor

Knichowiecki Julian

Knichowiecka Marja

Kobyłecki Hipolit

Koczanowicz Mieczysław

Kotowski Jan

Dr. Kosieradzki Konrad

Kozłowski Leon

Kozłowski Romuald

Kowalczewski Albin

Ks. Krajewski Teodor

Ks. Krzakowski Jan

Krzanowski Jan

Kunicki M.

Dr. Laskowski Broni-
sław

Laszczyk Kazimierz

Lenartowicz Zdzisław

Ks. Łapot Mikołaj

Łosakiewiczówna Irena

J. E. Biskup Łosiński
Augustyn

Ks. kan. Maciejski Lucjan

Majewski Tomasz

Marberowa Felicja

Markowski Bolesław

Markowska Eleonora

Marusiński Stanisław

Matkowska Jadwiga

Messing Julian

Milicer Józef

Możdżeńska Apolonja

Morawiecki Władysław

Musiał Władysław

Michalko Franciszek

Niesiołowski Zygmunt
Noyszewski Mieczysław

Ks. kan. Obuchowicz
Bronisław

Ożarek Stanisław

Pachelski Stefan

Papiewski Stefan

Piwowski Rafał

Padechowicz Edmund

Płoski Arkadiusz

Popiel Paweł

Rachalewski Stanisław

Rachalewska Stanisława

Różycki Erazm

Rudnicki Ryszard

Rudnicka Celina

Rymkiewicz Zofja

Samsonowicz Jan

Sanecki Stanisław

Saski Bronisław

Schultz August

Sienkiewicz Włodzi-
mierz

Sienicki Stefan

Sielski Zygmunt

Skibiński Leon

Ślaski Zygmunt

Stachurski Stefan

Stankiewicz Józef

Szpakowski Stanisław

Śledzikowski Tadeusz

Ks. Sonik Franciszek

Strzębalski Władysław

Tomaszewski Stefan

Tymiński Tadeusz

Walchnowski Andrzej

Wiśniewski Jan Marjan

Włoszek Tadeusz
Wodzinowski Feliks
Wojtaszek Michał

Dr. Zawadzki Mieczysław
Zlasnowski Karol
Ks. Zamojski Wincenty

Oddział Kujawski.

Członków 263.

Oddział Kujawski, istnieje już cztery lata i stale się rozwija. Nowych członków w roku sprawozdawczym przybyło 45, z dawnych ubyło 16. Zarząd oddziału odbył 32 zaprotokołowanych posiedzeń, w których przeciętnie uczestniczyło 10 osób, z liczby 15, biorących udział w pracach Zarządu. Okres wakacyjny trwał 6 tygodni. Ogólnych zebrań odbyło się trzy, w tem jedno roczne i dwa zwykające. Wybory na rok 1911 po raz czwarty powołały do Zarządu te same osoby; podobnie pozostał bez zmiany wewnętrzny podział mandatów pomiędzy członkami Zarządu. Oprócz 6 członków z wyboru, w skład Zarządu weszło 9 członków z kooptacji.

Pierwsze półrocze swej działalności Zarząd przeważnie poświęcił pracy nad urządzeniem wystawy etnograficzno-artystycznej we Włocławku, w roli uczestnika komitetu wystawowego, a następnie, występując, jako jej komitet likwidacyjny.

Drugą ważną sprawą, która weszła w dorobek działalności Oddziału kujawskiego za rok ubiegły, była opieka nad wyprawą naukową, zorganizowaną przez Zarząd Warszawski, pod kierownictwem prof. Sawickiego w celu zbadania jezior Chodeckich, leżących na Kujawach.

Część kosztów powyższych badań, jako też opracowania mapy kartograficznej danego terenu

wziął na siebie nasz Oddział, przeznaczając na ten cel ze swoich funduszków sumę 200 rb.

W stosunku do wydawnictwa „Ziemi“, zgodnie z uchwałą powziętą na zebraniu delegatów w Warszawie w r. 1910, Zarząd rozwinął odpowiednią agitację, rezultatem której było pozyskanie w roku sprawozdawczym 50 prenumeratorów, t. j. takiej ilości, do jakiej zobowiązał się Oddział Kujawski.

Starając się utrzymać jaknajściślejszy kontakt z Centralą i mieć dokładny pogląd na całokształt działalności T-wa, Zarząd i w roku ubiegłym miał swoich przedstawicieli na zebraniu rocznem i na zebraniu delegatów oddziałów prowincjonalnych, w Warszawie. W roku 1911 Oddział Kujawski w celu popierania rodzimej turystyki górskiej zapisał się w poczet członków T-wa Tatrzańskiego. Praca w sekcjach z powodu zaabsorbowania członków Zarządu organizacją wystawy nie odznaczała się intensywnością.

Były czynne następujące sekcje: muzealna, odczytowa, wycieczkowa z podsekcją kolarską i fotograficzna.

Sekcja muzealna.

Fakt urządzenia we Włocławku wystawy etnograficzno-artystycznej wpłynął korzystnie na dalszy rozwój działu zbiorów muzealnych przy Kuj. Oddz. Krajoznawczym.

Większa część tych zbiorów znalazła sobie miejsce na wystawie; podległa przytem uporządkowaniu i usystematyzowaniu; szeroki ogół miał sposobność zwrócenia uwagi na ich wartość, co znów wpłynęło na dostarczenie nowych darów i depozytów. Pewna ilość przedmiotów, dostarczonych przez osoby prywatne na wystawę, pozostała pod opieką sekcji muzealnej, bogacąc w ten sposób dział zbiorów.

Oryginalnym i ciekawym nabytkiem z wystawy jest typowa izba kujawska, naturalnej wielko-

ści, która została umieszczoną w dotychczasowej sali odczytowej w lokalu T-wa Krajoznawczego. Z posiadаныmi już poprzednio oryginalnymi sprzętami i ubiorami izba ta stanowi całość wartościową pod względem etnograficznym. Ubiory i wewnętrzne urządzenie izby kujawskiej dawnego typu nasz Oddział prezentował na wystawie zdobnictwa ludowego w Warszawie.

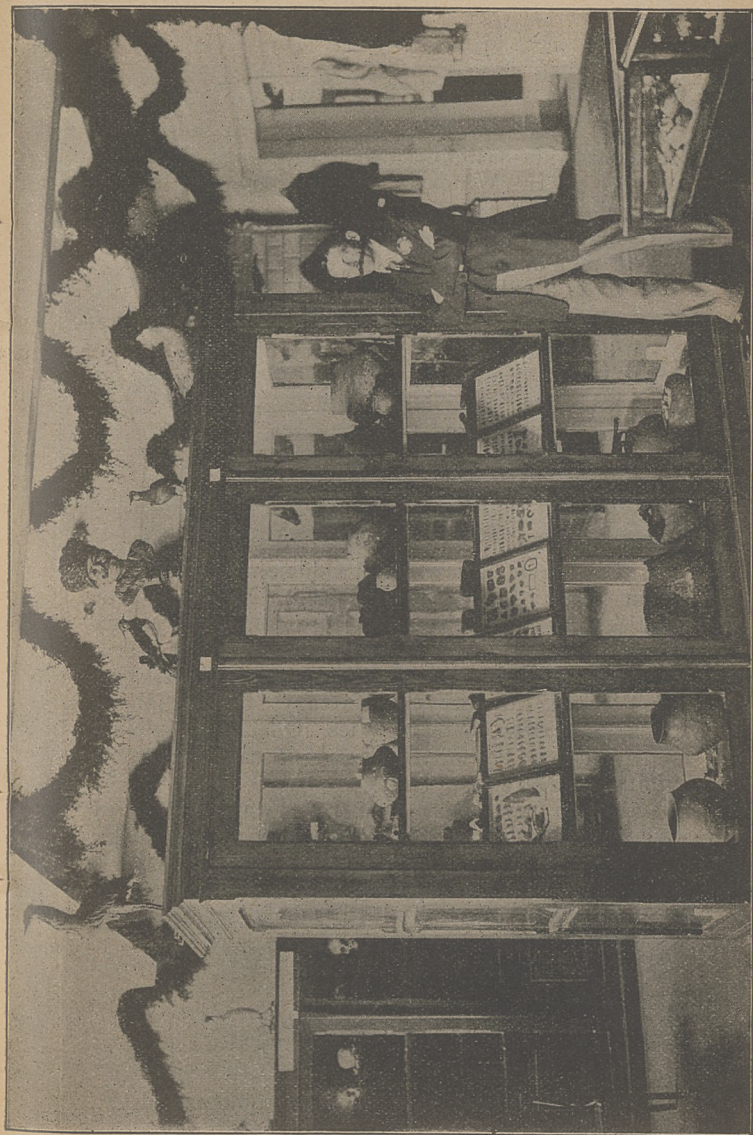
Inwentarz muzealny powiększył się o parę dużych szaf oszklonych, specjalnie robionych na potrzeby wystawy; szafy te dostały się na własność T-wu Krajoznawczemu. Wobec takich nabytków część lokalu, mieszcząca dotychczas zbiory, okazała się niewystarczającą, wobec czego Zarząd uchwalił przeznaczyć na nie i salę odczytową. Obecnie więc dział muzealny korzysta z całego lokalu Towarzystwa.

Pomiędzy rzeczami, godnymi szczególnej uwagi, znajduje się odlew czary, znalezionej pod Włocławkiem w d. 3 maja 1909 r. i pochodzącej według opinii rzeczoznawców z XII-go wieku. Odlew powyższy został przysłany na ręce p. S. Rajcy, członka Zarządu, z Muzeum Narodowego w Krakowie, gdzie znajduje się obecnie oryginał. Czaszy tej poświęcił rozprawę naukową ks. kanonik Górzyński z Włocławka; podobnież zainteresowało się nią wielu wybitnych archeologów.

Biblioteka.

Należy stwierdzić, że dział ten rozwija się bardzo powoli. Biblioteczka Oddziału, której zawiażkiem był księgozbiór, odziedziczony po b. Macierzy Szkolnej, zawiera obecnie przeszło 200 egzemplarzy wydawnictw, przeważnie treści przyrodniczej i historycznej.

Oddział Kujawski prenumeruje następujące pisma: „Ziemię“, „Mazurę“ i „Gryfa“.

Sekcja Odczytowa.

W roku sprawozdawczym sekcja odczytowa zorganizowała następujące odczyty:

- 1) p. H. Wińczy: „O zwierzętach ginących i zaginionych“.
- 2) p. G. Moczarskiego: „Od Włocławka przez Gopło do Poznania“.
- 3) p. J. Skibińskiego: „Nasz kraj“.
- 4) p. F. Bąkowskiego: „Polskie Pomorze“.
- 5) p. M. Wisznickiego „O pięknie naszego kraju“.
- 6) p. M. Wisznickiego „Piesza wycieczka z Warszawy do Zakopanego“.
- 7) p. Al. Janowskiego „Łysogóry“.
- 8) p. R. Mayzla „Łódź“.

Sekcja Wycieczkowa.

Pod egidą Kujawskiego Oddziału w roku ubiegłym odbyły się trzy wycieczki. Najwięcej interesującą i najliczniejszą była pięciodniowa wycieczka na Kaszuby, która wyruszywszy w d. 29 czerwca przez Aleksandrów Pograniczny, zwiedziła kolejno Toruń, Kościerzynę, Kartuzy, Oliwę, Soboty, Puck, Swarzewo, Wielką Wieś, Gdańsk i Malborg. W wycieczce tej wzięło udział 95 osób z różnych okolic naszego kraju.

Druga wycieczka — do Bobrownik, Nieszawy i Ciechocinka liczyła 30 uczestników z Włocławka.

Trzecia wycieczka w liczbie 65 osób odbyła się w d. 4 marca na wystawę zdobnictwa ludowego w Warszawie. Na rok 1912 sekcja wycieczkowa projektuje następujące wycieczki:

- 1) do Lipna i Skempego;
- 2) do Dobrzynia nad Wisłą.
- 3) na Szląsk pruski i austriacki.
- 4) do Krzywosądz.
- 5) do Rypina.
- 6) do Warszawy na wystawę „Krajobraz Polski“.

WYCIECZKA KUJAWSKA NA KASZUBACH.

Sekcja fotograficzna.

Sekcja fotograficzna w roku ubiegłym doprowadziła do skutku wydawnictwo serji pocztówek kujawskich, do którego przez czas dłuższy zbierała odpowiedni materiał. Wydawnictwo to jednak wskutek pośpiechu, wywołanego potrzebą posiadania pocztówek na czas wystawy etn.-art., nie należy do zbyt udatnych.

Obecnie sekcja fotograficzna przygotowuje się do więcej kompletnego i artystycznego wydania nowej serji. Organizacja sekcji fotograficznej w końcu roku sprawozdawczego stanęła na racjonalniejszej podstawie.

Mianowicie do udziału w pracach sekcji zaproszoną została p. Burzyńska, właścicielka zakładu fotograficznego, w roli kierownika technicznego

i zakupiony został przez Oddział aparat fotograficzny.

W posiadaniu sekcji znajduje się duży zbiór zdjęć fotograficznych; część tych zdjęć wysłana była na wystawę fotograficzną w Ciechocinku.

Sprawozdanie kasowe za 1911 r.

PRZYCHÓD.

Saldo z r. 1910	Rb.	165	kop.	07
Składki Członków	"	678	"	75
Wpisowe nowych Członków	"	45	"	—
Odnajem lokalu	"	188	"	—
Z odczytów	"	31	"	75
Z wycieczek	"	52	"	—
Ofiary	"	32	"	80
Ze sprzedaży pocztówek	"	29	"	—
Razem		Rb.	1222	kop. 37

ROZCHÓD.

Komorne	Rb.	500	kop.	—
Utrzymanie lokalu	"	230	"	32
Koszt pocztówek	"	140	"	—
Wydatki sekcji muzealnej	"	35	"	03
Wydatki sekcji wycieczkowej	"	35	"	50
Wydatki sekcji fotograficznej	"	50	"	—
Wydatki sekcji odczytowej	"	25	"	90
Wydatki kancelaryjne i druki	"	59	"	63
Kupno książek	"	17	"	98
Prenumerata pism	"	10	"	85
Wpisowe i składka w Tow. Ta-				
trzańskim	"	3	"	20
Dziesięcina Centrali za r. 1910	"	66	"	—
		Rb.	1174	kop. 41
Saldo	"	47	"	96
Razem		Rb.	1222	kop. 37

Protokół Komisji Rewizyjnej z d. 6 lutego 1911 r.

Na mocy § 27 ustawy Komisja rewizyjna sprawdziła rachunkowość Towarzystwa i znalazła ją w porządku.

Kasa wykazuje gotówką:

w Kasie Towarzystwa	Rb. 164 kop. 34
„ Wz. Kredytu	— „ 73
	Rb. 165 kop. 07

Komisja Rewizyjna.

K. Xiężopolski, W. Fabjanowski.

Budżet na rok 1912.

PRZYCHÓD.

Saldo z 1911 r.	Rb. 50 kop. —
Składki Członków	700 „ —
Zaległe składki	100 „ —
Wpisowe Członków	50 „ —
Dochód z pocztówek	100 „ —
Odnajem lokalu	200 „ —
Dochody nieprzewidziane	100 „ —
	Rb. 1300 kop. —

ROZCHÓD.

Komorne	Rb. 500 kop. —
Utrzymanie lokalu	200 „ —
Wydatki kancelaryjne i druki.	75 „ —
Wydatki sekcji muzealnej	55 „ —
Wydatki sekcji fotograficznej	200 „ —
Dziesięcina Centrali za r. 1911	70 „ —
Badania naukowe	200 „ —
	Rb. 1300 kop. —

Zarząd Oddziału.

Prezes *Antoni Byszewski*

Wice-prezesi: *Antoni Olszakowski*

Przemysław Kowalewski.

Skarbnik *Witold Piasecki*

Kustosz *Cyprjan Apanowicz*

Sekretarz *Jan Skibiński*

Gospodarz lokalu *Jan Seyer*

po nim *Władysław Piechaczek*

Bibliotekarka *Stanisława Grabowiecka*

Przewodn. sekcji odczytowej *Szymon Rajca*

po nim *Ignacy Nowicki*

Przewodn. sekcji wycieczk. *Gustaw Moczarowski*

Przewodn. sekcji fotograficzn. *Henryk Wińcza*

Zastępcy: *Mieczysława Nowacka, Wanda Olszowska, Aniela Wodnicka, Eustachy Oziebło.*

Komisja Rewizyjna.

K. Xięzopolski, W. Fabjanowski, J. Czernicki.

Lista Członków.

Adamski Feliks (Brzezine p. Włocławek)

Ambrożkiewicz Władysław

Apanowicz Cyprjan

Aspisowa Aleksandra

Aspisówna Władysława

Bacciarelli Kazimierz (Jędrzewice p. Brześć Kujawski)

Bacciarelli Wacława (Jędrzewice p. Brześć Kujawski)

Bauer Ludwik

Bauerowa Adela

Bednarski Edward

Biegalski Antoni

Biskupski Stefan (Miechów p. Grajewo)

Bloch Paweł (Czaple p. Czerniewice)

Błędowski Zygmunt

Bobiński Michał (Warszawa, Al. Jerozolimska № 96)

Bojańczyk Marja

Bojańczyk Michał

Borkowski Władysław

Bouchardowa Helena

Boye Anna (Wąsowo p. Radziejów)

Bowbelski Strzyżysław (Kutno)

Byszewski Antoni (Szczytno p. Czerniewice)

Byszewska Alicja

(Szczytno p. Czerniewice)

Bojańczykowa Helena

Brochocki Józef

Bernhardowa Antonina

Bernhard Paweł
Burzyńska Lucyna
Certowicz Maksymilian
Chlebowski Walenty
Ciechanowska Felicja
Cybulski Tadeusz
Czamański Herman
Czamańska Ludwika
Czapski Julian (Aleksan-
drów Pogr.)
Czarniecki Eustachy (Ale-
ksandrów Pogr.)
Czempiński Bolesław
(Chodecz p. Czernie-
wice)
Czernicki Jan
Domański Stanisław
Domaradzki Stanisław
Dulski Anastazy (Grab-
ków p. Czerniewice)
Dzierzbicka Kazimiera
(Osłonki p. Osiećiny)
Dziubińska Jadwiga (Kru-
szynek p. Włocławek)
Długolecki
Dworakowski Ludwik
(Szpetal Dolny p. Wło-
cławek)
Eiselt Gustaw (Brzezie
p. Włocławek)
Ejzert Seweryn
Fabjanowska Kazimiera
Fabjanowski Wacław
Fedorowicz Michał
Fiedler Herman
Furmański Rafał
Gabryel Jerzy (Olganowo
p. Czerniewice)
Gajęcki Bolesław

Gniazdowski Stanisław
(Nowa Wieś)
Gockowski Stefan (Ry-
twiany p. Staszów)
Golde Paweł
Golde Selim
Gontarski Franciszek
Górski Aleksander
Górska Anna
Górski Michał (Świer-
czyn p. Lubraniec)
Graliński (Brzezie p. Wło-
cławek)
Grabowiecka Stanisława
Grąbczewska Marja
Grąbczewski Aleksander
Grodzicka Marja (Chro-
mowola p. Aleksan-
drów)
Grzegorzewicz Józef
(Brzezie p. Włocław-
wek)
Gulski Jan
Gutkowski Jan
Gutowski Tadeusz
Gałach Ł.
Gajzler Wacław
Górnikiewicz Aleksy
Grabowski Michał
Haack Artur (Dembice
p. Włocławek)
Haackowa Irena (Demb-
ce p. Włocławek)
Handelsman Stanisław
Hecker Józefa
Hettlinger Artur
Higersberger Aleksander
(Choceń p. Czernie-
wice)

Higersbergerowa Walerja
(Chocień p. Czernie-
wice)

Holtz Henryk

Horodyński Franciszek

Jabłoński Tymoteusz

Jasiński Henryk

Jawdyńska Julja

Jerin Mieczysław

Jerinowa Czesława

Karśnicka Helena

Kalkstein Maksymiljan

Kaniewski Antoni

Karnkowski Antoni

Karpiński Jan (Wola
Adamowa p. Czer-
niewice)

Karpińska Kazimiera (Wo-
la Adamowa p. Czer-
niewice)

Ks. Kieler Stanisław

Kobierzycka Marja

Kocent Bronisław

Kocent Anna

Kuszkowski Jan

Kochanowicz Ignacy

Kochanowicz Józef

Kochanowicz Michał

Kordos Władysław

Kossobudzka Jadwiga

Kossobudzki Jan

Kowalewska Władysława

Kowalewski Przemysław

Kowalewski Leon

Kowalewicz Wacław

Kozłowski Józef

Kretkowski Leon (Baru-
chowo p. Kowal)

Kretkowska Marja (Ba-
ruchowo p. Kowal)

Kretkowski Ignacy (Gro-
dno p. Kowal)

Krzymuski Henryk (Fal-
borz p. Brześć Ku-
jawski)

Ks. Kubicki Władysław

Kuczyński Wacław

Ks. Kuliński Stefan
(Brześć Kujawski)

Kunczyński Stanisław
(Chodecz)

Kwiatkowski Antoni

Karnkowski Ignacy
(Karnkowo)

Kiełczewski Marjan

Kowalewski Antoni

Kuczalska Helena

Ks. Kwieciński Wincenty

Kempski Wincenty

Langiewiczowa Jadwiga

Leppel Walerja

Linde Cecylja

Ludwig Edward (Świech
p. Włocławek)

Lewandowska Cecylja

Łaskiewicz Wacław

Łojewski Konstanty

Łukawski Bolesław

Łukawski Józef

Ks. Majewski Ignacy

Markowski Wilhelm

(Aleksandrów Pogra-
niczny)

Markowski Józef (Wola

Skarbkowa p. Osię-
ciny)

Meler Eugenjusz

- Mergel Marja
Mergel Stefan
Michalski Jan
Mierosławski Bronisław
(Czarne p. Gostynin)
Mierosławski Zygmunt
(Czarne p. Gostynin)
Mikulski A.
Milewski Antoni (Dobre
p. Waganiec)
Miłodrowski Adam
Mirewicz Antoni
Młodowska Marja (Wie-
niec p. Włocławek)
Mańkiewicz Franciszek
Moczarski Gustaw
Mokrzycki Edmund
Morawski Władysław
Mühzam Hugo
Miciński Roman
Majczyńska Julja
Namysłowski Jan
Neuman Herman
Neuman Izydor
Niwiński Stanisław
Nowacka Mieczysława
Nowca Władysław (Do-
brzyń nad Wisłą)
Nowicki Ignacy
Nowakowski Z. (Brześć
Kujawski)
Nowicki Zygmunt
Olszakowska Marja
Olszakowska Wanda
Olszakowski Antoni
Ossowska Janina (Dąbrów-
ka p. Czerniewice)
Ostaszewski Eugenjusz
(Chodecz g. Warsz.)
- Osterloff Karol (Nie-
szawa)
Oziębło Eustachy
Ozga (Ostrowy p. Kro-
śniewice)
Ks. Owczarek Wojciech
Panasiewicz Bogumił
(Lubraniec)
Pawłowicz Aleksander
Pawłowski Aureljusz
Piaszczyński Kazimierz
(Borzymowice)
Piasecka Marja
Piasecki Antoni
Piasecki Witold
Piątkowski Wincenty
Piechaczek Władysław
Potrzobowski Karol
Pruska Bogumiła (Luba-
nie p. Waganiec)
Pruski Aleksander (Lu-
banie p. Waganiec)
Przedpeński Jan
Przyłubski Leon (Kąty
p. Ostrowy)
Przywieczerski Józef
(Falborek p. Brześć
Kujawski)
Przywieczerska Wanda
(Falborek p. Brześć
Kujawski)
Piasecka Helena
Pełczyński Paweł (Brześć
Kujawski)
Paczkowski Zygmunt
Pękalski Wincenty
Pełczyńska Marja
Przybyszewski Bogumił
(Płock)

Polankiewicz Józef (Pnie-
wo, cukrownia „Mły-
nów“)

Raczyński Marjan (Cie-
chocinek)

Rajca Szymon

Rokicki W.

Rutkowski Aleksander

Ruttie Mieczysław

Ryfiński Roman

Rosenzweig Leon

Seyer Jan

Seroczyńska Marja (Kru-
szynek)

Siniarski-Czaplicki Jan
(Borzynie p. Czer-
niewice)

Siniarska-Czaplicka Janina
(Borzynie p. Czer-
niewice)

Skibiński Jan

Skierkowski Feliks

Skrobecki Stanisław

Ks. Śliwiński Jan

Służalek Władysław

Sokołowski Antoni (Wola
Olszowa p. Ostrowy)

Strzeszewska Julja (Baru-
chowo p. Kowal)

Studziński Protazy (Rzad-
ka Wola p. Brześć Ku-
jowski)

Szatkowski Karol (Szpe-
tal Dolny p. Włocła-
wek)

Świerczkowski (Brzezie
p. Włocławek)

Sypniewski Leon

Syski Ignacy

Szajewski Ignacy (Da-
bie p. Brześć Ku-
jowski)

Szałkowski Antoni

Szczepański Józef

Szparkowski Józef

Sztejner Bolesław

Szwankowska Tekla

Szwankowski Wiktor

Szwarcencer Józef

Szwiling Jerzy

Szypowski Stanisław

(Biernatki p. Lubra-
niec)

Syska Eugenia

Stencki Józef

Tomaszewski Jan

Trzeciński Adam

Trzecińska Helena

Tyborowski Stanisław

(Kowal, Warsz. g.)

Ubysz Antoni (Kutno)

Wardęski Henryk

Wasilewski Eugenjusz

Wencel Ludwik

Wilke Adolf

Wińcza Henryk

Wińczyna Regina

Włocławskie T-wo. Wio-
ślarskie

Wiśniewski Jan

Witwińska Helena

Wojciechowski Jan

Wodnicka Aniela

Xiężopolski Karol

Xiężopolski Mateusz

Xiężopolska Zofja

Zaleski Feliks

Zalewski Józef

Zagleniczny Jan (Brześć Kujawski)	Żyburski Seweryn
Zieliński Kazimierz	Zagleniczna Eleonora (Brześć Kujawski)
Ks. Ziętkiewicz Jan (Cho- decz)	Zagleniczna Irena (Brześć Kujawski)
Zimowski W.	Zienkiewiczówna Ka- milla
Żółtowski Jan (Kutno)	

Oddział Kutnowski

założony został w końcu roku 1911, sprawozdania
więc jeszcze nie złożył.

Oddział Lubelski.

Członków 94.

Rok sprawozdawczy wykazał pewne ożywienie
w porównaniu z rokiem poprzednim. Oddział T-wa
stał się popularniejszym, a z nim i sama idea krajo-
znawstwa. Tłumaczy się to głównie: 1) posiadaniem
obecnie przez Oddział własnego lokalu, 2) pracą
sekcyjną. Z sekcji żywszą działalność wykazały
dwie: wycieczkowa i odczytowa. Dwie pozostałe:
muzealna i fotograficzna nie ujawniły widocznej
działalności. W ostatnich przecież dniach roku
ubiegłego otworzyło się pole działalności dla sekcji
muzealnej. Ważniejszym momentem w życiu Od-
działu jest zapoczątkowanie zbiorów muzealnych
i bibliotecznych.

Praca sekcyjna odbywała się głównie przy po-
mocy osób, wchodzących w skład Zarządu.

Z tym wszystkim Zarząd Oddziału widzi 1) nie
dość jeszcze energiczną swą działalność, 2) niedo-
stateczne zainteresowanie się ogółu członków spra-
wami krajoznawstwa.

Zarząd zdawał i zdaje sobie sprawę, że składa się z osób obarczonych zajęciami zawodowymi i, jako jeden z ważniejszych wniosków, stawia Ogólnemu Zebraniu dorocznemu propozycję zmiany Zarządu.

W roku ubiegłym do Zarządu należeli pp.:

Prezes *Gracjan Chmielewski*.

Wiceprezes *Ludwik Kowalczewski*.

Skarbnik *Stefan Uziembło* (delegat).

Sekretarze *Feliks Rutkowski* (delegat).

Edward Supronowicz.

Henryk Wiercieński, Felicja Olszewska, Witold Cholewiński.

Po ustąpieniu we wrześniu p. L. Kowalczewskiego, obowiązków wiceprezesa podjął się p. Uziembło.

Na dwunastu posiedzeniach w ciągu roku Zarząd załatwiał sprawy administracyjne tak miejscowe, jak związane z ogólną działalnością Towarzystwa.

Zaraz po ukonstytuowaniu się Zarząd zakrzętnął się koło wyszukania lokalu i umeblowania go, — sprawa przekazana Zarządowi przez Ogólne doroczne zebranie, które widziało w tym jedną z ważniejszych potrzeb, zdążających do podniesienia działalności Oddziału. Dzięki przychylniej decyzji Rady Opiekuńczej Szkoły Handlowej pozyskano na razie bezpłatnie lokal w gmachu Szk. Handl. Od 1 października Oddział mieści się przy ulicy Niecałej № 14.

Wkrótce Zarząd formuje Sekcje i zapoczątkowuje pracę sekcyjną. Odczuwając brak pracy muzealnej, Zarząd powziął zamiar zaopiekowania się Muzeum, należącym do Tow. Rolniczego i Hygienicznego w Lublinie. Dość znaczne zbiory tych Tow. były w zaniedbaniu i prawie niedostępne dla publiczności. Rozpoczynają się długie pertraktacje Zarządu z T-wem Rolniczym. W końcu dzięki głównie zabiegom p. H. Wiercieńskiego i dzięki po-

mocy Radcy T-wa Rol. p. Maksymiljana Dobrskiego. Zarządowi udaje się pozyskać prawo roztoczenia opieki nad zbiorami, oraz prawo umieszczenia w lokalu Muzeum zbiorów T-wa Krajoznawczego.

Co do zebrań „miesięcznych“, nie odbywały się one co miesiąc. Zredukowano je do 6-ciu. Miały one zawsze poniekąd charakter „ogólnych“, Zarząd dawał sprawozdanie swym członkom z działalności swej za czas od zebrania do zebrania, radził się członków co do bieżących spraw Oddziału. To też zebrań ogólnych jako takich nie było, nie licząc rocznego sprawozdawczego. Trzy razy na takich zebraniach odbyły się pogadanki-odeczyty: 1) p. Stan. Janiszewskiego „Białowieża“; 2) p. Wit. Cholewińskiego „O Wilnie“; 3) p. F. Rutkowskiego „Z biegiem Wisły“. Dwie ostatnie pogadanki ilustrowane były obrazami niknącemi.

Odczytów publicznych odbyło się trzy: 1) panna M. Wisznickiego „Piękno naszego kraju“; 2) p. F. Rutkowskiego „Wielka epoka lodowa“; 3) p. K. Stolyhwy „Człowiek przedhistoryczny w Polsce“. Odczyty te zgromadzały przeciętnie po sto kilkadziesiąt do dwustu osób i dały razem deficytu rb. 17 kop. 25. Frekwencja młodzieży była średnia. Odczyty te urządzone zostały przez sekcję odczytową i zarząd.

Sekcja wycieczkowa zorganizowała 5 wycieczek. Były niemi:

- 1) dwie wycieczki po Lublinie;
- 2) wycieczka do Sandomierza, z uwzględnieniem Puław;
- 3) wycieczka Lubartów-Kozłówka (maj. hr. Zamoyckiego);
- 4) wyc. do Białowieży.

Te wycieczki dały ogólnego zysku rb. 30 kop. 66. Przeciętnie należało do wycieczki 66 osób. Frekwencja młodzieży znaczna. Parę wycieczek nie doszło do skutku ze względu na zbyt nieznaczną liczbę zapisów.

Co do sekcji muzealnej, to, już rozpoczęto porządkowanie zbiorów, która to praca ze względów lokalnych może być poprowadzona należycie dopiero od kwietnia. Wypada nadmienić, że czeka sekcję b. trudna praca, zanim się przyprowadzi zbiory do porządku i skataloguje, aby można było z pożytkiem otworzyć Muzeum dla publiczności. Sekcja i Zarząd pozatym nieomieszkają skorzystać z prawa ulokowania w Muzeum zbiorów Oddziału. Należy rozwinąć starania w kierunku pozyskania dla Towarzystwa zbiorów, w którym to kierunku już poczyniono kroki. W ciągu roku Oddział pozyskał kilka darów; prócz tego zafiarowano parę cenniejszych kolekcji, co stawia pewne widoki na przyszłość.

Sekcja fotograficzna była mało czynną. Zaznaczyć tylko należy urządzenie konkursu na zdjęcia widoków Lublina. Z sumy, ofiarowanej na ten cel przez p. W. Cholewińskiego, wyznaczono nagrodę p. Konstantemu Grabowskiemu.

Jak już wyżej zaznaczono, Zarząd zapoczątkował bibliotekę. Obecnie jest 24 książki. Jeszcze nie wyzyskano wyasygnowanych na ten cel kilkudziesięciu rubli, które przeznaczono na większe dzieła. Sprawę biblioteki Zarząd obecny gorąco poleca Ogólnemu Zebraniu dorocznemu, które odbyć ma się w końcu stycznia r. 1912.

Projekt Zarządu sformowania sekcji popularyzacji krajoznawstwa dotychczas nie został uskuteczniony; jednak jest nadzieja utworzenia takiej sekcji w przyszłym roku. Między innemi do tego celu zmierzać będzie zaprojektowany (na marzec) odczyt p. E. Sokołowskiego p. t. „Idea Krajoznawstwa“.

Ruch Członków.

Na początku roku sprawozdawczego Oddział liczył 73 Członków. W ciągu roku wystąpiło 5 osób, zapisało się 26. Tym sposobem obecnie lista wykazuje:

Lista Członków.

A mborska Janina	Kowerski Stanisław
Arlitewicz Józef	Kuczyński Aloizy
B arszakiewicz Wanda	Kunicka Józefa
Biernacki Mieczysław	Kunicki Władysław
Bochyńska Zofja	L übek Romuald
Brzeziński Stanisław	Lübek Sławomir
Budny Józefat	M ankiewicz Edward
C hmielewski Gracjan	Markowicz Kazimierz
Cholewiński Witold	Marx August
Chromiński Kazimierz	Matecz Stanisław
Czarnecka Helena	Męczyński Kazimierz
Czarnołuski Władysław	Michniewski Michał
Czerwiński Wacław	Müllerowa Zofja
D ąbrowski Franciszek	Muszkat Stanisław
Dembiński Michał	N owosielski Edward
Dobrski Wacław	O lszewska Felicja
Dział Stanisław	Olszewski Włodzimierz
G awdzik Edward	Ostromięcki Piotr
Grabowski Konstanty	P apiewska Janina
H erlen Antoni	Papiewska Marja
Hincz Czesław	Pleszczyński Stanisław
Iwański Jan	Polkowska Zofja
Jaczewski Kazimierz	Przegaliński Władysław
Jaczevska Rozalja	R aczkowski Franciszek
Janiszewski Jan	Radzikowska Stanisława
Janiszewski Stanisław	Radzikowski Stefan
Jaworowski Aleksander	Rayski Konstanty
Jaworski Henryk	Rejer Helena
K ałwajć Jan	Rohland Helena
Kamińska Matylda	Rohland Paweł
Kiciński Jan	Rościszewski Hipolit
Kienitz Marja	Rutkowski Feliks
Kinclowa Ludwika	Regczyński Edmund
Kocowski Franciszek	S amsonowicz Stanisław
Kościanowski Wacław	Sauter Tomasz
Kowalczewski Ludwik	Scholtz August
Kowerski Jan	Sekutowicz Bolesław

Sitkowska Jadwiga
 Skarzyński Władysław
 Skawińska Róża
 Smelster Antoni
 Sroczyńska Regina
 Stanisławski Władysław
 Stecka Marja
 Stera Teodor
 Supronowicz Edward
 Świerczewski Kazimierz

Szczerba Tadeusz
 Schöneich Aleksander
 Tuszyński Karol
 Uziembło Stefan
 Westfal Karol
 Wiercieński Henryk
 Wiercieński Stanisław
 Wiśniewska Anna
 Zajączkowska Stanisława
 Zembruska Marja

Sprawozdanie kasowe za rok 1911.

PRZYCHOD.

Pozostałość w dniu 31/12 1910 r.	rb.	61	k.	18
Składki za r. 1911 i zaległe	rb.	231	k.	—
Składki za r. 1912	„ 18 „ 75 „	249	„	75
Wpisowe	„	24	„	—
Sprzedaż wydawnictw	„	216	„	94
Dochód z wycieczek	„	385	„	22
Dochód z odczytów	„	126	„	25
Ofiara	„	10	„	—
Ofiara na konkurs fotograficzny	„	25	„	—
Sprzedaż znaczków	„	10	„	—
Odnajem lokalu	„	25	„	—
Sprzedaż fotografii	„	27	„	80
Sprzedaż kalendarzy p. Lineburga	„	30	„	—
		Rb.	1191	k. 14

WYDATKI.

Zakup wydawnictw	rb.	226	k.	12
Koszt wycieczek	„	354	„	56
Zbiory	„	4	„	55
Koszt odczytów	„	143	„	20
Druki i materiały piśmienne	„	24	„	52
Delegacje w sprawach Oddziału	„	15	„	—
Marki, depesze i kurendy	„	16	„	37
do przeniesienia	rb.	784	k.	32

	z przeniesienia . . .	rb.	784	k.	32
Prenumerata pism	"		4	"	—
Najem lokalu	"		55	"	—
Znaczki	"		10	"	—
Nagroda na konkurs fotograficzny	"		15	"	—
Wydatki ogólne	"		48	"	64
Ruchomości	"		99	"	25
Przybory do fotografji	"		16	"	70
Wpłata do kasy Przem.	"		100	"	—
Kalendarze p. Lineburga	"		30	"	—
Dopłata do dziesięciny za rok 1910	"		2	"	43
				Rb.	1165 k. 34
Pozostałość w kasie w d. 31/12 1911 r.	"		25	"	80

Bilans Lubelskiego Oddz. Polsk. Tow. Krajozn.

na dniu 31 grudnia 1911 r.

STAN CZYNNY.

Kasa.

Pozostałość na dniu 31/12 1911 r. . . . rb. 25 k. 80

Ruchomości.

Pozostałość na d. 31/12 1910 rb. 121 k. 75

W roku 1911 nabyto. 99 „ 25 „ 221 „ —

Zbiory.

Pozostałość na d. 31/12 1910 rb. 2 k. —

W roku 1911 nabyto. 4 „ 55 „ 6 „ 55

Kasa Poż. Przemysł. Lubelskich.

Pozostałość na lokacji na d. 31/12 1911 r. „ 270 „ —

R-k Gracjana Chmielewskiego.

Pożyczka na druk dzieła naukowego. „ 100 „ —

Wydawnictwa do sprzedaży.

Reman. wydawnictw na d. 31/12 1911 r. „ 21 „ 88

Rb. 645 k. 23

STAN BIERNY.

Fundusz dyspozycyjny.

Pozostałość na d. 31/12 1910	rb. 324 k. 43
Zysk na rok 1911.	<u>89 „ 72</u> rb. 414 k. 15

Fundusz Rezerwowy.

Pozostałość na d. 31/12 1910	„ 82 „ —
Wpłynęło wpisowe w r. 1911	<u>„ 24 „ —</u> „ 106 „ —

Fundusz Amortyzacyjny.

Pozostałość na d. 31/12 1910	„ 24 „ 75
20% amortyzacji za 1911 r.	
od rb. 221	<u>„ 44 „ 20</u> „ 68 „ 95

Fundusz na konkurs Fotograficzny.

Pozostałość z ofiary p. W. Cholewińskiego	„ 10 „ —
---	----------

Rezerwa Dziesięciny dla Zarz. Główn.

Za rok 1911	„ 27 „ 38
-----------------------	-----------

Rezerwa składek.

Zapłacono składki za rok 1912	<u>„ 18 „ 75</u>
	Rb. 645 k. 23

Protokół Komisji Rewizyjnej.

Komisja Rewizyjna na posiedzeniu odbytem w dniu 2 stycznia 1912 r., sprawdziwszy stan kasy i rachunki Oddziału Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i porównawszy je z dowodami, znalazła wszystko w zupełnym porządku, wobec czego stawia wniosek, aby Zebranie Ogólne rachunki Towarzystwa wraz z bilansem za rok 1911 zatwierdziło i pokwitowało Zarząd.

Lublin dnia 2 stycznia 1912 r.

Członkowie Komisji Rewizyjnej:

Samsonowicz, W. Czerwiński.

Oddział Łapski.

Członków 15.

Ponieważ większa część Członków nie mieszka w Łapach, dlatego bardzo trudno urządzać wycieczki i odczyty. Mianowicie w 1911 r. odbyło się:

- 1) Zebrań Zarządu 5.
- 2) Zebrań miesięcznych 10.
- 3) Zebrań sekcji 4.
- 4) Ogólne Zebranie 1.
- 5) Odczytów 8.
- 6) 1 wycieczka do Suraża.

Sprawozdanie kasowe.

WPŁYWY.

Składki członków	Rb. 45 kop. —
Pozostałość z roku 1910	" — " 16
Za pocztówki	" 2 " 50
Razem Rb. 47 kop. 66	

WYDATKI.

Za mieszkanie	Rb. 37 kop. 50
Wydatki pocztowe	" — " 66
10% Zarządowi Głównemu	" 4 " 50
Rata za deszczomierz	" 3 " —
Razem Rb. 45 kop. 66	

Zarząd Oddziału.

Przewodniczący *Edward Sokołowski*
 Skarbnik *Józef Ratman*
 Sekretarz *Helena Wiśniewska*.

Lista Członków.

Bieliński Mieczysław	Dydyków na Stanisława
Brusze wski Józef	Ks. Misie wiez Aleksander

Ratman Józef
Roszkowski Paweł
Sokołowski Edward
Supiński Ryszard
Szablak Aleksander
Wiśniewska Helena

Wiśniewski Leonard
Wiśniewska Marja
Zegrzda Marja
Zwierzynska Aleksan-
dra
Zwierzynski Antoni

Oddział Łódzki.

Członków 299.

W roku ubiegłym, trzecim istnienia Oddziału Łódzkiego, nie wszystkie zamierzenia udało się Zarządowi pomyślnie przeprowadzić, mimo to rok ten pod wielu względami należy uważać za pomyślniejszy od poprzedniego, a winę tego, że niektóre przedsięwzięcia zaledwie zapoczątkowano, lub doprowadzono zaledwie do połowy, przypisać należy tej okoliczności, iż w mieście naszym ogół inteligencji ogromnie jest zaabsorbowany pracą zawodową i tylko w małej części może się oddawać instytucjom przez siebie umiłowanym.

Zarząd Oddziału, wybrany na ogólnem zebraniu członków w dniu 29 stycznia r. 1911, zmieniony więcej niż do połowy w swoim składzie, gdyż na 12 członków Zarządu pozostało tylko 5 z roku poprzedniego, na organizacyjnem posiedzeniu w dniu 3 lutego, powołał na przewodniczącego p. Józefa Adamowicza ponownie, przeto pracą Zarządu potoczyła się tymże torem. Na tymże posiedzeniu powołano do życia sekcję organu „Ziemia“, oraz sekcje: wycieczkową, muzealną i fotograficzną. Zarząd, oceniając doniosłość organu „Ziemia“, jego pożyteczność, a nawet niezbędną dla normalnego rozwoju Towarzystwa naszego, a dowiedziawszy się jeszcze w listopadzie r. 1910, za pośrednictwem delegatów swoich, że, z powodu zbyt małej ilości

prenumeratorów, wydawnictwo to narażone zostało na poważne straty materialne, a jeżeli nie nastąpi zmiana na lepsze, to byt tak pożądanego tygodnika zostanie poważnie zagrożonym, zaraz w grudniu rozwinął gorącą agitację celem spopularyzowania „Ziemi“ w najszerszem kole łódzian, przypuszczając, a jak się okazało nie bezzasadnie, iż tylko nieznanomość tego pisma jest przyczyną tak małej ilości prenumeratorów w Łodzi, i rzeczywiście liczba 15-tu prenumeratorów z r. 1910, zaraz w początkach roku 1911 powiększyła się wtrójnasób. Aby jednakże prenumerata „Ziemi“ rozwijała się pomyślnie w dalszym ciągu, a zjednani odbiorcy otrzymywali numery regularnie, zarząd utworzył sekcję organu T-wa i oddał ją w energiczne ręce p. Ignacego Hirszla, który prowadził ten dział w ciągu roku ubiegłego, jak przypuszczać możemy, ku obopólnemu zadowoleniu.

Prenumeratorów mieliśmy 76, jednakowoż w kw. 3 i 4-m, z powodu wyjazdu z Łodzi, ubyło nam 10-ciu. Tuszymy sobie, że w roku bieżącym liczba prenumeratorów wzrośnie. W m. marcu, z inicjatywy inż. Hirszberga, zgodnie z odezwą komitetu podejmującego wydawnictwo dzieł ś. p. Wacława Nałkowskiego, zarząd utworzył listę składek dobrowolnych na cel powyższy, przeznaczając od Oddziału Łódzkiego rb. 50, kwotę przeznaczoną w swoim czasie na nagrody konkursowe, a nie użytą wobec niedojścia do skutku konkursów. Tak samo postąpił dyrektor Kloss, przekazując rb. 25, złożone przez niego na tenże cel, inicjator p. Hirszberg złożył również rb. 25. Otrzymałą w ten sposób sumę rb. 100, uzupełniły składki zebrane głównie wśród sfer nauczycielskich do wysokości rb. 165, które w d. 1 listopada złożono na ręce Zarządu Głównego w Warszawie.

W celu zwrócenia uwagi łódzian na istniejący w mieście Oddział T-wa Krajoznawczego, przyjęliśmy zaproszenie Komitetu wystawy materiałów

piśmiennych i pocztówek w Łodzi i wystawiliśmy, w braku własnych, wydawnictwa i pocztówki Zarządu Warszawskiego, za które przyznany został dyplom uznania.

W m. wrześniu, z inicjatywy dyrektora Czesława Świerczewskiego, postanowiono wydać nakładem Oddziału Łódzkiego mapę „Pomorza Kaszubskiego“, opracowaną przez p. inżyniera Franciszka Bąkowskiego. Zarząd porozumiał się już z p. Bąkowskim w tej sprawie. Prace przygotowawcze zajmą około 2 miesięcy. Będzie to pierwsze wydawnictwo sumptem Oddziału Łódzkiego dokonane.

Szczupłość lokalu naszego nie pozwala nam zbiorów muzealnych należycie rozmieścić i udostępnić je zwiedzającym, wobec tego Zarząd, podejmując myśl złożenia tych zbiorów w charakterze depozytu w „Muzeum Nauki i Sztuki“, porozumiewał się już parokrotnie z członkami Zarządu Muzeum, lecz jak dotychczas do wniosków konkretnych nie doszedł.

Zarząd zbierał się jak i w roku poprzednim, we wtorki po 1 i 15 każdego miesiąca z wyjątkiem miesięcy letnich (lipca i sierpnia), posiedzeń było 21, zebrań miesięcznych odbyło się 6, wycieczek miejscowych 2, a zamiejscowych 10.

Skład Zarządu:

Prezes *Józef Adamowicz*.

Wice-prezesi *Wacław Kloss* i *Lucjan Jętkiewicz*.

Sekretarz *Franciszek Lenartowicz*.

Skarbnik *Sabina Gontarska*.

Kustosz *Józef Radwański*.

Bibliotekarz *Franciszek Wróblewski*.

Przewodn. Sekcją wyc. *Bronisław Jasiński*.

Zarz. Sekcją organu „*Ziemia*“ *Ignacy Hirszel*.

Członkowie *Stefan Bagiński*, *Romuald Miler*
i *Stanisława Smoleńska*.

Komisja Rewizyjna:

Franciszek Hirsberg, August Raubał i Kazimierz Stebelski.

Ruch Członków: W końcu roku 1910 było 273 członków, w ciągu roku 1911 przyjęto w poczet członków 63 osoby, wpisano z listy warszawskiej 4 członków, a że w tymże czasie wykreślono: na żądanie 16, z powodu wyjazdu 15, z powodu nieopłacenia składek 9, zmarła 1 członkini, razem osób 41, w końcu r. 1911 lista wykazuje 299 członków.

SEKCJE:

Sekcja wycieczkowa — najstarsza i najczynniejsza, to też przysparza nam największą ilość członków nowych. Do sekcji tej należą: Bronisław Jasiński i Ignacy Hirszel, ten pierwszy jest przewodniczącym Sekcji i faktycznie w jego osobie koncentruje się cała sekcja, gdyż sam układa program i kosztorys wycieczek, przeprowadza korespondencję i wyjednywa przejazdy ulgowe na kolejach, a nawet co się zdarzało parokrotnie, jedzie na parę dni przed tem zamówić noclegi i konie. Wszystkie wycieczki, z wyjątkiem jednej letniej, którą poprowadził p. Wróblewski, prowadził sam p. Jasiński w czem mu dopomagali dwaj jego synowie, uczniowie szkoły handlowej.

Odbyły się następujące wycieczki:

1. Wycieczka 2-dniowa do Warszawy w dniu 4 i 5 marca (osób 44). W dniu pierwszym zwiedzono bogate zbiory Wilanowskie, lecz niestety, z powodu znacznego opóźnienia się pociągu kolejki Wilanowskiej, trzeba było poprzestać na pobieżnem zwiedzeniu wnętrza pałacu. W dniu 2-m, łącznie z wycieczką kujawską, zwiedzono szczegółowo wystawę zdobnictwa ludowego, a o godz. 12, podzieliwszy się na trzy grupy, puszczało się w 3-ch kierunkach: jedni zwiedzili Stare Miasto, drudzy pa-

łace Łazienkowskie, a trzeci Stację filtrów, niestety w niepożądanem towarzystwie deszczu.

2) Wycieczka druga 2-dniowa do Warszawy (42 osób) w d. 25 i 26/III, w innym komplecie zwiedzono pałace Łazienkowskie i Filtry.

3) Wycieczka 2-dniowa do Złotego Potoka w dn. 7 i 8 maja (osób 41). O 7 rano zwiedzono Jasną Górę, pieszo na dworzec dr. Herbsko-Kieleckiej, skąd udano się do st. Złoty Potok. Drogę ze stacji do Złotego Potoka, przez miasteczko Janów, przebyto pieszo. Gościny w Potoku udzielił nam uprzejmy proboszcz miejscowy, ks. Cugowski, który odstąpił na czas pobytu 3 pokoje i kuchnię do dyspozycji. Wycieczka zwiedziła kolejno: pstrągarnie, kamieniołomy wapienia, grotty, skałę z figurą, drugą z krzyżem, na djabelskich mostach nastąpiło miłe spotkanie z wycieczką warszawską, po zwiedzeniu bramy Twardowskiego i napiciu się wody ze źródła Zygmunta, udano się na spoczynek. Następnego dnia wyjazd wózkami do Żarek, z krótkim zatrzymaniem się przy okrężniku (na granicy dóbr i powiatu). Z Żarek wycieczka do Mirowa i Bobolic.

4) Wycieczka do Włocławka i Ciechocinka w dn. 4 i 5 czerwca (osób 50). Przyjazd do Włocławka z d. 3-go na 4-ty w nocy, o g. 4 rano, przy pięknej pogodzie, piesza wycieczka do Spethala, po powrocie do miasta zwiedzenie wystawy Kujawskiej, na wystawie spotkanie z wycieczką z Zagłębia, wspólny obiad i wypoczynek, następnie zwiedzenie wspaniałej katedry i biblioteki seminarjum, po katedrze w ciągu godziny, oprowadzał prof. semin. ks. Gruchalski, udzielając szczegółowych objaśnień; w gmachu seminaryjnym zwiedzono bogate zbiory muzeum djecezalnego gromadzone przez ks. Kubickiego i wspaniałą bibliotekę zawierającą 60,000 tomów skatalogowanych. Obejrzano jeszcze zamek biskupi, 2 kamienice ze szczytami barokowymi w Starym rynku, charakterystyczne

3 stare kamienice przy ul. Królewieckiej i nowo-wznoszony gmach Tow. Wzajemnego Kredytu, zwiedzono również dość szczegółowo gmach Szkoły handlowej, a na końcu ogród publiczny na Zazamczu, nad rz. Zgłowiączką. Wszędzie oprowadzali uprzejmi i niezmordowani gospodarze pp. inż. Olszakowski i Moczarski. Na noc wyruszono do Ciechocinka, gdzie następnego dnia od 7¹/₂ zrana zwiedzono park, źródło solankowe, warzelnię (objaśnień udzielał inż. Mirecki), łąkę Wiślaną, rzeźnię nowoczesną, tężnię, łazienki z urządzeniem do kąpieli borowinowych.

5) Wycieczka do Sieradza w d. 18 czerwca. Przy pomocy miejscowego aptekarza p. Stan. Lenkiewicza zwiedzono: fabrykę wyrobów betonowo-cementowych, cmentarz grzebalny, z pamiątkowymi nagrobkami, kościoły starożytne: farny i podominikański, grodzisko między odnogami Warty, ostatnią pamiątkę z rozdrapanego zamku, wykuty w kamieniu herb Sieradzki, zdobiący obecnie prywatną kamienicę.

6) Wycieczka piesza do Rzgowa w d. 16 lipca (osób 31). Kolejką podjazdową do Rudy pabjanickiej, stamtąd pieszo do Rzgowa, po obejrzeniu starożytnego kościoła pieszo wprost do Pabjanic, gdzie po obejrzeniu byłego zamku i starego kościoła parafjalnego, zwiedzono zbiory T-wa naukowego.

7) Wycieczka przez st. Pływień do Pszczonowa, w dn. 30 lipca (osób 34). Drogę od stacji do Pszczonowa i z powrotem odbyto pieszo, natrafiono na wesele, podziwiano barwne stroje księżaków, dokonano zdjęcia fotograficznego.

8) Wycieczka 3-dniowa do Puław i Kazimierza w dn. 8, 9 i 10 września (osób 42). W dniu 8 zwiedzono gmach Instytutu i park, skąd pieszo dotarto do Włostowic, po obejrzeniu wnętrza kościoła miejscowego z malowidłami z czasów ks. Adama Czartoryskiego, ruszono dalej pieszo piękną

drogą — aleją do Bochofnicy, po obejrzeniu ruin zamczku Esterki, do Kazimierza na nocleg; następnego dnia zwiedzono kościoły: parafjalny i po-reformacki, ruiny zamku, basztę, Janowiec. W dniu 3-im rano, po zwiedzeniu słynnych spichlerzy, a w jednym z nich założonej garbarni, ruszono wózkami przez Puławy ku stacji kolejowej, aby przez Warszawę wrócić na 11 w nocy do Łodzi.

9) Wycieczka miejscowa do Szkoły handlowej ku piectwa łódzkiego i Szkoły rzemiosł fund. Geyerów 24 września (osób 40). Po gmachu Szkoły handlowej, dopiero we wrześniu oddanym do użytku, oprowadzał sam dyrektor W. Kloss, zwiedzono gmach od suteryn gdzie się mieszczą szatnie i sala do spożywania śniadań, aż do 3-piętra, gdzie się mieszczą gabinety: fizyczny, chemiczny i laboratorium, wszystko urządzone z zastosowaniem ostatnich wymagań higieny. Ztamtąd pod linią kolejową przedostano się do Szkoły rzemiosł. pozostającej pod egidą Tow. Dobroczynności, gdzie dziatwa uboższa nieomal bezpłatnie kształci się na przedzalników, ślusarzy i stolarzy; szkoła prowadzona jest racjonalnie i cieszy się uznaniem.

10) Wycieczka do gazowni miejscowej w dn. 22 października (osób 42). Najpierw zwiedzono t. zw. Kompresor (przy zakł. gazowym na ul. Targowej) gdzie się gaz zgęszcza i wtłacza w rury, które go doprowadzają do zbiornika, zbudowanego na przeciwnym krańcu miasta, skąd już za pomocą całej sieci rur zasila północną dzielnicę. Po obejrzeniu nowourządzonego laboratorium i wysłuchaniu szczegółowego wyjaśnienia całej manipulacji, udano się specjalnym wagonem kolei elektrycznej na ul. Srebrzyńską dla obejrzenia wyżej wspomnianego zbiornika gazu. Oprawdzał i udzielał objaśnień dyrektor Czesław Świerczewski w czem mu pomagał inż. Ekerkunst.

11) Wycieczka do Zakładu dla umysłowo-chorych w Kochanówce w d. 29/X (osób 25). Zakład

ten pozostaje pod egidą Tow. Dobroczynności, powstał i utrzymuje się z grosza publicznego. Ordynatorem zakładu — dr. Chodźko.

12) Wycieczka 3-dniowa do Zagłębia Dąbrowskiego i Zawiercia w dn. 8, 9 i 10 grudnia (osób 38). Zwiedzono: Będzin (Szkolę handlową i ruiny Zamku), na górze Dorotce pęknięty kościół, Grodziec, miasteczko Czeladź (stary i nowowznoszony kościół i ratusz charakterystyczny), kopalnię i kulturalne urządzenia w „Saturnie“; nocleg w Sielcu pod Sosnowicami, następnego dnia zwiedzono w Dąbrowie: kopalnię „Paryż“, muzeum krajoznawcze i „Hutę Bankową“, wieczorem wyjazd do Zawiercia, gdzie tegoż jeszcze dnia odwiedziono miejscowy bazar dobroczynny. Nocleg w sali klubowej. W dn. 10/XII zrana wyjazd wózkami pod parasolami do Ogrodzieńca, gdzie zwiedzono źródła rz. Czarnej Przemszy, ruiny zamku; w czasie zwiedzania deszcz ustąpił śniegowi, który wielkimi płatami zasłał duży podwórzec zamkowy i grupę turystów, dla upamiętnienia tego, zdjęto grupę fotograficzną. Zmoczeni i skostniałi turyści ruszyli do Kromołowa, gdzie po obejrzeniu kapliczki i źródła rz. Warty, i fabrykacji samodziółów, podążyli do Zawiercia, wprost do miejscowej szkoły. Oglądanie urządzeń szkolnych, prac uczniowskich, zbiorów entomologicznych, tak wszystkich zaabsorbowało, iż zapomniano zupełnie o śniegu, obiad dokonał reszty. Źródłowych objaśnień o przemyśle Zagłębia udzielił p. dyrektor Sujkowski, o węglu opowiedział p. inżynier Piwowar; wzorowymi przewodnikami w Zagłębiu byli pp. Sujkowski i Józef Drzewiecki, a w Zawierciu pp. Kulczycki i Piotrowski. Wycieczkę tę, ze względu na ilość i jakość osiągniętych korzyści, na ich różnorodność, a to wszystko w stosunkowo bardzo ograniczonym czasie, należy uznać za najudatniejszą z dotychczas dokonanych.

Sekcja odczytowa. Stanowią ją pp. Wacław Kloss, Stefan Bagieński i F. Lenartowicz. Sekcja

ta i w roku sprawozdawczym miała te wszystkie ułomności co w roku poprzednim, a główną przyczyną jest zupełny brak prelegentów w zakresie krajoznawstwa, korzystanie z sił pozamiejscowych jest połączone z wieloma trudnościami, z powodów wyżej przytoczonych miesięczne zebrania w maju i czerwcu nie doszły do skutku, a w jesieni dopiero w październiku można było zorganizować zebranie miesięczne. Zarząd na posiedzeniu w d. 22 września, w celu poprawienia sytuacji i więcej planowej działalności w sekcji, oddał ją w ręce p. Franciszka Lenartowicza. Na pierwszym miesięcznym zebraniu przewodniczył p. Wacław Kloss — wiceprezes, na wszystkich następnych p. Józef Adamowicz — prezes, ilość obecnych rozmaita, przeciętnie 50—60 osób. Zebrań miesięcznych odbyło się 6, a mianowicie:

1) W dniu 19 lutego w sali Stow. Techników p. Marcin Heyman — architekt z Kalisza, wygłosił odczyt p. t. „Tworzenie się i rozwój stylów w architekturze“, uzupełniony licznymi, doskonałymi przezroczami.

2) W dniu 19 marca w lokalu Stow. nauczycieli p. inż. Franciszek Hirszberg, odczytał 1-szą część swego referatu p. t. „Rys geologiczny Wyżyny Łódzkiej“, rzecz oparta na źródłowych danych.

3) W dniu 25 kwietnia r. b. w sali Stowarzyszenia Techników p. Wacław Jacuński, prof. z Warszawy, wygłosił odczyt p. t. „Dziedzictwo epoki lodowcowej w Polsce“. Na tem zebraniu p. inżynier Hirszberg dokończył swój referat p. t. „Rys geologiczny Wyżyny Łódzkiej“.

4) W dniu 8 października w lok. Stowarz. nauczycieli, p. Michał R. Witanowski, prezes Oddz. Piotrkowskiego, odczytał swe „Wrażenia z wycieczki na Kaszuby“, w dyskusji jaka się wywiązała zabrali głos: adw. A. Żelazowski i dyr. Świerczewski rzucając światło na stosunki wzajemne na Ka-

szubach i na znaczenie tego pomorza pod względem balneologicznym.

5) W dniu 19 listopada w lok. Stow. nauczycieli, wygłosiła pani Franciszka Rudnicka: „Ukraina w literaturze XIX-go stulecia“.

6) W dniu 17 grudnia prof. A. Dobrowolski, spółtowarzysz Arctowskiego w wyprawie do biegun południowego, wygłosił: „Znaczenie naukowe wypraw polarnych“, ilustrowane licznymi przezroczami.

W celu spopularyzowania wiedzy krajoznawczej prof. Stef. Bagieński odczytał prace gotowe: „Podole“ i „Żmudź i Żmudzini“.

Sekcja muzealna. Skład jej: pp. S. Bagieński, F. Lenartowicz, Perzyna, A. Parasicz, J. Radwański (kustosz) i Stan. Smoleńska. Zbiory muzealne: a) z przemysłu miejscowego 79 okazów; b) z geologii i mineralogji 90 okazów; c) z archeologii 9 okazów; d) wykopalisk 40 okazów pojedynczych, oraz 6 tab. z naszytymi drobnymi okazami; e) z etnografji 62 okazy; f) z numizmatyki 247 monet, 14 medali, 2 pieczęcie i 4 papierowe asygnaty; g) księgi starożytne 2; h) rękopisy (dokumenty, patenty, akty) 9 sztuk; i) druki (pisma periodyczne, części starych ksiąg) 10 egzemplarzy; k) ryciny (miedzioryty, staloryty, drzeworyty, fotografie, rysunki) 69 sztuk; l) mapy i plany 17 sztuk; m) atlasów 2 sztuki. Wszystko to jednak, jak wspominaliśmy wyżej, niema należytego rozmieszczenia.

Biblioteka liczy 86 dzieł w 129 tomach. W roku 1911 wydano na zakup książek rb. 82, między innemi nabyto „Słownik Geograficzny“, którego brak dotkliwie odczuwał zarząd oddziału. Nabyto również mapę Litwy i Rusi — Bazewicza i mapę Ks. Poznańskiego.

Sekcja fotograficzna. Skład jej: F. Wróblewski przewodniczący, Z. Mittelstaedt sekretarz, W. Borowski, St. Ankersztajn, Piotr Korewa i Ambroży Zajdel. Sekcja utworzoną została dopiero w ciągu

roku, działalność jej ograniczyła się do należytego zorganizowania się, co jest wstępem do pracy systematycznej. Jako główny cel postawiła sobie zebranie charakterystycznych typów i widoków miasta i najbliższej okolicy, w tym celu podzieliła miasto na rewiry, w których uczestnicy sekcji będą planowo dokonywać zdjęć fotograficznych, mając przede wszystkim na uwadze budynki starsze powoli znikające. Staraniem Sekcji, na wystawę „Krajobraz Polski“ wysłano 92 fotografie, przez uczestników Sekcji wykonane.

Sekcja statystyczna. Skład jej: pp. J. Adamowicz, Cz. Świerczewski, S. Rączkowski, Jan Ruszkowski, W. Maciejewski, Antoni Hübner i K. Kędzierski.

W d. 19 lutego na zebraniu miesięcznem pan Kajetan Kędzierski podał wniosek utworzenia Sekcji statystycznej, zadaniem której byłoby systematyczne gromadzenie materiałów dotyczących ziemi piotrkowskiej wogóle, a pow. łódzkiego w szczególności, w celu zobrazowania różnych właściwości terenu, stanu gospodarczego, sanitarnego, oświatowego i kulturalno-obyczajowego.

W d. 25 kwietnia Zarząd przyjął program szczegółowy Sekcji, przedstawiony przez projektodawcę i wyznaczył na ewentualne potrzeby Sekcji kwotę rb. 50, kwota powyższa została dotychczas nienaruszona. W d. 5 maja odbyło się posiedzenie organizacyjne, na którym p. Kędzierski przedstawił zgromadzony materiał pomocniczy: dziełka i broszurki w liczbie 20 egz., map i atlasów 7 egz., nadto przedstawił obecnym mapę Łodzi, wykonaną w wielkim formacie przez p. Antoniego Hübnera, którą p. Hübner ma ofiarować Oddziałowi, oraz ma opracować dla Oddziału mapę dużych rozmiarów (2 m. $\times$ 1½ m.) powiatu Łódzkiego. Uchwalono na razie ograniczyć działalność Sekcji do opracowania monografji powiatu Łódzkiego, przyczem uwzględniać nie tylko teraźniejszość, lecz i przeszłość.

Bilans funduszków Oddziału w d. 31/XII 1910 r.

STAN CZYNNY.

Gotówka w Tow. Wzajemn.

Kredytu	Rb. 575 k. —
W kasie Oddziału	„ 5 „ 23
Pozostałe znaczki człon-	
kowskie 1 szt. po rb. 1	„ 1 „ —
Składki członk. 1910 roku	
opłacone w 1911 r.	„ 36 „ 50 Rb. 617 k. 73
	<u>Rb. 617 k. 73</u>

STAN BIERNY.

Wpłacone przez p. W. Klos-

sa na konkurs krajozn.	Rb. 25 k. —
Należność księgarni Fische-	
ra za kolportaż „Zie-	
mi“ w 1910 r.	„ 9 „ — Rb. 34 k. —
Majątek Oddziału	„ 583 „ 73
	<u>Rb. 617 k. 73</u>

Dochody i wydatki 1911 r.

PRZYCHÓD.

Wpisowe od 67 członków

po 1 rb.	Rb. 67 k. —
Składki członkow. 1911 r.	„ 781 „ —
Procenty od kapitału	„ 16 „ 41
Zysk na sprzedaży pocztó-	
wek	„ 26 „ 72
Dochód z wycieczek	„ 117 „ 71
Zysk na sprzedaży wyda-	
wnictw	„ 3 „ 46 Rb. 1012 k. 30
	<u>Rb. 1012 k. 30</u>

WYDATKI.

I. Administracyjne.

Lokal	Rb. 220 k. —	
Dyżury	„ 100 „ —	
Druki i szematy	„ 44 „ —	
Inkaso	„ 28 „ 37	
Marki, przekazy, depesze	„ 29 „ 11	
Różne drobne wydatki	„ 22 „ 15	Rb. 443 k. 73

II. Odczyty.

Wynajęcie sali	Rb. 30 k. —	
Prelegenci	„ 30 „ —	
Wynajęcie przezroczy	„ 5 „ 73	
Wydatki związane z urządzeniem odczytów	„ 11 „ 17	
	<u>Rb. 76 k. 90</u>	

Za potrąceniem wpływów za wejścia	„ 10 „ 10	„ 66 „ 80
---	-----------	-----------

III. Powiększenie inwentarza.

Prenumerata pism	Rb. 18 k. 10	
Kupno książek do bibljot.	„ 63 „ 95	
Latarn. projekc. rb. 81 k. 70		
Lampa elektr. „ 29 „ 50		
Ekran	„ 4 „ 88	„ 116 „ 08
		„ 198 „ 13

IV. Udział w wydatkach Centrali.

% od składek i wpisów	Rb. 88 k. 45	
Wydatki związane z rozpowszechn. „Ziemi“	„ 26 „ 13	„ 114 „ 58

V. Różne wydatki.

Koszta udziału w wystawie pocztówek	Rb. 27 k. 50	
Delegacje	„ 7 „ 35	
Koszta związane z powiększ. zbiorów muzealnych	„ 10 „ 17	
Na wydawn. dzieł Nałkowskiego	„ 50 „ —	„ 95 „ 12
	<u>Rb. 918 k. 26</u>	
Powiększenie majątku	„ 94 „ 04	
	<u>Rb. 1012 k. 30</u>	

Bilans funduszków Oddziału d. 31/XII 1911 r.

STAN CZYNNY.

W kasie Tow. Wzaj. Kred.	Rb. 700 k. —	
Wartość pozost. 3 znaczk. członkowskich	„ 3 „ —	
Wartość pozostałych po- cztówek	„ 19 „ 90	
Wartość pozost. numerów Pomorza 3 n. à 0.50	„ 1 „ 50	
Wartość pozost. 6 rocznik. „Ziemi“ 1911 r. po 4.60	„ 27 „ 60	
Gotówka w kasie	„ 36 „ 86	Rb. 788 k. 86
		<u>Rb. 788 k. 86</u>

STAN BIERNY.

Należność Centrali:		
za roczniki	rb. 8 k. 40	
za wydawnictwa „ 8 „ 09		
dziesięcina	„ 88 „ 45	Rb. 104 k. 94
Należność Oddz. Kujawsk.		
za pocztówki	„ 1 „ 65	
Nieopłacona prenum. „Wsi Illustr.“ za $\frac{1}{2}$ roku	„ 4 „ 50	Rb. 111 k. 09
Majątek Oddziału na po- czątku 1911 r.	Rb. 583 k. 73	
Powiększenie w 1911 r.	„ 94 „ 04	
Majątek z końcem roku	<u>Rb. 677 k. 77</u>	„ 677 „ 77
		<u>Rb. 788 k. 86</u>

Komisja Rewizyjna, rozpatrzywszy bilans i do-
wody, znalazła bilans w porządku, zgodny z dowo-
dami i jako należycie sporządzony, uznała, że przez
Ogólne Zebranie winien być zatwierdzony.

August Raubal
K. Stebelski
F. Hirsberg

Lista Członków.

A damczewski Lech	Donatowiczówna Eugenia
Adamczewski Wacław	Draże Łucja
Adamowicz Józef	Drozdowski Wacław
Adamowiczowa Janina	Drozdowski Witold
Adamowiczowa Józefa	Dyljon Henryk
Andrzejewski Aleksander	Dr. Eichler Witold (Pa-
Andrzejewski Henryk	bjanice)
Andrzejewski Teofil	Ekerkunst Aleksander
Ankersztajn Stanisław	Elznerowiczówna Zofja
Arkuszewski Jan	F alcman Wacław
B agieński Stefan	Fiedler Konrad
Barciński Marcei	Fiedler Zygmunt
Barczewski Józef	Fiszer Ludwik
Barczówna Wanda	Foerster Paweł
Dr. Bartoszewicz Stanisław	Fornalska Marja
Becker Eugenjusz	G ablerowa Ludwika
Bergerówna Władysława	Gajówna Walentyna
Bernhard Antoni	Dr. Garliński Władysław
Birencweig Bernard	Garlikowski Jan
Bryl Aleksander	Gatke Wilhelm
Bocheńska Janina	Gelade Natan
Bogusławski Kazimierz	Goldflam Aleksander
Borowski Witosław	Goldmüntz Michał
C haremza Antoni	Gontarska Sabina
Chodkowski Stanisław	Dr. Gorski Korneli
Chojnacka Marja	Gostkiewicz Stefan
Chorzelski Alfred	Grabowska Zofja
Chrzanowski Józef	Grzybowska Marja
Cichocki Bronisław	Grzyska Janina
Cielecki Antoni (Zgierz)	Gryglik W.
Czajkowska Aniela	H ansen Janina
Czeraszkiewicz Jan	Hansen Karolina
(Zgierz)	Hansen Małgorzata
D ąbrowski Jan	Heiman Aleksander
Dąbrowski Lucjan	Heinrich Edward
Dobrowolski St. (Zgierz)	Hentschlowa Felicja
Dolewski Ignacy	Heppen Antoni

Hermanowski Wojciech	Koralowa Ludwikowa
Hirszberg Franciszek	Korewa Piotr
Hirszel Ignacy	Kossakowska Helena
Horodyński Włodzimierz	Kotynia Andrzej
Iżycka Aleksandra	Kowalski Jan
Jabłońska Eugenia	Koziolkiewiczówna Adela
Jabłońska Zofja	Koźmiński Leon
Jankowski Aleksander	Kreutzer Stanisław
Januszewska Zofja	Kreutzerowa Józefa
Jarzębowski Juljusz	Kujawski Wacław
Jasiński Bronisław	Kulisz Edward
Jasiński Edmund	Kuley Eugenjusz
Jasiński Władysław	Kunkel Wiktor
(Zgierz)	Kułakowski Czesław
Jehn Robert	Kułakowski Zdzisław
Jelińska Janina	Lange Józef B.
Jętkiewicz Lucjan	Lechowski W. D.
Kaffanke Wacław	Leman Jerzy
Kajzer Roman	Lenartowicz Franciszek
Kamenz W.	Liesel Stanisław
Kamieński Tadeusz	Liesel Maksymiljan
Kapusta Jan	(Zgierz)
Kaupowicz Hilary (Zgierz)	Lindner Antoni
Kączkowski Stanisław	Lipińska Alina
Kędzierski Kajetan	Lipowska Seweryna
Kieruczenkówna C.	Lipowski Wł.
(Zgierz)	Lipschitz Leon
Kilański Tomasz	Lolentz Ryszard
Kloss Wacław	Lutrosiński Aleksander
Knapski Bolesław	Łopatto Stanisław
Kokeli Tadeusz	Łopatto Szczęсна
Dr. Koliński Józef	Łaziński Stanisław
Koldonek Antoni	Łuba Marjan
Kon Adolf	Łukomski Stanisław
Konarzewska Bronisława	Macher Edward
Dr. Konic Józef	Maciński Jan
Konzon Naftali	Maciński Paweł
Kopczyńska Zofja	Macińska Wiktorja
Kopczyński Jan	Majeranowska Bronisława

Majeranowski Piotr
Majeranowska Łucja
(Zgierz)
Majewski - L. Stanisław
Majewska - L. Wanda
Majewski Stanisław
Maj-Majewski Eugenjusz
Ks. Malinowski Ryszard
Ks. Małczyński Walenty
Małkowski Wiktor
Markiewicz Tadeusz
Maternicki Franciszek-
Henryk
Mędrzecki Władysław
Michalski Jan
Michałowski Antoni
Micherski W. T.
Dr. Mierzyński Z.
Miler Romuald
Dr. Mittelstaedt Edward
Mittelstaedt Zygmunt
Mix Paweł
Moczulska Wanda
Müller Sydonja
Müller Wanda
Nelkenbaum Julian
Newe Jadwiga
Nitecki Mieczysław
Nosiekiewiczówna Leonja
Nowak Julian
Nusbaum Bolesław
Oberfeld Roman
Okuszko Celina
Olczak Stanisław
Osiecka Lucyna
Osińska Eugenja
Dr. Ostaniewicz Edward
(Pabjanice)
Ostrowski Wacław

Oświecimski
Pałaszewski Franciszek
Panufnik Antoni
Parasiecz Anatoljusz
Pągowska Janina
Perzyna Józef
Pętkowska Zofja
Pfeiffer Józef
Piasecki Ludomir
Piechocki Wacław
Pieńkowska Felicja
Pietkiewicz Adolf
Dr. Plichta Stanisław
Pogonowski Józef
Pogorzelska Marja
Pogorzelski Stefan
Pryssewiczówna Janina
Przeździecki Henryk
Radwański Józef
Radwański Stanisław
Ramisch Alfred
Raubal August
Rebel Aleksander
Rothertówna Helena
Rothertówna Jadwiga
Rothertówna Wanda
Rowiński Jan
Rucińska Władysława
Rudnicka Franciszka
Rudnicki Mieczysław-
Wiktor
Rudolf Edmund
Rusin Józef
Rządkowski Zygmunt
Dr. Sadkowski Henryk
Sandomierski Zygmunt
Schmidtówna Małgorzata
Schoeneich Janina
Scholtz Otton

Siemiątkowski St.
Ks. Sienicki Bronisław
Siennicka Lucyna
Dr. Skalski Stanisław
Skawronjek Władysław
Skowroński Zygmunt
Smoleńska Stanisława
Sokolewicz Wacław
Sokołowska Stanisława
Dr. Sonnenberg E.
Stachlewski Aleksander
Stanisławski Adam
Starowicz Jan
Starzyńska Zofja
Stawowczykówna Marta
Stebelski Kazimierz
Sterlingowa H.
Stępowski Wacław
Sulikowski Władysław
Sumiewski Adolf
Surowiecki Aleksander
Suszyński Ignacy
Świątkowski Wacław
Świercz Jan (Zgierz)
Świerczewski Czesław
Szaniawski Czesław
Szonert Ignacy
Szymanowski Jan
Szymański Apolonjusz
Tańska Zofja
Tananiewiczówna Janina
Tauchertówna Otylja
Tomaszewski Kazimierz
Trembecka Helena
Dr. Trenkner Henryk
Tucholski Antoni
Tulin Roman
Tujakowski Teodor

Trojanowski Eugenjusz
Truszkowski Karol
(Zduńska Wola)
Wasilewski Jan
Wasik Wiktor
Weigt Edward
Weigt Stanisław
Weinertówna Janina
Weiss Bolesław
Weyer Stanisław
Wieliczko Juljusz
Wilks Waldemar
Winnicki Franciszek
Witkowski Józef
Wocalewska Marja
Wojeński Stefan
Wolkowski Roman
Wróblewski Franciszek
Wróblewski Jan
Wróblewski Kazimierz
Wyrańkiewicz Władysław
Wyrzutowicz Jan
Wyrzykowski Henryk
Wysznacki Konstanty
Zaborowski Józef
Zaborski Mieczysław
Zajdel J. A.
Zaleski Karol
Zaleski Marjan (Zgierz)
Zalewska Krystyna
Zarzycka Marja
Zarzycki Mieczysław
Zasacki Konstanty
Zawisza Walenty
Zbijewska Julja
Zieliński Stanisław
Żelazowski Antoni

Oddział Łomżyński.

Członków 56.

Dnia 19 lutego 1911 r. odbyło się w lokalu Kasy Przemysłowców ogólne roczne zebranie członków Oddziału Łomżyńskiego, na które przybyło 24 członków. Na przewodniczącego powołano przez aklamację p. Fr. Tuszowskiego, który na sekretarza zaprosił p. Al. Beręsowicza.

Sekretarz Oddziału p. Napierkowski odczytał sprawozdanie z działalności Oddziału za rok ubiegły 1910 i zamierzenia na rok 1911.

Do Zarządu powołani zostali pp. Stalski, Stopa, Niklewski, Kleindienst, Rościszewski i Bodalski.

Do Komisji Rewizyjnej powołano pp. Zygmunta Skarzyńskiego, Stanisława Wojczyńskiego i Ignacego Dąbrowskiego.

Budżet, przedstawiony przez Zarząd, ogólne zebranie zaakceptowało.

Wybrany Zarząd Oddziału, skooptowawszy pp. S. Dębińskiego, A. Jarnuszkiewiczową, J. Pigłowską i Fr. Tuszowskiego, i podzieliwszy się między sobą czynnościami, odbył w roku sprawozdawczym 6 posiedzeń, na których zdecydowano następujące sprawy:

1) Wydano pierwszą serję pocztówek z wido-kami ziemi Łomżyńskiej. Na serję tę złożyło się 6 kart, odznaczają się one pięknem wykonaniem i powinny liczyć na popyt. Na piękne to wydawnictwo, kosztą którego wyniosły 300 rb., Zarząd zmuszony został zaciągnąć pożyczkę w sumie 100 rb., co wraz z zeszłoroczną pożyczką, zaciągniętą na kupno aparatu fotograficznego, po częściowem spłaceniu jej w roku sprawozdawczym, stanowi obecnie pokaźną sumę 225 rubli, obciążającą budżet Oddziału.

2) Wynajęto lokal własny, w którym znalazły pomieszczenie zbiory muzealne Oddziału oraz bi-

bljoteka. Jest on jednak zbyt szczupły, aby mogły się w nim odbywać zebrania miesięczne; z powodu więc braku odpowiedniego lokalu, w roku sprawozdawczym nie mogły one jeszcze być wprowadzone w czyn.

3) Zamiaru wzniesienia krzyża na cmentarzy-sku z epoki przedchrześcijańskiej we wsi Mątwnica pod Nowogrodem postanowiono zaniechać z powodu braku funduszków; natomiast zwrócono się do Towarzystwa Cesarskiej Komisji Archeologicznej w Petersburgu z prośbą o zaopiekowanie się tym zabytkiem przeszłości.

Na posiedzeniu Zarządu, odbytem w dniu 27 kwietnia, na miejsce p. Stalskiego, który ustąpił z Zarządu, wybrano prezesem Oddziału p. J. Kleindienst, a na przewodniczącego sekcji wycieczkowej p. M. Bodalskiego. Skonstatowano jednocześnie ten smutny fakt, że członkowie Zarządu, zbyt zaabsorbowani pracą zawodową, pomimo najszczer-szych chęci, nie mają dosyć czasu poświęcić się sprawom Towarzystwa, a z pośród osób, rozporzą-dzających wolnym czasem, brak chętnych do pracy.

Zarząd Oddziału:

Prezes *Juljusz Kleindienst.*

Sekretarz *Stefan Dębiński.*

Zastępca sekretarza *Janina Pigłowska.*

Skarbnik *Hipolit Rościszewski.*

Członkowie *Mieczysław Bodalski, Adela Jarnuszkiewiczowa, Tomasz Niklewski, Franciszek Stopa, Franciszek Tuszowski.*

Przewod. sekcji muzealnej *Tomasz Niklewski.*

Przew. sekcji wycieczkowej *Mieczysław Bodalski.*

Przew. sekcji odczytowej *Adela Jarnuszkiewicz.*

Przew. sekcji popularyzacji krajoznawczej

Franciszek Stopa

H. Rościszewski

Bibljothekarz *J. Kleindienst.*

Członkowie komisji Rewizyjnej:

Ignacy Dąbrowski, Zygmunt Skarzyński, Stanisław Woyczyński.

Sekcja wycieczkowa

przewodniczący M. Bodalski.

Sekcja wycieczkowa, wzorem lat ubiegłych, wytknęła sobie za zadanie poznawanie przedewszystkiem miejscowości, znajdujących się w promieniu działalności Łomżyńskiego Oddziału Tow. W tym celu zorganizowano szereg wycieczek, które, łącznie z urządzonemi w roku ubiegłym, dały uczestnikom możliwość poznania prawie wszystkich ważniejszych miejscowości Ziemi Łomżyńskiej.

Wycieczki powyższe, ze względu na możliwie niskie opłaty, dały możliwość uczestniczenia w nich szerszym kołom publiczności, a w szczególności młodzieży szkolnej. Towarzyszące wycieczkom powodzenie wskazuje o dużym zainteresowaniu się tym odłamek pracy Tow.

Wycieczek w okresie sprawozdawczym odbyło się 8 przy ogólnej liczbie uczestników 229.

Wycieczki odbyły się:

I) Do Jedwabnego, odległego o 16 wiorst, dn. 23 kwietnia, przy udziale 17 osób. Zwiedzono szczegółowo miejscowy kościół, szkołę, oraz miano sposobność zapoznania się z drobnym przemysłem mieszkańców. Obejrzano 2 fabryki rękawiczek, fabrykę kapeluszy słomkowych, warsztaty tkackie i miodosytnię.

II. Dnia 14 maja do Wizny, 21 wiorst, uczestniczyło 20 osób. Wycieczka wyruszyła drogą przez Drozdowo i Krzewo, ciągnącą się w części malowniczym brzegiem Narwi. Po obejrzeniu ogólnym osady udano się do kościoła, po zwiedzeniu którego nczyniono szereg zdjęć fotograficznych na cmentarzu kościelnym i na górze zamkowej. Powrotną drogę odbyto przez piękne lasy Bożejowa.

III. Dnia 21 maja do Kolna i Kozła, 35 wiorst, przy niezwykle dużym udziale, gdyż 71 osób, co tymbardziej należy podkreślić, że dzień był dżdżysty i zimny, a w powrotnej drodze uczestnicy byli uraczeni ścią listopadową śnieżycą. Po drodze zwiedzono w Małym Płocku kościół, następnie grodzisko i wreszcie ogrody i sady majątku p. Żukowskiego. W dalszym ciągu zatrzymano się w majątku Korzeniste, gdzie obejrzano gorzelnię, obory, stajnie i wogóle całe gospodarstwo. Objasnień fachowych udzielał z całą uprzejmością właściciel majątku, p. Kisielnicki. Kolno obejrzano ogólnie, poczem udano się do pobliskiej wsi Kozła, gdzie zaznajomiono się z fabrykacją piwa w browarze p. Śniegockiego.

IV. Dnia 28 maja do Szczuczyna, 45 wiorst, z udziałem 19 osób. Podczas odpoczynku w Stawiskach obejrzano kościół i oryginalną synagogę. W Szczuczynie obejrzano miejsce, gdzie dawniej wznosiła się rezydencja założyciela miasta Szczuki, a następnie kościół i podziemia, w których mieszczą się zwłoki Szczuki i jego małżonki oraz okolicznej szlachty i ojców Pijarów.

V. Dnia 4, 5 i 6 czerwca samochodem do Puszczy Białowieskiej, w 26 osób. Po drodze zatrzymano się i zwiedzono miasta Zambrów i Bielsk. Wycieczkę tę zaliczyć można do rzędu wycieczek najbardziej udanych w miejscowych warunkach.

VI. Dnia 7 czerwca do wyżyny Czerwonoborskiej, z udziałem 22 osób. Droga przez wsie Zawady, Giełczyn, Podgórze, Bacze Suche dotarto do st. Czerwony-Bór, skąd szosą zambrowską powrócono do Łomży.

VII. Dnia 18 czerwca do Miastkowa, przy udziale 41 osób. Zwiedzono Miastków oraz 2 młyny wodne w malowniczym otoczeniu miastkowskich lasów.

VIII. Dnia 24 czerwca wycieczka do Ojcowa. Marszruta obejmowała następujące miejscowości:

Łomża, Czerwony-Bór, Puławy, Kazimierz, Janowiec, Sandomierz, Ossolin, Ujazd, Iwaniska, Słupia, skąd przez szczyt gór Łysej i Łysicy do S-tej Katarzyny; następnie przez Kielce, Olkusz do Ojcowy. Po trzydniowym pobycie wśród przepięknych gór Ojcowskich wyruszono z powrotem, zwiedzając po drodze Radom. Doskonała pogoda i ożywiony nastrój towarzyszyły wycieczkowiczom przez cały czas. Powrót nastąpił 4 lipca.

Nie doszły do skutku z różnych powodów następujące wycieczki; do Starej-Łomży, Jednaczewa, Makowa, Mątewicy, Kleczkowa i okolic Nowogrodu. Na każdej z wymienionych wycieczek przewodnik wycieczki lub osoba, uprzednio uproszona, udzielali uczestnikom danych o zwiedzanej miejscowości.

Przewodniczyli wycieczkom: pp. Bodalski, Oszubski, Niklewski, Kleindienst i Rościszewski.

Niezależnie od wycieczek wyżej wymienionych, odbyto 20 wycieczek kolarskich, mających charakter ściśle towarzyski.

Sekcja muzealna.

Kierownik T. Niklewski.

Muzeum przy końcu roku 1910 miało okazów 347, obecnie posiada ich 952, przybyło więc w roku sprawozdawczym okazów 605. Złożyły się na to: żarna przedhistoryczne ze zbiorów po ś. p. Zygmuncie Glogerze, ofiarowane Oddziałowi Łomż. za pośrednictwem Centrali; fotografie gmachów i różnych pamiątek w Ziemi Łomżyńskiej; próbki tkanin miejscowego wyrobu; dokumenty historyczne z czasów porozbiorowych; kolekcja rud z Bolesława pod Olkuszem; nasiona miejscowe; przekroje drzew miejscowych; zielnik, marki, medale, monety i t. p.

Sekcja odczytowa.

W ciągu roku sprawozdawczego zorganizowano 3 wieczory w miejscowym iluzjonie „Mirage“

w połączeniu z przedstawieniami kinematograficznymi, a mianowicie:

1) 3 lutego członek Zarządu p. Stopa miał pogadankę „O Niemnie“, ilustrowaną przezrocami oraz obrazami kinematograficznymi.

2) 6 marca pokazano przezrocza do „Pieśni o ziemi naszej“ Pola, z deklamacją odpowiednich ustępów; deklamację poprzedziła charakterystyka krajobrazu polskiego, wygłoszona przez członka Zarządu p. J. Kleindiensta.

3) 19 maja wygłosił p. Wacław Jacuński z Warszawy odczyt p. t. „Dziedzictwo epoki lodowcowej“.

Wieczory te, pomimo że spotkały się z wielkim uznaniem miejscowego społeczeństwa i zgromadziły setki osób, nie przyniosły spodziewanych korzyści materialnych, z powodu uciążliwych warunków, na jakich właściciele iluzjonu odnajmowali salę Oddziałowi Towarzystwa.

Sekcja popularyzacji krajoznawstwa.

Kierownicy pp. Stopa i Rościszewski.

Jak i w roku 1910, sekcja pracowała w kierunku historyczno-etnologicznym i przyrodniczym. Z pierwszej dziedziny wygłoszono referaty: „Myśliwstwo powiatu Szczuczyńskiego“, „Obyczaje szlachty mazowieckiej“, „Historja ziemi Łomżyńskiej i ziem przyległych do niej“; z drugiej — „Gady i płazy Królestwa Polskiego“, „Żubr, jego pochodzenie i miejsce pobytu“.

Sekcja fotograficzna.

Wobec braku odpowiedniego kierownika, ograniczyła swoją działalność na dokonywaniu zdjęć fotograficznych na wycieczkach.

Biblioteka.

Posiada obecnie 75 książek, rękopisy i kilka tablic poglądowych i map do historii Polski. W ro-

ku sprawozdawczym dary w książkach złożyli pp.
H. Wilhelmi, L. Konopka, Szumański, Skiwski.

Ruch członków..

W ciągu roku 1911 przybyło członków 23,
ubyło 11, pozostało w końcu 1911 roku 56 osób.

Sprawozdanie kasowe.

Pozostało z roku 1910 Rb. 11 kop. 57

WPŁYWY.

Zaległe składki z roku 1910	„	17	„	25
Wpisowe	„	23	„	—
Pożyczka w Kasie Przemysłowców Ł.	„	100	„	—
Składki Członków	„	139	„	25
Dochód T-wa z odczytów	„	118	„	87
Pozostałość kosztów wycieczek	„	1	„	80
Procent od składanych czasowo pie- niędzy	„	3	„	35
Z rozprzedaży pocztówek T-wa	„	14	„	60
Przedpłata na „Ziemię“	„	11	„	25

Razem Rb. 440 kop. 94

WYDATKI.

Przepisywanie, druki i portorja	Rb.	24	kop.	53
Służba	„	22	„	50
Koszta odczytu	„	31	„	87
Reszta dziesięciny należnej Centrali	„	2	„	80
Raty i procenty od pożyczki	„	66	„	18
Prenumerata „Ziemi“	„	11	„	30
Prenumerata „Wspólnej Pracy“	„	3	„	75
Zaliczka na pocztówki okazowe	„	1	„	60
Częściowe pokrycie rachunku wy- dawnictwa pocztówek	„	200	„	—
Przybory fotograficzne	„	9	„	—
Koszta urządzenia stacji pluwiometr.	„	2	„	98
Wydatki muzeum	„	3	„	—
Lokal za trzy miesiące	„	15	„	—

Razem Rb. 394 kop. 51

PORÓWNANIE.

Dochód	Rb. 440 kop. 94
Wydatki	„ 394 „ 51
Pozostałość kasowa . . .	Rb. 46 kop. 43

Lista Członków.

Alchimowicz Konstanty	Łempicki Henryk
Antosiewicz Kazimierz	Makarewicz Maksymilian
Batogowska Marja	Dr. Marconi Ferrante
Dr. Beber Rudolf	Mieczkowski Adam
Beręsewicz Aleksander	Napierkowski Mieczysław
Bobińska Teodozja (Szczu- czyn)	Niklewski Tomasz
Bodalski Mieczysław	Oppenheim Maurycy
Cabert Edmund	Oszubski Bronisław
Chrystowski Aleksander	Pigłowska Janina
Ciecierski Leon	Pilniakowski Ignacy
Ks. Czarnowski (Szczu- czyn)	Płoński Stanisław
Czubaczyński Karol	Rogiński Antoni
Dr. Dąbrowski Ignacy	Rościszewski Hipolit
Dębiński Stefan	Rychter Józef
Domurat J. (Szczuczyn)	Siwkowski Michał
Filochowski Tomasz	Skarzyński Zygmunt
Gregorjew Stanisława	Stalski Wacław
Grzymkowska Zofja	Stopa Franciszek
Haraburda Antoni	Suchcicki Edmund
Hryniewicz Franciszek	Sczęsna Julja
Jarnuszkiewicz Adela	Szczęsnowiczówna (Szczuczyn)
Kleindienst Juljusz	Tittenbrun Mieczysław
Kłoskowski Wiktor	Tuszowski Franciszek
Komornicki Stanisław	Wądołowska Marja
Korzeniowska Marja	Woyczyński Stanisław
Kraft Tadeusz	Zagórska Cecylja
Kraszewska Benedykta	Zagórska Marja
Krzyżanowski Piotr	Zakrzewski An. (Szczu- czyn)

Oddział Łowicki.

Członków 76.

Rok ubiegły, to rok ciężkich klęsk dla mieszkańców Łowicza. Zamknięcie czteroklasowej szkoły żeńskiej, a następnie siedmioklasowej szkoły polskiej męskiej, przygnębiło miasto, stał apatja, zniechęcenie do pracy społecznej w każdej dziedzinie. Ten stan ogólny społeczeństwa odbił się ujemnie na intensywności pracy Oddziału. Parę projektowanych wycieczek nie doszło do skutku, z powodu braku uczestników. Zainteresowanie Członków zebraniami miesięcznymi było również bardzo słabe, mimo, że Zarząd dokładał wszelkich sił, aby je uczynić zajmującymi i pożytecznymi. Wobec tego niepodobna winić Zarządu za niezbyt ożywioną działalność. Najlepsze chęci i zapał do pracy paraliżowała apatja ogólna, brak widomych rezultatów pracy.

Oto sprawozdanie działalności Zarządu w roku 1911-ym.

Zarząd Oddziału w d. 18 stycznia podzielił się pracami w sposób następujący: na przewodniczącego Zarządu wybrany został p. Dąbrowski, na zastępców p. A. Chmielińska i ks. kan. Niemira, na bibliotekarza p. Madaliński, na kasjera p. Diehl, na sekretarza p. Hauszyldówna.

Postanowiono powołać do życia następujące sekcje:

- 1) wycieczkową z p. Diehlem na czele;
- 2) odczytową z p. Berankiem;
- 3) biblioteczną z p. Madalińskim;
- 4) muzealną z p. A. Chmielińską.

Z powodu ustąpienia z grona członków Zarządu p. Dąbrowskiego i p. Hauszyldówny, zaproszono do Zarządu w połowie września pp. Horzelskiego i Piaskowskiego. Obowiązki przewodniczącej włożono na p. A. Chmielińską.

Zarząd rozpoczął działalność od rozesłania 400 z górą odezw do mieszkańców Łowicza, okolicy i sąsiednich powiatów, zachęcających do zapisywania się na członków Towarzystwa, prenumerowania „Ziemi“ i zasilania zbiorów T-wa odpowiednimi okazami. Na 400 z górą rozesłanych odezw, 5 osób zapisało się na członków, do Muzeum przybył jeden okaz, pień starego dębu, ofiarowany przez p. Kluga ze Skierniewic.

Zebrań Zarządu zwoływane były 10 razy.

Z tych zebrań dwa nie mogły odbyć się z powodu nieprzybycia wymaganej ilości członków.

Zarząd postanowił urządzać odczyty w każdą niedzielę w lokalu T-wa. Uzyskano pozwolenie gubernatora na wygłoszenie 36 odczytów. Niestety, z zatwierdzonych odczytów wygłoszone były zaledwie trzy, mianowicie: p. Kiślański wygłosił odczyt „O Szwajcarji“, p. Jacuński Wacław „Skarby w Karpatach“, p. Janowski Aleksander „O naszych miastach“.

Stało się to przedewszystkiem z tej przyczyny, że lokal T-wa jest zbyt mały na urządzenie odczytów, a wynajmowanie sali teatru połączone jest z kosztem, obciążającym zbytnio szczupłe fundusze T-wa.

Zebrań miesięcznych dla członków i wprowadzonych gości odbyło się 6:

I na pierwszym p. Kiślański wygłosił odczyt piękny i pożyteczny „O Szwajcarji“.

II na drugim p. Chmielińska delegatka zebrania ogólnego w Warszawie zdawała sprawę z działalności T-wa.

III na trzecim p. Chmielińska zdała sprawę z Wystawy Zdobnictwa w Warszawie.

IV na czwartym p. Markiewicz wygłosił pogadankę o nafcie w Galicji.

V na piątym p. Trawińska odczytała pogadankę Karola Hoffmana „Krajoznawstwo u nas“.

VI na szóstym p. Władysław Tarczyński wygłosił nadzwyczaj pożyteczną pogadankę „O archeologii przedhistorycznej i znaczeniu torfowisk dla historii“. Pogadanka ilustrowana była cennymi i licznymi okazami z Muzeum p. Tarczyńskiego.

Wycieczek zorganizowano 6.

1) Wycieczka d. 5 marca na Wystawę Zdobnictwa Ludowego do Warszawy. Przyjęło udział 63 osoby;

2) wycieczka d. 8 maja do Arkadji 41 osób;

3) wycieczka na Kaszuby w d. 29/VI — 2/VII łącznie z Oddziałem Kujawskim osób 8;

4) wycieczka do Włocławka 11/VI na Wystawę etnograf.-artystyczną osób 7;

5) wycieczka do Zdun i Jackowic w Łowickiem, łącznie z wyc. z Warszawy 24/IX osób 16;

6) wycieczka do Pszczelina 8 października 82 osób.

Niezależnie od powyższych wycieczek, zapowiadanych w „Łowiczaninie“ i za pomocą kurendy — 4-ch członków T-wa zwiedziło Kutno — szkołę polską, jej zbiory i wystawę obrazów.

Ogółem z wycieczek korzystało 221 osób.

Sprawozdanie Sekcji Muzealnej.

Mimo utrudnień z przyczyn natury formalnej i ogólnej apatji społeczeństwa, sekcja muzealna przejawiała żywotną działalność. Zaproszeni ludzie do wspólnego działania w sekcji muzealnej, nieśli jej chętnie swą pracę. To też rezultaty pracy są duże.

Sekcja odbyła 5 posiedzeń.

Na zebraniach postanowiono przystąpić do opracowania katalogu rozumowanego. W danej chwili 63 okazy są już opisane. Praca ta prowadzi się dalej.

W roku ubiegłym rozpoczęta ankieta, tycząca się warunków ekonomicznych i oświatowych wsi

w Łowickiem, objęła już 13 wsi. Wyniki tej pracy są bardzo ciekawe.

W ostatnich czasach nastąpił podział pracy w poszczególnych działach muzealnych. Pani K. Trawińska, wyspecjalizowana w układaniu tablic poglądowych, zgodziła się wykonywać tablice, w miarę napływającego materiału. Pani Chmieleńska, wykonawszy kilka pięknych tablic statystycznych, zdecydowała się pracować w tym kierunku. Pani Sokołowska podjęła się opieki nad napływającymi numizmatami, rozklasyfikowania ich i odpowiedniego uporządkowania. Pani Kołakowska, przy pomocy innych osób, podjęła się zbierania kart geograficznych, etnograficznych i tworzenia z nich albumów.

Sekcja rozwinęła energiczną działalność w zebraniu odpowiednich okazów na Wystawy Etnograficzne w Warszawie i we Włocławku. Udzielano podczas trwania wystaw w dziale Łowickim objaśnień. Komitet tak jednej jak drugiej wystawy okazał zadowolenie i wdzięczność za przyjęcie udziału w podjętych trudach.

Sekcja czyniła poszukiwania i ułatwiała nabywanie okazów etnograficznych. Z tej dziedziny pracy korzystało: Muzeum Etnograficzne w Krakowie, tworzące się Muzeum Etnograficzne we Lwowie, Muzeum Nauki i Sztuki w Łodzi, redakcja czasopisma „Studio” w Londynie, prof. etnografji Ciszewski, i wiele osób, zamiłowanych w etnografji. Sekcja w ciągu roku ubiegłego wysyłała wycinanki łowickie prócz powyżej wspomnianych miejscowości do: Poznania, Gniezna, Wilna, Mińska, Petersburga, Moskwy, Paryża, na Wołyn i Podole. Członkowie Sekcji odszukują zdolne „wytwórczynie” wycinanek, z uzdolnienia których korzystały dotychczas za bardzo małym wynagrodzeniem, niemal jedynie sąsiadki, a niekiedy wsie całe. Od dwóch lat prace ciekawsze wysyłane bywają w różne strony kraju, aby dawały świadectwo zdolności twórczych

ludu polskiego i budziły zamięrowanie do wytwórczości rodzimej.

Ostatnio okazy zdobnictwa z Księstwa Łowickiego znajdowały się na Wystawie pracy kobiet w Gnieźnie, otwartej 25/XI—11 r. i miały tam swój dział. O znaczeniu tego działu na wystawie pisze p. Felicja Gosieniecka, znana młoda działaczka: „Ogół nasz nie miał pojęcia o istnieniu księżaków, to też z zapartym oddechem słuchał o nich. Ogół ten zna chłop polskiego jedynie z tendencyjnych pism hakatystycznych; widzi na ilustracji obok walącego się chlewa, noszącego miano polskiej chaty, domek kolonisty, przypominający estetycznym wyglądem — domki szwajcarskie. Ci, którzy zwiedzali wystawę, a było ich wielu, poznali, że lud polski stoi na wyższym poziomie kulturalnym, niż szerzący fałsz umyślny nauczyciele hakatyści na kresach. Zbyteczne dodawać, jaki wpływ uświadamiający ma podobna wystawa“.

Do działu etnograficznego przybyło: popiersie staruszki-księżanki, rzeźba księżaka — Adama Petryny — wybitnie zdolnego.

Typy księżanek — obraz olejny.

Kapliczka rzeźbiona — praca księżaka Uczciwka.

2 ubiory starodawne kompletne, różne ubranie częściowe.

Wyroby drzewne księżaków.

Ze zdobnictwa ludowego: pajaki, wycinanki z różnych stron Łowickiego, oraz inne drobne rzeczy.

Całkowite ubranie księżackie dużej lalki — dar ks. kan. Niemiry.

Napływać zaczęły pierwsze dary od włościanek, p. M. Karczewska z Bochenia ofiarowała rękawiczki włóczkowe, chustkę starodawną, p. Józefa Ściborówna pas starodawny.

Dział przyrodniczy został wzbogacony przez kolekcje minerałów, skamieniałości, ptaki wypchane i inne okazy przyrodnicze.

Do innych działów przybyło:

Obraz „Chrystus Pan i apostołowie“ — dar. ks. Antosiewicza.

Mapa pow. Łowickiego — praca p. Piaskowskiego

Plany Domu Ludowego i łaźnie w Liskowie, fotografie z Liskowa.

Fotografje z Pszczelina, Mirosławic.

Fotografje z Łowickiego ofiarował Zarząd Główny.

Żarna przedhistoryczne ze zbiorów ś. p. Zygmunta Glogera — dar Zarządu Głównego.

9 obrazków olejnych ofiarowała p. Leppert z Warszawy.

15 tablic higienicznych — kopje tablic dr. Zawadzkiego.

3 tablice anti-alkoholowe.

3 tablice, osiągnięte z opracowania materiału zawartego w kwestjonariuszach ankiety, przeprowadzonej w 13-u wsiach Księstwa Łowickiego.

Mapa ścienna — Systemat wodny Ziem Polskich — dar T-wa „Uranja“.

Tablice poglądowe różne — dar T-wa „Uranja“.

4 tablice z sadownictwa — dar T-wa „Uranja“.

Narzędzia ogrodnicze — dar T-wa „Ogrodnik Polski“.

Książki — ofiarowała firma Gebethner i Wolff.

Różne monety.

Inne przedmioty drobne.

Fundusze Oddziału są tak szczupłe, że Zbiory nie mogłyby istnieć, a tembardziej rozwijać się, gdyby sekcja Muzealna nie zabiegała o stałe i jednorazowe ofiary.

Pod względem składanych na Muzeum ofiar, rok miniony należy do szczęśliwych. Sekcja Muzealna nie tylko opłaciła samodzielnie lokal, światło, opał, woźnego, wydała nadto na powiększenie zbiorów rb. 277 kop. 84 i powiększyła kapitał na projektowaną w przyszłości budowę domu własnego o 145 rb. — skromny dotychczasowy fundusz, zło-

żony w kasie Wzajemnego Kredytu w Łowiczu wynosi rb. 860 kop. 60.

Na Muzeum wpłynęło:

Z ofiar stałych	Rb. 158 kop. 90
od Komitetu Wyst. Zdobn. w Warsz.	" 100 " —
od Komitetu Wystawy z Włocł.	" 21 " 64
od p. Lepperta z Warszawy	" 10 " —
od p. Franaszkówny	" 10 " —
z pogadanek po za Łowiczem	" 29 " —
od p. Fel. Gosieniewskiej z Gniezna	" 12 " —
od p. Kołakowskiej	" 6 " —
z darów drobniejszych od wielu różnych osób	" 135 " 87

Razem z ofiar wpłynęło Rb. 523 kop. 41
ze sprzedaży wełniaków, dru-
ków i wycinanek " 46 " 54

Razem Rb. 698 kop. 95

Muzeum zwiedzały wycieczki zbiorowe: ze Skierniewic, z Łodzi, Piotrkowa, Szkoła żeńska z Łodzi, — osoby przyjezdne z różnych stron.

Sprawozdanie

z Zebrania Ogólnego Oddziału P. T. K. w Łowiczu

z dnia 30/XII 1911 roku.

Przybyło 20 członków Tow., przewodniczył inżynier Chmieleński, sekretarzem p. Janiszewski Stefan. Porządek dzienny przyjęto.

P. Chmieleńska odczytała sprawozdanie Zarządu i poszczególnych sekcji. W ostatnich czasach ubyłoby 10-ciu członków. Zarząd wzywa członków do intensywniejszej pracy niż dotychczas. P. Piaskowski mówi o zadaniach Towarzystwa i przedstawia projekt prac w roku przyszłym. P. Chmieleńska mówi o znaczeniu tygodnika „Ziemia“ i wzywa do prenumerowania. Zebrani członkowie wyra-

żają nadzieję, że liczba prenumeratorów nie zmniejszy się w 1912 r., mimo wyjazdu z miasta wielu rodzin.

Do Zarządu na rok 1912 wybrano 12 osób, które podzieliły obowiązki jak następuje:

Przewod. *Jan Chmieleński* (inżynier).

Zastępcy *ks. Niemira, Aniela Chmieleńska.*

Skarbnik *Stanisław Diehl.*

Sekretarz *Wiktor Pstrószeński.*

Bibliotekarz *Antoni Piątkowski.*

Przewod. sekcji wydawniczej *Roman Piaskowski.*

Przewodn. sekcji wyc. *Stanisława Szymanowska.*

Przewod. sekcji odczyt. inż. *Jan Chmieleński.*

Przew. sekcji muzealnej *Aniela Chmieleńska.*

Członkinie Zarządu *Marja Kolakowska, Julja Sokolowska, Jadwiga Tarczyńska.*

Komisja rewizyjna:

Kazimierz Kiślański, Emil Balcer, Karol Rybacki.

Sprawozdanie kasowe

od d. 1 grudnia 1910 r. do d. 1 grudnia 1911 r.

Pozostałość na 1 grudnia 1910 . . Rb. 8 kop. 51

WPŁYWY.

Wpisowe	16	”	—
Składki członków za rok 1910	7	”	75
” ” ” ” 1911	216	”	—
” ” ” ” 1912	3	”	—
Ofiary dobrowolne	8	”	—
Sprzedaż pocztówek	32	”	93½
Sprzedaż wydawnictw	8	”	60
Za prenumeratę „Ziemi”	108	”	10
Z biblioteki	138	”	91
Z odczytów	77	”	65
Z wycieczek	5	”	58

Wpływy ogółem Rb. 631 kop. 03½

WYDATKI.

Lokal	Rb.	48	kop.	80
Pensja woźnego	"	120	"	—
Pensja bibliotekarki	"	40	"	—
Biblioteka (książki)	"	84	"	77
Koszta odczytów	"	69	"	86
Różne wydatki	"	11	"	61
Kupno pocztówek	"	20	"	05½
Kupno wydawnictw	"	13	"	38
Prenumerata „Ziemi“	"	114	"	20
Piśmienne materiały, porto	"	10	"	39
Dziesięcina Centrali za 1910 r.	"	15	"	—
„ „ „ 1911 r.	"	25	"	08
Opał i światło	"	22	"	11
Na fundusz imienia Nałkowskiego	"	20	"	—

Wydatki ogółem Rb. 615 kop. 25½

Pozostałość na 1 grudnia 1911 r. „ 15 „ 78

Rb. 631 kop. 03½

Sprawozdanie sekcji muzealnej.

WPŁYWY.

Z ofiar	Rb.	523	kop.	41
% od lokacji	"	33	"	33

Rb. 556 kop. 74

WYDATKI.

Administracja	Rb.	133	kop.	90
Na zwiększ. zbiorów	"	277	"	84
Na zwiększ. kapitałów na bud. domu „	"	145	"	—

Rb. 556 kop. 74

Dnia 29 grudnia Komisja Rewizyjna rachunki sprawdzała i uznała je za zgodne z dowodami.

Członkowie Zarządu.

Prezes *Andrzej Dąbrowski*

Zastępcy: *Aniela Chmieleńska*, ks. kan. *Jan Niemira*

Sekretarz *Amelja Hauszyl*

Skarbnik *Stanisław Diehl*

Komisja Rewizyjna.

Kazimierz Kiślański, Władysław Tarczyński.

Lista Członków.

A ndrzejewski Bazyl	Kleindienst Reinhold
B alcer Eugenia	Kowalski Jan
Balcer Emil	Kwietniewski Stefan
Balcer Franciszek	Klug Edward (Skiernie-
Baranowski Aleksander	wice)
Beranek Wacława	L askowska Zofja
Beranek Roman	Larzak Zygmunt
Brzozowska Barbara	Ł uszczewski Włodzimierz
C hmielińska Aniela	M ajewski Ignacy
Chmielińska Zofja	Madaliński Adam
Chmieliński Jan	Maciejko Karol
Chmieleński Jan	M arkowski Henryk
D ąbrowska Aniela	Hr. Moszyński Jan
Dąbrowski Andrzej	(Sójki)
Diehl Stanisław	Ks. N iemira Jan
G ellens Józef	O czykowska Marja
Gierasiewicz Juljusz	P acho Dominik
Górska Wacława	Paszczykowski Włady-
Górska Zofja	sław
Grabiński Edward	Piramowicz Witold
Gołędzinowski Saturn	Pstrószeński Wiktor
(Sanniki)	R óżycka Janina
Gołędzinowska Zofja	Rosenblum Felicja
H iller Antoni	Rybacki Karol
Horzelski Edward	S anowski Bronisław
Janiszowska Jadwiga	Straszyńska Zofja
Janiszowski Wacław	Szymanowska Stanisława
Jancy Jan	Szymanowski Ludwik
Ks. K arpiński	Szmidt Edward
Karlsbad Szymon	Szymkowski Wacław
Kiślańska Iza	Szyller Edmund
Kiślański Kazimierz	Szrejter Stefan
Kozłowska Helena	Starnowski Karol (Kutno)
Kleindienst Paulina	T arczyńska Jadwiga

Tarczyński Władysław
Trawińska Kamilla
Trawińska Zofja
Trawińska Wiktorja
Trawiński Franciszek
Wasilewski Jakób

Wesołowski Bronisław
Wekstein Anatol
Weisglas Felicja
Wilkoszewski Stanisław
Wardein Stanisław
Wardein Zofja

Oddział Miechowski.

Członków ?
Działalność ??
Stan kasy ???

Oddział ten z godną podziwu stałością od lat trzech żadnych sprawozdań nie przysyła.

Oddział Olkuski.

Założony w końcu roku sprawozdawczego działalności jeszcze nie rozpoczął, stąd i sprawozdania nie nadsyłał.

Oddział Piotrkowski.

Członków 162.

Zmarli:

Baldówna Henryka, Wojewódzki Henryk,
Ziemiński Konrad.

Wstępując w czwarty rok istnienia, Oddział nasz z chlubą może zaznaczyć, że w pracy nad poznaniem ziemi rodzinnej pracował wytrwale i owocnie, współzawodnicząc w tem chwalebnie z silniej-

szymi liczebnie Oddziałami. Że społeczeństwo oceniło ważność tej pracy, najlepszym dowodem zgłaszanie się coraz to nowych członków, których liczba w stosunku do lat dawnych potroiła się. Gdyby równorzędnie z chęcią zapisywania się na członków, szła chęć do pracy, lub chociażby gorliwość w uczęszczaniu na zebrania i wycieczki, powiedzielibyśmy z dumą, że w sennem na ogół życiu Piotrkowa, zajęliśmy wydatne stanowisko. Niestety, jak księga protokółów głosi, daleko jest od tego, gdy i sam Zarząd, częściowo corocznie odnawiany, nie może zespolic kilku osób, przejętych jednym duchem poświęcenia się sprawie tak szczytnej. W roku sprawozdawczym Zarząd odbył 10 posiedzeń, przeważnie w pełnym składzie, miesięcznych zaś zebrań 6, na które członkowie stawiali się nielicznie, choć zawiadamiani byli w porę, lokal Oddziału jest w śródmieściu, dzień i godzina tak są wybierane, aby wszystkim zadowolnić.

Odczytów z przezroczami wygłoszono 7, z tych 2 publiczne za biletami płatnymi.

1) Dnia 18 marca „O Białorusi“ — p. M. R. Witanowski.

2) d. 9 kwietnia „Wspomnienie pośmiertne o Michale Greimie“ — wygłosił tenże.

3) dnia tegoż „O Ślązku Cieszyńskim“ — prof. Wróblewski z Częstochowy.

4) d. 14 maja „Pomorze Polskie“ — p. Franciszek Bąkowski z Warszawy.

5) d. 14 października „Wspomnienie z wycieczki na Kaszuby“ — opowiedział M. R. Witanowski.

6) d. 17 listopada „Piękno naszego kraju“ — p. Mikołaj Wisznicki z Warszawy.

7) d. 19 grudnia „Wielkopolskie miasto Koło, jego przeszłość i pamiątki“ — referat z większej swojej pracy wypowiedział p. M. R. Witanowski.

Wycieczek odbyto również 7, na których przewodniczący dawał objaśnienia lub też (jak nap.

w Gidlach) ogłoszono odczyty, nie objęte powyższym wykazem:

- 1) d. 25, 27 lutego — do Warszawy (osób 20);
- 2) d. 23 marca, 4, 5 kwietnia — do Sieradza, Warty, Uniejowa, Łęczycy (osób 6);
- 3) d. 25 kwietnia, 6, 7 maja — do Łowicza, Włocławka, Płocka (osób 4);
- 4) od 23 czerwca do 3 lipca — na Kaszuby, wspólnie z innymi Oddziałami (osób 30).
- 5) d. 27 sierpnia — do Tomaszowa Rawskiego i Błękitnych Stawów (osób 40);
- 6) d. 24 września — do Gidel i Widzewa (os. 20);
- 7) d. 19 listopada — po Piotrkowie (osób 40).

Ostatnią wycieczkę urządzono specjalnie na żądanie miejscowego Stowarzyszenia Polek Pracujących. Oprócz tego Zarząd ułatwiał zapoznanie się z ciekawościami Piotrkowa i okolicy wycieczkom, przybyłym z dalszych stron, jak np. w maju z Częstochowy (osób 10); w tymże miesiącu wycieczce młodzieży z Wolborza (osób 50); w sierpniu — kółku rolniczemu z Wolborza (osób 42). Obszerne sprawozdanie z wycieczek tych pomieszczano w pismach warszawskich i miejscowej „Kronice Piotrkowskiej“.

Dla łatwiejszego wyjaśnienia przybyszm rozmieszczania dawnych obwarowań miejskich, znaczniejszych gmachów i t. p., oraz dla przypomnienia pierwotnych nazwisk ulic, do niepoznania obecnie zmienionych, Oddział wydał własnym nakładem „Plan Piotrkowa Trybunalskiego“ na składanej pocztówce. Niezmiernie oryginalne i piękne to wydawnictwo wykonał, według wskazówek Zarządu, prof. Jan Olszewski, artysta-malarz z Warszawy — zupełnie bezinteresownie. Nakład 1,000 egz., w znacznej części już się rozszedł. W celu zebrania materiału do opisu stanu wsi w pow. piotrkowskim, Zarząd wydał odpowiedni kwestjonariusz w 120-tu egz., który w r. p. rozpowszechni. Jako przyczynek do lepszego poznania okolic Piotrkowa, rozpo-

często studja nad rzeką Luciażą, dopływem Pilicy. Dorzuciły one ciekawe szczegóły, a zupełnie nieznane dotąd, dotyczące się przedhistorycznego osadnictwa w tych stronach. Celem ochrony pamiątek osobna ekspedycja po dwakroć jeździła do Mstowa dla zrobienia pomiarów i zdjęć fotograficznych z baszt warownego niegdyś klasztoru.

Działalność w sekcjach uwydatniła się w następujący sposób:

I. **Sekcja Popularyzacji Wiedzy Krajoznawczej** wyłoniła Komisję, która zarządza 3-ma Oddziałami. Ona to ułożyła, przyjęte i zatwierdzone przez Zarząd: Regulamin dla Komisji i Instrukcję dla Członków konferencji. Dla użytku Oddziałów urządzono w oddzielnym pokoju pracownię, zaopatrzoną w odpowiednie encyklopedyczne podręczniki, oraz wydawnictwa naukowe. Sekcja dzieli się na trzy Oddziały:

a) **Oddział Geograficzny** — pod kierunkiem Marii Chelińskiej, ks. Stanisława Szabelskiego i M. R. Witanowskiego liczył 20 kobiet i 20 mężczyzn — razem 40 osób. Zebrań odbyto 8, wygłoszono referatów 11, a mianowicie: 1) Województwo Rawskie; 2) Województwo Mazowieckie; 3) Województwo Chełmskie; 4) Województwo Malborskie; 5) Województwo Podolskie; 6) Województwo Pomorskie; 7) Działoszyn; 8) Czarnca; 9) Gostynin; 10) O Kaszubach; 11) Kraków pod względem historycznym i architektonicznym. Zajmowano się przy tem kopjowaniem odpisów z pomników grobowych Piotrkowa, które w wielu razach uzupełniają *Monumenta* S. Starowolskiego. Dotąd zbadano kościoły: Farny, Dominikanów i Bernardynów, odkrywając epitafja zupełnie nieznane.

b) **Oddział Przyrodniczy** pod kierunkiem Wandy Dobrowolskiej i Leona Starkiewicza. Członków liczono 36 — w tem kobiet 20, mężczyzn 16. Zebrań odbyto 8 — referatów było 9 — mianowicie: 1) Źródła Wisły, 2) O wulkanach, 3) Skąd się wzię-

ło życie na ziemi?, 4) O ewolucji, 5) Przyroda lasu, 6) Obrona roślin, 7) Skąd się bierze sól?, 8) Historia kopalni i warzelni soli, 9) Węgiel kamienny. Członkowie zajmowali się porządkowaniem okazów mineralogicznych i zbieraniem owadów dla muzeum.

c) **Oddział Ludoznawczy** — kierowany przez Józefa Karczewskiego i Helenę Psarską, posiada członków 41, w tem kobiet 22, mężczyzn 19. Zebrań odbyto 12, referatów — 7; były one następujące: 1) Wieś Wadlew w podaniach miejscowego ludu, 2) Zwyczaje i obrzędy wielkanocne ludu naszego, 3) Podanie o ziemi Dobrzyńskiej, 4) Obrzęd pogrzebowy we wsi Niedyszyna, 5) Wieś Grabno i jego mieszkańcy (pow. łaski), 6) Wierzenia ludu z okolic Koniecpola, 7) Uroczystości wielkanocne w okolicach Wadlewa (pow. piotrkow.) Zajmowano się prócz tego gromadzeniem przedmiotów, mających styczność z ludoznawstwem, a więc wycinanek, przedmiotów obrzędowych („kogutek“), pisanek — oraz pocztówek i fotografii typów ludowych. Słowem „Sekcja Popularyzacji“ ujawniła w roku bież. wielką swoją działalność, a referaty jej uczestników zasłużyły na to, aby niektóre z nich były drukowane w miejscowej „Kronice“.

II. **Sekcja fotograficzna** zajmowała się w dalszym ciągu gromadzeniem zdjęć fotograficznych z godnych zachowania dzieł sztuki i pamiątek Piotrkowa. Negatywy skorygowane przez członka sekcji p. Szekalskiego, specjalistę, składano do zbiorów Oddziału. Na skutek odezwy sekcji do „Towarzystwa Miłośników Fotografii“ — otrzymuje do użytku swego pismo „Fotograf“ wzamian za wydawnictwa Oddziału i zdjęcia Sekcji. Członek sekcji p. Z. Majcherski w czasie wycieczki kaszubskiej wykonał sto kilkadziesiąt zdjęć, które formują piękne album. Część z nich pomieszczono w „Ziemi“ (№ 32), z kilkudziesięciu zaś najodpowiedniejszych firma p. Cieślińskiego w Krakowie zrobiła prze-

śliczne prezrocza do odczytu p. M. R. Witanowskiego.

III. **Sekcja Muzealna** opiekuje się zbiorami, w braku jednak kustosza stałego, inwentaryzacja jeszcze nie ukończona. Muzeum posiada okazów do 1,200 sztuk, mianowicie, *Przyrodniczych*: minerałów (95), skamieniałości (92), zoologicznych (11). *Archeologia*: ceramiki (30), epoki kamiennej (50), bronzu (30), żelaznej (16). *Ludoznawstwa*: ubiorów (13), wycinanek (50), pisanek (50), pajaków (5). *Sfragistyki*: odlewów (50), tłoków (12). *Paleagrafji*: pergaminów (9). *Numizmatyki*: pieniędzy (403), medali (58), medalików religijnych (77), plomb (15). *Dziel sztuki*: obrazów (14), porcelany i szkła (10). *Pamiętek historycznych i kulturalnych* (120), okazów cechowych (7). Biblioteka muzealna zawierała: książek i broszur 242 tomy, rękopisów 3, map geograficznych 49, rycin 420, kart pocztowych z widokami i typami 100, fotografii 378, negatywów 129, prezroczy 100 — razem 1,601 sztuka. Do najciekawszych okazów, które zbogaciły muzeum należą: „Zwierciadło Saskie“ — zbiór praw magdeburskich w tłom. Szczerbicza wyd. w Krakowie 1581 r.; Przywilej opactwa Sulejowskiego — pergamin z XVII w.; miecz krzyżacki, wykopany pod Wolborzem; haft wypukły kościelny z XVI w.; Wykopaliska monet srebrnych z X w. z pod Łowicza; Antemisyum unickie z XVIII w. Sekcja muzealna wysyłała okazy ludowe na wystawę do Warszawy i archeologiczne do Włocławka. Zbiory otwarte są bezpłatnie w niedziele i święta (od g. 2 do 4-ej) — dla członków i wprowadzonych gości. Objasnień udzielają dyżurujące panie.

Projektowane wycieczki na rok 1912.

W maju: Koniecpol nad Pilicą. Gomulin pod Piotrkowem (pieszo).

W czerwcu: Moszczenica pod Piotrkowem (pieszo). Grodno, Kowno, Wilno.

W lipcu: Kruszyna pod Radomskiem.
 W sierpniu: Milejów, Rozprza (pieszo).
 We wrześniu: Skotniki, Wielka Wieś.
 W październiku: Kodręb, Chełmno.

Sprawozdanie kasowe za 1911 r.

WPŁYWY.

Pozostałość z r. 1910	Rb. 203	kop. 78
Wpisowe Członków	" 43	" —
Składki	" 297	" 50
Ofiara Piotrk. T-wa Kredyt. Miejsk.	" 25	" —
Wpływy z wycieczek	" 15	" 83
" z odczytów	" 28	" 16
" z wydawnictw	" 21	" 71
Za „Ziemię“	" 119	" 35
Ogółem	Rb. 754	kop. 33

WYDATKI.

Komórne	Rb. 155	kop. —
Utrzymanie lokalu, opał i światło	" 15	" 28
Kancelaryjne i służba	" 40	" —
Muzeum	" 72	" 15
Biblioteka (oprawa i prenumerata książek i pism)	" 96	" 10
Wydawnictwa	" 50	" —
Dziesięcina dla Centrali	" 34	" —
Koszta odczytów, konferencji i wy- cieczek	" 40	" —
Ofiara na wydawnictwa Nałkow- skiego	" 25	" —
Opłata 50 egzemplarzy „Ziemi“	" 200	" 74
Ogółem	Rb. 728	kop. 24
Saldo kasy	" 26	" 09
	Rb. 754	kop. 33

Budżet na rok 1912.

WPŁYWY.

Pozostałość z roku 1911	Rb.	26	kop.	09
Wpisowe Członków	"	30	"	—
Składki Członków	"	486	"	—
Wydawnictwa	"	50	"	—
Wpływy z wycieczek i odczytów	"	40	"	—
Nieprzewidziane	"	30	"	—

Ogółem Rb. 662 kop. 09

WYDATKI.

Komorne	Rb.	150	kop.	—
Utrzymanie lokalu, opał, światło i służba	"	40	"	—
Kancelaryjne	"	25	"	—
Wydawnictwa	"	50	"	—
Biblioteka	"	100	"	—
Dziesięcina dla Centrali	"	50	"	—
Odczyty, konferencje i wycieczki	"	30	"	—
Muzeum	"	190	"	—
Nieprzewidziane	"	27	"	09

Ogółem Rb. 662 kop. 09

Protokół Komisji Rewizyjnej.

Stosownie do § 27 ustawy Komisja Rewizyjna, sprawdziwszy księgi kasowe, rachunki i dowody usprawiedliwiające wydatki, znalazła takowe w zupełnym porządku; przyczem okazało się, iż dochód w 1911 r. wraz z remanentem wynosił rb. 754 k. 33, rozchód zaś rb. 728 kop. 24, przeto remanent na rok 1912 wynosi rb. 26 kop. 9, która to kwota znajduje się u skarbnika. Wobec tego Komisja Rewizyjna wnosi, aby Ogólne Zebranie sprawozdanie Zarządu za rok 1911 zatwierdziło.

Piotrków, 28 grudnia 1911 r.

St. Rudzki, Ks. S. Szabelski.

Zarząd.

Prezes *Michał Rawita-Witanowski*

Sekretarka *Halina Jaroszeńska*

Skarbnik *Karol Kononowicz*

Członkowie Zarządu: *Jan Bieńkowski, Leon Star-
kiewicz, Leopold Szolowski.*

Komisja Rewizyjna.

*Stanisław Rudzki, Ks. Stanisław Szabelski, Hen-
ryk Wojewódzki (zmarł).*

Lista Członków. *)

Ks. Adamczyk Stanisław (Noworadomsk)	Chelińska Marja
Bauerówna Janina	Chlebowska Aleksandra (Częstochowa)
Białobrzęski Mieczysław	Cholewicki Jan
Bieńkowski Jan	Chwedkowski Jan (Beł- chatów)
Bieńkowska Józefa	Ks. Cwilong Zenon
Boglewska Marja (Czę- stochowa)	Czermińska Zofja
Borowski Ludwik	Dąbrowska Emilja
Bogusławski Aleksander	Dąbrowski Józef
(Żarnowica pow. Piotr.)	Dobrowolska Wanda
Bronikowski Jerzy (wy- stąpił)	Dobrzański Mirosław
Bujalska Marja (Sosno- wiec)	Dobrzański Tadeusz
Burdzyński Marjan	Dobrzelewska Bolesława (wystąpiła)
Byczkowski Marjan	Domańska Henryka
Byczyński Stanisław	Dratwa Dominik (Wol- bórz)
Cedrowski Władysław	Dudziński Florjan
Chawłowska Aniela (wy- stąpiła)	Dyamentowski Alojzy (Szczerców)

*) Osoby, przy nazwiskach których nie oznaczono miejsca pobytu, zamieszkują w Piotrkowie. O zmianie adresu należy niezwłocznie zawiadomić Zarząd.

Dyamentowska Eleonora
(Szczerców)

Fajfrowa Franciszka

Federowski Michał (Warszawa)

Fiszer Stanisław

Gintowt Mieczysław

Głowacka Kazimiera

Górzyński Teodor

Grabowski Franciszek

Hellwigowa Bronisława
(Bełchatów)

Hryniewski Stanisław

Jachimowski Cezary

Januszówna Emma (Bełchatów)

Jaroszewska Halina

Jasieński Stanisław

Ks. Jeliński Franciszek
(wyjechał)

Jeż Stefan

Jędrzejewski Zygmunt

Kańska Eugenia

Karbowski Józef

Karczewski Józef

Karczewska Zofja

Kępiński Felicjan

Knorrowska Marja (Pabjanice)

Klewitz Konstancja

Koch Teofil

Konarzewski Henryk

Konarzewski Wincenty
(wystąpił)

Kononowicz Karol

Kowalska Anna

Kowalska Zofja (wystąpiła)

Krajewski Onufry

Krawczykowski Józef

Kubička Helena

Kubicki Witold

Kubik Konstanty (Mosszczenica)

Kubiński Jan

Kwiecińska Jadwiga

Leśkiewicz Kazimierz

Ks. Lipiński Eugeniusz

Lipińska Janina

Lipiński Wacław

Ludwikiewiczowa Janina

Łabęcki Henryk (Sulejów)

Łopiński Bronisław

Majcherski Zygmunt

Majewski Stanisław

Makowska Aleksandra

Malinowski Walenty

Marcinkiewicz Konstanty

Ks. Margoński Antoni

Makarewicz Aleksander

May L. (Bełchatów)

Missorek Teofil

Munkiewicz Józef

Munkiewiczowa Kamila

Munkiewiczówna Zofja

Ks. Muznerowski Stanisław (Tuszyn)

Nestorowiczówna Helena

Nestorowiczówna Jadwiga

Niepokoyczycka Mieczysława

Nowicki Feliks

Nowicka Helena

Nowicka Wacława

Olszewski Jan (Warszawa)

- Otocki Felicjan (Dobiecín
przez Bełchatów)
Otto Władysław
Ostrowski Marjan
Paskucki Leon
Paszkowska Janina
Piątkowska Ignacja
(w Smardzewie przez
Sieradz)
Pieniążek Stanisław (Do-
miechowice przez
Bełchatów)
Piotrowska Czesława
Popowski Henryk
Psarska Helena
Psarski Stanisław (Sule-
jów)
Psarska Walentyna (wy-
stąpiła)
Pytaszowa Stefanja (Beł-
chatów)
Rothert Karol
Rudzki Stanisław
Ruszkowska Stefanja
Rutke Edmund
Rymaszewski Eugenjusz
Ks. Secomski Kazimierz
Sima Ryszard
Hr. Skórzewska Tekla
(Chełmno p. Nowo-
radomsk)
Smalc Antoni
Sobański Antoni
Soczek Ludwik
Srótko Roman (Lelów)
Sommerowa Amelja
Sommer Tymoteusz
Srzednicki Stanisław
Stankowski Franciszek
Stankowski Józef
Starkiewicz Leon
Stolarski Bronisław
Stronczyński Feliks
Strożecka Janina
Strożecki Kazimierz
Strzelecki Kazimierz
Ks. Szabelski Stanisław
Szadkowski Kazimierz
Szafnicki Henryk
Szmidt Jan I
Szmidt Jan II
Szołowski Leopold
Szukalski Jan
Szulc Paweł (wystąpił)
Szretterówna Jadwiga
Szydłowski Stefan (My-
szków)
Trzcińska Helena
Ubysz Kazimierz (Beł-
chatów)
Vogel Roman
Wandelt Oskar (Kłu-
dzice)
Witanowska-Rawita
Janina
Witanowski-Rawita
Michał
Ks. Wojciechowski Win-
centy
Wollny Zofja
Wzdulski Konstanty (Ko-
rytno p. Przedbórz)
Ks. Zagrzejewski Antoni
Zagrzejewski Józef
Zagrzejewski Kazimierz

Ks. Zaremba Jan (Beł-
chatów)
Żmigrodzka Józefa

Żuwałówna Józefa (wy-
stąpiła)
Żarska Stanisława (wyst.)

Oddział Pińczowski.

Członków 32.

Faktyczna działalność naszego Oddziału zaczęła się z początkiem 1911 roku.

Stosownie do wskazań Zebrania organizacyjnego działalność ta miała rozwijać się w 3-ch kierunkach: odczytowym, wycieczkowym, i muzealnym. Znajomość miejscowych warunków oparta na przykładach, jakich dostarczają inne tutejsze towarzystwa społeczne, nakazywała Zarządowi przezorność i powściągliwość w wydatkach ze skromnych funduszy oddziału.

Z tego jedynie względu zaniechano na razie zamiaru nie tylko nabycia na własność, ale nawet odnajęcia lokalu dla muzeum krajoznawczego, które stosownie do rzuconego projektu, mieścić się miało w skromnym, na krańcu miasta położonym, historycznym domku, gdzie w XVI w. znalazła pomieszczenie drukarnia arjańska.

Odłożywszy więc sprawę założenia muzeum do pomyślniejszych czasów, Zarząd zajął się przede wszystkim urządzaniem odczytów i zorganizowaniem wycieczek.

W roku sprawozdawczym Zarząd odbył 5 posiedzeń; 19 czerwca, z powodu nieprzybycia wymaganej przez ustawę liczby członków, posiedzenie nie doszło do skutku.

Posiedzenia poświęcone były omawianiu zadań Tow. oraz sprawom bieżącym. 14 marca w krótkim wspomnieniu pośmiertnem oddano hołd zmarłemu Wacławowi Nałkowskiemu, jako człowiekowi i uczonemu.

Zebrań miesięcznych dla członków i wprowadzonych gości urządzono 4. Treścią zebrań były odczyty ilustrowane obrazami niknącymi, oraz komunikowanie członkom ważniejszych spraw bieżących Towarzystwa.

8-go stycznia p. Ponikowski wygłosił odczyt agitacyjny o „Ziemii rodzinnej i rozwoju Krajoznawstwa Polskiego“.

12-go kwietnia p. Ponikowski mówił o „Narodzinach ziemi i działaniu powietrza na skorupę ziemską“.

2-go kwietnia p. dr. Czyżewski w serdecznych słowach uczcił pamięć zmarłego uczonego, profesora wszechnicy Jagiellońskiej, Marjana Sokołowskiego — a następnie wygłosił odczyt o „Mowie polskiej“.

30-go kwietnia p. Ponikowski mówił o „Działaniu wody na skorupę ziemską“.

Do odczytów obrane były przeważnie tematy geologiczne w celu systematycznego przygotowania członków do łatwiejszego zrozumienia rozmaitych zjawisk natury podczas wycieczek krajoznawczych.

Odczyty stale dawały deficyt. Na każdym z nich bywało przeciętnie około 15 osób, w tem 2-u do 3-ch gości, opłacających wejście 15 kop.

Wycieczek w roku sprawozdawczym z trudem zorganizowano 2. Terminy wycieczek były kilkakrotnie zmieniane, to wskutek niepogody, to z powodu zbyt małej liczby zapisów wycieczkowiczów.

25-go maja grupa składająca się z 18 osób zwiedziła kamieniołomy Pińczowskie (2 wiorsty za miastem), gdzie p. Ponikowski udzielał objaśnień co do powstawania rozmaitych skał w przyrodzie.

28-go sierpnia 10 osób pod przewodnictwem p. dr. Czyżewskiego wyjechało do Wiślicy. Wycieczkowicze zwiedzili prastarą kolegiatę, wspaniały zabytek architektury gotyckiej, i oglądali wzgórze, na którym ongi wznosił się zamek królewski.

W powrotnej drodze zboczyli do wsi Skorocice dla obejrzenia całego szeregu grot gipsowych.

Biblioteczka oddziału składa się z kilku książek zawierających odczyty i opisy wycieczek; są to przeważnie wydawnictwa Tow. Krajoznawczego. Z 51 osób, które na Zebraniu organizacyjnem zadeklarowały zapisanie się na listę członków, 20 osób cofnęło swoje deklaracje; w ciągu roku Zarząd przyjął 3-ch nowych członków; 2-ch z powodu wyjazdu wykreślił.

Działalności zewnętrznej Oddział nasz nie ujawnił żadnej: nie przyjmował udziału ani w wystawie „Polskiego zdobnictwa ludowego“, ani w wystawie „Krajobraz Polski“.

Sprawozdanie kasowe za rok 1911.

PRZYCHÓD.

Ze składek i wpisów członkowskich	Rb.	109	kop.	50
Za prenumeratę „Ziemi“ od p. W.				
ze Złotej	”	6	”	50
Za wejścia na odczyty	”	2	”	55
Za roczniki Towarzystwa (8 sztuk po 40 kop.)	”	3	”	20
Za II-e półrocze prenumerata „Ziemi“ od p. P. z Kazim. W.	”	3	”	30
Za sprzedaży kart pocztowych	”	8	”	45
Za sprzedaży 2-ch pozostałych roczników „Ziemi“	”	6	”	—
Razem	Rb.	139	kop.	50

ROZCHÓD.

Koszta organizacji Oddziału	Rb.	10	kop.	10
Pieczęć Oddziału	”	2	”	20
Odczyty	”	16	”	—
Wydatki kancelaryjne (księgi, materiały piśmienne i t. p.)	”	17	”	75
do przeniesienia	Rb.	46	kop.	05

	z przeniesienia . . .	Rb.	46	kop.	05
Prenumerata „Ziemi“	„		67	„	15
Zeszyt biletów członkowskich . . .	„		1	„	—
15 roczników T-wa za 1910 r. . . .	„		3	„	—
Głównemu Zarządowi 10% od skła-					
dek i wpisowego	„		10	„	95
Ofiara na „Geografję ziem polskich“	„		5	„	—
			Razem Rb.	133	kop. 15

STAN KASY.

I. Dochody	Rb.	139	kop.	50
II. Rozchody	„	133	„	15
		Pozostaje Rb.	6	kop. 35

Na ogół działalność Zarządu przedstawia się skromnie. W pracach czynny udział bierze zaledwie mniejszość jego (Zarządu) współ z bardzo gorliwym członkiem Oddziału p. dr. Czyżewskim.

Jedynem usprawiedliwieniem Zarządu może być tylko ta okoliczność, iż wszyscy jego członkowie obarczeni zajęciami zawodowymi, nie mającemi nie zgola wspólnego z krajoznawstwem. I ta skromna działalność słabnie jeszcze więcej w drugim półroczu. Osoby uproszone na prelegentów uchylają się od wygłaszania odczytów, tłumacząc się brakiem czasu. Odczyty nie cieszą się powodzeniem, gdyż uczęszcza na nie tylko bardzo nieliczna garstka osób. Wycieczki nie budzą zainteresowania i ledwo dochodzą do skutku. Ci którzy mogliby z pożytkiem pracować dla Tow. zrzekają się mandatów, jak delegat i jego zastępca, lub wyjeżdżają, jak sekretarz Zarządu, inni nie reagują zupełnie na zaproszenia, jak większość komisji rewizyjnej; wreszcie ci co przyjęli mandaty zachowują się biernie. Obojętność członków Oddziału dla spraw krajoznawczych po chwilowym słomianym ogniu, rośnie coraz więcej. Zaległości w opłacie składek są duże.

Jeszcze gorzej przedstawia się stosunek społeczeństwa do naszego oddziału. Stosunek ten najlepiej oświecą fakty. Wskutek odezwy Akademii Umiejętności w Krakowie do Tow. Krajoznawczego w sprawie udzielenia jej wiadomości o istniejących starodawnych bibliotekach i archiwach na ziemiach byłego państwa Polskiego, Zarząd Pińczowskiego Oddziału zwrócił się do 6-ciu osób w obrębie powiatu po krótkie informacje w tej kwestji. Rzeczowa odpowiedź nadeszła jedna, a dwie zbyły Zarząd niczem. Na 60 odezów rozesłanych do zamożnego ziemiaństwa, zasobnego duchowieństwa i inteligencji prowincjonalnej, w sprawie materialnego poparcia zamierzonego przez Towarzystwo Krajoznawcze wydawnictwa wiekopomnego dzieła ś. p. Wacława Nałkowskiego p. t. „Geografja ziem dawnej Polski“, i na tyleż odezów w sprawie przysparzania Tow. abonentów tygodnika „Ziemi“, nie otrzymaliśmy ani jednej łaskawej odpowiedzi, wyraźnie ani jednej. To chyba dostateczne daje pojęcie, jak żywo interesuje się społeczeństwo tutejsze Tow. Krajoznawczem.

Wreszcie pozostaje określić stosunek Zarządu Głównego do Oddziału naszego. Na wniosek Zarządu Głównego zebranie ogólne z dnia 1 listopada poleciło Oddziałowi Pińczowskiemu rozprzedać 10 egz. „Ziemi“ z 1911 r., a w każdym razie odpowiadać za nie materialnie przed Zarządem Głównym.

Na wniosek tegoż Zarządu, zebranie ogólne uchwaliło uznać za konieczne dla wszystkich członków Tow. wprowadzenie przez każdego z nich w ciągu 1911 roku przynajmniej jednego nowego członka.

Wreszcie ostatnie zebranie ogólne z dnia 1-go listopada 1911 r. w Warszawie, również na wniosek Zarządu Głównego zobowiązało wszystkie oddziały prowincjonalne, między innemi: do zorganizowania przynajmniej 6 razy w ciągu roku zebrań miesięcznych, na których mają być wygłaszane odczyty, —

i do urządzania wycieczek krajoznawczych nie mniej niż 6 w ciągu roku; oprócz tego wyrażono życzenie, aby oddziały prowincjonalne zobowiązały się pozyskać na 1912 rok większą ilość prenumeratorów „Ziemi“, niż w roku sprawozdawczym.

Nakoniec opłacaną przez Oddziały Zarządowi Głównemu dziesięcinę ze składek członkowskich powiększono do $\frac{1}{10}$ części wszystkich stałych wpływów każdego oddziału *). Przez niewypełnienie wszystkich tych uchwał, Zarząd Pińczowski oddziału ściągnął na siebie upomnienia i wymówki ze strony Zarządu Głównego. Zarząd Główny, nie uwzględniając, że miasteczko nasze jest biedne, że członkowie oddziału, za wyjątkiem paru osób, są ludzie mniej niż średnio zamożni, że Zarząd miejscowy, zajmując inne jeszcze społeczne stanowiska, nie może całkowicie poświęcić się krajoznawstwu, krępuje nasz oddział nowymi uciążliwymi zobowiązaniami wówczas, kiedy nie możemy sprostać dotychczasowym przepisom i warunkom.

Słusznem jednak i zasługującym na uwagę jest napomnienie, dane przez Zarząd Główny niektórym oddziałom, a w tej liczbie i Pińczowskiemu, że nie opiera swej działalności na zasadach demokratycznych, co wyraźnie sprzeciwia się zadaniom Towarzystwa.

Z powyższego wynika, że położenie Zarządu miejscowego jest trudne, stan Oddziału Pińczowskiego krytyczny.

Zarząd, ściślej mówiąc część jego, w przekonaniu, że stan ten nie jest zjawiskiem tylko przejściowem, czuje się zniewolonym do postawienia na zebraniu ogólnem wniosku likwidacji Oddziału.

*) Wiadomość błędna. Dziesięcina Oddziałów jest płacona li tylko od wpisowego i składek członkowskich, co też Oddział Pińczowski sam w niniejszym sprawozdaniu kasowem stosował. (Zarz. Gł.)

PROTOKÓŁ

Rocznego Ogólnego Zebrania Pińczowskiego Oddziału Polskiego T-wa Krajoznawczego.

Ogólne roczne zebranie członków Pińczowskiego oddziału Pol. Tow. Krajoznawczego odbyło się 17-go grudnia 1911 r. pod przewodnictwem p. Zygmunta Ponikowskiego.

Porządek dzienny obejmował: sprawozdanie roczne i wniosek Zarządu zamknięcia i likwidacji Oddziału.

Po odczytaniu sprawozdania i działalności Zarządu p. Jan Szumiel poddał krytycznej ocenie tę działalność oraz stosunek członków Oddziału do Zarządu i wyraził przypuszczenie, że Oddziałowi zamiast rozwoju grozi zastój kompletny.

P. dr. Ludwik Czyżewski gorąco zachęcał do dalszej pracy, dowodząc, że tak młody Oddział należy poddać jeszcze dalszej próbie.

Do zdania p. Czyżewskiego przyłączyli się pp. Makarewicz, Ignasiewicz. P. Pachelski utyskiwał na wysokie składki członkowskie; pogląd ten podziela większość zebranych.

P. Szczepkowski rozważył działalność Oddziału, stosunek Zarządu Głównego i społeczeństwa do Oddziału, i bez złudzeń optymistycznych zaznaczył, że w Oddziale pracowało czynnie tylko 2-ch członków, gdy reszta zachowywała się biernie, że Zarząd Główny obciąża zanadto zobowiązaniami młody, dający zaledwie oznaki życia Oddział, że społeczeństwo z lekceważącą obojętnością odnosi się do Oddziału, wreszcie wyraził przekonanie, że, jeżeli zebranie ogólne nie wskaże radykalnych środków wzmocnienia i rozwoju działalności, Oddział wskutek tylu niepomyślnych okoliczności zamierać będzie powolnie.

Przewodniczący rozwijając myśl wynalezienia radykalnych środków, wskazał na konieczność: 1) powołania do Zarządu i na delegatów ludzi energicznych i zamiłowanych do spraw Krajoznawstwa, 2) prawidłowego podziału pracy w Zarządzie, 3) przyjęcia natychmiastowych zobowiązań przez niektórych członków do wygłoszenia odczytów i przychodzenia z pomocą w organizowaniu wycieczek, 4) poczynienia starań w Zarządzie Głównym o zwolnienie z obowiązku ponoszenia kosztów na wydawnictwo „Ziemi“ w stosunku przepisanej normy.

Kiedy zebranie nie dało żadnych konkretnych odpowiedzi na te propozycje, stwierdziwszy, że ilość obecnych członków odpowiada wymaganiom § 28 ustawy, przewodniczący zmuszony był poddać pod głosowanie wnioski zamknięcia Oddziału. Wniosek przyjęto większością głosów. Później jednomyślnie uchwalono pozostałą w kasie gotówkę, biblioteczkę i księgi Oddziału przeznaczyć na rzecz miejscowej biblioteki publicznej, a 6 nierozprzedanych egzemplarzy „Ziemi“ rozłosować między członków.

W końcu, na wniosek p. Makarewicza, zebranie ogólne złożyło podziękowanie za pracę pp. Zygmuntowi Ponikowskiemu i dr. Ludwikowi Czyżewskiemu.

Przewodniczący, żegnając zebranych wyraził życzenie, aby pomimo rozwiązania Oddziału, pewne choć szczupłe grono osób, sympatyzujących ze sprawami Krajoznawstwa nie przestawało nadal interesować się w miarę sił i możliwości, zajmować Krajoznawstwem.

Zgodność z oryginałem świadczą:

Przewodniczący *Z. Ponikowski.*

Skarbnik *A. Boretti.*

Oddział Radomski.

Członków 60.

Dnia 29 stycznia 1911 r. urządzono Zebranie Ogólne członków Oddziału, na którem przystąpiono do wyboru członków Zarządu i Komisji Rewizyjnej.

Do Komisji Rewizyjnej wybrano: p. Józefa Wojdackiego, p. Maksymiljana Skotnickiego i p. Marcelego Szafrąńskiego.

Wybrany Zarząd rozdzielił czynności jak następuje:

D-ra Tadeusza Rakowskiego na prezesa,

p. Marię Krąkowską na wice-prezesa,

ks. Leona Sobierajskiego na skarbnika,

ks. Jana Wiśniewskiego na sekretarza.

Nadto na członków sekcji: wycieczkowej—p. M. Krąkowską, odczytowej — p. Zygm. Hübnera, muzealnej—ks. Jana Wiśniewskiego.

W ciągu roku Zarząd zbierał się sześć razy.

W ciągu roku Zarząd powołał na organizatora wycieczek p. Stefana Sołtyka, zaś na miejsce na czas dłuższy wyjeżdżającej z Radomia p. M. Krąkowskiej—p. Kazimierza Grabińskiego.

Staraniem Zarządu odbyły się dwa odczyty: 25 marca p. Władysława Umińskiego „Japonja i Japończycy“ i 25 maja p. Aleksandra Janowskiego „Wycieczka po kraju“.

Staraniem sekcji wycieczkowej zorganizowane były następujące wycieczki: pierwsza na Św. Krzyż i do wawozu Chocimowskiego, w ilości 30 osób; druga wycieczka odbyła się do puszczy Kozienickiej, w ilości 28 osób; trzecia wycieczka na Babią Górę pod Kozienice i do brzegów Wisły.

Nadto pod opieką Oddziału młodzież m. szkoły handlowej męskiej odbyła wycieczkę na Wystawę zdobnictwa ludowego do Warszawy, młodzież szkoły handlowej żeńskiej wycieczki do Warszawy i do Ilży,

a siedmioklasowa pensja p. Marji Gajl odbyła wycieczki: do Warszawy, do Ojcowa i do Suchenowa.

Nadto kilkoma cennymi nabytkami zostało wzbogacone muzeum, chętnie zwiedzane przez młodzież szkolną.

Nazwiska swe zwiedzający wpisują do specjalnej książki.

Sprawozdanie kasowe.

Pozostałość z 1910 r. Rb. 130 kop. 78

WPŁYWY.

Wpisowe nowych członków	16	„	—
Składki zaległe z 1910 r.	31	„	75
„ „ za 1911 r.	133	„	50
Za sprzedaż pocztówek i roczników „	13	„	27
Dochód netto z odczytów	11	„	90
Procent od pieniędzy złożonych w II Tow. Wzajemn. Kredytu „	7	„	90
Za prenumeratę „Ziemi“	79	„	35
Za rocznik „Ziemi“ 1910 r.	4	„	60
Razem Rb.	429	kop.	05

ROZCHÓD.

10% od składek za rok 1911 dla Główn. Zarządu	Rb. 18	„	12
Koszta lokalu	120	„	—
Koszta druków, materiałów piśmien- nych, opłata służby	18	„	—
Kupno pocztówek	7	„	—
à conto prenum. „Ziemi“	65	„	—
Razem Rb.	228	kop.	36

W kasie Tow. Wzajemn. Kredytu Rb. 147 kop. 90
Gotowizną „ 58 „ 73

Lista Członków.

Bielski Stefan
Hr. Broel-Plater Józef
Chmielewski Mieczysław
Dr. Chojko Adam
Cieszkowski Feliks
Ks. Dembowski Piotr
Dr. Fidler Henryk
Gajl Marja
Ks. Glibowski Marjan
Glogier Maciej
Gliszczyński Józef
Grabiński Kazimierz
Gruszczyński Wacław
Hryniewicz Jadwiga
Hübner Zygmunt
Dr. Idzikowski Stanisław
Jarzyńska Janina
Jarzyński Prosper
Jastrzębowski Szczęśny
Kanigowski Tymoteusz
Kondratowicz Helena
Kozierowski Albert
Krąkowska Marja
Kuczyński Józef
Kuźnicka Maryla
Łagodziński Feliks
Marcinowski Zenon
Marks Kazimiera
Mierzyńska Zofja
Pożyczkowo-Oszczędn.
kasa w Ilży

Pietraszewski Stanisław
Przyborowski Walery,
literat
Rakowska Jadwiga
Rakowski Tadeusz
Rodkiewicz Aleksander
Rusinowicz Lucjan
Silnicki Władysław
Skibiński Aleksander
Skotnicki Maksymiljan
Ks. Sobierajski Leon
Sołtyk Stefan
Suchański Edward
Ks. Starzomski Walenty
Starzyński Ludwik
Świdwińska Amelja
Święcicki Kazimierz
Szafrąńska Wanda
Szafrąński Marceli
Szyjewski Witold
Temerson Adolf
Trzebiński Julian
Węglińska Zofja
Wędrychowski Tadeusz
Wereszczyński Kazimierz
Wickenhagen Karol
Ks. Wiśniewski Jan
Wojdacki Stanisław
Woszczyński Zdzisław
Zabiello Jan
Zbrowski Franciszek
Zieliński Stanisław

Oddział Siedlecki.

Członków 78.

W roku sprawozdawczym odbyło się jedno ogólne sprawozdawczo-wyborcze zebranie członków.

Zebrzań miesięcznych odbyło się dwa.

Na zebraniach były odczytane referaty, nad którymi przeprowadzona szczegółowa dyskusja.

Zbiory muzealne i biblioteczne znacznie się powiększyły. Dzięki ofiarności ziemian otrzymaliśmy: 1) Album Napoleona Ordy; 2) Monumenta Regum Polaniae. Cracoviensia, Petropoli 1852; 3) Mapa Dawnej Polski—wydana w Paryżu, 1859 r., w 48 sekcjach i t. p.

Zarząd wybrany w d. 27 grudnia 1911 r.

Jarosław Rakowiecki
Leon Markuszewski
Zygmunt Zdański
Paweł Sokółowski
Juljusz Taborowski

Juljusz Szkultecki
Ignacy Dobraczyński
Hilary Ostrowski
Halina Berezówna
Stanisław Dylewski

Komisja Rewizyjna.

Aleksy Chrzanowski, Marja Liszewska, Tadeusz Urbański.

Sprawozdanie kasowe za 1911 r.

PRZYCHÓD.

Pozostało na d. 1 stycznia 1911 r. . Rb. 103 kop. 09

W roku sprawozdaw. wpłynęło:

Ze składek członkowskich	91	„	—
Od prenumeratorów „Ziemi“	43	„	45

Razem Rb. 237 kop. 54

ROZCHOD.

Na prenumeratę „Ziemi“	Rb. 120 kop. ---
Na nagrody konkursowe	„ 30 „ —
Zarządowi Głównemu 10% ₀ od dochodu Oddziału	„ 16 „ 30
Na bibliotekę	„ 11 „ —
Na wydatki administracyjne i delegacyjne	„ 7 „ 20
Razem	Rb. 184 kop. 50

ZESTAWIENIE.

Wpływy	Rb. 237 kop. 54
Wydatki	„ 184 „ 50
Pozostało na d. 1 stycznia 1912 r.	Rb. 53 kop. 04

Lista Członków.

Ks. A bramowicz Wincenty	Jarosiński Adam
Aslanowicz Mieczysław	Jaszczuk Aleksander
B arszczewska-Michałowska	Ks. Juściński Melchjor
Jadwiga	Karpiński Karol
Berezówna Halina	Ks. Kocyk Józef
Ks. Benet Michał	Kitliński Wincenty
Brodzińska Jadwiga	Korsak Aleksander
Budziszewski Ludwik	Kutyłowska Helena
Brodziński Bronisław	Kutyłowski Wacław
Biernawska Helena	Klempiński Aleksander
C hrzanowski Aleksy	Ks. Kamiński Wiktor
Credo Dominik	Ks. Kropiwnicki Wincenty
D omańska Marja	Ks. Kulaszyński Ludwik
Domański Stanisław	Klebanowska Zofja
Dylewski Stanisław	Klebanowski Sylwester
Ks. Dworzycki Michał	L iszewska Marja
Dernałowicz Stanisław	Ks. M akulec Jan
Dobraczyński Ignacy	Mianowski Julian
Dmochowska Janina	Markuszewski Leon
G orazdowski Stanisław	O strowski Hilary
Ks. H albersztadt	

Ks. Piotrowski Koronat	Szawelski Józef
Proniewicz Aleksander	Szkulcecki Juljusz
Pruski Bronisław	Sunderland Stanisław
Przyłuski Józef	Sztejn Maurycy
Piasecka Marja	Szymborska Zofja
Porowska Klementyna	Sudra Władysław
Paulowa Bronisława	Sieragowska Helena
Raczyński Wacław	Ks. Solnicki
Radliński Tadeusz	Taborowski Henryk
Rudnicki Jerzy	Taborowska Gabryela
Ruszkiewicz Stefan	Taborowski Juljusz
Rakowiecki Jarosław	Urbański Tadeusz
Rolla Marja	Wielowieyski Adam
Rozen Ignacy	Wierzbienta Alfons
Rakowska Zofja	Wiszniewski Eugenjusz
Ks. Scipio del Campo Józef	Wojnarowski Edmund
Ślaski Władysław	Wolfke Józefa
Sokołowska Janina	Zalewska Marja
Sokołowski Paweł	Zdański Zygmunt

Oddział Suwalski.

Członków 47.

Rok sprawozdawczy 1911 nie zaznaczył się wielką frekwencją w Towarzystwie. Z liczby członków 38 — odpadło z powodu wyjazdu z Suwałk 7, zaliczono nowych 16, a więc pozostało na rok 1912 47 członków.

Mała frekwencja tłumaczy się przede wszystkim brakiem własnego lokalu już nietylko dla pomieszczenia wciąż napływających dzięki ofiarności społeczeństwa darów dla Muzeum Ziemi Suwalskiej, lecz i dla zebrań miesięcznych, tak pożądanych w naszych warunkach, co znacznie mogłoby ożywić Towarzystwo i zainteresować niem szerszy nieco ogół.

Kilkakrotnie omawiany w kilku instytucjach projekt prezesa Oddziału p. St. K. Lineburga o połączeniu trzech tak kulturalnych instytucji jak „Czytelnia Naukowa“, Redakcja „Tygodnika Suwalskiego“ i „Towarzystwo Krajoznawcze“ we wspólnym gmachu, tymczasowo nie doszedł do skutku.

Wskutek starania Zarządu Oddziału, Suwalskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu przy podziale oszczędności z r. 1910 pomiędzy miejscowe instytucje kulturalne przekazało na rzecz lokalu dla Towarzystwa Krajoznawczego i Muzeum Ziemi Suwalskiej rb. 100, resztującą sumę mają dopełnić zapisy dobrowolne na listę ofiarną, która wykazuje już kwotę 110 rb., reszta, spodziewać się należy, wkrótce się dopełni i wynajęcie lokalu może mieć miejsce od 1 lipca 1912 r., w którym to czasie mieszkania roczne się wydzierżawiają.

Na rzecz lokalu staraniem p. Julji Sztange i p. St. K. Lineburga urządzono koncert dnia 22 czerwca 1911 r. w sali „Arkadja“ i w tym celu, obok łaskawie zaofiarowanej gry na skrzypcach p. J. Sztange, zaangażowano z Wilna artystów: p. Annę Sorokową — pianistkę i p. K. Tatarkiewicza — deklamatora. Z powodu upalnego lata i pory już wakacyjnej zastęp publiczności był niewielki, spodziewany był nawet niedobór i tylko dzięki dobrowolnemu ustąpieniu z umówionego honorarjum do ceny kosztów przejazdu z Wilna wspomnianych artystów, co się z uznaniem tu zaznacza, koncert nie przyniósł deficytu; owszem, wpłynęło nawet do kasy Towarzystwa rb. 17 kop. 45.

Docent Wszechnicy Jagiellońskiej dr. Bronisław Rydzewski zaofiarował się łaskawie wypowiedzieć kilka odczytów wycieczkowych, dlatego też wyznaczono pierwszą wycieczkę pieszą w dniu 3 września w okolice Suwałk — „Dąbrówka-Okunowiec“.

Wycieczka ta odbyła się przy udziale 26 osób z prezesem oddziału na czele. W Dąbrówce wypo-

wiedział dr. Rydzewski odczyt o geologicznym ustroju Suwalszczyzny. Serdecznie podziękowano prelegentowi za ten zajmujący odczyt, poczem udano się do Okuniowca, gdzie zwiedzono jezioro i górę.

Na drugą wycieczkę, wyznaczoną na dzień 8 września do jeziora i fol. Hutta (dawna własność kamedułów), z powodu niepewnej pogody stawiło się 9 osób, z których 4 osoby w drodze się wycofały, a reszta dopięła celu, dwie zaś osobno przyjechały do miejsca.

Zwiedzono stary ogród, taras, obejrzano dom staroświecki. wreszcie pokazał gościnny gospodarz-dzierżawca folwarku, p. Rydzewski, znajdującą się pomiędzy 2 barakami oryginalną bramę staroświecką z chorągiewką u góry, fundowaną jeszcze w roku 1763 przez kamedułów, przy której zrobiono obecnie schronisko dla trzody chlewnej z wejściem przez bramę.

Wycieczka do jeziora Wigierskiego w dniu 10 września nie doszła do skutku z powodu dżdżystego i zimnego poranku.

W końcu wyjaśnić należy, że inteligentny ogół Suwalszczyzny, nie jest zainteresowany krajoznawstwem wogóle, czego dowodzi zbyt mała liczba prenumeratorów jedyne go organu Krajoznawczego „Ziemia“. Nie pomógł nawet w tym względzie specjalny artykuł o „Ziemi“ p. St. K. Lineburga w „Tygodniku Suwalskim“, bo z nadesłanych do rozpowszechnienia 30 egzempl. tego organu na rachunek Oddziału, za które Oddział ma płacić, wzięto zaledwie dwa egzemplarze przez autora artykułu i mec. Zabłockiego, pozostałe zaś 28 egz. oczekują dotąd na nabywców. Zarząd jednak sądzi, że taka obojętność ogółu dla krajoznawstwa rodzimego będzie przelamana, skoro Oddział zdobędzie stosowny lokal, a urządziwszy odpowiednie sekcje w Muzeum Ziemi Suwalskiej, (sekcję historyczną podjął się urządzić własnym kosztem i pracą p. Lineburg i ma już kilkaset zebranych cennych okazów), stwo-

rzy ważną placówkę kulturalną. Gdy się to osiągnie, wówczas można mieć nadzieję, że indyferentny dotąd dla krajoznawstwa ogół, namacalnie widząc pracę Oddziału, poprze jego usiłowania, zapisując się łgremialnie na członków Towarzystwa. To są horoskopy na przyszłość, bodaj niedaleką.

Sprawozdanie kasowe.

WPŁYWY.

Saldo na rok 1911	Rb. 126 kop. 98
Wpisowe	16 " —
Składki członkowskie	76 " —
Ofiary w gotówce na Muzeum	151 " 55
Razem	Rb. 370 kop. 53

WYDATKI.

Zwrot p. Z. Niklewskiemu za 5 kwintarjuszów	Rb. 2 kop. 50
Pensja woźnemu za 12 mies.	24 " —
Koszt prześyłki żarn przedhistorycznych	2 " 45
Razem	Rb. 28 kop. 95
Saldo na rok 1912	" 341 " 98
Razem	Rb. 370 kop. 53

Zarząd Oddziału.

Prezes *Stanisław Karol Lineburg*
Wice-prezes *Andrzej Talko-Hryncewicz*
Sekretarz *Franciszek Zagórski*
Kustosz *Henryk Kwićzala*

Komisja Rewizyjna.

Ks. Piotr Kotlewski, Bolesław Rodziewicz, Jan Wierzbicki.

Lista Członków.

B akinowski Aleksander	Lineburg Marja (War
Bar Kazimierz (Wylko-	szawa)
wyszki)	Lineburg Wiktor (War-
Bie ńkiewicz Włodzimierz	szawa)
(Kwieciszki)	M órawski Edward (Ju-
Br zokówna Irena	stjanowo)
C hełmiński Józef	Dr. N ieciuński Mamert
D rouet Władysław	Dr. Noniewicz Teofil
G allera Ryszard (War-	P ac-Pomernacki Mieczysław
szawa)	Pac-Pomernacki Władysław
G asiorowski Zygmunt	Hr. Potocki Tomasz
G erlachowa Marja	(Zyple)
G rabowski Bolesław (Wyl-	R odziejewicz Bolesław
kowyszki)	Russocka Natalja
G ramadzki Ludwik z Szyk-	S kapska Anna
szniewa	Skorupski Bolesław
H oluszyna Kamilla	Smolska Zofja
T alko-Hryniewicz Andrzej	S okołowski Witold Józef
(Staławka)	(Wilno)
J acyna Emil (Wylko-	Staniszewski Stanisław
wyszki)	Ks. Staniewicz Franciszek
J aniszewski Romuald	Strawiński Adam (Balla
(Warszawa)	Wielka)
D r. Jaworowski Jan	W ierzbicki Jan
(Augustów)	Wnukowski Lucjan
K olendowa Marja	Z abielska Eliza z Olszan
K onarski Bolesław Piotr	Zabłocki Gustaw
z Dowiaciszek	Zagórski Franciszek
K orewo Ignacy (Rutka)	Zawadzki Jan
K s. Kotlewski Piotr	Dr. Zmitrowicz Ludwik
K roll Kazimierz (Detroit,	(Szestakowo)
St. Zjedn. w Amer.)	
K uczewski Ludwik	
L ineburg Stanisław-Karol	

Ofiary na Muzeum Ziemi Suwalskiej złożyły następujące osoby:

w gotówce: Bortkiewicz J., Brzosko H., Gąsiorowski Z., Hołub W. z Sejn, Talko-Hryniewicz A., Kassakajtis J., Lineburg St. K., Morawski J., Morawski K. z Wysokiego, Ogulewicz B., Staniszewski S., Strawiński A., Towarzystwo Wzajemnego Kredytu, Wodzyński K. z Promiezia, Zabielska E. z Olszan, Zabłocki G., dr. Zmitrowicz i Zyger-Korn E.

w przedmiotach: dr. Bakinowski A., Bujnowski W., Butkiewicz J., Butkiewicz R., Dunin z Kalwarji, Kassakajtis J., Kościałkowski z Wilna, Lineburg St. K., Lipko, Milewski St., Morawska M., art. mal. Piątkowski H. i od żony, Pożarowski I., Radwanowski J. z Warszawy, Rydzewski L., Sobolewska M., Staniszewski St., Steppel W., Strzałeczki A. art. mal., Sztangowa J., Szwarcówna Z., Woźnicki A. i Zawadzka M.

Zarząd poczuwa się do miłego obowiązku złożyć na tem miejscu wszystkim łaskawym ofiarodawcom serdeczne staropolskie: „Bóg zapłać!“

Prezes Zarządu *St. K. Lineburg*
Sekretarz *Fr. Zagórski*

Oddział Zawierecki.

Członków 86.

Na odbytem ogólnem zebraniu w dniu 23 marca 1911 r. do Zarządu zostali wybrani:

pp. *Stanisław Szymański, Stefan Przyborowski, Konstanty Piotrowski, Jan Pasierbiński, Kazimierz Kaznowski, Tadeusz Walicki, ks. Czesław Chodorowski, Roman Kulczycki, d-rowsa Zasuszyna, Lucyna Kulczycka,*

Stefanja Grodzka i Fr. Niwińska, zaś na zastępców pp. *Marcin Ginsberg i Fr. Jaros*.

Do Komisji Rewizyjnej powołano: pp. Aleksandra Grodzkiego, Stanisława Rozenbacha i Adolfa Kuncewicza.

Zarząd podzielił swe czynności w sposób następujący:

Ks. Czesław Chodorowski—prezes,
Stefan Przyborowski—I wice-prezes,
Lucyna Kulczycka—II wice-prezes,
Konstanty Piotrowski—skarbnik i sekretarz,
Kazimierz Kaznowski—kustosz.

Przewodniczącym w sekcji wycieczkowej został wybrany p. Walicki, zaś w sekcji fotograficznej p. Kulczycki.

Do sekcji odczytowej zaproszono p. doktorowę Zasuszyńską, pp. Przyborowskiego, Kaznowskiego i Walickiego.

Sekcja wycieczkowa działała dość energicznie. Wycieczek, nie licząc miejscowych (zwiedzanie fabryk), odbyło się 10, a mianowicie:

1. Do Zętkowic i Skarżyc . . . 41 osób.
2. Do Czerny i Tenczynka . . . 7 „
3. Do Pilicy, Smolenia i Wierbki 40 „
4. Do Podlesia 22 „
5. Do Centurji 15 „
6. Do Siewierza (razem z War-
szawską) 12 „
7. Do Ogrodzieńca 20 „
8. Do Mirowa—Bobolic 7 „
9. Do Łaz 9 „
10. Do Wieliczki (razem z Zagłę-
biem) 14 „

Sekcja odczytowa zorganizowała 2 większe odczyty i parę mniejszych podczas zebrania miesięcznych.

P. Aleksander Janowski miał odczyt na temat „Łysogóry“; odczyt p. Chełmińskiego na temat „Od Częstochowy do Ojcowa“.

Na zebraniach miesięcznych przemawiali pp. Kaznowski i dr. Zasucha.

Przewodniczący sekcji fotograficznej p. Kulczycki, przygotował całą serję pocztówek z widokami Zawiercia i okolic, a także wiele zdjęć w większym formacie. P. Kulczycki za swoje zdjęcia otrzymał na Wystawie fotograficznej w Sosnowcu, urządzonej przez oddział Zagłębia, pierwszą nagrodę.

Ponieważ dopiero od grudnia T-wo nasze ma swój oddzielny lokal, więc dotychczas nie mogliśmy jeszcze zająć się tworzeniem muzeum, choć oddział Zawiercki ma obiecaną przez p. Kaznowskiego ładną kolekcję minerałów i skamieniałości.

Sprawozdanie kasowe.

PRZYCHÓD.

Saldo z roku 1910	Rb. 127 kop. 39
Wpisowe za 1911 rok	20 „ —
Składki członkowskie	232 „ —
Ze sprzedaży odkrytek	4 „ 82
Ze sprzedaży roczników	4 „ 20
Zysk z prenumeraty „Ziemi“	23 „ —
Z odczytów	8 „ 41
	Rb. 418 kop. 97

WYDATKI.

Druki	Rb. 76 kop. 50
Wyjazd delegatów	22 „ —
Dołożono do odczytów	33 „ 35
Roznoszenie korespondencji	24 „ —
Usługa w lokalu	4 „ 60
Przyjęcia gości	56 „ 19
Wynajęcie lokalu	9 „ —

do przeniesienia Rb. 225 kop. 64

z przeniesienia Rb. 225 kop. 64

Umeblowanie	9	”	60
Prenumerata „Ziemi“	5	”	90
10 ⁰ / ₀ za rok 1910 (reszta)	8	”	40
10 ⁰ / ₀ za rok 1911	25	”	20
Kancelaryjne i inne drobne	39	”	76

Rb. 314 kop. 50

Rb. 418 kop. 97

” 314 ” 50

Saldo na rok 1912 Rb. 104 kop. 47

Lista Członków.

X. B. Wajzler	K. Cholewicz
St. Przyborowski	A. Kuncewicz
A. Rutkowska	Br. Szulc
J. Kożuchowska	H. Krasnodębska
K. Piotrowski	Z. Krasnodębski
J. Przepieść	J. Ditl
R. Lamparski	K. Pawłowski
E. Rogaczewski	J. Wycisk
K. Nasiłowski	H. Malczewska
C. Cieszkowski	Z. Krzyżanowska
F. Pogorzelski	Br. Pasierbińska
K. Kubicki	X. Fr. Zientara
Fr. Jaros	St. Rosenbach
E. Budny	St. Czajczyński
W. Fijałkowski	M. Czajewicz
W. Majkowski	J. Mamelok
St. Szymański	M. Ginsberg
J. Kowalewski	A. Ginsberg
K. Kaznowski	S. Wesołowski
J. Pasierbiński	J. Brzeziński
W. Szrajberówna	Wł. Przyborowska
W. Bartkiewicz	H. Arnstein
St. Grodzka	J. Walicki
M. Kaznowska	A. Krotowicz

St. Wilkanowicz
Al. Grodzki
J. Kotowicz
T. Niklasiński
A. Winnicki
S. Winnicka
M. Zasucha
A. Smiela
Z. Czajkowska
E. Gepert
J. Landau
Ig. Maciejowski
M. Szymanowski
A. Berkowicz
M. Walicki
R. Kulczycki

L. Kulczycka
J. Harazna
E. Nadrowski
B. Rydzewska
St. Czaplicki
J. Izaak
J. Mejerowa
A. Żmudowska
St. Hildebrand
J. Walicka
W. Wołoszyński
A. Nowicka
A. Kubowicz
M. Mioduszevska
M. Stypkowski

Oddział w Zagłębiu.

Członków 392.

1) Oddział zreorganizowany w dniu 11 czerwca 1910 roku przy udziale 7 osób a nominalnie 57 członków dawnego oddziału Dąbrowskiego.

W 1910 roku zapisało się 168 członków nowych a w roku sprawozdawczym 235 tak, iż obecnie oddział powinienby liczyć 460 członków, gdyby nie wykreślenie z listy na zasadzie § 12 większości owych dawnych członków z 1908 roku. Po-
zatem wykreśliło się z oddziału 36 członków z powodu wyjazdu, przenosząc się do innych oddziałów, a także 3 na własne żądanie, tak iż obecnie oddział liczy członków 392.

Rok sprawozdawczy jest zatem drugim rokiem istnienia oddziału w Zagłębiu a przez czas tak krótki, Zarząd nie mógł rozwinąć takiej działalności, jakby to było jego życzeniem. Jednakże licz-

ba członków wzrosła znacznie, co samo już świadczy o rozwoju Tow. w Zagłębiu.

Zebrań w roku sprawozdawczym odbyło się 17. Omówiwszy szczegółowo plan zamierzonej monografji Zagłębia Dąbrowskiego, sprawę tę powierzono specjalnej Komisji, która jednakże pracę swą musiała ograniczyć do zbierania materiałów i ułożenia programu, ze względu na ogrom zamierzonej pracy. Jedynie wykonanie mapy Zagłębia, łaskawie podjęte przez p. inżyniera Br. Jasińskiego, posunęło się naprzód, o tyle że mapę tę będzie można wydać prawdopodobnie już w 1912 roku. Wobec uporządkowania zbiorów geologicznych w muzeum, skasowano Komisję muzealną, wybierając na jej miejsce kustosza i zastępcę. Natomiast celem intensywniejszej i systematycznej pracy okazała się potrzeba utworzenia sekcji odczytowej, której powierzono organizowanie odczytów i sekcji dochodów niestałych, która sobie postawiła za zadanie rozbudzenie życia towarzyskiego wśród członków i zasilenie kasy oddziału; tak iż obecnie oddział liczy 7 sekcji: wycieczkową, fotograficzną, przyrodniczą, statystyczno-ekonomiczną, popularyzacji Krajoznawstwa, odczytową i dochodów niestałych.

Opracowanie konkursu przyrodniczego i fotograficznego powierzono odpowiednim komisjom. Urządzenie zaś wystawy okazało się niewykonalne w miejscowych warunkach. Palącą sprawą wobec rozwoju oddziału okazało się wynajęcie własnego lokalu. Od pierwszego lipca udało się Komisji znaleźć lokal odpowiedni na kancelarję Zarządu, który też wynajęła do spółki z oddziałem Sosnowieckim Tow. Hygjenicznego. Tygodniowe zaś zebrania członków oddziału odbywały się w sali klubowej. Po zdobyciu własnej siedziby, rozwój Tow. posunął się szybciej, dając możność nieustannej łączności Zarządu z członkami.

W lokalu własnym urządzono dla członków czytelnię czasopism i ustanowiono dyżury członków

Zarządu dla załatwienia bieżących spraw. Wtedy dopiero energiczniej można było poprzeć „Ziemię“ i sprzedaż pocztówek, co jak widać ze sprawozdania finansowego przedstawia się dość okazale. Ponieważ zeszłoroczne starania nasze w Radzie Zjazdu górniczego o poparcie materialne urządzenia w Zagłębiu stacji pluwiometrycznej pozostały bez uwzględnienia, Zarząd własnym kosztem sprowadził przyrządy, powierzając ustawienie ich i obserwację p. inż. S. Rudowskiemu, który łaskawie podjął się wyjeżdżać odpowiednie miejsce i bezinteresowny dozór, oraz wysyłania spostrzeżeń do wydziału meteorologicznego Centrali. Wobec zebrzań tygodniowych organizowanych przez sekcję odczytową, Zarząd specjalnych zebrzań miesięcznych nie urządzał, wypełniając program tych ostatnich na tychże zebraniach czwartkowych.

Do poważniejszych wydatków należy zaliczyć kupno latarni projekcyjnej, której brak dotkliwie dawał się odczuwać. Wobec tego iż uchwałą walnego zebrania członkowie zobowiązali się dopłacać rb. 1 rocznie, tytułem dobrowolnej ofiary na lokal, Zarząd postanowił rocznik rozdawać członkom bezpłatnie, oraz odstępować 20% od ceny biletów na Odczyty, Koncerty, oraz od ceny prenumeraty „Ziemi“.

Z wystąpień na zewnątrz zanotować należy zorganizowanie wycieczek na wystawy „Starej Warszawy i Kujawską“ oraz wysłanie eksponatów na Wystawę Krajobraz Polski.

Zarząd ma nadzieję iż w roku przyszłym Oddział w dalszym ciągu będzie się rozwijał zwłaszcza po wynalezieniu odpowiedniejszego lokalu, wobec tego uważa za niezbędne zaangażowanie stałego płatnego urzędnika, tak dla załatwiania bieżących spraw, jak i sprzedaży wydawnictw.

Prowadząc w dalszym ciągu dotychczasowe prace, Zarząd zamierza ogłosić konkurs na prace folklorystyczne, w celu zebrania legend i podań

górnictwych, oraz na prace monograficzne, do zamierzonego wydawnictwa.

Zarząd zamierza skupić przezrocza od miejscowych stowarzyszeń i pojedynczych osób, a do kompletowania posiadanego zbioru, ułożyć katalog i wynajmować takowe na odczyty i pogadanki dla uniknięcia kosztownego każdorazowego sprowadzania z Warszawy.

W celu powiększenia liczby członków, zamiast dotychczasowej dodatkowej ofiary, projektuje się zobowiązać wszystkich członków do wprowadzenia w ciągu roku 1912 przynajmniej jednego nowego członka, lub wniesienia do kasy wzamian za to składki za niego.

Skład Zarządu.

Prezes *Antoni Sujkowski.*

Wice-prezysi *Bronisław Jasiński, Józef Drzewiecki.*

Sekretarz *Władysław Woliński.*

Zastępca *Edward Komaniewski.*

Skarbnik *Antoni Ujazdowski.*

Zastępcy *Franciszek Solnicki, Wanda Wasilkowska.*

Kustosz *Stanisław Strzeszewski.*

Członkowie *Jadwiga Waśniewska, Kazimierz Wośński, Wiktor Strzembosz.*

Komisja rewizyjna *Kazimierz Srokowski, Lucjan Kreczmar, Antoni Rapczyński.*

Radca prawny *Janusz Borowski.*

Lekarz honorowy *dr. Stefan Falkowski.*

Sekcja Odczytowa.

Przewodniczący *A. Sujkowski.*

Sekretarz *J. Drzewiecki.*

Skarbnik *Wł. Woliński.*

Zastępca *E. Komaniewski.*

Sekcja została zorganizowana w dniu 10 maja postawiwszy sobie za zadanie urządzenie odczytów

publicznych i pogadanek na zebraniach członków Tow.

W roku sprawozdawczym ogłoszone były następujące odczyty publiczne:

1) W dniu 21/I dr. Ludomir Sawicki „Rów zakopiański, jako jednostka krajoznawcza“.

2) w d. 25/III Eugenjusz Romer „O Japonji i jej mieszkańcach“.

3) w d. 14/V M. Wisznicki „Piękno naszego kraju“.

4) w d. 8/X Kazimierz Stołyhwo „Upiększenie ciała u ludów dzikich i kulturalnych“.

5) 5/XI M. Wisznicki „Piękno naszego kraju“.

Nie wszystkie odczyty cieszyły się powodzeniem. O ile pierwsze dwa można zaliczyć do udanych pod względem frekwencji i wyników finansowych, to następne przyniosły straty.

Niezmiernie doniosłe znaczenie dla rozwoju Oddziału miały pogadanki, urządzone co tydzień dla członków ich rodzin i wprowadzonych gości. Prócz ogłoszenia referatu na zebraniach tych było komunikowane od czasu do czasu sprawozdanie z działalności Zarządu, oraz zamierzenia wycieczkowe, a również pokazywane były obrazy świetlne, miejscowości, dokąd projektowane były wycieczki. Dyskusyjnego charakteru zebrania te nie miały, co jednakże byłoby bardzo pożądané. Zebrania te, zastępujące u nas zebrania miesięczne, cieszyły się względnem powodzeniem, nie takim jednak, na jakie zasługiwały tak ze względu na wartość wygłaszanych referatów i na ogólne korzyści dla członków, jak i koszta ponoszone przy organizowaniu. Ogółem urządzono 32 zebrania, w których wzięło udział 1,446 członków i 161 gości. Razem 1,607 osób. Referaty wygłosili:

A. Sujkowski „O florze (z zakresu geografji ziem polskich)“, Płodowski „Dawne miasta w Polsce“, Przesmycki „O jurze krakowskiej“, A. Sujkowski „O faunie“, Telakowski „O stylach w architekturze“, A. Sujkowski „O antropogeografji“,

Kaczyński „O pierwotnem osadnictwie“, A. Piwowar „O węglu kamiennym“, Kozielski „Wiosna w przyrodzie“, Warchoł „O instynkcie zwierząt“, Dr. Jadw. Młodowska „O ptactwie przelotnem“, A. Sujkowski „O ludności ziem polskich“, J. Drzewiecki „O metodyce wycieczek krajoznawczych“, A. Sujkowski „O mieszczaństwie w dawnej Polsce“, W. Warchołowa „Jesień w przyrodzie“, R. Danyśówna „O zmianach w przyrodzie“, A. Sujkowski „O stosunkach ekonomicznych“, S. J. Czarnowski „O czasopiśmiennictwie polskiem“, R. Danyśówna „O geologicznem działaniu wody“.

Sekcja Popularyzacji Krajoznawstwa.

Skład Zarządu:

Prezes *A. Sujkowski.*

Sekretarz *J. Drzewiecki.*

Członkowie: *Warchoł, Wrzosek, Rajchert.*

Sekcja została zorganizowana dn. 10 września 1910 r.

Członkowie sekcji, a nawet i inni członkowie Towarzystwa byli czynni, bądź urządzając i pomagając urządzać wycieczki dla osób stojących poza Towarzystwem, bądź też często informując poszczególne osoby i rodziny przy zwiedzaniu miejsc godniejszych widzenia, wypożyczając odpowiednie książki i propagując organ Tow. „Ziemię“.

Sekcja statystyczno-ekonomiczna.

Skład Zarządu:

Prezes *St. Kaczyński.*

Sekretarz *Chiczewski.*

Członkowie: *Hoffman, Piwowar, Sujkowski, Wyszynski*

Sekcja zawiązała się w dniu 11 grudnia 1910 r. w celu zbierania danych liczbowych, dotyczą-

cych ludności Zagłębia, wytwórczości przemysłowej, stosunków kredytowych i t. p. zjawisk ekonomicznych i społecznych. Członkowie zbierali się 5 razy. Niesłychanie trudne warunki, przeszkadzające dokładniej badać zjawiska gospodarcze, nie pozwoliły na razie dojść do jakichkolwiek poważniejszych wyników. Jednakże starania i wysiłki dotychczasowe prawdopodobnie nie są zupełnie stracone, członkowie żywią nadzieję, że powoli gromadząc materiały, będą mogli z czasem dojść do wyników, które warte ogłoszenia w druku.

Sekcja dochodów niestałych.

Przewodniczący *Horodyński*.

Sekretarz *E. Komaniewski*.

Skarbnik *J. Drzewiecki*.

Sekcja została zorganizowana d. 31 stycznia 1911 na zasadzie § 14 Ustawy, postawiwszy sobie za zadanie zasilanie kasy Oddziału, a także rozwój życia towarzyskiego wśród członków.

W roku sprawozdawczym sekcja zorganizowała jeden koncert przeważnie w celu spopularyzowania melodji ludowych, poprzedzony odczytem prof. Opieńskiego „O muzyce ludowej“. Koncert niedość udatny pod względem wykonania artystycznego, cieszył się, ze względu na swój niezwykle program, ogromnem powodzeniem. Ze względu na duże koszta poniesione przy angażowaniu artystów, dochodu z tego źródła prawie że nie było, jednakże z innych względów dał on niezwykle dodatnie wyniki. W 1912 roku sekcja zamierza urządzić koncert obrazujący historję muzyki polskiej. Prócz tego, tak ze względu na cel swego założenia nosi się z myślą organizowania zebrań towarzyskich z programem literacko-koncertowym.

Projektowane są również pokazy kinematograficzne krajobrazów z dziedziny przyrody, objaśnia-

ne przez przyrodników, a urozmaicone scenami z podróży, wycieczek i t. p.

Sekcja fotograficzna.

Zarząd sekcji stanowią:

Przewodniczący *Zygmunt Rychter.*

Zastępca przewodn. *Węgierkiewicz Henryk.*

Sekretarz *Sudolski Teodor.*

Zastępca *Dolder Leonard.*

Skarbnik *Drouet Józef.*

Zastępca *Orzechowski Władysław.*

Sekcja zorganizowana w grudniu 1910 w roku sprawozdawczym znacznie rozwinęła swoją działalność w kierunku zbierania widoków kraju, oraz przygotowywania kolekcji przezroczy; w tym celu członkowie Sekcji brali czynny udział w większości wycieczek oddziału i następnie z dokonanych zdjęć przygotowywali do zbiorów przezrocza.

W celu zachęcenia szerszego grona amatorów i pozyskania cennych zdjęć do zbiorów Tow., Sekcja ogłosiła konkurs na zdjęcia z dziedziny krajoznawstwa, wyznaczając za najlepsze prace szereg nagród w postaci żetonów złotych, srebrnych, listów pochwalnych i innych odznaczeń; konkurs udał się nadspodziewanie, zgłosiło się bowiem 11 osób, nadsyłając przeszło 200 fotografii, z których większość według orzeczenia Sądu Konkursowego przedstawiała wysoką wartość artystyczną i krajoznawczą; odznaczono nagrodami 8 prac. z tych 2 poza konkursem; wszystkie zdjęcia zostały wywieszone w lokalu Tow., po upływie zaś miesiąca przesłano na wystawę „Krajobraz Polski“ poczem zostaną zaliczone do zbiorów Oddziału Tow.; w celu ułatwienia członkom Sekcji nabywania artykułów fotograficznych, Sekcja uzyskała znaczną zniżkę cen oraz komisową sprzedaż artykułów fotograficznych krajowego wyrobu w zupełności wytrzymujących

konkurencję tak pod względem cen jak i jakości towaru z wyrobami zagranicznymi.

Sekcja w roku sprawozdawczym nabyła latarnię projekcyjną, ilustrując przezroczami przy pomocy tejże, pogadanki tygodniowe, oraz urządziła kompletną pracownię dla członków odnajmując tymże w lokalu specjalne kasetki do ich wyłącznego użytku.

Projektowane zbiorowe lekcje fotografii i retuszerji zostały zaniechane z powodu braku uczestników, jednakże w razie zgłaszania się, zostaną wznowione.

Prawidłowy rozwój Sekcji był stale wstrzymywany brakiem odpowiednich środków materialnych, budżet bowiem na rok bieżący nie wystarczał na niezbędne potrzeby Sekcji, inwentarz zaś tejże, przedstawiający wartość do rb. 350 składał się w znacznej części z prywatnych darowizn członków i tem tylko należy tłumaczyć znaczną przewyżkę wartości po nad wydatkowaną gotówkę.

Sekcja przyrodnicza.

Przewodniczący *Edward Warchol.*

Zastępczyni *Dr. Jadwiga Młodowska.*

Sekretarz *Zygmunt Brzeziński.*

Członkowie: *Stefan Harlampowicz, Wacław Kozielski, Gabrijela Obrepalska, Marja Szonertówna,*

Sekcja przyrodnicza P. T. K. zorganizowana w dniu 1 grudnia 1910 r. liczyła w r. 1911 7 członków. Posiedzeń odbyła 10. Pragnąc rozbudzić zamiłowanie do nauk przyrodniczych i zapoznać z niemi szerszy ogół publiczności, Sekcja postanowiła występować na zebraniach czwartkowych z pogadankami z zakresu tych nauk. Pierwszą z tych pogadaniek wygłosił p. W. Kozielski na temat: „Wiosna w przyrodzie“. Następnie mówiła p. M. Szonertówna o „Hodowli roślin doniczkowych“, p. E. War-

choł o „Instynkcie u zwierząt“, p. J. Młodowska o „Wędrówkach ptaków“ i p. W. Warchołowa o „Jesieni w przyrodzie“.

W tym samym celu wywieszała Sekcja przed pogadankami czwartkowemi szereg pytań, dotyczących najelementarniejszych zjawisk w przyrodzie.

Staraniem Sekcji urządzona została loteria na rośliny doniczkowe, które rozlosowali między sobą członkowie Tow.

Wreszcie Sekcja ogłosiła konkurs na zbiory przyrodnicze. Konkurs dał stosunkowo niezłe wyniki, bo przedstawiono ogółem 12 kolekcji, z których jedna, mianowicie zielnik ucz. kl. III szkoły Handlowej w Będzinie, St. Zembala, przeszedł najśmielsze oczekiwania Sekcji. Zielnik ten obejmuje z górą 300 gatunków, zebranych i ułożonych z prawdziwym pietyzmem i zrozumieniem idei kolekcjonowania. St. Zembał otrzymał też I nagrodę botaniczną — „Atlas państwa roślinnego“ Wilkomma, II nagroda — praska druciana do suszenia roślin — dostała się ucz. kl. IV tejże szkoły, J. Nowakowi. Nagrody za zbiory entomologiczne otrzymali uczniowie szkoły Handlowej w Sosnowcu: I nagrodę — przybory do kolekcjonowania owadów — Miedziejewski z kl. IV — i II nagrodę — „Atlas motyli krajowych“ Dyakowskiego — Ziemiński, ucz. kl. III. Nadmienić należy, że nagrodzeni, zbiory swoje ofiarowali O. w Z. P. T. K. Idea wytyczna Sekcji przyrodniczej pozostanie w roku 1912 ta sama, co i dotychczas, a mianowicie: szerzenie wśród jak-najliczniejszych mas znajomości i zamiłowania do przyrody. W tym celu Sekcja projektuje zorganizowanie pogadanek popularnych dla dzieci szkół miejskich i w tym kierunku poczyniła pewne kroki, starając się pozyskać lokal Domu Ludowego, następnie utworzenie choć bardzo skromnego muzeum, które byłoby dostępne dla szerszej publiczności, a gdzie objaśnień udzielaliby członkowie Sekcji. Na wiosnę Sekcja ma zamiar urządzić szereg

wycieczek botanicznych i zoologicznych do najbliższych okolic.

Wreszcie wzorem roku zeszłego Sekcja projektuje zorganizowanie konkursu przyrodniczego, tem więcej, że, chcąc umożliwić kolekcjonowanie, Sekcja nabyła już 7 kompletów i odpowiednich przyborów do bezinteresownego wypożyczania potrzebującym.

Sekcja wycieczkowa.

Przewodniczący *Józef Drzewiecki*.

Zastępcy *Franciszek Solnicki*, *Antoni Ujazdowski*.

Sekretarz *Wanda Wasilkowska*.

Kronikarz *Zofja Szwedowska*.

Skarbnik *Kazimierz Janiszowski*.

Członkowie: *Józefowa Drzewiecka*, *Józef Drouet*, *Michał Gnoiński*, *Edward Komaniński*, *Józef Pietraszewski*, *Kazimierz Wosiński*.

Sekcja wycieczkowa zorganizowana została dn. 11 czerwca 1910 r. W roku sprawozdawczym Zarząd Sekcji zbierał się 10 razy na posiedzenia.

Zorganizowano 31 wycieczek, w których wzięło udział 953 osoby.

Prócz organizowania wycieczek Zarząd Sekcji miał możność przyjmowania wycieczek z Warszawy, Kalisza i Łodzi. Wycieczkom tym ułatwiono zwiedzanie kopalń i fabryk. Wydelegowano przewodników i kierownika wycieczki, a także zapewniono bezpłatne noclegi i po zniżonej cenie posiłek.

Na podkreślenie zasługują wycieczki górników z kopalni „Saturn” do Warszawy i robotników z kopalni „Kazimierz” do Złotego Potoku, jako dowód, że idea krajoznawcza przenika w coraz szersze sfery. Wycieczki te wywarły jaknajlepsze wrażenie na uczestnikach, którzy nie tylko nie żałowali wydanych pieniędzy i wyrazili swe zadowolenie i wdzięczność kierownicze wycieczki p. M. Drzewieckiej przez podziękowanie na szpaltach miejsc-

wych gazet i ofiarowanie na pamiątkę przycisku z kawałka węgla z wyrytym napisem, ale postanowili stale składać pieniądze na podobny cel.

Niestety jednak na ogół nietylko młodzież lecz i członkowie Tow. nie doceniają znaczenia wycieczek, ich celów, korzyści, oraz zadowolenia, wynikającego z poznawania własnego kraju. Dowodem tego stosunkowo nieliczna ilość uczestników wycieczek pomimo to, iż wycieczki były obliczane bardzo tanio ze względu, że były uważane jako środek zachęcający dla celów Tow. Krajoznawczego. Na częściowe usprawiedliwienie naszego ogółu przytoczyć należy, że w roku sprawozdawczym zaczęły dość często urządzać wycieczki i inne Tow. jak „Przyszłość“, „Dom ludowy“, „Cykliści“, „Kółko Piechurów“, i t. p. Zarząd dokładał wszelkich starań, aby zachęcić i uprzystępnąć udział w wycieczkach jaknajszerszemu ogółowi i ten cel stawia sobie jako punkt wytyczny programu na rok następny. To też postanowiono w tym celu wyznaczyć pewną sumę na zapomogi wycieczkowe, również zwrócono się o pomoc w tej sprawie do Tow. Wpisów Szkolnych. Uwzględniając cel tak pożyteczny Szkoła Handlowa w Będzinie ofiarowała na takowy fundusz zapomogę w sumie 130 rubli, opłacając temi pieniędzmi udział w wycieczkach niezamożnej młodzieży. W celu zachęcenia szerszego ogółu do zainteresowania się ideami krajoznawczymi, sekcja ogłasza konkurs na pracę z zakresu krajoznawstwa.

Warunki konkursu.

- 1) Uczestnikiem konkursu może być tylko członek Tow. Krajoznawczego.
- 2) Pracą konkursową będzie opis zwiedzonej lub zwiedzonych miejscowości polskich pod względem fizjograficznym, ludoznawczym, historycznym i ekonomicznym.

Uwaga. Praca może być traktowana jednocze-

śnie z uwzględnieniem wszystkich powyższych działów, jak również i pod każdym z nich oddzielnie.

3) Wielkość pracy nie ogranicza się, lecz pożądanym jest opis jaknajwiększej ilości miejscowości.

4) Prace winny mieć cechę indywidualną i muszą być oparte na własnych spostrzeżeniach, choć posiłkowanie się jakimikolwiek pracami naukowymi, a nawet wyciągami z takowych jest dopuszczalne z wymienieniem źródła.

5) Sposób opracowania dowolny. Może to być praca naukowa, monografia, z podróży, dziennik i t. p.

6) Musi być ściśle określone położenie topograficznie opisywanej miejscowości, a pożądane byłoby i odbitki fotograficzne danych miejscowości do ilustracji.

7) Muszą być pisane wyraźnem pismem.

8) Prace wydane w druku do konkursu nie należą.

9) Każda z prac winna być zaopatrzona w godło i przy niej należy przesłać zapieczętowane koperty, wewnątrz których znajdować się musi imię i nazwisko autora, a nazewnątrz toż samo godło, jak i na pracy-

10) Termin nadsyłania prac pod adresem Sekcji Wycieczkowej Oddziału P. T. K. w Zagłębiu upływa z dniem 1 listopada r. b.

11) Nagrodzone rękopisy zostają własnością P. T. K. z prawem drukowania takowych w tygodniku „Ziemi“, o ile to uznane będzie przez Zarząd Oddziału i Redakcję, bez honorarjum dla autora, oraz z prawem wydania książkowego za odpowiedniem honorarjum po porozumieniu z autorem.

Za najlepsze prace wyznacza się 3 nagrody w wydawnictwach naukowych.

W roku sprawozdawczym zorganizowane zostały następujące wycieczki:

Sprawozdania z wycieczek.

Wycieczka do Warszawy w dniu 6, 7 i 8 stycznia 1911. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 35.

O g. 11 udano się do Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, gdzie p. Janowski udzielał szczegółowych objaśnień. Stamtąd, pod kierownictwem pp. Janowskiego i Wisznickiego zwiedzano Stare Miasto. Po obiedzie wyruszono przez most na zwiedzanie Pragi, poczem uczestnicy wycieczki udali się do lokalu Towarzystwa.

Następnego dnia zwiedzano szczegółowo stację Filtrów, hale targowe, Wystawę Sztuk Pięknych w Zachęcie i Powązki. Wieczór spędzono w teatrze.

Trzeciego dnia o 9 rano wycieczkowicze kolejką wyruszyli do Wilanowa, gdzie zwiedzili pałac, galerję obrazów, park oraz kościół; następnie powrócili do Warszawy na popołudniowy koncert w Filharmonji. Wieczorem udano się do teatru Wielkiego na operę. O 12 w nocy wycieczka wyjechała z Warszawy.

Kulig do Grodźca w d. 12 lutego 1911 r. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 36.

Wycieczka wyruszała w saniach przez Pogoń, Małobądz i Gzichów do Grodźca i na górę Dorotkę. Potem wyruszono na stację dr. żel. Warsz.-Wied. skąd po podwieczorku udano się na pobliski pagórek i używano sportu saneczkowego do zmierzchu.

Wycieczka do Warszawy w d. 12 marca 1911 r. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 20.

W dniu 11 marca wieczorem wyruszyła wycieczka do Warszawy celem zwiedzenia Wystawy Zdobnictwa Ludowego. Zwiedzano wystawę rano, zaraz po przyjeździe do Warszawy. Wyczerpujących objaśnień udzielały pp. Danyszanka i Chmieleńska. Po obejrzeniu wystawy zwiedzano Pałac Łazienkowski, skąd udano się na Stare Miasto.

Następnie pod przewodnictwem inż. Olendzkiego oglądali wycieczkowicze stację telefoniczną. Wieczorem udano się do teatru na „Quo vadis“, skąd wprost na stację kolei.

Wycieczka do Dąbrowy w dn. 24 marca 1911 r. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 37.

Wycieczka wyruszyła do Dąbrowy, gdzie udała się do muzeum im. Glogera. Wyczerpujących objaśnień udzielił Zarząd sekcji muzealnej w osobach pp. Strzeszewskiego, Jasińskiego i Srokowskiego.

Następnie udali się uczestnicy do Huty Bankowej, a później na kopalnię „Paryż“, której odkrywkę oglądano pod przewodnictwem inżyniera Piwowara.

Wycieczka do litografii p. Bogdańskiego w Sosnowcu w dn. 19 kwietnia 1911 r. Prowadził p. A. Ujazdowski. Osób 6.

Wycieczkę oprowadzał p. Płodowski, udzielając szczegółowych objaśnień o całej fabrykacji i demonstrując wszelkie wyroby litograficzne, jak etykiety, obrazy, obrazki św., mapy i t. p.

Wycieczka do Krakowa dn. 22—23 kwietnia. Prowadził p. Płodowski. Osób 21.

Przyjazd do Krakowa w nocy. Noclegi w domu emigracyjnym.

Zwiedzono kościół św. Krzyża, Muzeum Czarotoryskich, dom Matejki, kościół Marjacki, Muzeum Narodowe, Bibliotekę Jagiellońską, kościół św. Anny, Uniwersytet, kościoły: św. Wojciecha, Dominikanów, Franciszkanów, Wawel i katedrę, Skalkę, kopiec Kościuszki, park Jordana, Barbakan. Po południu teatr.

Objaśnień udzielali pp. A. Gosławski i St. Płodowski. Wycieczka była nader gościnnie podejmowana i korzystała z bezpłatnych wejść do wszystkich instytucji.

Dnia 6 maja do wycieczki Oddziału Warszawskiego do Dąbrowy przyłączyło się 12 osób, dnia

7 do Będzina, Grodzca i Czeladzi 39 osób; w Sosnowcu 42 osób.

Wycieczka do Tęczyna i Alwernji w d. 25 maja (od Krzeszowie pieszo). Prowadził p. Sujkowski. Osób 23.

Zwiedziwszy wieś Tęczynek z kopalnią węgla i ruiny zamku w Tęczynie, udano się przez Grójec do Alwernji, gdzie zwiedzono kościół i klasztor bernardynów, kamieniołomy w Regulicach oraz podziwiano bajeczny widok na dolinę Wisły, Babią górę i Beskidy. Wysłuchawszy pogadanki przewodnika o ruchach górotwórczych i historii danej miejscowości, powrócono pociągiem w doskonałych humorach, pomimo zmęczenia po przejściu 15 wiorst, porządnego przemoknięcia i zbyt długiego wyczekiwania na „uzgodnione“ pociągi.

Wycieczka do Złotego Potoku w dniu 28 maja. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 55.

Po przyjeździe do Myszkowa zwiedzono w Miączowie fabrykę maszyn i odlewów p. Bauerertza pod przewodnictwem inż. Maro, a stąd końmi, łaskawie zaofiarowanymi przez członka oddziału p. Bauerertza, do Żarek. Następnie udano się pieszo do pobliskiego Leśniowa, gdzie obejrzano kościół z cudowną figurą Matki Boskiej i wyruszone do Złotego Potoku, gdzie wysłuchano objaśnień prowadzącego wycieczkę o grzbiecie Krakowsko-Wieluńskim i historii Potoku.

Wycieczka na wystawę do Włocławka i Ciechocinka w d. 4 i 5 czerwca. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 8. Wycieczka udała się na wystawę, poczem zwiedzono katedrę, seminarjum, park, oraz most na Wiśle. Po przenocowaniu wyjechano do Ciechocinka, gdzie zwiedzono łazienki, tężnie i warzelnie soli.

Wycieczka górników z kop. „Saturn“ do Warszawy w d. 4 i 5 czerwca. Prowadziła p. M. Drzewiecka. Osób 47.

Wycieczkowicze zwiedzili Stare Miasto, Bielany, teatr Nowości, zbiory Tow. Krajoznawczego,

halle, wystawę obrazów, filtry, pałac w Łazienkach, Powązki, wystawę starej Warszawy i Dynasy. Wycieczka ta zrobiła bardzo dodatnie wrażenie, szerząc zamiłowanie do idei krajoznawczej w sferach robotniczych.

Wycieczka do Złotego Potoku wyłącznie dla robotników wydź. mech. z kop. „Niemce“ w d. 18 czerwca. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 35.

Zwiedzanie Potoku z pogadanką kierownika bardzo się podobało uczestnikom wycieczki, którzy poprosili zaraz o drugą podobną wycieczkę w najbliższym czasie. W przemówieniu swem jeden z uczestników wyraził hołd Towarzystwu, które nie szczędząc trudów, szerzy tak wzniosłe idee, zachęcając ogół do poznawania własnego kraju.

Wycieczka 10-dniowa w d. 24 czerwca, przeważnie uczniów Będzińskiej Szkoły Handlowej, w Łysogóry, do Sandomierza, Puław, Lublina, Kielc i Chęcin. Prowadził p. Reichert. Osób 39.

Wycieczka do Krzeszowic i Czerny w d. 25 czerwca. Prowadziła p. M. Drzewiecka. Osób 65.

Dzięki uprzejmości administracji dóbr hr. Potockich zwiedzono park, ogrody, oranżerję, stajnie, tor wyścigowy, obory, starą wozownię z pamiątkowymi pojazdami, łazienki siarczane i kościół; potem udano się pieszo do Czerny dla zwiedzenia klasztoru karmelitów bosych, pustelni Firlejowej, mostu i doliny Eljasza. Wycieczka była podejmowana przez administrację dóbr hr. Potockich ze staropolską gościnnością, za co, jak również za uprzejme objaśnienia Oddział składa serdeczne podziękowanie pp. Krugseisenowi, Reichardowi, Gacucie, Wojtychowi i Suprawskiemu.

Dnia 30/VI zwiedzała Zagłębie młodzież szkolna z Kalisza w liczbie 29 osób. Zwiedzono Hutę Katarzynę i kopalnię Milowice. Oprowadzał p. J. Drzewiecki.

Wycieczka do Kamienicy Polskiej i Olsztyna w dn. 9 lipca. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 30.

Dzięki uprzejmości zawiadowcy kopalni p. Miąnowskiego wycieczka udała się kolejką konną do kopalni rudy żelaznej w Kamienicy. Po zwiedzeniu Kamienicy zapoznano się tu ze sposobem wyrabiania tkanin płóciennych i bawełnianych na domowych warsztatach tkackich. Ta niezmiernie korzystna dla mieszkańców Kamienicy kooperatywa tkacka istnieje zaledwie od roku i dzięki nieustającym wysiłkom prezesa związku ks. Sędzimira, w roku bieżącym miała już rb. 80,000 obrotu przy 5,000 kapitału zakładowego. Wyroby związku „Tkacz“ konkurują z powodzeniem na rynkach w Królestwie i Cesarstwie z wyrobami najpoważniejszych fabryk, a gatunek ich został odznaczony na wystawie w Warszawie. Następnie udano się końmi do Olsztyna dla zwiedzenia ruin i groty.

Wycieczka do Białowieży w dn. 16, 17 i 18 lipca. Prow. p. J. Drzewiecki. Osób 11.

Z Hajnówki rano końmi wyruszono do Białowieży, gdzie po załatwieniu formalności, zwiedzono zwierzyńiec i sąsiednią pobliską wieś Budy.

Trzeciego dnia raniutko wyruszono do puszczy, gdzie przedzierając się po głuchych ostępach, śledzono żubra, napotykając dużą ilość drobniejszej zwierzyny.

Wycieczka do Sławkowa w d. 23 lipca. Prow. p. Wasilkowska. Osób 16.

Zwiedziwszy starożytne miasto, kościół i zabytki budownictwa drzewnego, wyruszono do piaszczystej pustyni Błędowskiej, a stamtąd uroczą doliną Białej Przemszy przez Chwaliboskie do Okradzionowa, gdzie przebywały na kolonjach letnich dzieci z Sosnowca. Powrót końmi do Strzemieszyc, a stąd pociągiem do Sosnowca.

Wycieczka w Tatry w dn. 13, 14 i 15/VIII. Prow. p. Cieśliński. Osób 11.

Stanąwszy o 7 rano w Zakopanem, wycieczka wyruszyła przez Świnicę do Morskiego Oka, gdzie przenocowawszy, udano się przez Rysy do Popradz-

kiego Jeziora. Forsowna ta przeprawa zajęła cały dzień, tak że dopiero następnego dnia zwiedzono Jezioro Szczyrbskie i muzeum tatrzańskie w Poprad-Felce. Wycieczka ta doskonale była zorganizowana przy pomocy prezesa turystycznego klubu akademickiego ze Lwowa p. Szenka.

Wycieczka do Ojcowa w dn. 13, 14 i 15/VIII. Prowadził p. J. Drzewiecki. Osób 42.

W oddzielnym wagonie, udzielonym przez nacz. ruchu dr. żel. nadwiśl., wyruszone w sobotę wieczorem do Olkusza. Przybywszy do Ojcowa około g. 1 w nocy, wycieczka została niemile zdziwiona brakiem noclegów, które zamówiono uprzednio umyślnie przez członka-korespondenta Tow. p. Wolniewicza. Ubolewając nad pogwałceniem kardynalnych zasad gościnności, spędzono noc na ławkach w restauracji, następnych zaś noclegów wyszukał wycieczce przewodnik Konwalijka w stodole. Pierwszego dnia zwiedzono Chełmową górę, grotę Łokietka, Ojcowską i Krakowską bramę, okopy i Pięciopalcówkę. Po obiedzie zwiedzono grotę Wierchowską, skałę Sfinks i Korytanję. Drugiego dnia wyruszone do doliny Bętkowskiej, zwiedzając po drodze grotę Nietoperzową, źródła Bętkówki, skały Sokole oraz wodospady: Szum i Szeroki, następnie ruiny zamku i muzeum krajoznawcze, oraz góry: Złotą i Krzyżową. Wieczorem p. Czarnowski wygłosił pogadankę o wynikach swoich badań nad wykopaliskami i grotami, nawołując chętnych do badania grot, których przeszło 100 jest dotąd nienaruszonych. Trzeciego dnia wyruszone pieszo do Pieskowej skały, zwiedzając po drodze Grodzisko z pustelnią św. Salomei, oraz Sokolicę; po obiedzie i obejrzeniu zamku w Pieskowej Skale — wyruszone z powrotem do Sosnowca.

Wycieczka do Lysogór w dn. 26 i 27 sierpnia. Prow. p. J. Drzewiecki. Osób 8.

Wyruszone d. 26/VIII o g. 8 rano koleją iwan-drodzką do Suchedniowa, skąd końmi do Bodzen-

tyna, tu zwiedzono ruiny zamku, kościół i udano się do św. Katarzyny. Odpocząwszy w schronisku P. T. K. i zwiedziwszy klasztor, wyruszono na Łysicę, a stamtąd grzbietem Łysogórskim do św. Krzyża i do Nowej Słupi. O g. 8 wieczorem odjechała wycieczka do Kielc, skąd pociągiem do Sosnowca przybyła o 7 rano.

Wycieczka do Piekar Wielkich i Bytomia w dn. 8 września. Prow. p. J. Drzewiecki. Osób 13.

Wyruszono o g. 9 m. 40, a już o 10 m. 30 wycieczka stanęła w Bytomiu, przywitana przez członka redakcji „Katolika“ oraz pp. Peclów, którzy ofiarowali się za przewodników.

Wyruszono tramwajem do Piekar Wielkich miejsca słynnego z cudownego obrazu M. B. i Kalwarji: Obszedłszy kapliczki, których tam jest 60, podziwiano ze wzgórza wspaniałą widok na pograniczną Brynicę z okolicą i powrócono do Bytomia, zwiedzając po drodze w Rozberku największą na Śląsku świątynię w stylu romańskim. Po obiedzie zwiedzono miasto, kościoły oraz ogromne zakłady drukarskie „Katolika“. Oprowadzani przez uprzejmych gospodarzy, oglądali uczestnicy wycieczki maszyny rotacyjne, linotypy, odlewnie czcionek i matryc, oraz prawdziwie artystyczną introligatornię. Wieczór spędzono w lokalu Stowarzyszenia w gronie inteligencji miejscowej. Wieczornica, urozmaicona popisami, a zakończona ochoczą zabawą, pozostawiła niezatarte wrażenie na uczestnikach, ze względu na niedający się opisać nastrój, co też kierownik wycieczki wyraził w swoim podziękowaniu. Odprowadzeni na stację uczestnicy odjechali, wyrażając serdeczną wdzięczność przede wszystkim pp. Wolskim i Peclom za nad wyraz życzliwe i wzorowo zorganizowane przyjęcie tej, niestety, nielicznej wycieczki.

Wycieczka do źródeł Przemszy i Pilicy w dn. 17 września. Prow. p. J. Drzewiecki. Osób 21.

Wyruszone z Sosnowca o g. 5 m. 50 rano pociągiem do Zawiercia. Powitani przez sekcję wycieczkową Oddziału Zawierckiego przyjezdni odjechali końmi do Ogrodzieńca, a potem do Pilicy.

Dzięki uprzejmości pp. Arkuszewskich obejrzano pałac, park i wały i skierowano się do miasteczka dla zwiedzenia kościoła farnego, klasztoru reformatów i starej bóżnicy drewnianej. Następnie wyruszone do Smolenia, a stąd do Wolbromia. Rozejrzawszy się po rynku nieosobliwego miasteczka ruszono dalej do Podlesia, gdzie pp. Wosińscy podejmowali wycieczkę ze staropolską gościnnością. Spędziwszy godzinkę w miłym towarzystwie uprzejmych gospodarzy, pośpieszono na przystanek kolei dęblńskiej, a stąd nastąpił powrót do Sosnowca o g. 10 wiecz.

Wycieczka botaniczna do parku sieleckiego w d. 24 września. Prow. p. Warchoł. Osób 36.

W celu zaznajomienia się z florą okoliczną sekcja wycieczkowa zorganizowała wycieczkę miejscową do jedynej w Sosnowcu oazy, parku w Sielcu, zwykle zamkniętego dla publiczności. Trzygodzinną wycieczkę urozmaicały interesujące objaśnienia.

Wycieczka do Bukowna, Bolesławia i Olkusza dn. 15/X. Prow. p. Br. Jasiński. Osób 36.

Wycieczka ruszyła z Sosnowca, Będzina i Dąbrowy rannym pociągiem kolei Nadwiśl. do st. Bukowna, gdzie powitał wycieczkę zawiadowca kopalń galmanu Tow. Franco-Ruskiego, p. inżynier Paderewski w towarzystwie sztygarów: pp. Krajewskiego i Regulskiego, oraz nauczyciela Gronkiewicza. Po przebraniu się całe towarzystwo podzielone na partje zeszło do sztolni Czartoryskiej, osuszającej kopalnię galmanu Ulises w Bukownie. Sztolnia ta, odnowiona i wykończona przed 15 laty, datuje swój początek w r. 1548. Hieronim Łabęcki stwierdza, że towarzystwo gwareckie, które tę sztolnię prowadziło, musiało robotę porzucić po 40 latach istnie-

nia, upędziwszy w ciągu tego czasu około 770 sążni chodnika. Część sztolni, pędzona w kamieniu wapiennym, pozostała do dzisiaj w stanie pierwotnym: zwiedzający mogli podziwiać wysoce umiejętną robotę naszych przodków — ściany i sklepienia krzesane w twardej skale, nieledwie wyszlifowane pracovitą ręką górnika. Spód sztolni tworzy sztuczne koryto strumienia podziemnego, odprowadzającego wodę z kopalni do kanału, a następnie do rzeczki Sztoły, dopływu Białej Przemszy. Ilość wody wypływającej ze sztolni, wynosi około 20m³ na minutę. Po chwilowym odpoczynku „na wadze“ ruszyło całe towarzystwo do niedalekiej kopalni galmanu i kruszcu. Kruszec był tu dawno eksploatowany w znacznych rozmiarach, dziś jest już prawie wyczerpany, a odbudowa ma na celu wyłącznie galman, którego użytku dawni górnicy nie znali. Galman znajduje się tu w postaci gniazd, rozrzuconych w dolomicie lub na wapieniu, podścielającym dolomit.

Z kopalni udała się wycieczka do Krążka, gdzie w miejscowej szkole zastawiono gościnny posiłek.

Przy stole biesiadnym, urozmaiconym licznymi toastami i przemówieniami, zeszło kilka miłych chwil, poczem na zaproszenie obecnego Zawiadowcy sąsiedniej kopalni bolesławskiej p. inż. Cisowskiego, udało się całe towarzystwo na odkrywkę bolesławską. Jak na dłoni widać tu cały przekrój warstw rudonośnych: dolomit, gniazda galmanu i kruszcu i przekroje dawnych chodników pokruszczowych. Z wału odkrywki roztacza się panorama z kościołem i wsią Bolesławiem na pierwszym planie, łukiem pasma górskiego w głębi, u stóp którego błyszczy w słońcu piasek pustyni Błędowskiej.

Po zwiedzeniu po drodze pięknego nowego kościoła w Bolesławiu i zdjęciu fotograficznem oryginalnej figury św. Barbary, błogosławiącej przywalonego kamieniem górnika — udała się wycieczka do parku bolesławskiego, własności obecnie Tow. Sosnowieckiego, poczem wyciągniętym marszem do

odległego o milę Olkusza. Niestety, szybko zapadający zmrok nie pozwolił na zwiedzenie ciekawej nader sztolni Ponikowskiej i kościoła olkuskiego. Serdeczne podziękowanie pp. Paderewskiemu i Cisowskiemu za uprzejme i gościnne nad wyraz przyjęcie wycieczki składa Tow. Krajoznawcze.

Wycieczka do Wieliczki w d. 26, 27/XI. Prow. J. Drzewiecki. Osób 54.

Wycieczka wyruszyła na Szopienice o g. 8 rano, przybywając o 11 m. 30 do Krakowa. Po obiedzie zwiedzono Wawel i rynek, poczem uczestnicy udali się do teatru. Przenocowawszy w domu emigracyjnym o g. 8 m. 30 rano pociągiem wyruszono do Wieliczki, gdzie na stacji powitał wycieczkę inż. Piestrzak. Prosto ze stacji udano się na szyb ks. Rudolfa, którym opuszczono się do kopalni. Rozpocząwszy od kaplicy św. Antoniego, zwiedzono salę tańców, kaplicę św. Kunegundy, komory Michałowice, Cesarską, Arcyksięcia, Drozdowską, Rudolfa i Stefanji, następnie przejechano przez jezioro na promie przy świetle jarzących się świec i bengalskich ogni — poczem zwiedzono miejsca, gdzie prowadzone są roboty przy wydobywaniu soli. Wyczerpujących objaśnień udzielał p. Piestrzak. Po wyjeździe z kopalni zrobione było zdjęcie grupy uczestników wycieczki. Po obiedzie p. Piestrzak wygłosił odczyt o Wieliczce, obficie ilustrowany nikiącymi obrazami. Poczem zwiedzono miasto, szkołę górniczą ze zbiorami, oraz salę, gdzie ważą i pakują sól na sprzedaż i udano się na stację, skąd wrócono przez Kraków, Katowice do Sosnowca na 12 w nocy.

Wycieczka sprawiła nader dodatnie wrażenie na uczestnikach dzięki niezmordowanym zabiegom p. inż. Piestrzaka, który poświęcił cały dzień i nad wyraz uprzejmie podejmował wycieczkowiczów. Za tak nadzwyczaj gościnne przyjęcie wycieczki niech nam będzie wolno wyrazić na tem miejscu p. Piestrza-

kowi serdeczne podziękowanie — staropolskiem „Bóg zapłać“.

W dn. 8 i 9/XII odbyto wycieczki razem z Oddziałem Łódzkim; i tak dn. 8/XII do wycieczki do Będzina, Grodzca i Saturna przyłączyło się 18 osób.

W Sosnowcu przyłączyło się osób 20. Dnia 9/XII do Dąbrowy — osób 5. Oddział Łódzki liczył osób 39. Program wycieczki był ten sam, co w dniach 5—7 maja wycieczki Warszawskiej.

W roku 1912 projektowane są następujące wycieczki:

Zakopane.	Potok Złoty.
Częstochowa.	Kalisz.
Warszawa.	Łysogóry.
Piotrków.	Sandomierz.
Mirów, Bobolice i Zdów.	Ojców.
Podlesice i Morsk.	Gopło.
Budowa tunelu pod Miechowem.	Wisła.
Rabsztyn.	Babia góra.
Centurja.	Łowicz.
Cieszyn.	Lublin i Nałęczów.
Żywiec.	Łódź z okolicą.

Sprawozdanie kustosza

MUZEUM IMIENIA Z. GLOGERA.

Kustosz inżynier *Stanisław Strzeszewski*. Zastępca inżynier *Zygmunt Strokowski*.

Muzeum zostało założone 11 czerwca 1910 r. po sprowadzeniu zbiorów z wystawy Częstochowskiej, gdzie odznaczone zostały srebrnym medalem. W roku ubiegłym głównem zadaniem pracy [muzealnej było uporządkowanie i skompletowanie zbiorów, tak, aby można było zobrazować wszystkie systemy geologiczne Zagłębia i Kraju, w możliwie

dokładnem określeniu i skatalogowaniu okazów posiadanej zbioru. W roku sprawozdawczym zbiory powiększyły się o dwieście kilkadziesiąt okazów, tak że obecnie liczymy przeszło 500 egzemplarzy rud żelaznych, cynkowych (galmany i blendy), ołowianych i miedzianych, oraz skał (wapieni, dolomitu, piaskowca, łupku, gliniek ogniotrwałych, kryształów, gipsu i szpatu wapiennego) ze wszystkich prawie formacji kraju. Najobficiej przedstawiony jest dział rud, oraz skamielin z formacji jurskiej i odcisków roślin z formacji węglowej. Prócz okazów geologicznych, które są systematycznie ułożone w gablotkach i opatrzone napisami, posiadamy mały zbiorek numizmatów, książek starych, wszystkich polskich czasopism z daru p. S. J. Czarnowskiego, oraz wykopaliska z Ojcowa tegoż ofiarodawcy, nadto posiadamy wartościowe mapy geologiczne Zagłębia, pasma Krak.-Wieluńskiego, kopalń Olkuskich i in. Postawiwszy sobie za zadanie ocalenie i przechowanie możliwie największej ilości okazów petrograficznych i paleontologicznych, jakie się zdarzają w robotach podziemnych, kustosz poczynił kroki we właściwych sferach w celu zainteresowania tą sprawą licznej rzeszy osób pracujących w górnictwie. Niestety usiłowania te nie dały pożądaných wyników, wobec tego Zarząd muzeum w roku przyszłym ma zamiar wydać odezwę z prośbą o zwracanie uwagi przy robotach i ewentualnie o nadsyłanie do Muzeum znalezionych okazów.

Tak jak dotąd również i w przyszłości kustosz może przeprowadzać wymiany z innymi zbiorami, a także układać w razie potrzeby małe podręczne kolekcje dla użytku szkolnego i muzealnego. W roku ubiegłym tylko Zarząd szkoły górniczej w Wieliczce nadesłał w darze 21 okazów soli, wzamian za co przesłaliśmy takąż ilość okazów rud żelaznych i cynkowych.

W roku 1911 zwiedzały muzeum wycieczki P. T. K. z Sosnowca, Warszawy i Łodzi, oraz wy-

cieczka studentów instytutu Górniczego z Petersburga, szkoły p. Młodzianowskiej z Dąbrowy, starszych klas szkoły Handlowej żeńskiej p. Siwikowej z Sosnowca.

W roku przyszłym Zarząd muzeum zamierza pracować według tego samego programu, powiększając i katalogując zbiory. Muzeum mieścić się będzie nadal w Dąbrowie ze względu na łaskawie ofiarowany lokal przez Radę Zjazdu Górniczego.

Sprawozdanie finansowe.

PRZYCHÓD.

Pozostałość z 1910 roku	Rb. 120 kop. 19		
Składki członkowskie Rb. 717 k. 50			
Wpisowe	184 " —		
Dodatek	255 " —		
Zaległe składki	47 " —	" 1203	" 50
Wpływy sekcji fotograficznej	25	" 21	
" " odczytowej	111	" 77	
" " wycieczkowej	2349	" 66	
" " dochodów niestał.	14	" 75	
Za wydawnictwa	8	" 85	
Za pocztówki	128	" 83	
Za żetony	72	" 60	
Za prenumeratę „Ziemi“	262	" 45	
Za wynajęcie sali	3	" —	
Ofiary	2	" 03	
		Rb. 4032	kop. 84

ROZCHÓD.

Najem lokalu	Rb. 338 kop. 50		
Służba	55	" —	
Wydatki kancelaryjne	134	" 08	
Kupno ruchomości	203	" 65	
Wydawnictwa do biblioteki	29	" 65	
Kupno roczników	40	" 40	
do przeniesienia Rb. 801	kop. 28		

	z przeniesienia Rb.	801	kop.	28
Inkaso składek	"	7	"	99
Koszt zwołania ogólnego zebrania	"	18	"	—
Dziesięcina	"	96	"	—
Różne wydatki	"	21	"	48
Wydatki sekcji fotograficznej . .	"	184	"	02
" " odczytowej . . .	"	169	"	27
" " przyrodniczej . .	"	81	"	—
" " muzealnej . . .	"	71	"	76
" " wycieczkowej . .	"	2351	"	45
Kupno wydawnictw do sprzedaży	"	27	"	—
Kupno pocztówek do sprzedaży .	"	89	"	40
Kupno żetonów do sprzedaży . .	"	68	"	—
Abonament „Ziemi“	"	302	"	30
	Rb.	4288	kop.	95
Pozostaje na d. 31/XII 1911 r. . .	"	13	"	89
	Rb.	4302	kop.	84

Stan majątkowy.

STAN CZYNNY.

Gotówką w kasie	Rb.	13	kop.	89
Inwentarz ogólny . .	Rb.	203	k.	65
" sekcji fotogr. . .	"	145	"	05
Wartość żetonów . . .	"	10	"	60
" wydawnictw . . .	"	22	"	14
" pocztówek . . .	"	49	"	97
	"	431	"	41
Muzeum geologiczne	"	1050	"	—
Należności od członków	"	452	"	—
	Rb.	1947	kop.	30

STAN BIERNY.

Należności od członków wątpliwe	Rb.	250	kop.	—
Kapitał Oddziału czyli rzeczywisty majątek	"	1697	"	30
	Rb.	1947	kop.	30

Projekt budżetu na 1912 r.

DOCHÓD.

Wpisowe	Rb.	60	kop.	—
Składki	"	1380	"	—
Zaległości	"	300	"	—
Sekcja wycieczkowa	"	25	"	—
" odczytowa	"	100	"	—
" dochod. niestałych	"	50	"	—
Ze sprzedaży wydawnictw	"	100	"	—
				Rb. 2015 kop. —

ROZCHÓD.

Lokal	Rb.	400	kop.	—
Administracja	"	120	"	—
Służba	"	120	"	—
Opał i światło	"	50	"	—
Druki i materiały piśmienne	"	75	"	—
Porto	"	75	"	—
Umeblowanie	"	75	"	—
Utrzymanie czyteln i biblioteki	"	75	"	—
Zakup przezroczy	"	50	"	—
Cele naukowe	"	150	"	—
Sekcja fotograficzna	"	300	"	—
" przyrodnicza	"	150	"	—
Muzeum	"	50	"	—
Dziesięcina	"	150	"	—
Różne nieprzewidziane	"	175	"	—
				Rb. 2015 kop. —

Protokół Komisji Rewizyjnej.

Komisja Rewizyjna, na posiedzeniu, odbytem w d. 1 lutego 1912 r., sprawdziwszy stan kasy i rachunki Oddziału w Zagłębiu Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, i porównawszy je z dowodami jak również sprawdziwszy bilansy i projekt budżetu na 1912 r., znalazła wszystko w należytem porządku, wobec czego stawia wnioski: 1) aby Ogólne Zebranie

sprawozdanie finansowe Oddziału wraz z bilansem
 zatwierdziło i pokwitowało Zarząd; 2) aby Ogólne
 Zebranie projekt budżetu, przewidujący w dochodach
 i rozchodach po 2015 rb., również zatwierdzić ra-
 czyło.

Sosnowiec, 1 lutego 1912 r.

Kazimierz Srokowski

Lucjan Kreczmar

Antoni Rapczyński

Lista Członków.

Adamczyk Stanisław	Chudzyński Aleksander
Bańbura Łukasz	(Niwka)
Bauerertz Stanisław	Chrzanowski Stanisław
(Myszków)	(Niwka)
Biernacki Tomasz	Charemza Czesław (Bę-
Bogdańska Julia	dzin)
Bonikowski Aleksander	Czechowski Władysław
(Zagórze)	Cissowski Stanisław (Ol-
Borowski Janusz	kusz)
Brzostowski Jan (kop.	Chiczewski Feliks
„Saturn“)	Dr. Czajkowski Józef
Barańska Zofja	Czajkowska Aniela
Burczyński Edmund	Chorzela Izydor
Bykowski Czesław (Dą-	Ćwierczakiewicz Józef
browa)	Czuryłło Feliks (kop.
Bieńkowski Stanisław	„Saturn“)
Bednarski Roman (Dą-	Charłampowicz Stefan
browa)	Celler Feliks (kop. Paryż)
Barański Edward	Czerwiński Kazimierz
Borek Antoni (Milowice)	(Będzin)
Budzyński Przemysław	Czerniewski Stanisław
Brochocka Wanda (Bę-	(Granica)
dzin)	Czaplińska Jadwiga
Brzezińska Zofja (Granica)	(Sielce)
Baciówna Zofja (Czeladź)	Cichoński Władysław
Cieśliński Ludomir	(Dąbrowa)

- Cieślik Piotr
Drzewiecki Józef
Drzewiecka Marja Józe-
fowa
Drzewiecka Marja (Niwka)
Drzewiecki Włodzimierz
Dawidson Stanisław (kop.
„Saturn“)
Dalder Leonard
Drojecki Mieczysław (Dą-
browa)
Danielewiczówna Karolina
Danielewiczówna Jadwiga
Dąbrowski Jan
Długokęcka Saturnina
Dobrowolski Franciszek
Dąbrowski Franciszek
(Niemce)
Dutkiewicz Piotr (kop.
„Saturn“)
Dębicki Feliks
Dudziec Antoni (Ząbko-
wice)
Dworzańczyk Józef
(Niemce)
Fiutowski Aureljusz (Mi-
lowice)
Fiuczek Franciszek (Bę-
dzin)
Dr. Falkowski Stefan
Frycz Feliks (Niwka)
Frasunkiewicz Wacław
Fasań Jan
Filo Jan (Będzin)
Figurski Przesław
Fijałkowski Józef (Granica)
Ferdynandzki Mieczysław
Gnoiński Michał (Gro-
dziec)
Gawlikowski Stefan
Gadomski Felician (Dą-
browa)
Goebel Władysław
Gadomski Stanisław
Gincberżanka Julja
Grabiński Franciszek
Głajzer Marjan (kop.
„Saturn“)
Gumińska Helena
Grabińska Dominika
Gumiński Witold
Gumińska Janina
Gimbutówna Helena
(Sielce)
Gimbutówna Romana
(Sielce)
Gadt Leon
Gajewski Antoni
Gałkiewicz Antoni (Gra-
nica)
Goldhaar Bronisław (Dą-
browa)
Goldhaarowa Zofja (Dą-
browa)
Gawlik Daniel (Dąbrowa)
Gwoździk Roman
Gdesz Edmund
Gurtzman Tadeusz
Grossówna Irena (Będzin)
Grabiański Kazimierz
Horodyński Władysław
Hołubski Antoni (Niemce)
Hem Maksymiljan (Dą-
browa)
Hoffman Kazimierz
Halerzówna Eugenja
(Niemce-Ostrowy)
Hauke Karol

Hawran Marjan (Milowice)	Krzyżanowska Helena
Jasiński Bronisław (Dąbrowa)	Kaczyński Stanisław (Będzin)
Januszewska Marja	Kamiński Władysław
Jankiewicz Leon (Będzin)	Konarzowski Wacław
Janiszewski Kazimierz (Sielce)	Krzemieniewski Feliks
Januszewska Zofja	Karska Jadwiga
Jelenkowska Jadwiga	Kowalczewski Stanisław (Dąbrowa)
Jamrocha Teofil (Sielce)	Kielanowski Zygmunt (Grodziec)
Jaszowski Kazimierz (Będzin)	Kozłowski Józef (Dąbrowa)
Janota Walenty (kop. „Wiktor“)	Kozłowska Cecylja (Dąbrowa)
Jurkowska Janina (Gzichów)	Kieszkowski Władysław (Gzichów)
Jakubowicz Stefan (Sielce)	Kozłowski Stanisław
Kossakowska Janina	Kuliński Andrzej
Kąkolewska Salomea	Karmański Kazimierz (Sielce)
Kawecki Tadeusz (Pogoń)	Krzymuska Jadwiga (Będzin)
Kołudzki Lucjan	Karkosik Stanisław (Sielce)
Kwiecień Feliks (Dąbrowa)	Kaczmarek Władysław
Kobyłecki Stanisław (Dąbrowa)	Kraśńska Kazimiera
Krajewski Lucjan	Kraśński Wacław
Kozielski Wacław	Klimaszewski Tadeusz (Dąbrowa)
Kontkiewicz Stanisław (Niemce)	Kazibutowski Stanisław (Grodziec)
Karski Lucjan	Królikowska Felicja
Krasnodebski Aleksander	Kosiński Edward (Dąbrowa)
Kępiński Marjan (Będzin)	Kowalski Zygmunt (Czeladź)
Kreczmar Lucjan	Karney Józef (kop. „Satur“)
Kreczmarowa Marja	
Kwiatkowski Stefan (Będzin)	
Kolankowska Stefanja (Będzin)	
Komaniewski Edward	
Krzyżanowski Adam	

- Krajewski Jan (Ząbkowice)
Krajewski Cyprjan (Dąbrowa)
Kuligowski Zdzisław
Kołąkowski Wiktor
Kozmiński Wawrzyniec
Kurakowski Alfons
Krawczyk Franciszek (Milowice)
Kamiński Seweryn
Kulesza Bolesław
Kurak Zygmunt (Milowice)
Kalabiński Ludwik
Lipiński Jan (Dąbrowa)
Likiernikowa Gizella (Radocha)
Lewicki Roman Wacław
Lipski Mirosław
Liszkiewicz Józef (Będzin)
Linkfeld Ryszard
Lengiewicz Henryk (Sielce)
Liebich Brunon
Łaszczewski Henryk
Łukaszewska Marja
Łazowska Halina
Malinowski Władysław
Mirecki Teodor („Saturn“)
Musiałek Józef (Będzin)
Mizerek Zdzisław
Musiałkowski Wacław (Będzin)
Młodzianowska Leokadja (Dąbrowa)
Majewska Wanda
Młodowska Jadwiga
Maternowski Ignacy
Majewski Tadeusz (Ząbkowice)
Mężynski Wincenty (Grodziec)
Malinowska Helena
Michael Artur (Sielce)
Mikanowicz Zygmunt
Moszczyński Andrzej
Moszyński Bronisław (Niemce)
Małachowski Edward
Mika Stefan
Marwegowa Jadwiga
Ks. Maliszewski Bolesław (Będzin)
Meyer Stefan (Milowice)
Musiał Stanisław
Mevè Ludwika
Nowakowski Jan (Zagórze)
Nowakowski Józefat
Nowakowski Eugenjusz
Niczewski Juljusz (Dąbrowa)
Nałęcki Michał
Nawrocki Władysław (Milowice)
Noblin Herman (Będzin)
Orłowski Stanisław
Odalski Władysław
Odalska Marja
Ochocki Roman
Olszewska Romana (Sielce)
Ocioszyński Jujan (Dąbrowa)
Ostrowski Henryk (Granica)
Płodowski Karol

- Przesmycki Piotr (Dąbrowa)
Pawłowski Stanisław (Zagórze)
Pudłowski Aleksander
Podkowiński Wincenty
Płodowski Stanisław
Podkowińska Jadwiga (Będzin)
Podczaski Władysław (Saturn)
Pawłowicz Jan
Pomorski Mirosław (Sielce)
Piwowar Adam (Ząbkowice)
Piwowarowa Halina (Ząbkowice)
Piekarski Stefan
Pieczyński Jan (Saturn)
Pietraszewski Józef
Połomski Ksawery (Dąbrowa)
Pierwocha Piotr (Sielce)
Piątkowski Ludwik
Pogonowska Marja
Popiel Ludwik
Przybylski Tadeusz (Pogoń)
Piwowar Ryszard (Dąbrowa)
Przyłucki Antoni (Saturn)
Pawłowski Władysław (Dąbrowa)
Przybylski Stefan (Dąbrowa)
Pogorzelski Kazimierz (Dąbrowa)
Piaskowski Bolesław (Dąbrowa)
Pyzikowski Franciszek (Sielce)
Paliga Józef
Piechowski Jan (Saturn)
Ks. Pieńkowski Bolesław (Sielce)
Rudowski Szymon
Rychłowska Julia
Radoszkowska Jadwiga
Rychter Zygmunt
Rogalewiczowa Aleksandra
Rogalewiczówna Aleksandra
Raczko Stanisław
Rapczyński Antoni (Dąbrowa)
Raźniewski Stanisław (Saturn)
Raykowski Jan
Reicherowa Mery
Reicherowa Róża
Różycka Jadwiga
Rychterowa Kazimiera
Rzadkiewiczowa Helena
Rusek Adam (Dąbrowa)
Ks. Raczyński Franciszek
Rudowski Leon
Rudnicki Klemens (Dąbrowa)
Rudnicka Marja
Rabicki Jan (Sielce)
Rychter Eugenjusz (Miłowice)
Rogowski Henryk

Raczyński Edward (Będzin)	Sturclówna Helena
Rajchert Emil (Będzin)	Strzelecka Celina
Rajchertowa Wanda (Będzin)	Szonertówna Marja
Ks. Rogójski Mieczysław	Siwikowa Józefa
Swierczyński Adam (Szrodula)	Suchorska Zofja
Smoczarski Adam (Saturn)	Sterczyńska Wanda (Będzin)
Stratilato Stanisław	Szabliński Wiktor
Sotkiewicz Feliks	Strokowski Zygmunt (Dąbrowa)
Sudolski Teodor	Szlagowski Władysław (Grodziec)
Sterczyński Jan	Starkiewicz Antoni (Dąbrowa)
Stawicki Włodzimierz (Renard)	Szewczyński Henryk
Świerczyński Michał (Dąbrowa)	Schroeter Edward
Strzeszewski Stanisław (Dąbrowa)	Schroeter Zofja
Sujkowski Antoni (Będzin)	Solecki Marjan (Sielce)
Sujkowski Władysław (Sławków)	Szonertowa Władysława
Solnicki Franciszek (Grodziec)	Strzyżykowski Bronisław
Srokowski Kazimierz (Dąbrowa)	Szol Wacław
Straszewicz Mieczysław	Sztajnduchert Romuald (Granica)
Skibiński Eugenjusz	Śliwówna Helena
Szwedowska Zofja (Będzin)	Szczepkowski Izydor
Sznajder Ludwik	Strzelecki Konstanty
Szymanowski Stanisław (Dąbrowa)	Sitarski Wacław (Dąbrowa)
Siarkowski Jan (Sielce)	Statkowski Józef (Dąbrowa)
Szumielew Borys (Będzin)	Siedlecki Juljusz (Granica)
Skrzyński Ignacy	Seiler Rudolf (Sielce)
Strzembosz Wiktor	Skrzypkowski Feliks
Sotkiewicz Wacław	Słowikowska Eugenja
Sulimierski Jan	Sulimierska Halina
	Skrzypiński Władysław (Ząbkowice)

Słomska Stanisława (Mi- lowice)	Wierzbowski Władysław (Będzin)
Strzałkowski Seweryn	Wrzosek Stanisław (Bę- dzin)
T worzyński Bohdan	Woyde Bronisław (Bę- dzin)
Turski Marcei (Grodziec)	Waśniewska Janina
Tyszkowa Zofja	Wasilewski Józef
Turowski Jerzy	Wyszyński Henryk (Sielce)
Telakowski Edmund	Wierzbowska Wanda (Będzin)
Trennerówna Janina (Dą- browa)	Warchołowa Wanda (Będzin)
Tucholski Bronisław (Dą- browa)	Waśniewska Jadwiga
Tarnowski Stanisław	Wąsik Teofil (Ząbkowice)
Toruń Piotr (Milowice)	Węgierkiewiczowa Iza- bella
Tyszka Aleksander (Niemce)	Waszczyńska Czesława (Będzin)
Tyszkowa Jadwiga (Niemce)	Waszczyńska Antonina (Będzin)
U jazdowski Antoni	Wilczyński Stefan
Ufnalewska Zofja	Winczakiewiczówna Berta
W oliński Władysław	Wysznacki Edward
Woliński Jan	Wybraniec Adam (Gra- nica)
Walewski Teofil	Wołkowicz Maksymiljan]
Włodek Wojciech (Niwka)	Wardzichowski Wiktor (Będzin)
Węgierkiewicz Henryk	Weiss Stefan
Wolski Stanisław	Wołkowicz Aleksander (Radocha)
Wasilkowska Wanda	Wiśniewski Franciszek
Wojciechowski Tomasz	Wnuk Antoni (Milowice)
Wejtko Józef (Dąbrowa)	Z nojek Teofil (Będzin)
Winter Emil (Niwka)	Zielewicz Stefan (Dą- browa)
Wierzbowski Stanisław (Będzin)	Zieliński Kazimierz
Woźniakowski Stanisław	
Wasilewski Witold	
Warchoł Edward (Bę- dzin)	
Winer Stefan (Będzin)	
Wosiński Kazimierz	
Wosińska Aniela	

Zapolski Gracjan (Zagórze)	Żółtowski Alfons
Zilinger Franciszek (Będzin)	Zawadzka Marja (Saturn)
Zilinger Waldemar (Będzin)	Ziółkowski Sławomir
Zilingerowa Marja (Będzin)	Żerański Henryk
	Zalewski Maksymiljan
	Żołędziowski Maksymiljan
	Żukowski Juljusz

Z ŻAŁOBNEJ KARTY.

Członek-Korespondent Polskiego Tow. Krajoznawczego

Michał Greim.

Zmarły w Kamieńcu Podolskim 15 stycznia n. st. 1911 r. członek-korespondent Polskiego Tow. Krajoznawczego Michał Greim urodził się 15 września 1828 r. w Żelechowie w Królestwie Polskiem.

W młodości pracował w drukarni A. Krethlowa w Warszawie i 1 lipca 1848 r., po złożeniu egzaminu ze sztuki zecerskiej, uznany został za zecera przez urząd starszych zgromadzenia drukarzy warszawskich. Pracował w drukarni po-jezuickiej w Lublinie, a następnie był wezwany przez wice-gubernatora do drukarni rządowej w Kamieńcu Pod., gdzie pracował od 1852 do 1856 jako zecer, zaś do 1872 był zarządcą tej drukarni.

W 1872 r. otworzył zakład fotograficzny (po Kardyszu) i drukarnię i odtąd rozpoczyna pracę naukową, zbierając materiały fotograficzne do etnografji i archeologii. W ciągu swego pracowitego żywota zostaje członkiem licznych Towarzystw naukowych, a mianowicie:

W 1862 r. Towarzystwa lekarzy podolskich, w 1877 r. rosyjskiego Tow. lekarzy podolskich, w 1875 r. Cesarsko-Rosyjskiego Tow. Geograficznego, w 1876 współpracownikiem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie i członkiem rzeczywistym Warsz. Tow. Zach. Sztuk Pięknych — w 1884 r. Cesarskiego Towarzystwa miłośników przyrody, antropologii i etnografii w Moskwie. W 1885 r. za zbieranie arcydzieł sztuki [i przemysłu otrzymał medal brązowy na wystawie w Norymberdze. W 1886 r. zostaje członkiem podolskiego gubernjalnego komitetu statystycznego, w 1890 członkiem rzeczywistym podolskiego komitetu eparchjalnego historyczno-statystycznego, przemianowanego w 1903 r. na towarzystwo historyczno--archeologiczne. W 1899 r. wybrany został na członka czynnego Tow. Numizmatycznego w Krakowie; w 1902 członka-delegata Towarzystwa opieki nad polskimi zabytkami sztuki i kultury w Krakowie, a w 1906 r. takiegoż w Warszawie, i w 1906 r. członkiem-korespondentem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie.

Za fotografie i światłodruki otrzymał medale srebrne na wystawach we Lwowie w 1895 r., Kijowie w 1897 i w Warszawie w 1900 r.

Nadto był radnym miasta Kamieńca od 1879 do 1888 r. i dyrektorem opieki nad więźniami od 1875 r.

Od 1872 r. zbierał i gromadził zabytki archeologiczne. Posiadał bibliotekę, kolekcję mebli, zbroi, obrazów, sztychów, materji, numizmatów etc. Część tego znaczną wyprzedał jeszcze za życia, reszta była zlicytowana po jego śmierci.

Spis prac jego drukowanych: M. Greim. „Monnaies Polonaises. Extrait de l'Annuaire de la Société de numismatique, année 1888. Macon 1888. 8 str. (Recenzje: w „Kwartalniku Historycznym“ 1888. zesz. IV, str. 594—595 — A. Ryszarda i w *Zapiskach Numizmatycznych*, t. II, Nr. 19, 1889, str. 9—12).

Artykuły: w *Zapiskach Numizmatycznych*: „Wykopaliska monet w okolicach Kamieńca i sąsiedniego miasta Chocimia“ (1886 r. III, t. I, Nr. 7, str. 123—127) w *Wiadomościach Numizmatyczno-Archeologicznych* w t. I-m: „Moniety Carstwowania Imperatora Aleksandra II“ St.-Petersburg 1888, przez Wielkiego księcia Jerzego Michałowicza (r. I, 1889, Nr. 2, szp. 39—40 recenzja).

Wykopaliska monet w gubernji Podolskiej 1) we wsi Horbasowie, pow. latyczowski; 2) blisko m. Nimirowa, pow. braclawsk. (R. III. 1891, Nr. 1 (7) szp. 165) i 3) we wsi Tatarzyskach — pow. uszyck. (Nr. 2 (8) szp. 207).

Bułhakow F. I. „Ilustrowannaja istorija kniopieczatania i tipografskawo iskustwa“ St.-Petersburg 1889 (Nr. 4 (10) szp. 259 (recenzja) w t. II: „Wykopaliska monet w gub. Podolskiej w m. Zińkowcach, pow. kamienieck., m. Barze, pow. mohyl., w Parchiłównce, pow. jampolski, w Stanisławównce, pow. latyczow., w Pieczyskach, pow. płoskirowsk *) w Lewkowcach tegoż pow.**) w Warynce, pow. latyczowski i w Słobódce, pow. kamienieck. (R. V, 1893, Nr. 2—3 (10—17), szp. 91—92).

„Wykopaliska monet w gub. Podolskiej we w. Tatarzyskach, pow. uszyck. i w. Laszkowicy, pow. kamien., (R. VI, 1894, Nr. 1—2 (19—20), szp. 185).

„Moniety Carstwowania Imperatora Nikołaja I, St.-Petersburg 1890, przez Wielkiego Księcia Jerzego Michałowicza (Nr. 1—2 (19—20), szp. 158—160, Nr. 3—4 (21—22), szp. 220—232 (recenzja).

„Russkija moniety czekanniennaja dla Prussi 1750—1762, Gruzii 1804—1833, Polszi 1815—1841,

*) Reproduekija urny w której znalezione było wykopalisko — tamże 1909, N. 5, str. 87—98.

**) Reproduekija klekotki w której znaleziono to wykopalisko — tamże N. 6, str. 112.

Finlandii 1864—1890, St.-Petersburg 1893, przez Wielkiego Księcia Jerzego Michałowicza Nr. 3—4 (21—25), szp. 232—233 (recenzja),

„Mennica warszawska w r. 1810“ (Nr. 3—4 (21—22), szp. 233—240, 1895 r., Nr. 1 (23) szp. 280—283, Nr. 2—3 (24—25), szp. 326—327.

„Wykopaliska monet w gub. Podolskiej we w. Florynie, pow. olgopolsk., Sokoleckim lesie, pow. bractawsk., w Ostapkowcach, pow. płoskirow. i w Tatarzyskach, pow. kamien.“, (R. VII, 1895, Nr. 2—3 (24—25), szp. 340—346); w tom. III: „Wykopaliska monet na Podolu we w. Łuce, pow. bractaw. i w Łopatynicach, pow. lityńsk.“, (R. IV, 1897, Nr. 1—2 (31—32), szp. 268).

„Numizmatyczna konkurencja rabinów“ (R. X, 1898, Nr. 4 (38), szp. 499).

„Wykopaliska w Bessarabji w okolicach Chocimia“ (Nr. 4 (38), szp. 501—502); w t. IV: „Wykopaliska monet na Podolu w 1) Żwańcu, pow. kamienieck. i 2) w Jarach, pow. bractaw.“, (R. XII, 1900, Nr. 3—4 (45—46), szp. 270).

„Wykopaliska monet na Podolu we w. Łysogórze, pow. lityńsk. i w Serebryńcu, pow. mohyl.“, (R. XIII, 1901, Nr. 2 (48) szp. 375).

„Monety „Rzymskiej republiki“ prof. W. B. Antonowicza“ (z kijewsk. Uniwersitetsk. Izwiestij 1900, NNr. 6, 7, 8 i 9), (Nr. 3—4 (49—50), szp. 395 (recenzja).

„Portrety Michała Potockiego i króla Augusta II“ w Kamieńcu Podolskim (pamiętka traktatu Karłowickiego 1699 r.)—(R. 1906, Nr. 68, str. 519—522). Portet Augusta II zalicza do prac Sylwestra, gdyż jest to kopia z oryginału Sylwestra, znajdującego się w pałacu królewskim w Dreźnie.

„Wykopaliska numizmatyczno-archeologiczne, dotyczące Polski“ (R. 1909, Nr. 4, str. 62—63, Nr. 5, str. 81—82 i Nr. 7, str. 121—124). Wyciąg ze sprawozdań Cesarskiej komisji Archeologicznej w Petersburgu za 1903—1905 r.

„Cennik monet polskich“ (Polskija i Litowskija starinnyja moniety 1506—1795, ich cieny i stiepień riedkości. Sostawił i izdał W. Gartman, Syzrań 1901)—(Nr. 8, str. 153—154 (recenzja).

„Pieczęcie polskie w bibliotece wileńskiej“ (Nr. 9, str. 171—173 i Nr. 10 str. 189—190). Wyciąg z katalogu przedmiotów muzeum w Wilnie.

„Złote monety rzymskie, znajdowane na Podolu (Nr. 11. str. 202—204) w okolicach Kamieńca“.

„Wykopalisko monet na Podolu“ (we w. Wo-
tochach, pow. kamienieck.), (Nr. 12, str. 221—223).

„Srebrne monety rzymskie, znajdowane na Podolu“, (R. 1910, Nr. 3, str. 42—43), w okolicach Kamieńca.

„Staraja monieta“, Miesięcznik numizmatyczny z rycinami, Nr. 1, styczeń 1910, Petersburg (Nr. 8, str. 133—134 (recenzja).

Al. Prusiewicz.

III.

Dział naukowy.

TEKST DO T. Z. „SZTUKI LUDOWEJ“

dla „STUDIO“.

Zabytki archeologiczne wykopaliskowe, dobywane na ziemiach następnie Polskę stanowiących, świadczą o wpływach, jakie ongi na ziemiach tych panowały. O ile stan nauki obecnie na to pozwala stwierdzono, że wpływy te szły od wschodu, północy, południa i zachodu. Jest dotychczas kwestją sporną czy Słowianie stanowili ziem tych ludność pierwotną – za pewnik naukowy jedynie uchodzi, iż tak zwana epoka grodziskowa „Burgwalltypus“ (vitified forts) jest ściśle ze Słowianami związana.

Słowianie epok przeddziejowych, o ile prace I. Peiskera „Die älteren Beziehungen der Slawen zu Turkotataren und Germanen und ihre Socialgeschichtliche Bedeutung“ wykazały, żyli na ziemiach tych w zależności. Od wschodu gnębiły ich plemiona tursko-tatarskie, od zachodu i północy germańskie.

Powstanie państw słowiańskich związane jest z przewrotem wewnętrznym, z ruchem ludowym, dążącym do wyjarzmięcia się z pod obcego ucisku. Zbuntowane masy ludowe słowiańskie wynoszą jednostki z pośród siebie na tron. Jednostki te stopniowo dzięki przeważnie zaciężnym drużynom, zyskują wpływ i wolę swoją narzucają następnie opornym. Zwolna pojawiają się królowie, a z drużyny rycerskiej wytwarza się szlachta. Ziemia poczyną być przez króla rozdawana w posiadanie zasłużonym członkom drużyny. Że zaś na ziemi tej siedzieli już mieszkańcy słowiańscy, przeto poczyną

się zarysowywać pierwsza uraza między dawnymi a nowymi posiadaczami ziemi.

Historja pierwszych wieków historycznej Polski, już nawet chrześcijańskiej, zawiera wątle lecz dostateczne wiadomości o rewolucjach chłopskich. Podawane one są przez kronikarzy-zakonników jako karygodne zamiary powrotu do pogaństwa — tkwi jednak w nich protest przeciw zmianom socjalnym jakie niosą dążenia do średniowiecznego ustroju kastowego. Stopniowo stanowisko szlachty i rycerstwa umacnia się i wzrasta tak, iż królowie Polscy popadają w zależność od tego stanu, a 1422 r. wydają w Czerwińsku przywilej, podkopujący zasadniczo wolność stanu włościańskiego. Zależność „chłopa“ od „pana“, podobnie jak w całej Europie, staje się faktem, będzie ona to mniejsza to większa, zależnie od woli i usposobień osobistych „pana“, ale pomimo humanitarne rozporządzenia Tadeusza Kościuszki 7 maja 1794 pod Połańcem, pomimo ofiarę i szlachetne przykłady tych panów, którzy własno-wolnie chłopów w dobrach swoich od wszelkich pańszczyznianych uwolnili ciężarów, (1846—1863), zależność ta dotrwa przeważnie do 1864 roku.

Królestwo Kongresowe, którego zdobnictwo ludowe (chłopską sztukę) tutaj omawiamy, stanowi kawał ziemi wykrojony sztucznie na kongresie Wiedeńskim 1815 r. Jest to kraj bez naturalnych granic, którego części wschodnie mają charakter ludności rusińskiej, zachodnie mazowska pruskiego, południowe porzecza Wisły i okolic Krakowa, północne zaś charakter sąsiednich, istotnie Litewskich krain. Ta dostępność i przypadkowa, kartograficzna jedynie, odrębność krain, które materiału nam dostarczają, wyklucza jakąś zasadniczą oryginalność w stosunku do ziem polskich ościennych — (Austria-Prusy). Razem z innemi ziemiami dawnej Polski historycznej i ziemie Królestwa Kongresowego przebywały rozmaite zmiany i ewolucje. Już w bardzo odległym średniowieczu kolonizacja niemiecka po

wsiach a zwłaszcza miastach, przynosiła tu wpływy obce — niemieckie.

Nieustanne wojny, które niemal cały okres istnienia średniowiecznej Polski wypełniają, wojny przeważnie zwycięskie, dorzucały do miejscowej chłopskiej ludności element napływowy, obcy z jeńców wojennych złożony. Będą to Niemcy, Rusini, niekiedy Turcy i Tatarzy. Napady łupieżcze Litwy, Jacewicy, Tatarów, Węgrów również na wielkie przemieszanie ludności wpływały. Wielkie dwory magnackie, a nawet szlacheckie, utrzymujące dworzan i milicję, niekiedy rekrutowaną z elementu obcego (Węgrzy, Wołosi, Szkoci) wpływały na mieszanie się ras, wprowadzanie odmiennego obyczaju i stroju.

W epoce Zygmunta I-go po kraju rozchodzi się znaczny wpływ włoski. W epokach nam bliższych gdy wojny Napoleona I-go prowadzą chłopów polskiego do Włoch, Hiszpanji, Moskwy, powracający żołnierze przynoszą pod strzechy reminiscencje widzianych obcych wyrobów. Mało jednak z tych wpływów wyczuć się daje obecnie. Rozliczne przyczyny są tego powodem. W pierwszym rzędzie postawię jako zasadnicze: materiał budowlany (drzewo i słoma) bezładne skupienie domostw stykających się słomianemi dachami, a stąd częste pożary, niszczące doszczętnie wsie całe z domostwami i sprzętarstwem. Lud, jego życie i zwyczaje stosunkowo niedawno zwróciły uwagę naszych przygodnych badaczy. Poczęto zbierać po amatorsku podania, pieśni, gwarę. Pojęcia były takie, iż jeśli kto pomyślał jak Józef Kraszewski „Sztuka u Słowian“ Wilno 1860 o „sztuce ludu“, to wydawało się to tak dziwnem, iż znalazło echo dopiero w 1902 w Kazimierza Mokłowskiego pracy „Sztuka Ludowa“. Zwolna pojawili się poważniejsi zbieracze. Z tych najwydatniejszym będzie Kolberg, następnie Zygmunt Gloger, dr. Jan Karłowicz, wysoko ukształcony, zapoczątkował naukowe ludu badanie. Uczony

prof. Stanisław Ciszewski dopiero w 1910 objął we Lwowie pierwszą katedrę etnologji na uniwersytecie. Wszystko to były i są wysiłki jednostek, gdyż poparcia rządu w tym kierunku u nas niema.

Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, któremu zawdzięczamy znaczną część zebranego materiału, jest instytucją udziałową, czysto prywatną.

Towarzystwo Krajoznawcze również instytucja prywatna. Z powyższego wynika, iż ani całkowitego, ani równomiernego materiału posiadać dzisiaj jeszcze nie możemy — przekracza to bowiem możliwość i środki osób prywatnych. Brać też należy pod uwagę czysto miejscowe stosunki polityczne. Chłop niemal lat 40 patrzył nieprzychylnie na inteligenta — wszelkie naukowe badania poczytywał za niebezpieczne dla siebie. Łączył zabobonne uprzedzenia do niezrozumiałych dla swojego umysłu czynności z usprawiedliwioną obawą szkód materialnych lub następstw niepożądanych, które człowiek „zapisujący“ coś o jego bycie zwykł mu być sprowadzać. Są u nas okolice (np. Ojców), gdzie wyraz „książka“ wywołuje paniczny strach u chłopów, oraz obawę wysiedlenia z okolicy. Dodajmy do tego wielkie odległości od dróg żelaznych i szosowych, brak wygodnych punktów oparcia dla badaczy, ciągle niebezpieczeństwo zaczepki i długiej procedury ze stron władz policyjnych, gotowych zawsze do aresztowania „szpiega“ lub „agitatora“, a będziemy mieli obraz tych trudności na jakie nauka na obszarze Polski kongresowej od 1815 po 1911 r. ciągle trafia.

*

*

*

Chata i strój oto dwa zbiorniki zdobniczości ludowej.

Chata przeważnie z drzewa, słomą pokryta — w okolicach bogatych w materiał drzewny budowana na „węgiel“, „zamek“ a w uboższych na oszczędniejszą „ryglówę“.

Nie można twierdzić, aby w zarysach chaty włosciańskiej nie odbiły się wpływy stylów, które w Polsce całej ongi panowały.

Zdobniczość chaty chłopą polskiego leży w pięknej sylwecie ogólnej — w poszyciu strzechy słomianej — w malowaniu ścian zewnętrznych — w pięknem związaniu węglów — w wypuszczeniu po za węgły profilowanych belek ściany, („rysie“ chat w Nieborowie), w liniach słupków drewnianych dźwigających „podcienia“.

Jeżeli chata jest stara, jeśli czas położył na niej swoją patynę, to malowniczość jej leży w harmonji koloru, stanowi ona piękną, barwną plamę w krajobrazie.

Piękno wnętrza leży w „pajakach“ i „wycinankach“, ozdoby te kiedyś prawdopodobnie z zabo-bonną wiarą w „urok“ i „złe spojrzenie“ związane, obecnie w niektórych stronach zanikły, w innych trwają jeszcze, jako motyw zdobniczy. Barwna skrzy-nia, kilimy, pięknie zasłane łoże, ławy i stolki, oraz szafa, misy i solnice, wreszcie kropielnica na święconą wodę przy drzwiach oto niekiedy przedmioty zdo-bne deseniem rytym lub malowanym — haftem — lecz zawsze ciężkość ich artystyczna leżeć będzie nie w kształcie, lecz w zdobieniu i barwie. Wytwor-ność zewnętrznej formy, piękność linii zasadniczej nie stanowi artystycznej wartości tego, co lud wytwarza w dziedzinie swej sztuki. Harmonja lub nawet dysharmonja barw oto właściwe piękno sztuki ludowej.

Zupełnie identyczne walory przeważają w stroju chłopą. Strój ten również nosi zanikające cechy stylów, które ongi panowały w Polsce *). W gu-bernjach południowych, jak kielecka strój ten w upo-dobaniach do pewnych wzorów (kwiaty na materjach

*) Wpływy renesansu wskazuje włoska nazwa dese-niu — zwanych przez chłopów filóry = flory = kwiaty.

gorsetów, spodnic, chustek, fartuchów), zachował piętno barokowe. Są zapatrywania, iż nie zawsze strój i jego ozdoby był wytworem ludu samego (np. czarne krzyże sukman chłopów z Miechowskiego przypominają należność tego chłopą do zakonników Miechowskich, kanoników Grobu Świętego t. z. Krzyżaków). Można przypuszczać, iż i w innych okolicach wola pana i tu swoje piętno wycisnęła. Strój ten dość ubogi w ogólnych liniach ma niekiedy piękne fragmenty — jak wyszycia, hafty, a zawsze bardzo piękne ubarwienie. Stroju dopełnia czapka lub kapelusz, pas i buty. Czapki są bardzo różnorodne i piękne w zarysach zewnętrznych. Pasy niekiedy bardzo bogate — a zawsze ciekawe w motywach zdobniczych i barwnych zestawieniach. Kobiety ubierają się barwnie. Zasadnicze linie stroju kobiecego są mniej szczęśliwe — znaczne tu zmiany wprowadziły wpływy duchowieństwa wie-trzącego wszędzie grzech i pokusę. Barwność i pięknosć haftów, wzorów i wyszyć stanowi główną cechę i zaletę stroju kobiety.

Strój kobiecy uderza względnie małym przystosowaniem się do warunków klimatycznych Królestwa Kongresowego. Obecnie zaczynają się radykalne zmiany w tym kierunku.

Ze strojem bezpośrednio związane jest tkactwo i haftarstwo. Tkactwo przeważnie utrzymało się w części północnej i zachodniej kraju — południe już od lat 60 przestało produkować materiał tkacki.

Łowickie, Opoczyńskie oraz Podlaskie i kraj Kurpiów oto główne ostoje tkactwa. Niekiedy przejawiają się tu motywy prastare, jednak trzeba przyznać, że lud nasz posiada wrażliwość dziecięcą, a rad przyswaja sobie to, co gdzieś zobaczył, a co mu się „udało“ (spodobało), stąd niekiedy zarzuca własne tradycyjne motywy zdobnicze, a wprowadza to, co mu się jako nowo-modne podoba.

Z tkactwem związane przyrządy jak „kądziel“ i „prześlica“ oraz „wrzeciono“, a w niektórych oko-

licach „kółko“ niekiedy w kształtach i zdobnictwie zdradzają bardzo interesujące tradycje. Tu wspomnieć wypada o warsztacie tkackim, który jest jeszcze zabytkiem odległej starożytności, a czasami nosi na sobie zdobienia właściwe ornamentacji w drzewie wykonanej. Przy tkaninach i ich praniu używana bardzo prymitywna „kijanka“ drewniana również bywa zdobiona. Przedmioty codziennego użytku jak narzędzia do niecenia ognia, krzesiwa kute przez kowali chłopów noszą cechy zdobnictwa, a typem pozwalają się wylegitymować z okresów archeologicznych wczesno historycznych tych ziem.

To co chatę otacza, t. j. płoty i parkany, również nosi pewne cechy poczucia piękna, Słupki u płotów bywają niekiedy zaciosywane w pewne formy. Słupy parkanów również.

Płoty „grodzone“ są w niektórych okolicach w desenie niepozbawione tradycji i wdzięku.

Przy drogach na rozstajach stoją t. z. „figury“ tj. krzyże przydrożne, figury te w rozmaitych częściach Królestwa Kongresowego rozmaite mają rozmiary, a niekiedy i odrębność. W południowych częściach często będą to czworoboczne słupy murowane z nyzami na figury lub obrazki. Na szczycie takiej figury umieszczona postać siedząca „Jezusa bolejącego“ zwykle produkt mało miasteczkowego, lub nawet wiejskiego snycerza. Będzie to typowa rzeźba chłopska, gdzie często dłuto zastępuje nóż, a technika drzewnego snycerstwa przenosi się na kamień.

Drewniane krzyże z rozpiętym Jezusem, o niebywalej ilości żeber z kutym żelaznym kogutkiem. lub chorągiewką wiatrową na szczycie, z insygniami męki Pańskiej na słupie — będą na południu mniej wysokie, ku północy coraz wyższe, a na Litwie ogromne. Prócz krzyżów i słupów murowanych chętnie funduje lud tak zw. kapliczki, które do drzew przytwierdza. Kapliczki takie są przeżytkiem

t. z. szafiastych ołtarzy, pospolitych w gotyku i renesansie. Boki t. j. skrzydła odrzucono, a zatrzymano tylko środek—dodano galeryjkę, daszek, krzyżyk i oto gotowy „fetysz“, któremu lud wielkie znaczenie i moc przypisuje. Niekiedy przy drogach, lub pod kościołami wiejskimi spotykamy „figury“ świętych wyszłe z pod dłuta chłopskiego artysty samouka. Rzeźby te, które profesor W. Łuszczkiewicz zaliczał do „chłopskich“, nieudolnością proporcji, a rzutem draperji przypominają barbarzyńskie wyroby romańskie. Tradycji gotyku nigdy nie zdarzyło mi się wyczuć w tych pracach. Wszelkie krzyże kute, żelazne umieszczane na krzyżach drewnianych, kapliczkach, słupach kamiennych lub murowanych, są przeważnie dziełem ręki kowala-chłopa we wsi osiadłego. W kowalszczyźnie tej można znaleźć niekiedy dużo sztuki i zręczności, a zawsze pełnię charakteru.

Poczucie piękna zdradzają okucia wozów — zwłaszcza też w częściach południowych kraju. Zakonczenia dyszli t. j. „pieski“ oraz przednie części wozu t. j. „przodki“ bywają pokrywane przez kowali żelazem, które zdobią motywem „półksiężycą“ „krzyża“, „koła“ a niekiedy „oka“ („Ziemia“ 1910/11).

Zamki u chat i skrzyni, oraz kłódki i klucze bywają również albo piękne kształtem „serce“ „koniczyna“ lub zawsze ciekawe zdobieniem. W tym kierunku jednak mało mamy jeszcze zebranego materiału.

Przyrządy rybackie, chociaż mało zdobne, jednak jako kształt w ogólnych zarysach mają dużo wdzięku, związanego z celowem przeznaczeniem.

Uprząż na konie, mimo iż silnie zmodernizowana, jednak jeszcze niekiedy nosi cechy piękna.

Uważamy, iż u nas zdobnictwo ludowe najtypowiej i najmniej zmienione utrzymało się w obrzędowych zwyczajowych przeżytkach, t. j. w „jajach barwionych“, „pisankach“ zdobnych barwami: (czerwoną, błękitną, białą) i wzorami (swastika, drzewko,

spiral, koło, trójkąt, krzyż), w pieczywie obrzędowym (placki weselne) „kołacz“, „korowaje“, „osutki“, „orzeszki“, „szczodraki“, w rytualnie - zabobonnych symbolicznych przedmiotach jak „rózecki“ starostów weselnych (drzewko—phallus) „wieńcach“, „koronach“ weselnych i dożynkowych (uroczystości z końcem żniw związane) w „gaikach“ (obchody ze zmianą pór, roku lub przesileniem dnia i nocy stojących w związku), również w „wycinankach“ i „pajakach“, o których przy wnętrzu chaty wspominałem. W wymienionych wyżej przedmiotach „zdobnictwa“ ludowego o ile się zdaje, jakieś odwieczne tradycje zabobonne utrzymały się. Barwa i motyw „deseń“ pisanek, jaj obrzędowych, które kościół exorcyzmuje, przeznaczonych do dzielenia się i spożywania w dniach, z kultem *nowego słońca* związanych, których zawartość stanowi symbol płodności i nowego życia (odżycia natury) zdają się mieć na celu zabezpieczenie od sił nieczystych, ujemnych (urok) tych właśnie cennych pierwiastków. Barwy pisanek i motywy zdobnicze w odległych epokach uchodziły za pierwszorzędne, sił tych neutralizatory.

Tak ozdobione (uzbrojone, zabezpieczone) „pisanek“, stanowią często dar dla osób życzliwych lub kochanych, (dziewczyna daje je parobczakowi), wraz z życzeniami pomyślności (żywołności). Identyczne motywy zabobonne (prastarej wiary) działają przy zdobieniu „koron“ weselnych i „dożynkowych“, oraz ciast obrzędowych weselnych. W motywach zdobniczych, prócz ordynaryjnych podkreśleń samego obrzędu (spiral, krzyż, różga), znajdziemy w zdobieniach tych ukryty odwieczny motyw zabezpieczający ciasta, które rozdawane są każdemu z uczestników obrzędu po kawałku.

Do kategorii symbolów odwiecznych, zaliczyć trzeba „rózczki“ starostów weselnych (drzewko—phallus), rózczki te grają ważną rolę, są one niezbędne przy zawieraniu małżeństwa. Wykonanie „rózczki“,

„korony“ poza tradycją, świadczy wymownie o skali pocucia piękna u ludu danej okolicy.

W niektórych ludowych zabobonnych obrzędach, związanych z przesileniem dnia i nocy jak „gwiazda“ i „gaik“, „turoń“, również występuje instynkt zdobniczy ludu. Wstęgi używane do zdobienia niektórych tych przedmiotów, jakkolwiek obecnie przez wyrób fabryczny zastąpione, niemniej jednak w motywach potrzebom estetyki ludowej odpowiadają.

Reasumując charakter całego materiału zdobnictwa ludowego, wypada podkreślić, iż na całym obszarze Królestwa Kongresowego, zawsze wyczuć można wiekową (odwieczną) przynależność tych ziem do potężnego ogniska ludów środkowo-europejskich. Zachodnie prądy, wytwór cywilizacji ludów romańskich, niekiedy w karykaturze i przyswojeniu, ale wyczuwalny co krok na tych ziemiach, stanowią naszą odrębność. Z północy wpływy Litewskie (Skan-dynawskie), od wschodu Rusińskie b. drobne zresztą istnieją, jednak *cała masa nasza, to nierozzerwalnie związane z macierzą, Europą zachodnią dziecię.*

Wpływów bizantyjskich na ziemiach Królestwa-Kongresowego brak.

Na ziemi naszej, skrawku dawniej potężnego państwa Polskiego, *byliśmy i jesteśmy synami kultury zachodnio europejskiej.* Taki los przypadł nam w udziale. Wpływ ten i przynależność z dumą podnosić będziemy, potwierdza go sztuka klas oświeconych naszych, oraz sztuka ludu naszego, i dalej będziemy go utrzymywać!

Marjan Wawrzeniecki.

Spis rzeczy.

	Str.
Rozwój Towarzystwa	3
Protokół Ogólnego Zebrania	6
Działalność Zarządu	12
Zebrania miesięczne	14
Kalendarzyk zebrań na rok 1912	16
Kronika żałobna	17
Lista Członków	21
Członkowie-Korespondenci	44
Wydział Meteorologiczny	48
Komisja Fizjograficzna	50
Badania naukowe	55
Komisja Muzealna	57
Biblioteka	58
Komisja Wydawnicza	61
Komisja Oddziałów Prowincjonalnych	63
Komisja Dochodów Niestających	64
Wystawa Zdobnictwa Ludowego	65
Materiały do „Studio“	69
Wystawa Krajobraz Polski	70
Wystawy obce	75
Sekcja Miłośników Gór	75
„Ziemia“	77
Wydanie dzieł Nałkowskiego	84
Komisja Wycieczkowa	85
Zamierzenia wycieczkowe na rok 1912	97
Schronisko	98
Konkurs	100

	Str.
Komisja Popularyzacji Krajozn.	100
Komisja Fotograficzna	103
Komisja Handlowa	104
Sprawozdanie Kasowe	106
Budżet na rok 1912	111
Oddział Częstochowski	115
„ Chełmski	118
„ Grójecki	125
„ Jędrzejowski	128
„ Kaliski	131
„ Kielecki	139
„ Kujawski	144
„ Kutnowski	157
„ Lubelski	157
„ Łapski	165
„ Łódzki	166
„ Łomżyński	184
„ Łowicki	192
„ Miechowski	203
„ Olkusi	203
„ Piotrkowski	203
„ Pińczowski	214
„ Radomski	222
„ Siedlecki	225
„ Suwalski	227
„ Zawiercki	232
„ Zagłębia	236
Wspomnienie o Michale Greinie	271
Zdobnictwo ludowe	279

„ZIEMIA”

tygodnik ilustrowany, specjalnie krajoznawstwu polskiemu

POŚWIĘCONY

wychodzi w Warszawie od 1-go stycznia 1910 r.,

pod redakcją

KAZIMIERZA KULWIECIA.

„Towarzystwo Krajoznawcze, powołując **Ziemię**, jako swój organ, do bytu, spełniło tym swój obowiązek obywatelski, rzeczą zaś społeczeństwa jest czyn ów należycie ocenić i poprzeć pracą, która jest pracą dla wszystkich i za wszystkich, a niema przed sobą innych widoków, prócz dążenia do prawdy i służenia tą prawdą narodowi, aby widział lepiej drogi swoje i poznał „samego siebie“ w tem, co mu Ojczyzna o nim powiada“.

(Z. Dębicki. *Książka* Rok 11. № 2).

„**Ziemia** ma za zadanie nie tylko propagandę i popularyzację krajoznawstwa ojczystego, lecz, może więcej jeszcze, skierowanie go u nas na drogę właściwą, ustalenie metody ogólnej badań krajoznawczych i wyniesienie z poziomu amatorskiego gromadzenia materiałów do wyżyn nauki, wyciągającej z nich wnioski i podającej ją szerszemu ogółowi w formie konkretnej“.

(M. Brensztejn. *Goniec Wileński*. 1910. № 210).

„**Ziemia**” wydawana na wykwintnym papierze, jest obficie i pięknie ilustrowana.

Przedpłata w Warszawie: rocznie rb. 5, półrocznie rb. 2 kop. 50. Za odnośnienie do domu dopłaca się kop. 15 kwartalnie. — **Z przesyłką pocztową:** rocznie rb. 6 kop. 50, półrocznie rb. 3 kop. 30, kwartalnie rb. 1 kop. 65. — **Za granicą:** rocznie rb. 8 (18 kor., 18 mar., 22 fran.).

===== Cena numeru pojedynczego kop. 15. =====

Adres Redakcji i Administracji:

Warszawa, Aleje Jerozolimskie 29—1.

